

รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546)
Report of Baseline Survey Round 4 (2003)

โครงการกาญจนบุรี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
Kanchanaburi Project, Institute for Population and Social Research, Mahidol University
Supported by The Wellcome Trust

no. 1-1/04
IPSR Publication No. 291
ISBN 974-9717-25-2

รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546)

Cataloging in Publication Data

รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546) = Report of baseline survey round 4 (2003)./บรรณาธิการ, อารี จำปากลาง, จีรกิต บุญชัยวัฒนา. - - พิมพ์ครั้งที่ 1. - - นครปฐม : โครงการกาญจนบุรี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547. (เอกสารทางวิชาการ/สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ; หมายเลข 291) ISBN 974-9717-25-2

1. กาญจนบุรี -- ประชากร -- วิจัย. 2. กาญจนบุรี -- ภาวะสังคม -- วิจัย. 3. การเปลี่ยนแปลงประชากร -- ไทย -- กาญจนบุรี -- วิจัย. I. อารี จำปากลาง, บรรณาธิการ. II. จีรกิต บุญชัยวัฒนา, บรรณาธิการ. III. มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. โครงการกาญจนบุรี. IV. ชื่อเรื่อง : Report of baseline survey round 4 (2003). V. ชื่อชุด.

HB850.5.T5 ร451 2546

พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2547

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ (662) 441-9666, (662) 441-0201 ต่อ 115

โทรสาร (662) 441-9333

e-mail : directpr@mahidol.ac.th

Website : www.ipsr.mahidol.ac.th

คำนำ

ด้วยทุนสนับสนุนจาก The Wellcome Trust แห่งสหราชอาณาจักร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินโครงการกาญจนบุรี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างองค์ความรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของประชากรในพื้นที่ศึกษาของจังหวัดกาญจนบุรี อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบจากการดำเนินการของกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีต่อชุมชน โดยการสร้างฐานข้อมูลทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี ตลอดจนสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร

รายงานฉบับนี้ นำเสนอข้อมูลพื้นฐานที่มีการสำรวจในปี พ.ศ. 2546 (รอบ 4) ของโครงการกาญจนบุรี ต่อเนื่องมาจากการสำรวจในรอบ 3 ปีก่อน ที่ได้มีการนำเสนอรายงานไปแล้ว โดยได้คงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัย รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชากรในพื้นที่ศึกษา

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เชื่อมั่นและหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานแบบต่อเนื่องนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการวางแผนระดับชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในจังหวัดกาญจนบุรีให้เข้มแข็งและยั่งยืน พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องในประเด็นต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับจังหวัดและประเทศต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร. ชินทัตย์ กาญจนะจิตรา

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

กิตติกรรมประกาศ

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) รวมทั้งรายงานฉบับนี้ คงไม่อาจสำเร็จลงอย่างราบรื่นได้ หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหลายๆ ท่าน ผู้ที่คณะผู้วิจัยขอถือโอกาสนี้แสดงความขอบคุณอย่างจริงใจ

ชาวบ้านทุกคนในพื้นที่ศึกษาได้สละเวลาอย่างเต็มใจยิ่งทุกครั้งที่มีการสำรวจ ข้อมูลที่ท่านเหล่านี้ให้มีความค่าอย่างที่คณะผู้วิจัยไม่สามารถหาสิ่งใดตอบแทนได้นอกจากความสำนึกในบุญคุณ รวมทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องที่ได้ช่วยประสานงาน นำทาง ให้ข้อมูล และอำนวยความสะดวกทุกอย่างแก่ทีมสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจครั้งนี้และครั้งก่อนๆ เกิดจากความร่วมมือของท่าน โดยแท้จริง

ขอบคุณสำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี ที่ให้โอกาสคณะผู้วิจัยเข้าชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลแก่หน่วยราชการต่างๆ ในจังหวัดกาญจนบุรี ก่อนที่จะดำเนินการเก็บข้อมูล นายอำเภอทุกอำเภอ เทศบาลเมือง เทศบาลท่ามะกา และองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ศึกษา ที่อำนวยความสะดวกในพื้นที่ ทั้งการประสานงาน ที่พัก และด้านอื่นๆ แก่ทีมเก็บข้อมูล

คณะผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลเสร็จในเวลาที่กำหนด และได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ เป็นเพราะความสามารถของทีมเก็บข้อมูลพื้นฐานทุกคน ทั้งทีมข้อมูลครัวเรือนและทีมข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับผู้คุมงานสนาม และพนักงานสัมภาษณ์ทุกคน ที่ทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจทำงานอย่างหนักในการสอบถามข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล แม้เหน็ดเหนื่อยก็ไม่ย่อท้อ ขอขอบคุณ คุณวรรณิ หุตะแพทย์ เขียวลักษณ์ เจียรนัย อนุพงษ์ โกชนพันธ์ จีรวรรณ หงษ์ทอง ไพรัช ลัดดากุล ปัญญา ทองคู่ย์ และวิภาพร จารุเรืองไพศาล เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ปฏิบัติการ โครงการกาญจนบุรี ที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทำงานอย่างขยันขันแข็งและเชี่ยวชาญ

ขอบคุณนักศึกษาสถาบันฯ โดยเฉพาะคุณอัจฉรา มาสมาลัย และคุณขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ สำหรับความช่วยเหลือ ข้อคิดเห็นในขั้นตอนต่างๆ ของการเก็บข้อมูล ทั้งการพัฒนาแบบสอบถาม การทดสอบแบบสอบถาม และการอบรมผู้ควบคุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์

ขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. เบญจา ยอดคำเนิน-เอ็ดดิกซ์ ศาสตราจารย์ ดร. ปราโมทย์ ประสาทกุล และรองศาสตราจารย์ ดร. จรรยา เศรษฐบุตร ที่ปรึกษาโครงการฯ ตลอดจนคณาจารย์ และนักวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม สำหรับคำแนะนำและคำวิจารณ์ที่ทำให้การศึกษาคั้งนี้สมบูรณ์ขึ้น

คณะผู้วิจัยได้รับการอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดีจากเจ้าหน้าที่ในสำนักงานผู้อำนวยการสถาบันฯ ทุกคน จึงขอขอบคุณ อาจารย์อรพรรณ หันจางสิทธิ์ เลขานุการสถาบันฯ คุณจุฑา กาญจน์ อติธนานันท์ หัวหน้าฝ่ายการเงิน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินทุกคน คุณสมชาย และ จุฑารัตน์ ทรัพย์ยอดแก้ว ที่ช่วยประสานงานในเรื่องการพิมพ์ และการถ่ายภาพ ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับคุณสมหญิง สุวรรณวัฒน์ ที่ช่วยตรวจ แก้ไข จัดรูปเล่มรายงานครั้งแล้วครั้งเล่า อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย จนออกมาเป็นเล่มสวยงามอย่างที่เห็น

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ The Wellcome Trust ที่ให้ทุนสนับสนุนโครงการ กาญจนบุรี

คณะผู้วิจัย

พฤศจิกายน 2547

บทคัดย่อ

รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546)

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

โครงการกาญจนบุรีเป็นระบบเฝ้าระวังทางประชากร (Demographic Surveillance System) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพของประชากรทุกคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 100 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคาร เริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลพื้นฐานทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ทุกปีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 รายงานฉบับนี้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจรอบ 4 ซึ่งเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม ถึง 27 สิงหาคม 2546

ครัวเรือนที่ศึกษามีทั้งสิ้น 12,356 ครัวเรือน ประกอบด้วยประชากร 42,816 คน เป็นชาย 20,350 คน และหญิง 22,466 คน จำนวนครัวเรือนที่สำรวจได้ในรอบนี้ลดลงจากรอบที่แล้วร้อยละ 3 ในขณะที่ประชากรที่สำรวจได้ลดลงร้อยละ 5 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สัดส่วนผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือแม้จะยังสูงถึงร้อยละ 13 ในกลุ่มผู้ชาย และร้อยละ 19 ในกลุ่มผู้หญิง แต่ลดลงจากการสำรวจรอบ 3 อย่างชัดเจน ประชากรส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารยกเว้นพื้นที่สูงที่ใช้ภาษาอื่นถึงร้อยละ 39

ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรในพื้นที่ศึกษาอยู่ในระดับทดแทนและมีแนวโน้มลดลง ผู้หญิงมีบุตรประมาณ 2 คนโดยเฉลี่ย ผู้หญิงในพื้นที่สูงมีบุตรมากที่สุด ในขณะที่ผู้หญิงในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองมีบุตรน้อยที่สุด เกือบร้อยละ 80 ของผู้หญิงที่แต่งงานกำลังใช้การคุมกำเนิด ลดลงเล็กน้อยจากการสำรวจรอบที่ผ่านมา มหันผู้หญิงยังเป็นวิธีคุมกำเนิดที่นิยมสูงที่สุด รองลงมา คือ ยาเม็ดคุมกำเนิด และยาฉีด คุมกำเนิด

ในด้านการสมรส ผู้หญิงแต่งงานเร็วกว่าผู้ชาย และมีสัดส่วนของการเป็นหม้าย หย่า และแยกสูงกว่าผู้ชาย คู่สมรสส่วนใหญ่อาศัยอยู่ด้วยกันในครัวเรือน ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นการแต่งงานที่มีการจดทะเบียนสมรส สำหรับคนโสด ผู้หญิงมีความตั้งใจที่จะแต่งงานในอนาคตน้อยกว่าผู้ชาย

ร้อยละ 20 ของประชากรเป็นผู้ย้ายถิ่น โดยเป็นผู้ย้ายถิ่นเข้าร้อยละ 7 และเป็นผู้ย้ายถิ่นออกร้อยละ 13 อัตราการย้ายถิ่นออกในการสำรวจรอบนี้สูงกว่ารอบที่ผ่านมา ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่อายุ 15-29 ปี และเป็นการย้ายภายในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งรูปแบบนี้เหมือนการย้ายถิ่นในทั้งสามรอบที่ผ่านมา

อัตราการตายเท่ากับ 7 คนต่อประชากรพันคน สูงขึ้นเล็กน้อยจากการสำรวจรอบก่อน อัตราตายของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิงเกือบทุกกลุ่มอายุ อย่างไรก็ตาม แบบแผนการตายของผู้ชายไม่แตกต่างจากผู้หญิง และไม่แตกต่างจากการสำรวจในรอบที่ผ่านมา สาเหตุการตายที่มากที่สุด คือ การตายเนื่องมาจากการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ การตายส่วนใหญ่มีการไปแจ้งตาย

พฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกาย และการบริโภคอาหารเสริมสุขภาพและวิตามินต่าง ๆ รวมทั้งการดื่มน้ำขวดและโพลาริสมีแนวโน้มสูงขึ้น ขณะเดียวกัน การออกกำลังกายก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน

ร้อยละ 8 ของประชากรในพื้นที่ศึกษาที่อายุ 15 ปีขึ้นไปมีความพิการอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่พบมากที่สุดคือ ความพิการทางกายและการเคลื่อนไหวจากโรคเรื้อรัง และความพิการในการมองเห็น กลุ่มที่มีความพิการมากที่สุด คือกลุ่มอายุ 45-49 ปี

ร้อยละ 18 ของผู้ให้สัมภาษณ์อายุ 15 ปีขึ้นไปมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนทำงานอายุ 35-44 ปี ทักษะคิดและการปฏิบัติของคนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยซึ่งจะมีจำนวนมากขึ้นในอนาคตจะยังคงมีลูกหลานคอยดูแล

ในเรื่องรูปแบบการเดินทางไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือของประชากรกลุ่มอายุ 4-14 ปี และกลุ่มอายุ 15-59 ปี พบว่า ทั้งสองกลุ่มอายุ ประชากรในพื้นที่พีชไร้ และที่สูงใช้เวลาในการเดินทางมากที่สุด ในขณะที่ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากที่สุด พาหนะหลักที่ใช้กันมากที่สุด คือ มอเตอร์ไซด์

ร้อยละ 15 ของผู้ให้สัมภาษณ์ที่อายุ 15 ปีขึ้นไปมีหลักประกันความมั่นคงประเภทใดประเภทหนึ่ง หลักประกันที่มีส่วนใหญ่ คือ บ้าน ฌาปนกิจสงเคราะห์ ที่ดิน เงินฝาก/เงินออม และประกันชีวิต การมีหลักประกันไม่มีความแตกต่างกันเมื่อพิจารณาตามเพศ แต่แตกต่างกันตามอายุ การศึกษา และรายได้ ประมาณ 3 ใน 4 ของผู้ให้สัมภาษณ์ที่อายุ 15 ปีขึ้นไปมีบัตรทองรักษาทุกโรค ร้อยละการมีบัตรทองไม่แตกต่างกันตามลักษณะเพศ หรือ อายุ แต่แตกต่างกันตามการศึกษาและรายได้ ขณะเดียวกันความบ่อยครั้งในการใช้บริการบัตรทองแตกต่างกันไปตามเพศ อายุ การศึกษา และรายได้

ร้อยละ 87 ของผู้ให้สัมภาษณ์ที่อายุ 15 ปีขึ้นไป ทราบดีเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แต่มีเพียงร้อยละ 45 ที่เป็นสมาชิกของกองทุน ความรู้และการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลพื้นฐานที่ได้ชี้ว่า การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ได้บรรลุวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญที่สุดของกองทุน

ประมาณ 1 ใน 3 ของหมู่บ้านศึกษาเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการร่วมผลิตผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ที่ผลิต คือ อาหารท้องถิ่น สำหรับหมู่บ้านที่ไม่เข้าร่วม เหตุผลหลัก คือ ความไม่พร้อมของชาวบ้าน ทั้งในเรื่องเวลา ความรู้ในการผลิต และสถานที่

ABSTRACT
Report of Baseline Survey (2003)
Institute for Population and Social Research, Mahidol University

The Kanchanaburi Project is a demographic surveillance system, which records population changes (demographic, social, economic and health) in the study areas of 100 villages/census blocks. This fourth round census was conducted between 1st July to 27th August 2003.

The enumeration listed 12,356 households with a population of 42,816 (20,350 males and 22,466 females). Comparing to the third round, the number of households decreased by 3 percent, while the population decreased by 5 percent. The majority of the population was working in the agriculture sector. There was still a significant proportion of population that never been to school, about 13 percent of males and 19 percent of females, a decrease compared to the 3rd round. Regarding language in daily use, the majority of the study population speak Thai, although more than one third speak non-Thai in the highland stratum.

Fertility is at replacement level and continues to decrease. A woman has two children on average. Women in the highland stratum still have the highest fertility, while women in the urban/semi-urban stratum have the lowest. About 80% of women are using contraceptives, it is a small decrease compared to the previous round. Female sterilization is still the most popular contraceptive method, followed by pills and injection.

Regarding nuptiality, women marry earlier than men and are widowed, divorced, and separated in a higher proportion than are men. Most couples live together. Half of marriages are registered. For those who are single, there are lower proportion of women who intend to marry in the future.

About 20 percent of the population are migrants. Seven percent are in-migrants, while 13 percent are out-migrants. The out-migration rate has increased compared to the previous round. The majority of migrants were between 15-29 years old. Most of them migrated within Kanchanaburi province. This pattern portrays continuity rather than changes from previous rounds.

The mortality rate was 7 persons per thousand. Mortality rates are higher among men compared to women, though there were no gender differences regarding mortality patterns and no changes between survey rounds. Non-communicable disease was the highest reported cause of death. Most deaths are registered.

About 8 percent of the study population aged 15 years and older are disabled. Most disabilities are physical and movement disabilities because of chronic disease and sight disability predominate. The largest proportion of disabled persons falls in the 45-49 age group.

Consumption of addictive substances (i.e.; cigarettes, beer, and liquor) had increased.

Eighteen percent of persons at least 15 years of age are taking care of elderly. Most of them are in the working age group. Their attitudes as well as practice suggest that elderly in Thai society will have young generations to look after them in the future.

Commuting patterns suggest that the population in the plantation and highland strata spend the longest time commuting from home to a workplace or school. However, the population in the urban/semi-urban stratum have the highest expense commuting. The most popular vehicle used for commuting is motorcycle.

In respect to insurance, about 15 percent of study population aged 15 and older have some kind of insurance. The most popular insurance people hold are house, cremation insurance, land, savings, and life insurance. There is no gender difference in having insurance. However, there are differences in having insurance according to age, education, and income.

It was found that three-fourths of the population received the "30 Baht Health Care Card Scheme" or "Gold Card". There are no differences by gender or age, but there are differences by education and income in proportions holding a Gold Card. Utilizing the card may be different due to gender age education and income.

The majority of respondents know about the village/community fund or "One Village - One Million Baht Project", although less than half participate in the fund. Respondents in urban/semi-urban strata are less likely to participate compared to respondents in other strata. However, other relevant data suggest that the operation of the fund has reached its main goal.

About one third of study villages participate in OTOP (One Tambon, One Product) project. Most participation is related to production. The product that is most likely to be produced is local food. For those villages not participating, the main reason is related to unreadiness of villagers in terms of time, knowledge of production, and location for production.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ง
Abstract	ช
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	พ
แผนภูมิ	ฟ
1 บทนำ อารี จำปาทาย	1
2 ระเบียบวิธีวิจัย ยุพิน วรสิริอมร	3
2.1 แนวคิดและคำนิยาม	3
2.2 พื้นที่ศึกษา	6
2.3 เครื่องมือเก็บข้อมูล	7
2.4 การทดสอบแบบสอบถาม	9
2.5 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล	9
2.6 ผู้เก็บข้อมูล	10
2.7 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	11
2.8 การควบคุมคุณภาพข้อมูล	15
2.9 ข้อมูลที่เก็บได้	16

	หน้า
3 ข้อมูลหมู่บ้าน จรรยา เศรษฐบุตร	21
3.1 ข้อมูลทั่วไป	22
3.2 การเกษตร	24
3.3 อาชีพ	25
3.4 สาธารณูปโภคและการคมนาคม	28
3.5 สุขภาพอนามัย	30
4 ลักษณะข้อมูลเชิงพื้นที่ เกரியงค์ศักดิ์ โรจน์คูรีเสถียร	33
4.1 ข้อมูลทั่วไป	33
4.2 การจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่	37
5 ลักษณะทั่วไปของประชากร อารี จำปากลาง	43
5.1 จำนวนประชากร	43
5.2 โครงสร้างอายุและเพศของประชากร	43
5.3 อัตราส่วนเพศ	50
5.4 อายุมัชฌิมฐาน	52
5.5 อัตราส่วนพึ่งพิง	52
5.6 สรุป	54
6 สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม อารี จำปากลาง	55
6.1 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	55
6.2 การศึกษา	60
6.3 ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	64
6.4 สรุป	65

	หน้า
7 ภาวะเจริญพันธุ์และวางแผนครอบครัว วรรษัย ทองไทย	67
7.1 ภาวะเจริญพันธุ์	67
7.2 การวางแผนครอบครัว	70
7.3 สรุป	74
8. ภาวะสมรส อารี จำปากลาง	75
8.1 สถานภาพสมรส	75
8.2 การอยู่อาศัยด้วยกันของกลุ่มสมรส	76
8.3 สัตว์ส่วนผู้ที่อยู่เป็นโสด	76
8.4 อายุเมื่อแรกสมรส	78
8.5 ความตั้งใจแต่งงาน	78
8.6 การจดทะเบียนสมรส	80
8.7 สรุป	81
9. การย้ายถิ่น สุรีย์พร พันพิ่ง และฟิลิป เกสต์	83
9.1 การย้ายถิ่นเข้า	85
9.2 การย้ายถิ่นออก	87
9.3 สรุป	88
10 ภาวะการตาย ปัทมา ว่าพัฒนางศ์	93
10.1 ข้อมูลทั่วไป	93
10.2 ขนาดและแบบแผนการตาย	93
10.3 การตายจำแนกตามพื้นที่	97
10.4 สาเหตุการตาย	100
10.5 สถานที่เสียชีวิตและการแจ้งตาย	102
10.6 สรุป	105

	หน้า
11 พฤติกรรมสุขภาพ ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต	107
11.1 พฤติกรรมการบริโภคและการพักผ่อน	107
11.2 พฤติกรรมการออกกำลังกาย	112
11.3 พฤติกรรมการบริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ	118
11.4 การเปรียบเทียบการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ระหว่าง รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	124
11.5 สรุป	128
12 คนพิการ พิมพ์า ขจรธรรม	131
12.1 ความหมายของคำว่า “คนพิการ”	131
12.2 ภาวะความพิการของประชากรในพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี	134
12.3 สรุปและข้อเสนอแนะ	144
13 ประสิทธิภาพการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ ยุพิน วรสิริอมร	147
13.1 ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่เคยหรือกำลัง เลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ	147
13.2 ลักษณะส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ	152
13.3 ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ รูปแบบ และความถี่ที่ได้รับการดูแล	153
13.4 การให้การดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบัน	155
13.5 ทักษะคิดต่อการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ	155
13.6 สรุป	157
14 การเดินทางประจำแบบไปเช้า-กลับเย็น สุรีย์พร พันพึ่ง	159
14.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เดินทางไปเช้า-กลับเย็น	160
14.2 สถานที่ที่เดินทางไป (สถานที่เรียน – สถานที่ทำงาน)	161
14.3 เวลาที่ใช้ในการเดินทาง	161
14.4 ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง	163
14.5 พาหนะหลัก	165
14.6 สรุป	171

	หน้า	
15	หลักประกันความมั่นคงและหลักประกันสุขภาพ กุศล สุนทรธาดา	173
	15.1 หลักประกันความมั่นคง	173
	15.2 หลักประกันสุขภาพ	179
	15.3 สรุป	184
16	ความรู้และการมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ของประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี บุญเลิศ เลี้ยวประไพ	187
	16.1 คำนำ	187
	16.2 ผลการวิเคราะห์	189
	16.3 สรุป	196
17	นโยบายของรัฐ : หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จิรจิต บุญชัยวัฒนา	199
	17.1 การเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”	200
	17.2 รูปแบบการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”	200
	17.3 ประเภทของผลิตภัณฑ์	203
	17.4 ปัญหาจากการเข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”	204
	17.5 ความต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”	206
	17.6 เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”	206
	17.7 ความสนใจเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในอนาคต	208
	17.8 สรุป	209
18	สรุป อารี จำปากลาง	211

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 ตารางเพิ่มเติม

ภาคผนวก 2 หน้าที่และคุณสมบัติของผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์

ภาคผนวก 3 รายชื่อหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษา

ภาคผนวก 4 แบบสอบถาม

แบบสำรวจข้อมูลหมู่บ้าน

แบบสอบถามครัวเรือน

แบบสอบถามส่วนบุคคล

ภาคผนวก 5 รายชื่อคณะทำงาน

รายชื่อผู้เขียนรายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546)

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง 3.1	จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา จำแนกตามพื้นที่ และรอบสำรวจ	21
ตาราง 3.2	จำนวนครัวเรือนและประชากรเฉลี่ยต่อหมู่บ้าน จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ	23
ตาราง 3.3	จำนวนหมู่บ้านที่มีโรงงานตั้งอยู่ในหมู่บ้าน จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ	23
ตาราง 3.4	จำนวนหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ	24
ตาราง 3.5	จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่และรอบการสำรวจ	25
ตาราง 3.6	จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามอาชีพส่วนใหญ่ของประชากร พื้นที่และรอบการสำรวจ	26
ตาราง 3.7	จำนวนหมู่บ้านที่เพาะปลูกพืชเพื่อขาย จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ	27
ตาราง 3.8	จำนวนหมู่บ้านที่เลี้ยงสัตว์เพื่อขาย จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ	28
ตาราง 3.9	จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามสาขารัฐบาลโลก พื้นที่และรอบการสำรวจ	29

	หน้า	
ตาราง 3.10	จำนวนหมู่บ้านที่มีปัญหาน้ำท่วมถึง จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ	30
ตาราง 3.11	จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามโรคที่คนในหมู่บ้านเป็นส่วนมาก พื้นที่ และรอบการสำรวจ	31
ตาราง 4.1	จำนวนพิกัดของครัวเรือนที่ถูกสัมผัสและสถานที่สำคัญ จำแนกตามพื้นที่ และปีที่เก็บ	42
ตาราง 5.1	จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	44
ตาราง 5.2	การกระจายร้อยละของประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 3 และรอบ 4	46
ตาราง 5.3	การกระจายร้อยละของประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่ รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	49
ตาราง 5.4	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป และอายุ 80 ปีขึ้นไป จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	49
ตาราง 5.5	อัตราส่วนเพศ จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	51

		หน้า
ตาราง 5.6	อัตราส่วนเพศ จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	51
ตาราง 5.7	อายุมัธยฐานของประชากร จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	51
ตาราง 5.8	อัตราส่วนพึ่งพิงรวม อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	53
ตาราง 6.1	การกระจายร้อยละของประชากรชายอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตาม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	59
ตาราง 6.2	การกระจายร้อยละของประชากรหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตาม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	60
ตาราง 6.3	การกระจายร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	62
ตาราง 6.4	ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จำแนกตามพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	65
ตาราง 7.1	อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ และอัตราเจริญพันธุ์รวมของสตรีอายุ 15-49 ปี จำแนกตามพื้นที่	69

		หน้า
ตาราง 7.2	ร้อยละของสตรีแต่งงานที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด จำแนกตามพื้นที่ และรอบสำรวจ	70
ตาราง 7.3	การกระจายร้อยละของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่กำลังแต่งงาน ตามสถานภาพ คุมกำเนิด และพื้นที่	73
ตาราง 7.4	การกระจายร้อยละของสตรีวัยเจริญพันธุ์กำลังแต่งงานและเคยคุมกำเนิด จำแนกตามเหตุผลที่ใช้วิธีคุมกำเนิดครั้งแรกและพื้นที่	74
ตาราง 8.1	การกระจายร้อยละของประชากร จำแนกตามสถานภาพสมรส เพศ และพื้นที่, รอบ 4	75
ตาราง 8.2	การกระจายร้อยละของประชากรที่กำลังสมรส จำแนกตามสถานภาพ การอยู่อาศัยกับคู่สมรส เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	76
ตาราง 8.3	สัดส่วนผู้ที่อยู่เป็นโสดในแต่ละกลุ่มอายุ จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	77
ตาราง 8.4	อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรส (SMAM) จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	78
ตาราง 8.5	การกระจายร้อยละของประชากรที่มีสถานภาพสมรส โสด หม้าย หย่า หรือแยก จำแนกตามความตั้งใจแต่งงานในอนาคต เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	79

		หน้า
ตาราง 8.6	การกระจายร้อยละประชากรที่มีสถานภาพสมรส โสด จำแนกตามความตั้งใจแต่งงานในอนาคต เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	80
ตาราง 8.7	การกระจายร้อยละของประชากรที่กำลังสมรส จำแนกตามการจดทะเบียนสมรส ในการแต่งงานครั้งล่าสุด เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	80
ตาราง 9.1	อัตราการย้ายถิ่นออก การย้ายถิ่นเข้า และจำนวนประชากร จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)	89
ตาราง 9.2	การกระจายร้อยละของประชากรที่ย้ายถิ่น จำแนกตามพื้นที่ เพศ และอายุ รอบ 4 (2546)	90
ตาราง 9.3	การกระจายร้อยละของผู้ย้ายถิ่นเข้าและออก จำแนกตามสถานที่ต้นทางและปลายทางของการย้ายถิ่น และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	91
ตาราง 10.1	เปรียบเทียบการตายในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน, รอบ 1 (2543) - รอบ 4 (2546)	94
ตาราง 10.2	จำนวนประชากร จำนวนตาย และอัตราตายของประชากร จำแนกตามอายุและเพศ รอบ 4 (2546)	95
ตาราง 10.3	อัตราตายรายอายุและเพศ (ต่อพัน) ของประชากรที่ศึกษา จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)	98

ตาราง 10.4	การกระจายร้อยละของสาเหตุการตาย จำแนกตามพื้นที่ศึกษา รอบ 4 (2546)	101
ตาราง 10.5	จำนวนและร้อยละของการตาย จำแนกตามสถานที่ตาย รอบ 4 (2546)	104
ตาราง 11.1	การกระจายร้อยละการบริโภคอาหารรสจัด และอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 2 (2544) – รอบ 4 (2546)	108
ตาราง 11.2	การกระจายร้อยละการบริโภคอาหารจานด่วน อาหารขบเคี้ยว อาหารเสริมสุขภาพ และวิตามินต่าง ๆ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 2 (2544) ถึงรอบ 4 (2546)	110
ตาราง 11.3	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15-70 ปี จำแนกตามประเภท น้ำดื่มที่บริโภคเป็นประจำ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	113
ตาราง 11.4	การกระจายร้อยละการออกกำลังกายเป็นประจำแต่ละประเภท จำแนกตามพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	116
ตาราง 11.5	การกระจายร้อยละการออกกำลังกายเป็นประจำแต่ละประเภท จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)	117
ตาราง 11.6	การกระจายร้อยละของพฤติกรรมบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อ สุขภาพ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)	122
ตาราง 12.1	จำนวนและร้อยละของผู้มีความพิการ จำแนกตามประเภทความพิการ	135

		หน้า
ตาราง 12.2	จำนวนและร้อยละของผู้ที่มีความพิการ จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ	136
ตาราง 12.3	จำนวนและร้อยละของผู้มีปัญหาในการทำกิจกรรมประจำวันด้วยตนเอง จำแนกตามกลุ่มอายุ	138
ตาราง 12.4	จำนวนและร้อยละของผู้ที่มีความพิการทางการเคลื่อนไหว จำแนก ตามกลุ่มอายุและเพศ	140
ตาราง 12.5	จำนวนและร้อยละของผู้ที่มีความพิการทางการมองเห็น จำแนกตามกลุ่ม อายุและเพศ	141
ตาราง 12.6	จำนวนและร้อยละของผู้พิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย	143
ตาราง 13.1	การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามจำนวนผู้สูงอายุ ที่ดูแล และพื้นที่	148
ตาราง 13.2	การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา และพื้นที่	149
ตาราง 13.3	การกระจายร้อยละของผู้เคยหรือกำลังดูแล จำแนกตามการศึกษา และพื้นที่	150
ตาราง 13.4	การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามสถานภาพการทำงาน อาชีพ และพื้นที่	151

	หน้า	
ตาราง 13.5	การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามรายได้ และพื้นที่	152
ตาราง 13.6	การกระจายร้อยละผู้สูงอายุที่ได้รับการเลี้ยงดูและดูแล จำแนกตามเพศ ความสัมพันธ์กับผู้ดูแล และพื้นที่	153
ตาราง 13.7	การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามที่อยู่อาศัย รูปแบบ การดูแล และพื้นที่	154
ตาราง 13.8	การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามการได้รับการดูแลในปัจจุบัน ระยะเวลาในการได้รับการดูแล เหตุผลที่ไม่ได้รับการดูแลแล้ว และพื้นที่	156
ตาราง 13.9	การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามระยะเวลาที่จะได้รับการ เลี้ยงดูต่อไป ทศนคติของผู้ดูแล และพื้นที่	158
ตาราง 14.1	การกระจายร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนอายุ 4-14 ปี และบุคคลอายุ 15-59 ปี จำแนกตามสถานภาพ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	160
ตาราง 14.2	การกระจายร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนอายุ 4-14 ปี และบุคคลอายุ 15-19 ปี จำแนกตามสถานภาพ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	162
ตาราง 14.3	เวลาเดินทางเฉลี่ย (นาที) ของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4-14 ปี จำแนกตาม เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	162
ตาราง 14.4	เวลาเดินทางเฉลี่ยของบุคคลอายุ 15-59 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	163

	หน้า	
ตาราง 14.5	ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับเฉลี่ย ของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4-14 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	164
ตาราง 14.6	ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับเฉลี่ยของบุคคลอายุ 15-59 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	165
ตาราง 14.7	การกระจายร้อยละของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4-14 ปี จำแนกตาม พาหนะหลักที่ใช้ในการเดินทางไป-กลับ เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	167
ตาราง 14.8	การกระจายร้อยละของบุคคลอายุ 15-59 ปี จำแนกตามพาหนะหลัก ที่ใช้ในการเดินทางไป-กลับ เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)	170
ตาราง 15.1	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามการมี หลักประกันความมั่นคง และพื้นที่	174
ตาราง 15.2	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกัน ความมั่นคง จำแนกตามประเภทของหลักประกันและพื้นที่	175
ตาราง 15.3	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกัน ความมั่นคง จำแนกตามประเภทของหลักประกันและเพศ	176
ตาราง 15.4	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกัน สำหรับอนาคต จำแนกตามประเภทของหลักประกันและอายุ	177

	หน้า	
ตาราง 15.5	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกัน สำหรับอนาคต จำแนกตามประเภทของหลักประกันและการศึกษา	178
ตาราง 15.6	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกัน สำหรับอนาคต จำแนกตามประเภทของหลักประกันและรายได้ บุคคลต่อปี	178
ตาราง 15.7	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทอง รักษาทุกโรค จำแนกตามพื้นที่	179
ตาราง 15.8	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตาม การมีบัตรทองรักษาทุกโรค เพศ อายุ การศึกษา และรายได้	180
ตาราง 15.9	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทอง รักษาทุกโรค จำแนกตามการเคยไปใช้บริการ และพื้นที่	181
ตาราง 15.10	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทอง รักษาทุกโรค แต่ไม่เคยใช้บริการ จำแนกตามเหตุผล และพื้นที่	182
ตาราง 15.11	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทอง รักษาทุกโรค และเคยใช้บริการ จำแนกตามสถานที่ไปใช้บริการ และพื้นที่	182
ตาราง 15.12	การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามการเคยใช้ บริการบัตรทองรักษาทุกโรค เพศ กลุ่มอายุ การศึกษา และรายได้	183

	หน้า	
ตาราง 16.1	ร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ทราบว่ามีการกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทในหมู่บ้าน/ชุมชน จำแนกตามปีสำรวจและพื้นที่ศึกษา	191
ตาราง 16.2	ร้อยละของการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้ตอบสัมภาษณ์หรือสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ทราบว่ามีการกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท จำแนกตามปีสำรวจและพื้นที่ศึกษา	192
ตาราง 16.3	ร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์หรือสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ตอบว่าตน/สมาชิกในครัวเรือนเข้าไปมีส่วนร่วม จำแนกตามประเภทของการมีส่วนร่วม และพื้นที่ศึกษา ปีสำรวจ พ.ศ. 2546	194
ตาราง 16.4	ร้อยละของผู้มีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านในฐานะผู้กู้เงินกองทุนในแต่ละชั้น และค่าเฉลี่ยจำนวนเงินกู้ จำแนกตามพื้นที่ศึกษา ปีสำรวจ พ.ศ. 2546	194
ตาราง 16.5	ร้อยละของผู้มีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านในฐานะผู้กู้เงินกองทุนที่ยังเป็นหนี้กองทุนอยู่ในแต่ละชั้น และค่าเฉลี่ยจำนวนหนี้กองทุน จำแนกตามพื้นที่ศึกษา ปีสำรวจ พ.ศ. 2546	195
ตาราง 17.1	จำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่	200
ตาราง 17.2	จำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามรูปแบบการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่	201

	หน้า	
ตาราง 17.3	จำนวนหมู่บ้านที่ร่วมโครงการ โดยการหาตลาด/จำหน่ายผลิตภัณฑ์ จำแนกตามลักษณะการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และพื้นที่	202
ตาราง 17.4	จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามลักษณะการผลิตผลิตภัณฑ์ และพื้นที่	203
ตาราง 17.5	จำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามประเภทผลิตภัณฑ์ และพื้นที่	204
ตาราง 17.6	จำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามการประสบปัญหา และพื้นที่	205
ตาราง 17.7	จำนวนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการฯ จำแนกตาม ประเภทปัญหา และพื้นที่	205
ตาราง 17.8	จำนวนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการฯ จำแนกตาม ความต้องการที่จะให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา และพื้นที่	206
ตาราง 17.9	จำนวนหมู่บ้านที่ไม่เข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จำแนกตามเหตุผลที่ไม่เข้าร่วม และพื้นที่	207
ตาราง 17.10	จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามความสนใจเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่	208
ตาราง 17.11	จำนวนหมู่บ้านที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จำแนกตามปีที่สนใจเข้าร่วม โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่	208

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพ 4.1	แผนที่จังหวัดกาญจนบุรี	35
ภาพ 4.2	พื้นที่ศึกษา 5 ประเภท	36
ภาพ 4.3	ลักษณะพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง	38
ภาพ 4.4	ลักษณะพื้นที่ปลูกข้าว	39
ภาพ 4.5	ลักษณะพื้นที่พืชไร่	39
ภาพ 4.6	ลักษณะพื้นที่สูง	40
ภาพ 4.7	ลักษณะพื้นที่ผสมผสาน	40

แผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิ 5.1 จำนวนประชากรที่เจงนั๊บได้ จำแนกตามพื้นที่และรอบสำรวจ	45
แผนภูมิ 5.2 การกระจายร้อยละประชากร จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4	45
แผนภูมิ 5.3 ปริมาณประชากร : เมือง/กึ่งเมือง	47
แผนภูมิ 5.4 ปริมาณประชากร : ข้าว	47
แผนภูมิ 5.5 ปริมาณประชากร : พืชไร่	47
แผนภูมิ 5.6 ปริมาณประชากร : ที่สูง	48
แผนภูมิ 5.7 ปริมาณประชากร : ผสมผสาน	48
แผนภูมิ 6.1 อาชีพของประชากรชาย อายุ 15 ปีขึ้นไป, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	57
แผนภูมิ 6.2 อาชีพของประชากรหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)	57
แผนภูมิ 6.3 ร้อยละประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือ จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 3 และรอบ 4	64

	หน้า
แผนภูมิ 7.1 อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ จำแนกตามรอบสำรวจ	68
แผนภูมิ 7.2 ร้อยละของสตรีที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด จำแนกตามวิธีคุมกำเนิดและพื้นที่	72
แผนภูมิ 9.1 อัตราการย้ายถิ่นเข้า และอัตราการย้ายถิ่นออก, รอบ 4 (2546)	91
แผนภูมิ 9.2 อัตราการย้ายถิ่นเข้า, รอบ 1 (2543) - รอบ 4 (2546)	92
แผนภูมิ 9.3 อัตราการย้ายถิ่นออก, รอบ 2 (2544) - รอบ 4 (2546)	92
แผนภูมิ 10.1 เปรียบเทียบอัตราตายรายอายุและเพศ รอบ 1 (2543) – รอบ 4 (2546)	96
แผนภูมิ 10.2 อัตราตาย จำแนกตามพื้นที่, รอบ 2 (2544) – รอบ 4 (2546)	97
แผนภูมิ 10.3 อัตราตาย (ต่อพัน) จำแนกตามพื้นที่ศึกษา, รอบ 1 (2543) - รอบ 4 (2546)	99
แผนภูมิ 10.4 สาเหตุของการตายของประชากรในพื้นที่ศึกษารอบ 4 (2546)	100
แผนภูมิ 10.5 การกระจายร้อยละของผู้เสียชีวิต จำแนกตามสาเหตุการตายและพื้นที่ รอบ 1 (2543) - รอบ 4 (2546)	103
แผนภูมิ 10.6 การกระจายร้อยละของผู้เสียชีวิต จำแนกตามการแจ้งตาย และอายุ, รอบ 4 (2546)	105
แผนภูมิ 11.1 การกระจายร้อยละของผู้บริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แต่ละประเภท จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543) – รอบ 4 (2546)	124

1 บทนำ

อารี ำปภภภ

เป้าหมายหลักอย่างหนึ่งของโครงการกาญจนบุรีคือการสร้างฐานข้อมูลแบบต่อเนื่อง เพื่อตอบคำถามว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของประชากรอย่างไร กาญจนบุรีนับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความเหมาะสมเป็นอย่าง ยิ่งต่อการศึกษาที่ต้องการตอบคำถามดังกล่าว ด้วยที่ตั้งที่เป็นจังหวัดพรมแดนติดกับประเทศ พม่า ทำให้การเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยของผู้คนของทั้งสองประเทศ เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปใน พื้นที่นี้ ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชากรในหลากหลายมิติ ทั้งการเคลื่อนย้ายและการ ผสมผสานกันของวัฒนธรรม มิติด้านสุขภาพและอื่นๆ กาญจนบุรียังเป็นแหล่งเศรษฐกิจ ทั้งการ ปลูกพืชไร่และที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นที่รวมของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ แห่งหนึ่งของประเทศ ทำให้กาญจนบุรีเป็นพื้นที่ศึกษาที่รวมความหลากหลายทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ และชีวิตผู้คน พื้นที่ศึกษา 100 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคารของโครงการ ถูกเลือกบนพื้นฐานของความ หลากหลายทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมในจังหวัด

นับตั้งแต่การเจ้บงน้บประชากรในพื้นที่ศึกษา ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 และดำเนินการ ต่อเนื่องทุกๆ ปี ในช่วงเวลาเดียวกัน คือ วันที่ 1 กรกฎาคม โครงการกาญจนบุรีได้สร้างข้อมูล พื้นฐานในระดับมหภาคและจุลภาค ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากร และการดำเนินนโยบายที่เหมาะสม

รายงานฉบับนี้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจรอบที่ 4 (2546) ในด้านประชากร คือ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น และข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย และสภาพแวดล้อม ทั้งในระดับหมู่บ้าน คร้วเรือน และระดับบุคคล ครอบคลุมรายละเอียดเรื่อง ระเบียบวิธีวิจัย ลักษณะหมู่บ้านของพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำและผู้รู้

ในหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่ศึกษาในเชิงภูมิศาสตร์ ลักษณะทั่วไปทางประชากร สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะสมรส การย้ายถิ่น ภาวะการตาย และพฤติกรรมสุขภาพ

นอกจากข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวที่มีการเก็บข้อมูลเหมือนๆ กันทุกปีแล้ว การเก็บข้อมูลในรอบที่ 4 นี้ยังได้รวมเอาข้อมูลพิเศษบางประเด็นที่อาจไม่มีในข้อมูลจากการสำรวจรอบๆ ก่อน คือข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการที่พบในพื้นที่ศึกษา ผู้สูงอายุ พฤติกรรมการเดินทางไปทำงาน หรือเรียนหนังสือแบบไปเช้า-กลับเย็น หลักประกันสำหรับอนาคต ความรู้และการมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเรื่องนโยบายของรัฐ

เช่นเดียวกับการนำเสนอรายงานในรอบที่ผ่านมา มา รายงานฉบับนี้กำหนดขอบเขตที่จะนำเสนอเพียงข้อค้นพบเบื้องต้นของข้อมูลที่มีอยู่ในขณะนี้และพร้อมสำหรับการวิเคราะห์ในระดับลึกต่อไปเท่านั้น ลักษณะการนำเสนอจึงใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ความถี่ และร้อยละ มากกว่าการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ต้องอาศัยสถิติเชิงวิเคราะห์ อย่างไรก็ตามโครงการกาญจนบุรีมีเป้าหมายจะนำเสนอการวิเคราะห์ในระดับลึกสำหรับแต่ละหัวข้อต่อไป

2 ระเบียบวิธีวิจัย

ยุพิน วรสิริอมส

2.1 แนวคิดและคำนิยาม

วัตถุประสงค์ของโครงการกาญจนบุรี คือ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในพื้นที่ศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยพื้นที่ศึกษานี้ คือ หมู่บ้าน/ชุมชนอาคารจำนวน 102 แห่งที่กระจายอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี

ในแต่ละปีจะมีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในลักษณะการทำสำมะโนประชากร กล่าวคือ ทำการแจงนับประชากรทุกคนในหมู่บ้าน/ชุมชนอาคารในพื้นที่ศึกษา โดยเก็บข้อมูลระดับครัวเรือนทุกครัวเรือนและระดับบุคคลตั้งแต่อายุ 15 ปีขึ้นไปทุกคน ข้อมูลที่เก็บคือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประชากร เศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพอนามัย ซึ่งครัวเรือนนี้อาจจะมีบ้านเลขที่หรือไม่มีบ้านเลขที่ก็ได้

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานครั้งนี้ เก็บข้อมูลทุกครัวเรือนในพื้นที่ที่เคยศึกษาตั้งแต่ รอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) จำนวน 102 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคารในจังหวัดกาญจนบุรี พนักงานสัมภาษณ์จะต้องจับคู่ (matching) ครัวเรือนและบุคคลในครัวเรือนรอบ 3 (2545) พร้อมกับครัวเรือนและบุคคลในครัวเรือนรอบ 4 (2546) โดยใช้บัญชีครัวเรือน และรายชื่อสมาชิกครัวเรือนที่ได้จากการทำสำมะโนรอบ 3 (2545) บัญชีครัวเรือนที่เตรียมไว้จะมีรหัสประจำครัวเรือนเรียกว่า “หมายเลขประจำครัวเรือน” และรหัสประจำตัวของแต่ละบุคคล เรียกว่า “หมายเลขประจำบุคคล”

ในการเก็บข้อมูลรอบ 4 (2546) พนักงานสัมภาษณ์จะต้องติดตามครัวเรือนเก่าให้พบ และสัมภาษณ์ให้ได้ โดยใช้บัญชีครัวเรือน และให้บันทึกข้อมูลรายละเอียดของครัวเรือนเก่าให้ครบทุกครัวเรือนก่อน แล้วจึงสัมภาษณ์ครัวเรือนใหม่ที่เกิดขึ้นหลังเดือนกรกฎาคม 2545 และในการบันทึกข้อมูลของสมาชิกครัวเรือน ให้บันทึกข้อมูลรายละเอียดของสมาชิกเก่าทุกคนก่อน แล้วจึงบันทึกข้อมูลของสมาชิกที่เข้ามาอยู่ใหม่หลังจากเดือนกรกฎาคม 2545 เพิ่มเติมต่อจากสมาชิกเก่า โดยที่สมาชิกเก่าทุกคนต้องมีชื่อและลำดับที่ในครัวเรือนคงเดิมตลอดการศึกษานี้ โดยไม่มีข้อยกเว้น ไม่ว่าจะบุคคลนั้นได้ย้ายถิ่นออกไปจากหมู่บ้านที่เคยอยู่ หรือเสียชีวิตแล้วก็ตาม

2.1.1 ความหมายของครัวเรือน

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) นี้ ยังคงใช้คำนิยามเกี่ยวกับครัวเรือน “เก่า - ใหม่” และบุคคลเช่นเดียวกับรอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) ดังนี้ คือ

ครัวเรือนเก่า คือ ครัวเรือนที่เคยถูกสัมภาษณ์แล้วในรอบใดรอบหนึ่ง (รอบ 1 (2543) หรือรอบ 2 (2544) หรือ รอบ 3 (2545) และในรอบ 4 (2546)) ยังคงอยู่ที่หมู่บ้านเดิม ไม่ว่าจะอยู่บ้านหลังเดิมหรือย้ายจากบ้านหลังหนึ่งไปอีกหลังหนึ่งแล้วก็ตาม ครัวเรือนเก่าจะมีหมายเลขประจำครัวเรือน และรายชื่อสมาชิกครัวเรือนพร้อมหมายเลขประจำบุคคลแล้ว

ในความเป็นจริงมีหลายกรณีที่สามารถเกิดขึ้นกับครัวเรือนเก่าที่จะต้องพิจารณา ตัวอย่างเช่น

- หัวหน้าครัวเรือนของครัวเรือนเก่า (ตามที่บันทึกข้อมูลในรอบ 3 (2545)) เสียชีวิต หรือย้ายออกไปอยู่นอกหมู่บ้านอย่างถาวร และมีสมาชิกคนอื่นในครัวเรือนนั้นได้ขึ้นมาเป็นหัวหน้าครัวเรือนแทน ครัวเรือนนี้ก็จะถือเป็นครัวเรือนเก่า

- ครั้วเรือนเดิมที่ได้รับการบันทึกข้อมูลในรอบ 3 (2545) ต่อมาได้มีการแยกบ้าน ออกเป็น 2 ครั้วเรือน หรือมากกว่า โดยยังคงอยู่ภายในหมู่บ้านนั้น ในการสัมภาษณ์ จะถือว่าครั้วเรือนที่มีหัวหน้าครั้วเรือนเดิมอยู่เป็นครั้วเรือนเก่า
- หัวหน้าครั้วเรือนของครั้วเรือนเก่าย้ายไปอยู่บ้านหลังอื่นที่ไม่ใช่ครั้วเรือนเก่า ภายในหมู่บ้านเดิม (ย้ายคนเดียว) บ้านที่หัวหน้าครั้วเรือนย้ายไปอยู่นี้จะกลายเป็น ครั้วเรือนเก่า (pre-printed roster จะอยู่กับหัวหน้าครั้วเรือนตลอดไป) และครั้วเรือน ของบ้านหลังนี้จะต้องใช้หมายเลขประจำครั้วเรือนเดิมที่หัวหน้าครั้วเรือนนี้ใช้ ก่อนที่จะย้ายมาบ้านหลังนี้ ส่วนสมาชิกคนอื่นๆ ในบ้านหลังนี้จะมีสถานภาพเป็น สมาชิกใหม่ของครั้วเรือนนี้ (สมาชิกทุกคนจะได้รับรหัสใหม่ตามหัวหน้าครั้วเรือน)
- หัวหน้าครั้วเรือนเก่ามี pre-printed roster ย้ายไปอยู่บ้านหลังอื่นเป็นครั้วเรือนเก่ามี pre-printed roster อยู่แล้ว (ภายในหมู่บ้านเดียวกัน) เพราะฉะนั้นทั้งสองบ้านจะ เป็น ครั้วเรือนเก่า

ครั้วเรือนใหม่ คือ ครั้วเรือนในพื้นที่ศึกษาที่ไม่เคยถูกสัมภาษณ์มาก่อน ด้วยเหตุที่เป็นไปได้ หลายประการ เช่น

- ครั้วเรือนที่เพิ่งเข้ามาอยู่ใหม่ในพื้นที่ศึกษาหลังเดือนกรกฎาคม 2545
- ครั้วเรือนที่ตรวจสอบจากการศึกษาที่ผ่านมา เนื่องจากไม่สามารถสัมภาษณ์ได้ แล้วผู้คุมงานสนามไม่ได้บันทึกไว้และไม่มีการให้หมายเลขประจำครั้วเรือน
- ในกรณีที่ครั้วเรือนเก่าจากการสำรวจรอบก่อน ๆ ถูกแบ่งออกไปเป็น 2 ครั้วเรือนหรือมากกว่า แต่ยังอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน การจะตัดสินใจว่าครั้วเรือน ใดเป็นครั้วเรือนเก่า ให้ดูว่าหัวหน้าครั้วเรือนอยู่ที่ใด ก็ให้ถือว่าครั้วเรือนนั้นเป็น ครั้วเรือนเก่า ส่วนครั้วเรือนอื่นๆ ให้เป็นครั้วเรือนใหม่
- ในกรณีที่พนักงานสัมภาษณ์พบบ้านหลังเดิม แต่บุคคลในครั้วเรือนเก่าได้ย้าย ออกไปอยู่นอกหมู่บ้านหมด และมีบุคคลใหม่ทั้งหมดเข้ามาอยู่แทน (เช่น เป็น

ผู้มาเช่าอยู่ใหม่) ให้ถือเป็นครัวเรือนใหม่ ในการบันทึกข้อมูลจะต้องบันทึก 2 ครั้ง คือบันทึกครัวเรือนเดิมที่ย้ายออกไปทั้งครัวเรือน โดยสอบถามอย่างละเอียดว่าแต่ละบุคคลย้ายไปอยู่ที่ใดแล้วบันทึกสถานที่ย้ายไปของทุกคนในแบบฟอร์มสำหรับผู้ย้ายถิ่นพร้อมหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้ทุกคน จากนั้นจึงบันทึกรายละเอียดของครัวเรือนใหม่

ครัวเรือนที่ย้ายออกไปทั้งครัวเรือน คือ ครัวเรือนเดิมที่เคยถูกสัมภาษณ์ในรอบ 1 (2543) หรือรอบ 2 (2544) หรือรอบ 3 (2545) แต่ในรอบ 4 (2546) ครัวเรือนนี้ไม่อยู่บ้านเพราะอาจจะไปทำงานที่อื่น หรือย้ายไปอยู่ที่อื่นอย่างถาวรในช่วงเวลาที่เข้าไปเก็บข้อมูล ครัวเรือนประเภทนี้จะถูกบันทึกข้อมูลลงใน “แบบบันทึกครัวเรือนที่ย้ายออกไปทั้งครัวเรือน”

ครัวเรือนส่วนบุคคล คือ ครัวเรือนที่ประกอบด้วยบุคคลคนเดียวหรือหลายคนซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน และจัดหาหรือใช้สิ่งอุปโภคบริโภคร่วมกัน ซึ่งบุคคลเหล่านี้อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติก็ได้

ครัวเรือนกลุ่มบุคคล คือ ครัวเรือนที่ประกอบด้วยบุคคลที่มาอยู่รวมกัน เพราะมีกฎระเบียบข้อบังคับระบุให้มาอยู่รวมกัน หรือมาอยู่รวมกันเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง บุคคลเหล่านี้จะกินรวมกันหรือแยกกันก็ได้ โดยครัวเรือนกลุ่มบุคคล สำหรับการศึกษานี้หมายถึง ครัวเรือนกลุ่มบุคคลประเภทสถาบัน ได้แก่ วัด เรือนจำ สถานสงเคราะห์

2.1.2 สมาชิกครัวเรือน

สมาชิกครัวเรือน หมายถึง บุคคลทุกคนซึ่งปกติอาศัยอยู่ในครัวเรือนนี้ (กินอยู่/นอนในครัวเรือนนี้) เป็นเวลาติดต่อกันตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป ในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคม 2545 ถึงเดือนกรกฎาคม 2546

2.2 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาของโครงการกาญจนบุรียังคงเป็นพื้นที่ศึกษาจำนวน 101 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคารที่เป็นตัวอย่างในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 3 (2545) โดยแบ่งเป็น 5 พื้นที่ คือ พื้นที่เมือง/กิ่งเมือง ปลุกข้าว พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน แต่ในรอบ 4 (2546) นี้มีหมู่บ้านในพื้นที่สูง คือบ้านกวยแห่ หมู่ที่ 2 ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ ได้แยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน (ตามเขตการบริหารการปกครอง) ทำให้จำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษาของรอบ 4 (2546) เพิ่มขึ้นเป็น 102 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคาร ประกอบด้วย 89 หมู่บ้าน 13 ชุมชนอาคาร การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบนี้ยังคงเก็บในขอบเขตที่ยึดเอาสภาพภูมิศาสตร์เป็นหลัก คือถึงแม้ว่าจำนวนหมู่บ้านจะเพิ่มขึ้นแต่ขอบเขตของพื้นที่ศึกษายังคงเดิม โดยข้อมูลที่ใช้ในการแบ่งพื้นที่เมื่อเริ่มต้นโครงการ คือในรอบ 1 (2543) ได้แก่ จำนวนพื้นที่ปลูกข้าว จำนวนพื้นที่ปลูกพืชไร่ (เช่น มันสำปะหลังและอ้อย) จำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ลักษณะสภาพภูมิประเทศและลักษณะของประชากร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้มาจากหน่วยงานของกระทรวงต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและในจังหวัดกาญจนบุรี

พื้นที่ศึกษาในแต่ละพื้นที่มีลักษณะเด่น คือ

- **พื้นที่เมือง/กิ่งเมือง** คือ พื้นที่ที่ประกอบด้วยเขตเทศบาล ซึ่งแบ่งออกเป็นชุมชนอาคารตามการแบ่งของสำนักงานสถิติแห่งชาติ หรือหมู่บ้านที่แรงงานส่วนใหญ่ทำงานนอกภาคเกษตร
- **พื้นที่ปลูกข้าว** เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มที่มีประชากรส่วนใหญ่ปลูกข้าว
- **พื้นที่พืชไร่** เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม และประชากรส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ ได้แก่ อ้อย หรือมันสำปะหลัง
- **พื้นที่สูง** แบ่งตามสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน
- **พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน** เป็นหมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรีที่ไม่สามารถจัดอยู่ในกลุ่มที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.3 เครื่องมือเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 ชุด คือแบบสอบถามสำหรับหมู่บ้าน คริวเรือน และบุคคล

แบบสอบถามหมู่บ้าน

แบบสอบถามหมู่บ้าน ประกอบด้วย

- ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป
- ส่วนที่ 2 : การเกษตร
- ส่วนที่ 3 : อาชีพ
- ส่วนที่ 4 : สาธารณูปโภคและการคมนาคม
- ส่วนที่ 5 : สุขภาพอนามัย
- ส่วนที่ 6 : การพัฒนาชุมชน
- ส่วนที่ 7 : นโยบายรัฐบาล

แบบสอบถามคริวเรือน

แบบสอบถามคริวเรือน ประกอบด้วย

- แบบสังเกต: สำหรับพนักงานสัมภาษณ์ใช้สังเกตลักษณะบ้าน
- ส่วนที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบุคคลในคริวเรือน
- ส่วนที่ 2 : ภาวะการตาย
- ส่วนที่ 3 : ลักษณะของคริวเรือน
- ส่วนที่ 4 : การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรและภาวะแวดล้อม
- ส่วนที่ 5 : นโยบายรัฐบาล

แบบสอบถามบุคคล

แบบสอบถามบุคคล ประกอบด้วย

- ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนบุคคล
- ส่วนที่ 2 : การย้ายถิ่น
- ส่วนที่ 3 : ภาวะเจริญพันธุ์
- ส่วนที่ 4 : พฤติกรรมสุขภาพ
- ส่วนที่ 5 : ประสบการณ์การเลี้ยงดูและดูแลบิดามารดาที่สูงอายุและผู้สูงอายุ

อื่นๆ

ส่วนที่ 6 : หลักประกันสำหรับอนาคต

นอกจากนี้ ได้เพิ่มแบบสอบถามบุคคล (ชุดพิเศษ) ส่วนที่ 7 : ภาวะสุขภาพและความพิการ ซึ่งศึกษาเจาะลึกเฉพาะในกลุ่มบุคคลที่มีโรคประจำตัวติดต่อกันนานเกิน 6 เดือน ซึ่งแพทย์เป็นผู้วินิจฉัย หรือเป็นโรคประจำตัวแบบเป็นๆ หายๆ หรือมีความพิการนานเกิน 6 เดือน ซึ่งแพทย์ไม่ได้วินิจฉัย แต่ผู้ตอบสัมภาษณ์คิดเอง

(ดูแบบสอบถามทั้ง 3 ชุดในภาคผนวก 3)

2.4 การทดสอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามทั้ง 3 ชุดได้ทำการทดสอบแบบสอบถามในหมู่บ้านนอกพื้นที่ศึกษาและเป็นหมู่บ้านที่เคยเข้าทำการทดสอบแบบสอบถามในรอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) ดังนี้

- ครั้งที่ 1 วันที่ 7 - 8 มีนาคม 2546 ทำใน 1 หมู่บ้าน
- ครั้งที่ 2 วันที่ 7 - 9 เมษายน 2546 ทำใน 1 หมู่บ้าน
- ครั้งที่ 3 วันที่ 20 - 21 พฤษภาคม 2546 ทำใน 1 หมู่บ้าน

นอกจากนี้ ก่อนและหลังทดสอบแบบสอบถามในแต่ละครั้ง ได้จัดการประชุม คณะทำงานด้านวิจัยเพื่อตรวจสอบและแก้ไขแบบสอบถาม และในช่วงเวลาเดียวกันนี้ได้ ดำเนินการจัดทำคู่มือแบบสอบถามทั้ง 3 ชุด สำหรับผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ใช้อ้างอิงในการเก็บข้อมูลพร้อมกันไปด้วย

2.5 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2546 – 27 สิงหาคม 2546 รวมเป็นเวลา 58 วัน

2.6 ผู้เก็บข้อมูล

ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) นี้ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับความร่วมมือจากนายอำเภอทุกอำเภอและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ศึกษา องค์การทางการศึกษาในท้องถิ่น คือ สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี ที่ให้รายชื่อบัณฑิตกองทุนหมู่บ้านที่อยู่ใน พื้นที่ศึกษาของโครงการกาญจนบุรี และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี ในการประกาศรับสมัครผู้คุมงานสนาม /พนักงานสัมภาษณ์ และในการคัดเลือกผู้คุมงานสนาม/พนักงานสัมภาษณ์ ผู้ที่เป็นชาวจังหวัดกาญจนบุรี และมีภูมิลำเนาในพื้นที่ศึกษา 102 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคาร จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 3 (2545) โครงการกาญจนบุรี ได้ริเริ่มรูปแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้บุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษามาเป็นพนักงานสัมภาษณ์ในหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่ เรียกว่าพนักงานสัมภาษณ์ท้องถิ่น (Local Interviewer) ใน 3 หมู่บ้าน จากพื้นที่ศึกษาจำนวน 88 หมู่บ้าน 13 ชุมชนอาคาร ซึ่งในการเก็บข้อมูลรอบ 4 (2546) นี้ได้วางแผนใช้พนักงานสัมภาษณ์ท้องถิ่นในทุกหมู่บ้าน/ชุมชนอาคาร

การคัดเลือกพนักงานสัมภาษณ์ท้องถิ่นของโครงการกาญจนบุรี ได้ปฏิบัติดังนี้ คือ ก่อนการสัมภาษณ์คัดเลือกพนักงานสัมภาษณ์ ให้พนักงานสัมภาษณ์ระบุชื่อหมู่บ้าน/ชุมชนอาคารที่อาศัยอยู่ หรือมีบ้านญาติที่สามารถเข้าไปพักอาศัยอยู่ด้วยได้ระหว่างการเก็บข้อมูล หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงสามารถเดินทางไปกลับได้ เมื่อพนักงานสัมภาษณ์ผ่านการคัดเลือกแล้ว ก็ให้เป็นพนักงานสัมภาษณ์ท้องถิ่น และจัดให้ไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน/ชุมชนอาคารที่เป็นพื้นที่ศึกษาต่อไป

พนักงานสัมภาษณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 68 คน และผู้คุมงานสนามจำนวน 10 คน มีจำนวนผู้ปฏิบัติงานเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมด 78 คน

ผู้เก็บข้อมูลทั้งสิ้น 78 คนรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลทั้งหมดภายในหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่ ได้เดินทางไปยังหมู่บ้านเป้าหมายในวันที่ 30 มิถุนายน 2546 และเริ่มเก็บข้อมูลพร้อมกันในวันที่ 1 กรกฎาคม 2546

การคัดเลือกผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะแรกดำเนินการคัดเลือกและอบรมผู้คุมงานสนามก่อน โดยใช้ระยะเวลาในการอบรม 6 วัน ระหว่างวันที่ 23 – 28 พฤษภาคม 2546 หลังจากนั้น ผู้คุมงานสนามออกไปปรับปรุงแผนที่และบัญชีครัวเรือนของหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษาก่อนการเก็บข้อมูลจริง และเตรียมความพร้อมทางด้านที่พัก และรถยนต์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ผู้คุมงานสนามยังมีส่วนร่วมในการจัดอบรมพนักงานสัมภาษณ์ เช่น การแนะนำตัว และการฝึกหัดสัมภาษณ์ เป็นต้น

ในระยะที่สองจึงทำการคัดเลือกพนักงานสัมภาษณ์ และจัดอบรมพนักงานสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 16 - 27 มิถุนายน 2546 (ดูรายละเอียดการคัดเลือก หน้าที่ และคุณสมบัติของผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ในภาคผนวก 2)

2.7 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

2.7.1 การปรับปรุงแผนที่หมู่บ้าน

การปรับปรุงแผนที่หมู่บ้านจากแผนที่ที่ได้ในการสำรวจรอบ 3 (2545) และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของทีมงานทางด้านภูมิศาสตร์สารสนเทศ มีขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจอาณาบริเวณของหมู่บ้านก่อนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากปีที่แล้วหรือไม่ โดยสอบถามหรือให้ผู้รู้ชี้เขตแดนให้ดู จากนั้นวาดอาณาบริเวณ พร้อมทั้งเส้นทางถนนที่ติดต่อระหว่างหมู่บ้าน ระหว่างบ้าน ทางรถไฟ แม่น้ำ ลำคลอง และหนองน้ำแล้วเพิ่มเติมลงในแผนที่ที่มีอยู่

2. แสดงตำแหน่งสถานที่สำคัญ เช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ร้านค้าในหมู่บ้าน บ้านกำนัน และบ้านผู้ใหญ่บ้าน หากมีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมหรือรื้อถอน ให้ทำเครื่องหมายลงบนแผนที่

3. แสดงสถานที่ตั้งของบ้านแต่ละหลัง ในกรณีที่บ้านนั้นอยู่เป็นกลุ่ม ให้แสดงตำแหน่งของกลุ่มบ้าน พร้อมทั้งบันทึกบ้านเลขที่ที่สำคัญ (หรือชื่อเจ้าของบ้าน/หัวหน้ากลุ่มบ้าน) และให้ประมาณจำนวนบ้านในกลุ่มบ้านนั้นๆ ด้วย หากมีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือรื้อถอนให้ทำเครื่องหมายลงบนแผนที่

4. ให้ทำสัญลักษณ์บ้านที่คาดว่าจะมีปัญหาในการเดินทางเข้าสัมผัสภาพ หรือมีคนอยู่เป็นบางเวลา

2.7.2 การปรับปรุงบัญชีครัวเรือน

การปรับปรุงบัญชีครัวเรือน (Listing) ที่ได้จากการทำสำมะโน รอบ 3 (2545) และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของทีมงานทางด้านภูมิศาสตร์สารสนเทศ มีขั้นตอนดังนี้

1. ปรับปรุงบัญชีรายชื่อครัวเรือนให้เป็นปัจจุบัน นับถึงวันที่ทำการเก็บข้อมูล โดยการขอข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน

2. ปรับปรุงบัญชีรายชื่อครัวเรือนในหมู่บ้านให้ทันสมัย โดยการเดินสำรวจในหมู่บ้าน ในกรณีที่พบบ้านที่ไม่มีในบัญชีรายชื่อครัวเรือนที่ได้จากผู้ใหญ่บ้าน ให้เพิ่มบ้านนั้นลงในบัญชีรายชื่อครัวเรือนด้วย หรือในกรณีที่พบบ้านและมีเลขที่ตรงกับบัญชีรายชื่อครัวเรือนแต่บ้านนั้นปิดอยู่ ให้ถามผู้ใหญ่บ้านหรือบ้านข้างเคียงว่ามีคนอยู่บ้านหลังนั้นหรือไม่ ถ้ามี เจ้าของบ้านจะกลับมาเมื่อไร ถ้าไม่มีคนอยู่ให้บันทึกว่าเป็นบ้านร้างพร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดอื่นๆ (ถ้ามี)

3. ในกรณีที่บ้านนั้นถูกบันทึกว่าเป็นบ้านร้างในการสำรวจในรอบ 3 (2545) ให้ถามว่ามีคนมาอาศัยอยู่หรือไม่ รวมทั้งถ้ามีบ้านที่ปลูกสร้างใหม่ ให้ถามถึงสถานที่ตั้ง บ้านเลขที่ แล้วบันทึกรายละเอียด พร้อมทั้งติดตามไปที่บ้านหลังนั้น

2.7.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

2.7.3.1 แผนงานการเก็บข้อมูล

- 1) พนักงานสัมภาษณ์ทุกคนเก็บข้อมูลในอำเภอไทรโยค 5 หมู่บ้าน ในลำดับแรกของการเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนระหว่างผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ใน การทำความเข้าใจแบบสอบถามให้ถูกต้องตรงกัน ก่อนที่จะแยกย้ายกันไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาที่รับผิดชอบ
- 2) กระจายพนักงานสัมภาษณ์ออกไปเก็บข้อมูลตามพื้นที่ศึกษาในทุกอำเภอ

2.7.3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลในการสำรวจ ทั้ง 3 รอบที่ผ่านมา โดยข้อมูลที่สำรวจมี 3 ชุด และในแบบสอบถามแต่ละชุดจะมีหนังสือแสดง

ความยินยอมให้สัมภาษณ์ เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์ยินดีให้ข้อมูลแล้ว พนักงานสัมภาษณ์จึงจะดำเนินการสัมภาษณ์แบบสอบถามแต่ละชุดต่อไป การเก็บข้อมูลของแต่ละชุดมีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถามหมู่บ้าน

พนักงานสัมภาษณ์นัดหมายผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ประจำหมู่บ้าน) ผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ ครุ ประธานกลุ่มสตรี และผู้ที่รู้เรื่องราวของหมู่บ้านนั้น ๆ จำนวนอย่างน้อย 3 คน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสนามเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ในขั้นแรกผู้ปฏิบัติงานสนามต้องชี้แจงถึงความเป็นมาของโครงการฯ และวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ให้ผู้เข้าร่วมสนทนาเข้าใจอย่างชัดเจนก่อน พร้อมสอบถามความยินยอมในการให้ข้อมูลด้วย

แบบสอบถามครัวเรือน แบบสอบถามบุคคล และแบบสอบถามบุคคล (ชุดพิเศษ)

ส่วนที่ 7 : ภาวะสุขภาพและความพิการ

ก่อนเริ่มทำการสัมภาษณ์พนักงานสัมภาษณ์ต้องชี้แจงวัตถุประสงค์และความเป็นมาของโครงการฯ ให้แก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อน พร้อมทั้งสอบถามความยินยอมในการให้สัมภาษณ์ด้วย ผู้ให้ข้อมูลครัวเรือนคือ หัวหน้าครัวเรือน ในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนไม่อยู่ ผู้อาวุโสรองลงไปจะเป็นผู้ให้ข้อมูลแทน ส่วนแบบสอบถามบุคคลจะถามทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปโดยไม่มีการถามแทน เช่นเดียวกับแบบสอบถามบุคคล (ชุดพิเศษ) ส่วนที่ 7 : ภาวะสุขภาพและความพิการ ที่ถามเฉพาะบุคคลที่มีโรคประจำติดต่อกันนานเกิน 6 เดือน ซึ่งแพทย์เป็นผู้วินิจฉัย หรือเป็นโรคประจำตัวแบบเป็นๆ หายๆ หรือมีความพิการนานเกิน 6 เดือน ซึ่งแพทย์ไม่ได้วินิจฉัย แต่ผู้ให้สัมภาษณ์คิดเอง

ในกรณีที่ผู้อยู่ในข่ายสัมภาษณ์ไม่อยู่ในวันที่ไปเยี่ยมบ้าน ให้ทำการนัดหมายไว้ก่อน โดยพนักงานสัมภาษณ์ต้องพยายามนัดและสัมภาษณ์อย่างน้อย 3 ครั้งก่อนที่จะบันทึกว่าเป็นตัวอย่างที่สัมภาษณ์ไม่ได้

ในกรณีที่พนักงานสัมภาษณ์มีปัญหาในการเข้าสัมภาษณ์ครัวเรือนหรือบุคคล ผู้คุมงานสนามจะเข้าไปช่วยเหลือโดยอธิบายให้หัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลที่ปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งช่วยทำให้จำนวนผู้ปฏิเสธการให้สัมภาษณ์น้อยลง

2.8 การควบคุมคุณภาพข้อมูล

ขั้นตอนของการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลภาคสนาม มีดังนี้

ในการเก็บข้อมูลช่วงสัปดาห์แรกพนักงานสัมภาษณ์ทุกคนต้องลงเก็บข้อมูลร่วมกันใน 5 หมู่บ้านในอำเภอไทรโยค และกลับมาอภิปรายปัญหาพร้อมกันในกลุ่มใหญ่เป็นประจำทุกวัน ตลอดสัปดาห์ การปฏิบัติเช่นนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนระหว่างพนักงานสัมภาษณ์และผู้คุมงานสนามในเรื่องความเข้าใจแบบสอบถามก่อนที่จะแยกย้ายกันไปเก็บข้อมูล

ประโยชน์ในการลงเก็บข้อมูลพร้อมกันทั้งหมดนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันใน ปัญหาข้อคำถามของแบบสอบถามและปัญหาหลัก ๆ ในการเก็บข้อมูล

- ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม พนักงานสัมภาษณ์ทั่วไปเปลี่ยนกันตรวจแบบสอบถามก่อนส่งให้ผู้คุมงานสนามตรวจสอบ หากข้อมูลไม่สมบูรณ์จะส่งกลับให้พนักงานสัมภาษณ์ที่รับผิดชอบแก้ไข และส่งให้ผู้คุมงานสนามตรวจสอบอีกครั้ง ในบางครั้งอาจต้องกลับไปสัมภาษณ์ใหม่
- ในช่วงสองอาทิตย์แรกของการเก็บข้อมูล นักวิจัยของโครงการฯ สุ่มตรวจแบบสอบถามระหว่างไปเยี่ยม/นิเทศงาน หากพบข้อผิดพลาดจะประชุมทีมเก็บข้อมูลทั้งทีม เพื่อให้ผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์รับทราบพร้อมกันและแก้ไขในการเก็บข้อมูลต่อไป

- ตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ผู้คุมงานสนาม 10 คน เจ้าหน้าที่ประจำโครงการ และนักวิจัยของโครงการฯ ได้วางแผนการเข้าไปเยี่ยมทุกทีม/นิเทศงานสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง อย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการทำงานของพนักงานสัมภาษณ์ ช่วยแก้ไข ปัญหาในพื้นที่และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอย่างถี่ถ้วน

แบบสอบถามที่ตรวจแก้ไขสมบูรณ์แล้วจะส่งกลับมาที่สำนักงาน โครงการฯ เพื่อให้ นักวิจัยโครงการฯ ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อการเก็บข้อมูลภาคสนามสิ้นสุดลง ผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ที่ได้รับการคัดเลือกแล้วจำนวน 12 คน ปฏิบัติงานต่อในตำแหน่งพนักงานลงรหัสและบันทึกข้อมูล โดยตรวจแบบสอบถามอีกรอบหนึ่ง ก่อนลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ รวม ระยะเวลาที่ใช้ในการตรวจแบบสอบถาม ลงรหัสและบันทึกข้อมูลในคอมพิวเตอร์ 3 เดือน (ระหว่างวันที่ 1 กันยายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

จากนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั่วไปก่อนส่งให้ผู้เขียนรายงานนำไป วิเคราะห์ต่อไป ซึ่งในระหว่างนี้หากพบข้อมูลไม่ถูกต้องจะส่งกลับมาตรวจสอบแก้ไขกับ แบบสอบถามได้อีก

2.9 ข้อมูลที่เก็บได้

2.9.1 อัตราสัมภาษณ์และเวลาสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษานั้นใช้วิธีแจงนับทุกครัวเรือน (แบบสอบถาม ครัวเรือน) และทุกคนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป (แบบสอบถามบุคคล) โดยในหมู่บ้านนั้น ผู้คุมงาน สนามเป็นผู้เก็บข้อมูลจำนวนครัวเรือนจากผู้ใหญ่บ้านก่อน เพื่อให้ได้จำนวนครัวเรือนที่เป็น จริงในหมู่บ้าน และใช้จำนวนครัวเรือนที่ได้นี้เป็นเป้าหมายในการเก็บข้อมูลครัวเรือน ส่วน จำนวนคนที่อยู่ในข่ายต้องสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามบุคคลนั้น ได้มาจากผลรวมของจำนวน ผู้อยู่ในข่ายที่นับได้ในแต่ละครัวเรือนที่เก็บได้จริงทั้งหมด ทั้งครัวเรือนและบุคคลที่สัมภาษณ์

ไม่ได้จะถูกบันทึกลงในแบบบันทึกเช่นกัน พร้อมทั้งเหตุผลที่สัมภาษณ์ไม่ได้ เพื่อนำมาใช้
คำนวณอัตราสัมภาษณ์

จำนวนครัวเรือนที่อยู่ในข่ายมีทั้งสิ้น 16,150 ครัวเรือน สัมภาษณ์ได้ 12,356
ครัวเรือน คิดเป็นอัตราสัมภาษณ์เท่ากับร้อยละ 77 ส่วนจำนวนบุคคลที่อยู่ในข่ายมีทั้งสิ้น
30,035 คน สัมภาษณ์ได้ 28,873 คน คิดเป็นอัตราสัมภาษณ์เท่ากับร้อยละ 96 (ตาราง ผ 1.1 ใน
ภาคผนวก 1)

เวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์สำหรับครัวเรือน ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ตั้งแต่ 3
นาทีถึง 1 ชั่วโมง 40 นาที ถ้าคิดโดยเฉลี่ย เวลาในการสัมภาษณ์ครัวเรือนคือ 20 นาที ส่วน
แบบสอบถามบุคคลใช้เวลาในการสัมภาษณ์ตั้งแต่ 2 นาที ถึง 1 ชั่วโมง 5 นาที หรือคิดเวลาการ
สัมภาษณ์โดยเฉลี่ย เท่ากับ 14 นาที (ตาราง ผ 1.1 ในภาคผนวก 1)

ในการสัมภาษณ์บุคคลนั้น พนักงานสัมภาษณ์จะพยายามสัมภาษณ์ให้ได้ ถ้าไป
สัมภาษณ์ครั้งแรกไม่ได้ก็จะกลับไปใหม่ เหตุผลส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถสัมภาษณ์ได้หลังจากได้
พยายามแล้วคือ ผู้ตอบมีภารกิจเกี่ยวกับอาชีพ หรือติดธุระ (ร้อยละ 43) เหตุผลรองลงไปคือ
เจ็บป่วย ขรา หรือพิการ (ร้อยละ 38) และมีผู้ที่ไม่ต้องการให้ข้อมูลร้อยละ 16 ซึ่งถือเป็นสิทธิ
ส่วนบุคคลที่จะปฏิเสธในการตอบแบบสอบถามได้ ส่วนครัวเรือนที่ไม่สามารถสัมภาษณ์ได้
ในรอบ 4 (2546) นั้น ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่ย้ายไปอยู่ที่อื่น (ร้อยละ 75) รองลงมาเป็นครัวเรือน
ที่พนักงานสัมภาษณ์หาไม่พบ (ร้อยละ 12) ซึ่งครัวเรือนนี้เคยถูกสัมภาษณ์อย่างน้อย 1 ครั้งแล้ว
และมีครัวเรือนที่ไม่ต้องการให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 3.4 (ตาราง ผ 1.2 ในภาคผนวก 1)

2.9.2 คุณภาพของข้อมูล

การประเมินคุณภาพของข้อมูลในครั้งนี้ ประเมินจากข้อสรุปของพนักงาน
สัมภาษณ์ ที่บันทึกไว้ในแต่ละแบบสอบถามหลังจากได้สัมภาษณ์เสร็จสิ้นแล้ว ความเห็นของ

พนักงานสัมภาษณ์ที่บันทึกไว้ ได้แก่ สภาพสถานที่ สิ่งแวดล้อม บุคคลอื่นที่อยู่ด้วยในขณะ สัมภาษณ์ ใครบ้างที่ช่วยตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็น ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความร่วมมือและมีปฏิกิริยาในการสัมภาษณ์อย่างไร คำถามในส่วนใดหรือข้อคำถามใดที่ทำให้ผู้ตอบไม่พอใจที่จะตอบ ตลอดจนความเห็นของพนักงานสัมภาษณ์ในคุณภาพของข้อมูลที่เก็บได้ (ตาราง ผ 1.3 ใน ภาคผนวก 1)

ผลการวิเคราะห์พบว่า คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามทั้งสองแบบใกล้เคียงกัน ในเกือบทุกคำถาม พนักงานสัมภาษณ์ประเมินคุณภาพข้อมูลว่าอยู่ในระดับดีและระดับดีมาก ถึงร้อยละ 94 มีเพียงร้อยละ 5 ที่บอกว่าพอใช้

สำหรับสภาพแวดล้อมขณะที่ทำการสัมภาษณ์ มากกว่าครึ่งหนึ่งเห็นว่าเป็น ส่วนตัวและปราศจากสิ่งรบกวน (ร้อยละ 61 สำหรับแบบสอบถามครัวเรือน และร้อยละ 58 ใน แบบสัมภาษณ์บุคคล) ประมาณ 1 ใน 3 เห็นว่าถึงแม้จะมีสิ่งรบกวนแต่ก็ไม่มีผลต่อการให้ สัมภาษณ์แต่อย่างใด (ร้อยละ 36 สำหรับแบบสอบถามครัวเรือน และร้อยละ 39 ใน แบบสอบถามบุคคล) มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ตอบว่า สิ่งรบกวนนั้นมีผลต่อการสัมภาษณ์บ้าง (แบบสอบถามครัวเรือนร้อยละ 3 และแบบสอบถามบุคคลร้อยละ 3) ส่วนผู้ที่ตอบว่ามี สิ่งรบกวนที่ทำให้ต้องหยุดการสัมภาษณ์บ่อยๆ หรือทำให้เสียบรรยากาศในการสัมภาษณ์นั้นมี น้อยมาก (ไม่ถึงร้อยละ 1)

มากกว่าครึ่งของการสัมภาษณ์ครัวเรือนไม่มีผู้อื่นอยู่ด้วย (ร้อยละ 57) ร้อยละ 29 ของครัวเรือนมีผู้อื่นอยู่ด้วยตลอดเวลาในขณะที่ให้สัมภาษณ์ และมีร้อยละ 13 ที่มีผู้อื่นอยู่ด้วย บางเวลา แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่อยู่ด้วยในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลระดับครัวเรือน ส่วนใหญ่ จะเป็นบุคคลในครอบครัว (ร้อยละ 73) รองลงมาก็เป็นเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 30) โดยผู้ที่อยู่ด้วย ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์นั้นเกือบครึ่งจะนั่งฟังโดยที่ไม่ได้มีส่วนในการช่วยตอบหรือแสดง ความคิดเห็นแต่อย่างใด มีเพียง 1 ใน 4 เท่านั้นที่ช่วยตอบหรือแสดงความคิดเห็นเพียงบางตอน เท่านั้น

ส่วนการสัมภาษณ์ข้อมูลระดับบุคคล มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54) ไม่มีผู้อื่นอยู่ด้วยในขณะที่ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่มีผู้อื่นอยู่ด้วยก็จะเป็นการอยู่ด้วยตั้งแต่เริ่มต้นสัมภาษณ์จนจบการสัมภาษณ์ร้อยละ 31 และอยู่เฉพาะบางตอนของการสัมภาษณ์ร้อยละ 14 ผู้ที่อยู่ด้วยในขณะที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลในครัวเรือน (ร้อยละ 82) และเป็นเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 21) ซึ่งมากกว่าครึ่งมักจะช่วยตอบหรือแสดงความคิดเห็นขณะที่นั่งฟังการสัมภาษณ์บ้าง แต่เป็นการช่วยตอบหรือแสดงความคิดเห็นเพียงเล็กน้อยหรือเป็นเพียงบางตอน

ในเรื่องความร่วมมือในการสัมภาษณ์ เกือบทั้งหมดทั้งในการสัมภาษณ์ข้อมูลระดับครัวเรือนและบุคคลให้ความร่วมมือดีถึงดีมาก มีเพียงร้อยละ 1 ที่ให้ความร่วมมือน้อย

สำหรับปฏิกริยาในการตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ยินดีในการตอบ แบบสอบถาม มีประมาณ 1 ใน 10 มีปฏิกริยาเฉย ๆ และมีไม่ถึงร้อยละ 1 ที่มีท่าทีไม่พร้อมที่จะให้สัมภาษณ์หรือแสดงท่าทีไม่ค่อยพอใจในการตอบคำถามบางคำถาม

สำหรับแบบสอบถามที่ผู้ตอบมักจะมิปปฏิกริยาไม่พร้อมที่จะให้สัมภาษณ์ หรือแสดงท่าทีไม่ค่อยพอใจในการตอบคำถามนั้น มักจะเป็นในส่วนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบุคคลในครัวเรือน ส่วนของลักษณะครัวเรือน และเรื่องหนี้สิน

จึงกล่าวได้ว่า ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจครั้งนี้อยู่ในเกณฑ์ดีถึงดีมากเนื่องจากได้มีการทดสอบแบบสอบถามก่อนถึง 3 ครั้ง รวมทั้งมีขบวนการคัดเลือกและอบรมผู้คุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ที่ดี

3 ข้อมูลหมู่บ้าน

จรรยา เศรษฐบุตร

วัตถุประสงค์ของการเสนอผลการสำรวจหมู่บ้านในเขตชนบทและกิ่งเมือง ภายใต้โครงการกาญจนบุรีในรายงานฉบับนี้ เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงในระดับหมู่บ้านโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากการสำรวจรอบ 2 และรอบ 4 (พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2546) และเนื่องจากในรายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 2 มิได้นำเสนอข้อมูลหมู่บ้าน ในรายงานรอบ 4 นี้ จึงเป็นการเสนอผลการสำรวจข้อมูลหมู่บ้านในรอบ 2 ไปพร้อมกัน

ข้อมูลหมู่บ้านจากการสำรวจทุกรอบ ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ผู้นำอาสาในหมู่บ้าน ฯลฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน ในรอบสำรวจที่ 2 ได้เก็บข้อมูลจาก 86 หมู่บ้าน แต่ในรอบ 4 เพิ่มขึ้นเป็น 89 หมู่บ้าน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะหมู่บ้านตามนิยามลักษณะหมู่บ้านว่าเป็นเขตเมืองหรือชนบท และมีการแบ่งแยกหมู่บ้านตามเกณฑ์จำนวนครัวเรือนและประชากรตามที่ทางการกำหนด

1 ตาราง 3.1 จำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา จำแนกตามพื้นที่ และรอบสำรวจ

	กิ่งเมือง		ปลุกข้าว		พิชไร		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ2	รอบ4	รอบ2	รอบ4	รอบ2	รอบ4	รอบ2	รอบ4	รอบ2	รอบ4	รอบ2	รอบ4
จำนวนหมู่บ้าน	6	7	20	21	20	20	20	21	20	20	86	89

การเสนอข้อมูล นอกจากแยกตามพื้นที่ศึกษา 5 พื้นที่แล้วยังเสนอตารางเปรียบเทียบข้อมูลรอบ 2 และรอบ 4

สำหรับข้อจำกัดของชุดข้อมูลหมู่บ้าน คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำหมู่บ้านโดยตำแหน่งขณะที่สำรวจ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลอาจมิใช่คนเดิมในระหว่างรอบการสำรวจ

3.1 ข้อมูลทั่วไป

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนครัวเรือน โดยเฉลี่ยในหมู่บ้านตามพื้นที่ศึกษา 5 พื้นที่ในระหว่างรอบการสำรวจ พบว่า ไม่ได้มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ยกเว้นในพื้นที่กิ่งเมือง ซึ่งพบที่มีความแตกต่างระหว่างปีสำรวจ พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2546 อย่างมาก อย่างไรก็ตามเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับรอบสำรวจ พ.ศ. 2545 พบว่า จำนวนครัวเรือนเฉลี่ยในพื้นที่กิ่งเมืองเท่ากับ 201 ครัวเรือน ซึ่งไม่แตกต่างจากปีสำรวจ 2546

จำนวนประชากร โดยเฉลี่ยรายหมู่บ้าน และรายพื้นที่ศึกษา ไม่พบความแตกต่างใน 3 พื้นที่ คือ พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน พื้นที่ที่พบความแตกต่างอย่างมากคือพื้นที่กิ่งเมือง ซึ่งพบว่าในรอบ 3 มีจำนวนประชากรเฉลี่ยสูงถึง 958 คน เช่นเดียวกับในพื้นที่สูง การสำรวจรอบ 3 พบจำนวนประชากรเฉลี่ยสูงถึง 1,125 คน ต่อหมู่บ้าน ซึ่งอธิบายได้ว่ามีการเคลื่อนย้ายของประชากร (ซึ่งเป็นคนต่างด้าว) จำนวนมาก ทำให้จำนวนประชากรมีการเปลี่ยนแปลงมาก

ส่วนจำนวนประชากรชายโดยเฉลี่ยในแต่ละพื้นที่โดยเปรียบเทียบ 2 รอบ พบว่าไม่แตกต่างกันมากนัก รวมทั้งการเปรียบเทียบกับการสำรวจรอบ 3 ยกเว้นในพื้นที่กิ่งเมืองที่มีความผันแปรสูง กล่าวคือ พบว่า มีจำนวนประชากรในรอบ 2 แตกต่างอย่างมากกับรอบ 3 และรอบ 4

ทำนองเดียวกัน จำนวนประชากรหญิงที่แตกต่างกันมาก เมื่อเปรียบเทียบรอบสำรวจ พบในเฉพาะพื้นที่กิ่งเมือง เนื่องจากในรอบ 2 ปี จำนวนประชากรหญิงโดยเฉลี่ย 354 คนในรอบ 3 มี 514 คนและในรอบ 4 มี 448 คน

2 ตาราง 3.2 จำนวนครัวเรือนและประชากรเฉลี่ยต่อหมู่บ้าน จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ

	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)
จำนวนครัวเรือนเฉลี่ย	141	195	100	104	100	101	141	155	120	133	117	129
จำนวนประชากรเฉลี่ย	642	857	470	474	465	461	646	708	586	594	556	583
จำนวนประชากรชายเฉลี่ย	283	409	224	227	227	204	322	355	291	286	270	279
จำนวนประชากรหญิงเฉลี่ย	354	448	246	248	239	217	324	352	295	308	285	294

ในการสำรวจจำนวนหมู่บ้านที่มีโรงงานหรือสถานประกอบการที่มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อผลิตสินค้าออกจำหน่าย พบว่า ในจำนวน 86 หมู่บ้านในรอบ 2 มีเพียง 16 หมู่บ้าน ที่มีโรงงานเพิ่มขึ้นเป็น 17 หมู่บ้าน จากจำนวน 89 หมู่บ้าน แสดงว่าไม่ได้มีโรงงานที่เพิ่มมากขึ้นที่น่าสังเกตคือจำนวนโรงงานในหมู่บ้านได้ลดลงจากการสำรวจรอบ 3 ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่ใน 20 หมู่บ้าน

3 ตาราง 3.3 จำนวนหมู่บ้านที่มีโรงงานตั้งอยู่ในหมู่บ้าน จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ

จำนวนโรงงาน	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)
1 โรงงาน	2	1	3	1	1	0	4	3	1	3	11	8
2 โรงงาน	1	2	1	2	0	1	0	0	1	2	3	7
3-4 โรงงาน	0	1	0	0	0	0	0	0	2	1	2	2
รวม	3	4	4	3	1	1	4	3	4	6	16	17

3.2 การเกษตร

การสำรวจแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในหมู่บ้านที่ศึกษาในรอบสำรวจที่ผ่านมา พบว่า น้ำฝนเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับชาวกาญจนบุรี จากตาราง 3.4 พบว่า หมู่บ้านในพื้นที่ชนบทใช้น้ำฝนเพื่อการเกษตรเกือบทั้งหมด ยกเว้นในพื้นที่กิ่งเมืองที่ใช้น้ำฝนเพื่อการเกษตรน้อยที่สุดอย่างเห็นได้ชัด นอกจากน้ำฝนแล้ว ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติอื่น ๆ เพื่อการเกษตร ได้แก่ ลำห้วยซึ่งพบกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ส่วนแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการเกษตร เช่น สระขุด บ่อบาดาล อ่างเก็บน้ำ มีกระจัดกระจายในหมู่บ้าน แต่ไม่มากนัก และไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดระหว่างรอบสำรวจที่ 2 และรอบที่ 4 มีข้อสังเกตว่าประปาภูเขา เพิ่มมากขึ้นในพื้นที่สูง

ตาราง 3.4 จำนวนหมู่บ้านที่มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

แหล่งน้ำ	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
คลองชลประทาน	4	4	9	9	0	0	0	0	7	6
บ่อนบาดาล										
- น้อยกว่า 5 บ่อ	0	0	6	0	2	1	0	1	5	2
- มากกว่า 5 บ่อขึ้นไป	4	4	1	1	5	2	0	0	11	11
ลำห้วย	1	1	4	0	7	4	12	7	10	4
บึง หนอง	0	0	2	0	1	0	1	1	1	0
ฝาย	0	0	0	0	3	2	2	2	4	3
น้ำฝน	2	1	17	18	20	19	20	21	14	11
สระขุด บ่อขุด อ่างเก็บน้ำ	0	0	5	0	5	1	1	1	1	2
เขื่อน	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0
น้ำพุ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
ประปาหมู่บ้าน/ประปาภูเขา	0	0	0	0	0	0	1	4	0	0
บ่อน้ำตื้น/น้ำซับ	0	0	0	0	0	5	0	0	2	3

การเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ในการเปรียบเทียบกับรอบปีที่ผ่านมา พบว่า มีความแตกต่างระหว่างพื้นที่และรอบสำรวจ กล่าวคือ ในการสำรวจรอบ 2 มีจำนวนหมู่บ้านที่ปริมาณน้ำลดลงทั้งหมด 48 หมู่บ้านจากทั้งหมด 86 หมู่บ้าน ขณะที่มีเพียง 10 หมู่บ้านที่ปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นจากปีก่อน แต่ในรอบการสำรวจที่ 4 หมู่บ้านที่มีปริมาณน้ำจากแหล่งธรรมชาติลดลง 22 หมู่บ้านจากทั้งหมด 89 หมู่บ้าน แต่มีหมู่บ้านที่มีปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นเป็น 33 หมู่บ้าน ในพื้นที่กิ่งเมือง (6-7 หมู่บ้าน) ส่วนใหญ่ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเท่าเดิม

ตาราง 3.5 จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่และรอบการสำรวจ

ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำ	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)	รอบ 2 (2544)	รอบ 4 (2546)
เปรียบเทียบกับปีก่อน												
ลดลง	2	0	8	3	17	4	7	12	14	3	48	22
เพิ่มขึ้น	0	1	1	12	0	9	7	2	2	9	10	33
คงเดิม	4	5	4	6	0	5	6	7	4	7	18	30
ไม่ทราบ	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
ไม่มีแหล่งน้ำ	0	1	6	0	2	2	0	0	0	1	8	4
รวม (หมู่บ้าน)	6	7	20	21	20	20	20	21	20	20	85*	89

(* ไม่ตอบ 1 หมู่บ้าน)

3.3 อาชีพ

กล่าวโดยรวมอาชีพหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษา ส่วนใหญ่คือการเกษตร พบว่าหมู่บ้านเกือบทั้งหมด และทั้ง 2 รอบสำรวจ อาชีพเกษตรกรรมเป็นอันดับ 1 รองลงมาคืออาชีพค้าขาย และรับจ้างทำงานในภาคการเกษตร ส่วนอาชีพหัตถกรรม มีจำนวนหมู่บ้านที่ระบุไว้น้อยมาก สิ่งที่น่าสังเกตคือผู้นำหมู่บ้านในหลายหมู่บ้านระบุว่าชาวบ้านในหมู่บ้านมีอาชีพรับราชการหรือทำงานกับหน่วยงานรัฐ เป็นจำนวนมิใช่น้อย

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากจำนวนหมู่บ้าน พบว่า ลักษณะอาชีพที่ไม่เปลี่ยนแปลง คืออาชีพเกษตรกรรมดังได้กล่าวมาแล้ว ส่วนอาชีพค้าขาย พบการเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลา 2 ปี แต่ไม่มากนัก เช่น หมู่บ้านในพื้นที่กิ่งเมือง มีการประกอบอาชีพค้าขายของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น ส่วนการรับจ้างทำงานในไร่ร่นา มีทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง เช่น ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน มีจำนวนหมู่บ้านลดลง ส่วนในพื้นที่ปลูกข้าวมีจำนวนหมู่บ้านที่ตอบว่า ชาวบ้านประกอบอาชีพรับจ้างทำไร่ทำนามากขึ้นในรอบสำรวจ พ.ศ. 2546 ที่น่าสังเกตคือ ในพื้นที่สูงมี 1 หมู่บ้านที่ประชากรประกอบอาชีพเก็บของป่าขาย

ตาราง 3.6 จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามอาชีพส่วนใหญ่ของประชากร พื้นที่และรอบการสำรวจ

อาชีพ	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
เกษตรกรรม	6	7	20	21	20	20	20	21	19	19
รับจ้างเกษตรกรรม	3	1	8	16	15	13	11	12	14	6
รับจ้างทั่วไป	0	4	7	9	4	13	9	13	2	13
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2	6	7	10	5	10	12	14	8	16
ค้าขาย	3	6	10	8	11	12	15	18	11	16
อื่น ๆ เช่นค้า เสาถ่าน แพพัก	0	0	1	4	1	3	0	2	1	1
ทำงานในโรงงาน	3	3	6	6	5	1	0	0	7	2
หัตถกรรม	0	0	1	1	0	2	0	1	0	0
เก็บของป่าขาย	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0

สำหรับประเภทของพืชผลที่หมู่บ้านต่าง ๆ ปลูกไว้เพื่อขายนั้น แสดงอยู่ในตาราง 3.7 นั้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่ของจังหวัดกาญจนบุรี ประชากรปลูกพืชไร่ เป็นจำนวนมากกว่าการปลูกข้าวเล็กน้อย และยังมีการเพาะปลูกผลไม้ และผักต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลในรอบการสำรวจ พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2546 จะเห็นว่าหมู่บ้านส่วนใหญ่ มิได้เปลี่ยนแปลงการเพาะปลูกพืชเพื่อขายมากนัก ตัวเลขที่พบความแตกต่างบ้าง คือ ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ที่มีจำนวนหมู่บ้านปลูกข้าวเป็นหลักลดน้อยลงจาก 5 หมู่บ้านเป็น 9 หมู่บ้าน ขณะที่มีการปลูกผลไม้เพิ่มมากขึ้นจากจำนวน 9 หมู่บ้านเป็น 14 หมู่บ้าน

ตาราง 3.7 จำนวนหมู่บ้านที่เพาะปลูกพืชเพื่อขาย จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

การเพาะปลูก	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
ข้าว	4	3	20	19	10	8	19	11	9	5
พืชไร่	6	7	18	18	20	20	17	18	19	19
สวนผัก	4	5	7	8	12	12	12	15	18	16
สวนผลไม้	2	3	11	6	12	15	20	17	9	14
ไม้ยืนต้น	1	1	5	6	10	14	10	14	7	10
อื่น ๆ	0	0	0	1	1	2	0	5	0	3

สำหรับการเลี้ยงสัตว์ของจังหวัดกาญจนบุรี พบมากในหมู่บ้านที่สำรวจ สัตว์เศรษฐกิจที่เลี้ยงมากที่สุด คือ วัว รองลงมาคือ ไก่ ควาย และหมู ส่วนสัตว์อื่น ๆ เช่น ปลา เป็ด แพะ มีพบในหมู่บ้านเป็นจำนวนน้อยกว่าสัตว์เศรษฐกิจที่กล่าวข้างต้น

ในการเปรียบเทียบการสำรวจ 2 รอบ ไม่พบการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนหมู่บ้าน ที่ระบุว่ามีการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายมากนักในระหว่างพื้นที่ แต่โดยภาพรวม พบว่า จำนวนหมู่บ้านที่เลี้ยงสัตว์เพื่อขายในรอบสำรวจที่ 4 มีมากกว่าในรอบสำรวจที่ 2 หมายความว่า ชาวบ้านใน

หมู่บ้านที่ศึกษาหันมาประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์เพื่อขายเพิ่มมากขึ้น สัตว์เศรษฐกิจประเภทใหม่คือ แกะ พบใน 3 หมู่บ้าน และเลี้ยงไหมจากเดิม 1 หมู่บ้าน เพิ่มเป็น 3 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 89 หมู่บ้าน

ตาราง 3.8 จำนวนหมู่บ้านที่เลี้ยงสัตว์เพื่อขาย จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

การเลี้ยงสัตว์	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
วัว	5	6	19	21	16	17	17	19	19	19
ควาย	0	0	6	5	3	4	12	10	2	3
หมู	0	5	10	19	11	18	14	16	7	13
ไก่	1	2	14	16	13	18	17	14	10	12
ปลา	2	3	9	4	5	4	15	12	2	5
กุ้ง	0	0	2	3	0	0	0	0	0	0
กบ	0	0	1	0	0	1	2	1	1	0
แพะ	0	0	1	1	2	1	1	2	0	1
ไหม	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1
เป็ด	0	0	3	3	2	7	2	8	0	3
จิ้งหรีด	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
แกะ	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0

3.4 สาธารณูปโภคและการคมนาคม

ข้อมูลในตาราง 3.9 แสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษาที่มีสาธารณูปโภคเพิ่มขึ้น ในระหว่างรอบการสำรวจ พ.ศ. 2544 – 2546 โดยเฉพาะด้านการคมนาคม หรือการใช้โทรศัพท์ ทั้งโทรศัพท์สาธารณะ โทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์มือถือ ที่น่าสังเกตคือการเพิ่มขึ้น

ของหมู่บ้านที่ใช้อินเทอร์เน็ต แม้จะมีจำนวนไม่มาก แต่ก็เป็นสัญญาณว่าคงมีการใช้เพิ่มขึ้นในหมู่บ้านชนบทของกาญจนบุรี ส่วนที่มีการใช้ลดลง คือ วิทยุสื่อสาร ซึ่งในอดีตเคยเป็นสิ่งจำเป็นในการติดต่อสื่อสารในพื้นที่ห่างไกล ที่ไม่มีโทรศัพท์สาธารณะ แต่ปัจจุบัน พบว่าโทรศัพท์มือถือเข้ามามีบทบาทแทนที่วิทยุสื่อสารอย่างชัดเจน

ส่วนการคมนาคมทางบก หรือการมีรถโดยสารประจำทางผ่านหมู่บ้านนั้น ไม่พบการเปลี่ยนแปลงในด้านจำนวนหมู่บ้านที่ชัดเจน

ตาราง 3.9 จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามสาธารณูปโภค พื้นที่และรอบการสำรวจ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

สาธารณูปโภค	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
โทรศัพท์สาธารณะใช้งานได้	4	6	11	15	7	14	13	17	13	16
โทรศัพท์บ้าน	5	6	8	10	5	10	11	11	12	12
โทรศัพท์มือถือ	6	7	19	21	17	19	13	13	20	20
หอกกระจายข่าว	5	6	12	14	16	17	15	20	17	16
วิทยุสื่อสาร	6	1	14	9	12	6	13	9	17	11
การใช้อินเทอร์เน็ต	1	3	0	1	0	1	0	1	1	4
รถประจำทางผ่านหมู่บ้าน	1	2	9	11	10	9	14	14	5	6

ข้อมูลในการสำรวจรอบ 3 พบว่า เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและระหว่างอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดกาญจนบุรีสะดวกสบายขึ้น แต่พบว่ายังมีบางหมู่บ้านที่ประสบปัญหาน้ำท่วมขังในรอบปีที่ผ่าน เช่นเดียวกับการสำรวจในรอบ 4 ที่พบว่า หมู่บ้านในพื้นที่สูงและปลูกข้าว 5 หมู่บ้าน ยังคงประสบปัญหาน้ำท่วมขัง ส่วนพื้นที่กิ่งเมืองไม่พบว่าในหมู่บ้านมีปัญหาน้ำท่วมขังทั้งในการสำรวจรอบ 2 รอบ 3 และรอบ 4

ตาราง 3.10 จำนวนหมู่บ้านที่มีปัญหาน้ำท่วมถึง จำแนกตามพื้นที่และรอบการสำรวจ

มีปัญหาน้ำท่วม	กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
มี	0	0	0	5	3	3	0	5	3	4
ไม่มี	6	7	20	16	17	17	20	16	17	16
รวม (หมู่บ้าน)	6	7	20	21	20	20	20	21	20	20

3.5 สุขภาพอนามัย

จากรายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของโครงการกาญจนบุรี รอบ 3 พบว่าโรคที่เป็นปัญหาหลักของหมู่บ้านตามผู้นำหมู่บ้านระบุไว้ อันดับแรกคือ โรคไข้หวัด ในการสำรวจครั้งล่าสุด (รอบ 4) โรคหวัดยังเป็นโรคที่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษาเป็นกันมากที่สุด จากตาราง 3.11 ซึ่งเปรียบเทียบการสำรวจรอบ 2 (2544) และรอบ 4 (2546) พบว่า จำนวนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาโรคไข้หวัด มิได้ลดน้อยลง แต่กลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในทุกพื้นที่ศึกษา และพบว่าจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่สูง ที่พบว่าไข้หวัดเป็นปัญหาเจ็บป่วยของชาวบ้านเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่า (จาก 5 หมู่บ้าน เป็น 20 หมู่บ้าน) แต่มาลาเรียยังเป็นโรคที่สำคัญในพื้นที่สูงเช่นเดิม และจำนวนหมู่บ้านที่ผู้คนเจ็บป่วยด้วยโรคมาลาเรียมิได้ลดน้อยลง

ส่วนโรคอื่น ๆ ที่พบเพิ่มขึ้นในหลายหมู่บ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่ปลูกข้าว ได้แก่ โรคที่ไม่ติดต่อ ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดันโลหิต โรคกระดูก ซึ่งถูกระบุโดยผู้นำหมู่บ้านบ้างใน รอบสำรวจปี 2543 และ 2545 นอกจากนี้โรคไข้เลือดออกยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุข เนื่องจากพบว่ามีความชุกอยู่ในหลายหมู่บ้าน ที่น่าสังเกตคือ โรคเอดส์ ได้ถูกระบุว่าเป็นโรคสำคัญใน 2-3 หมู่บ้านแล้ว

ตาราง 3.11 จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามโรคที่คนในหมู่บ้านเป็นส่วนมาก พื้นที่และรอบการสำรวจ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

โรค	กิ่งเมือง		ข้าว		พีชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4	รอบ 2	รอบ 4
	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)	(2544)	(2546)
ไข้หวัด	6	7	15	18	19	19	5	20	12	18
มาลาเรีย	0	0	0	0	0	1	15	15	2	3
ภูมิแพ้	0	2	0	0	0	1	0	0	0	2
เบาหวาน	0	0	0	4	0	3	0	0	0	1
ความดันสูง/ต่ำ	0	0	0	6	0	3	0	1	0	2
ไข้เลือดออก	0	1	0	4	1	0	0	8	2	4
โรคกระดูก	0	0	2	4	0	2	0	0	1	0
ปวดเมื่อย	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0
ระบบทางเดินหายใจ	0	0	1	0	0	1	0	1	1	1
เอดส์	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
โรคเครียด	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

โดยสรุป เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลหมู่บ้านจากการสำรวจ 2 รอบ พ.ศ. 2544 และ 2546 ไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ไม่ว่าในด้านการประกอบอาชีพ ด้านสุขภาพอนามัย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลหมู่บ้านอาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จึงควรให้ความสนใจกับข้อมูลในระดับครัวเรือนและข้อมูลบุคคลมากกว่า

4 ลักษณะข้อมูลเชิงพื้นที่

เกรียงศักดิ์ โรจน์คูรีเสถียร

4.1 ข้อมูลทั่วไป

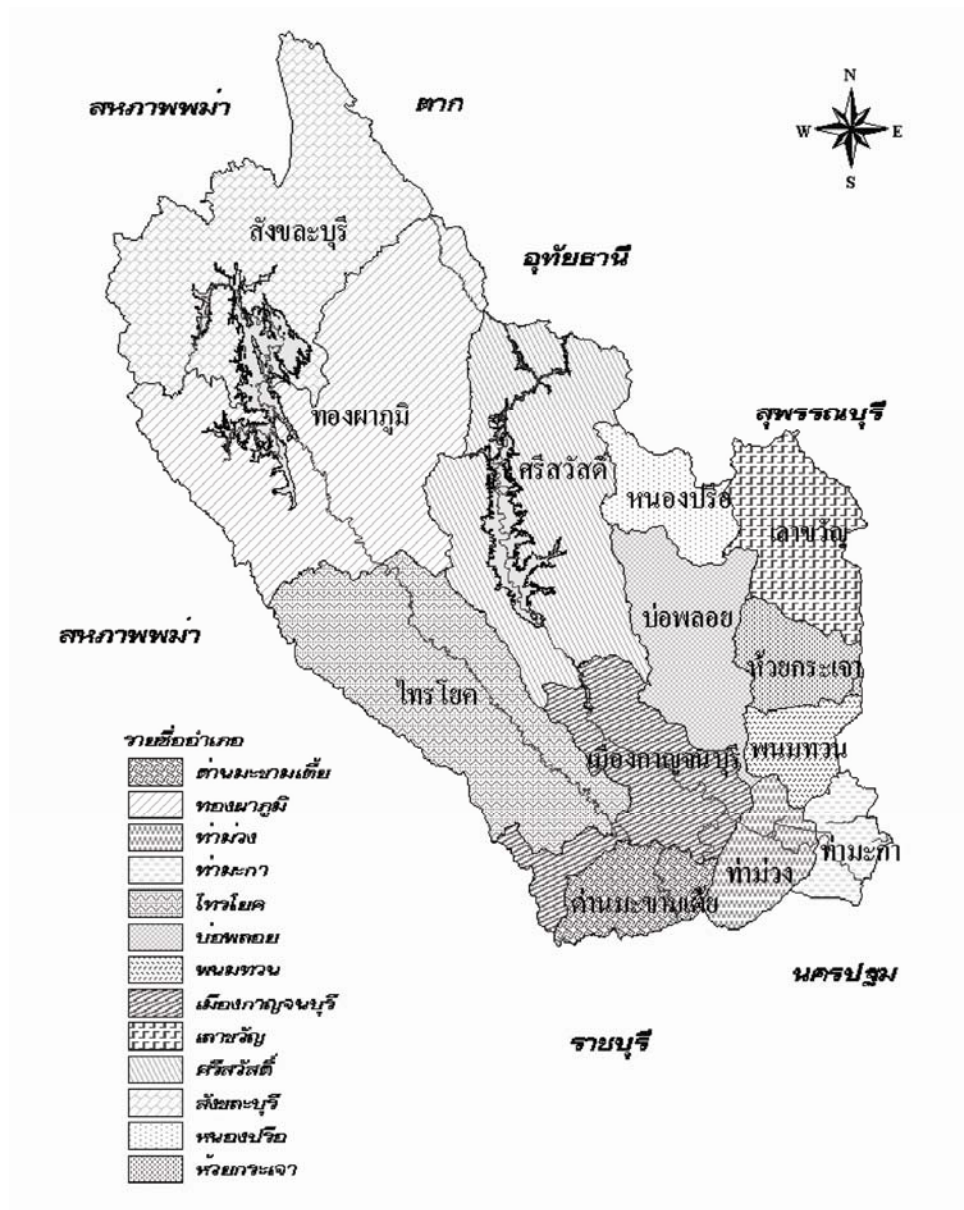
กาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคกลางทางด้านตะวันตกของประเทศ (ภาพ 4.1) ระหว่างละติจูดที่ 13 องศา 30 ลิปดาเหนือ กับ 15 องศา 30 ลิปดาเหนือ และระหว่างลองจิจูดที่ 98 องศาตะวันออก กับ 100 องศาตะวันออก มีอาณาเขตทางทิศเหนือติดต่อกับสหภาพพม่า อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีและอำเภอด่านช้าง จังหวัดอุทัยธานี ทางทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอกอนเจดีย์ อำเภออุ้มผาง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี และอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ทางทิศใต้ติดต่อกับอำเภอสวนผึ้ง อำเภอจอมบึง อำเภอโพธาราม และอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และทิศตะวันตกติดต่อกับสหภาพพม่า โดยมีสันเขาตะนาวศรีเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ (ภาพ 4.1)

จังหวัดกาญจนบุรี มีลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ พื้นที่ภูเขาหรือพื้นที่สูง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือและตะวันตกของจังหวัดในเขตอำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ อำเภอศรีสวัสดิ์ และบางส่วนของอำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอเมือง และอำเภอบ่อพลอย บริเวณสูงสุดของจังหวัดอยู่ในอำเภอสังขละบุรี มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,800 เมตร ประเภทที่สองคือ พื้นที่ราบสูงสลับกับเขาเตี้ย อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดในพื้นที่อำเภอพนมทวน อำเภอห้วยกระเจา อำเภอเลาขวัญ และบางส่วนของอำเภอบ่อพลอย ส่วนประเภทที่สามคือ ที่ราบลุ่มน้ำอยู่ทางตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้ในพื้นที่อำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง และบางส่วนของอำเภอเมืองและอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรีมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 19,483 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ 3 ใน 4 เป็นพื้นที่ที่ไม่ให้ประชาชนเข้าไปอาศัยและประกอบอาชีพ เนื่องจากเป็นพื้นที่หวงห้ามในราชการทหาร เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตวน

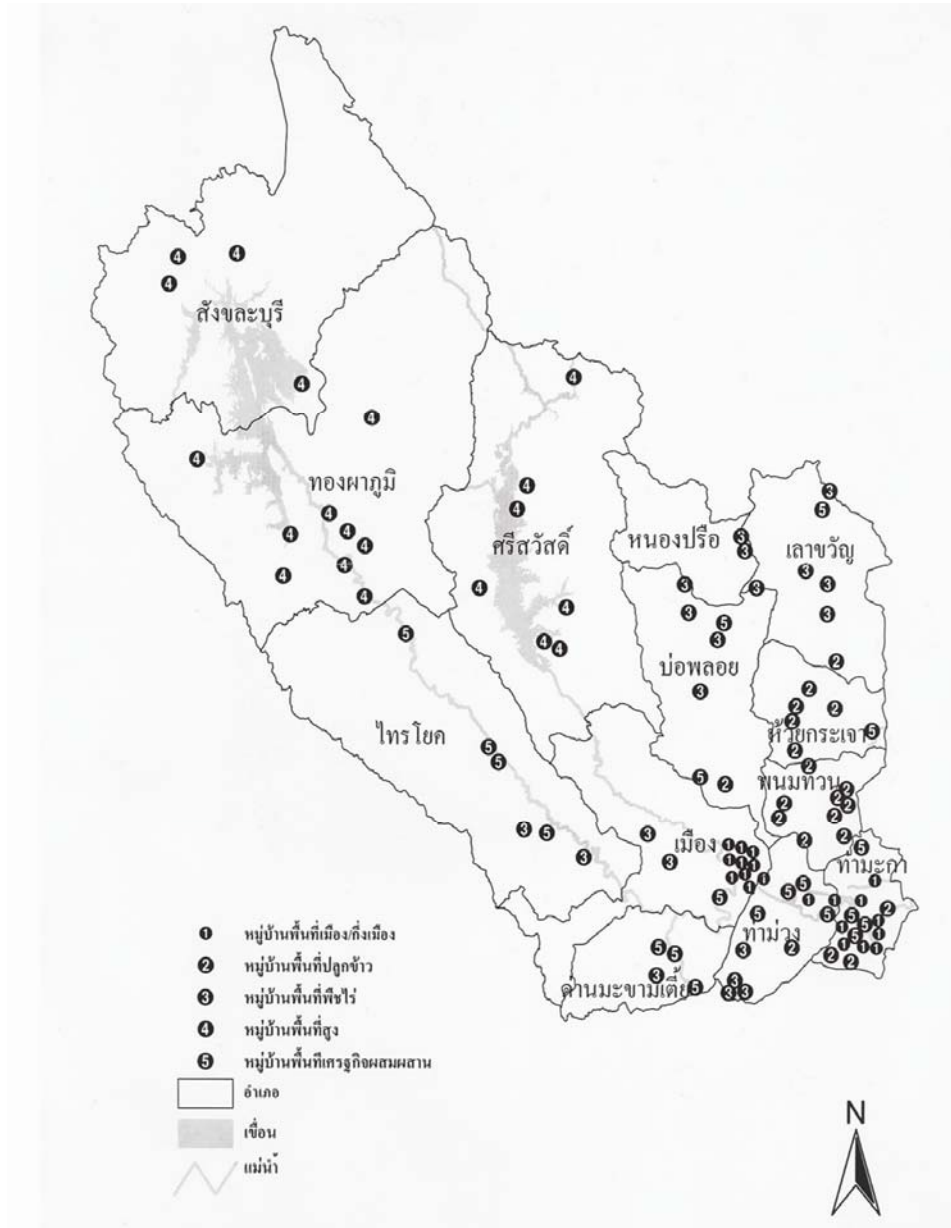
อุทยาน เขตป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึงพื้นที่ป่าสัมปทาน คงเหลือพื้นที่ประมาณ 1 ใน 4 สำหรับการ ตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ

กาญจนบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ มี 95 ตำบล และ 877 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 7 แสน 3 หมื่นคน ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทยและมีเชื้อชาติกะเหรี่ยง มอญ ลาว ไช่ง ไม่มากนักกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ และเนื่องจากพื้นที่ติดกับชายแดนพม่าจึงมีประชากรย้ายถิ่นเข้าออกเป็นจำนวนมากทั้งถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง

ด้วยความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และความแตกต่างทางสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และพื้นที่ภูมิศาสตร์ ประกอบกับการเป็นสถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี และได้รับการสนับสนุนจาก The Wellcome Trust แห่งสหราชอาณาจักร จังหวัดกาญจนบุรีจึงได้ถูกเลือกเป็นพื้นที่ดำเนิน โครงการกาญจนบุรี ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ.2543 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประชากรอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบของการดำเนินการของกิจกรรมต่างๆ ของรัฐและเอกชน ในการศึกษาตามโครงการกาญจนบุรีได้แบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็น 5 ประเภท (ภาพ 4.2) คือ เมือง/กึ่งเมือง ป่าภูเขา พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน โดยแบ่งตาม ลักษณะการประกอบอาชีพของประชากรและการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร รวมทั้งหมด 100 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่ศึกษาทั้งหมดได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ

ภาพ 4.1 แผนที่จังหวัดกาญจนบุรี

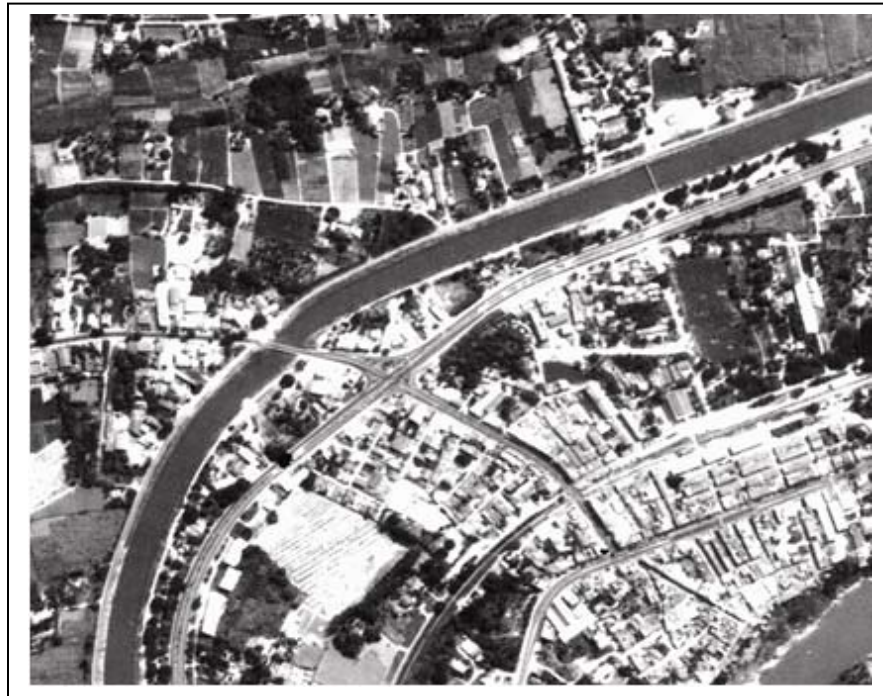
ภาพ 4.2 พื้นที่ศึกษา 5 ประเภท

ลักษณะของหมู่บ้านพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ภาพ 4.3) เป็นเขตเทศบาลหรือหมู่บ้านชนบทที่มีอาณาเขตติดต่อกับเขตเทศบาล ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ลักษณะอาคารบ้านเรือนค่อนข้างถาวรและส่วนหนึ่งเป็นอาคารพานิช หมู่บ้านพื้นที่ปลูกข้าว (ภาพ 4.4) ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มน้ำและเขตชลประทาน หมู่บ้านอยู่นอกเขตเทศบาลทั้งหมด การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่จะอยู่รวมกันเป็นชุมชนและพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ล้อมรอบหมู่บ้านจะเป็นพื้นที่ทำนา แปลงเกษตรกรรมจะมีขนาดเล็กกว่าพื้นที่ทำไร่ หมู่บ้านพื้นที่ปลูกพืชไร่ (ภาพ 4.5) ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตที่ราบสูงและที่ลุ่มที่น้ำท่วมไม่ถึง การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมเป็นชุมชนน้อย ส่วนใหญ่ประชากรจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูก พืชไร่ที่ปลูกมีอ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง และมีพืชสวนเช่นผลไม้ ยางพารา เป็นต้น แปลงเกษตรกรรมมีขนาดใหญ่ หมู่บ้านพื้นที่สูง (ภาพ 4.6) เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ภูเขาและที่ราบสูงซึ่งส่วนมากจะอยู่ในเขตหวงห้ามตามที่กล่าวแล้วข้างต้น มีลักษณะการตั้งถิ่นฐาน 2 แบบ แบบที่หนึ่งเป็นแบบอาณานิคม กล่าวคือมีหน่วยงานราชการเข้าไปจัดสรรที่ดินให้ มีผังหมู่บ้านเป็นระบบ หมู่บ้านลักษณะนี้เกิดไม่นานนัก อาจมีสาเหตุมาจากทางราชการอพยพกลุ่มประชากรนี้ออกจากพื้นที่ที่สร้างเขื่อน หรือออกจากบริเวณป่าสมบูรณ์ แบบที่สองเป็นลักษณะที่ประชากรบุกรุกเข้าไปตั้งถิ่นฐาน และทางราชการอนุญาตให้อยู่ในพื้นที่ได้ ยังไม่มีการจัดสรรและวางผังหมู่บ้านเหมือนแบบที่หนึ่งและไม่ออกเอกสารสิทธิ์ ประชากรในกลุ่มหมู่บ้านประเภทนี้มีการเคลื่อนย้ายสูง อาชีพส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่และรับจ้าง หมู่บ้านประเภทสุดท้ายเป็นหมู่บ้านพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ภาพ 4.7) มีลักษณะผสมของการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และรับจ้าง อยู่ในพื้นที่ราบสูงและลุ่มน้ำ และไม่มีลักษณะเด่นชัดที่จะจัดอยู่ใน 4 ประเภทแรก

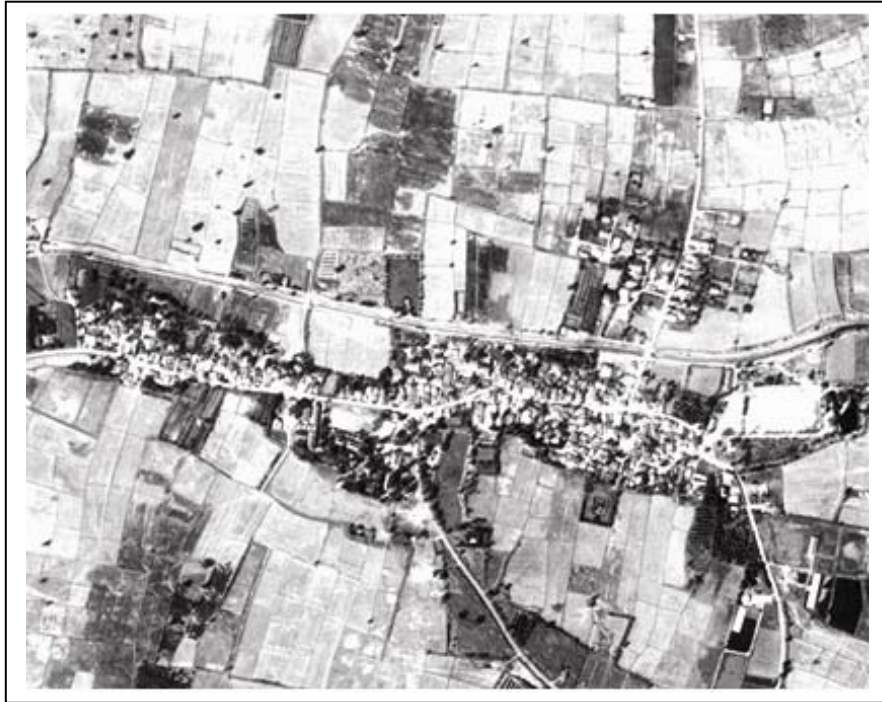
4.2 การจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่

โครงการกาญจนบุรีได้ทำการจัดเก็บข้อมูลทางด้านประชากรและสังคมโดยใช้แบบสอบถาม และได้จัดเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่โดยการขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมแผนที่ทหาร กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานดังกล่าวคือ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศจากเครื่องบิน ภาพถ่ายทาง

อากาศจากดาวเทียม ข้อมูลเชิงตัวเลข (Digital) ที่แสดงอาณาเขตจังหวัด อำเภอ และตำบล รวมถึงจุดที่ตั้งของหมู่บ้าน ลักษณะทางกายภาพ ถนน แม่น้ำ การใช้ที่ดิน เป็นต้น นอกจากนี้ โครงการได้จัดเก็บข้อมูลที่ตั้งของที่อยู่อาศัยของผู้ให้ข้อมูล โรงเรียน สถานีอนามัย และสถานที่สำคัญอื่นๆ อีกด้วย โดยใช้เครื่องบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ข้อมูลเชิงพื้นที่นี้จะถูกเก็บเป็นระบบร่วมกับข้อมูลสำรวจและสามารถเรียกใช้เพื่อวิเคราะห์ หรือแสดงผล เพื่อทำรายงาน หรือตัดสินใจในการวางแผนดำเนินโครงการในขั้นต่อไป

ภาพ 4.3 ลักษณะพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง

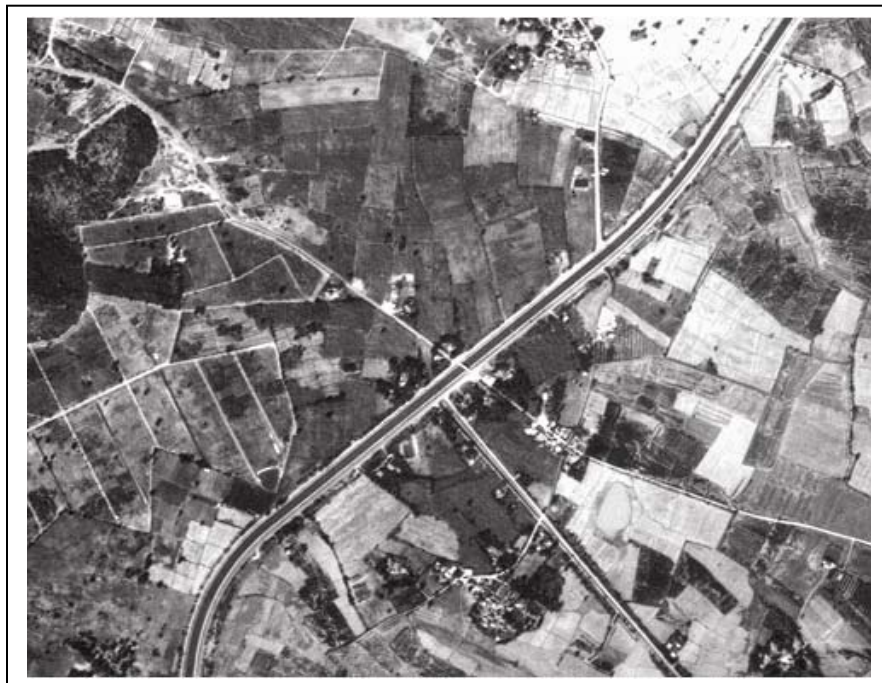
ภาพ 4.4 ลักษณะพื้นที่ปลูกข้าว

ภาพ 4.5 ลักษณะพื้นที่พืชไร่

ภาพ 4.6 ลักษณะพื้นที่สูง

ภาพ 4.7 ลักษณะพื้นที่ผสมผสาน

การเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ของโครงการได้เริ่มดำเนินการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544 และครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2546 โดยใช้เครื่องบันทึกพิกัดทางภูมิศาสตร์บันทึกสถานที่ตั้งบ้าน อาคารที่พัก โรงเรียน สถานือนามัย โดยครั้งแรกใช้บัญชีครัวเรือนที่โครงการได้เก็บข้อมูลสำรวจในรอบ 1 (2543) ครั้งที่สองใช้บัญชีครัวเรือนรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) เป็นฐานในการจัดเก็บ ข้อมูลที่เก็บเป็นข้อมูลตำแหน่งสถานที่ตั้งบ้าน อาคารที่พัก โรงเรียน สถานือนามัย และสถานที่สำคัญ อื่นๆ แต่ละตำแหน่งที่ตั้งจะมีข้อมูลหมายเลขครัวเรือน ค่าจุดพิกัดแสดงที่ตั้ง วันเดือนปีที่เก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ที่สามารถนำไปเชื่อมกับข้อมูลครัวเรือน และข้อมูลบุคคลได้โดยใช้หมายเลขประจำครัวเรือนเป็นตัวเชื่อม เมื่อข้อมูลถูกเชื่อมแล้วจะสามารถแสดงข้อมูลจากการสำรวจ แสดงค่าสถิติ แสดงความสัมพันธ์ของข้อมูลจากการสำรวจบนแผนที่ได้

ในการเก็บค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ได้มีการฝึกอบรมผู้เก็บข้อมูลให้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ เครื่องกดพิกัด และการใช้เครื่องกดพิกัดในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่เก็บได้มีความผิดพลาดน้อยที่สุด ในการเก็บครั้งแรกมีผู้เก็บข้อมูล 10 คน แบ่งออกเป็น 5 ทีมๆ ละ 2 คน ใช้เวลาเก็บทั้งหมด 53 วัน ระหว่างวันที่ 26 เมษายน ถึงวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ในการเก็บครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2546 ผู้เก็บข้อมูลมี 6 คน ใช้เวลาเก็บข้อมูล 77 วัน ระหว่างวันที่ 15 กันยายน ถึง 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ในการเก็บข้อมูลพิกัดทั้งสองครั้งนี้ไม่ได้เก็บพร้อมกันกับการเก็บข้อมูลครัวเรือนและบุคคล การเก็บข้อมูลใช้บัญชีครัวเรือนที่ถูกสัมภาษณ์เป็นฐานในการจัดเก็บข้อมูลที่ได้ถูกบันทึกในเครื่องกดพิกัดโดยอัตโนมัติและถูกจัดไว้ในแบบบันทึกข้อมูลเพื่อสำรองและป้องกันการสูญหายของข้อมูล ข้อมูลในเครื่องกดพิกัดถูกนำไปถ่ายโอนลงในเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อทำเป็นตารางในฐานข้อมูลสำหรับใช้ร่วมกับข้อมูลสำรวจทางประชากรต่อไป

ตาราง 4.1 จำนวนพิกัดของครัวเรือนที่ถูกสัมภาษณ์และสถานที่สำคัญ จำแนกตามพื้นที่ และปีที่เก็บ

ปี พ.ศ.	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
2544	3,340	2,137	2,145	3,579	2,787	13,988
2545	419	135	332	421	579	1,886
2546	217	73	111	250	72	723
รวม	3,976	2,345	2,588	4,250	3,438	16,597

ตาราง 4.1 แสดงจำนวนพิกัดของครัวเรือนและสถานที่สำคัญในอาณาเขตหมู่บ้าน เช่น ศูนย์กลางของหมู่บ้านที่ใช้เป็นที่ประชุม โรงเรียน วัด สถานีอนามัย และถนนบางแห่ง จุดพิกัดของครัวเรือนแต่ละปีจะเก็บตามจำนวนครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้ลบจุดพิกัดของครัวเรือนที่ย้ายออกไป ผลที่ได้ทำให้จำนวนจุดพิกัดมีมากกว่าจำนวนครัวเรือนประมาณ 4,000 จุด ซึ่งรวมพิกัดของถนนที่บันทึกไว้เป็นจำนวนมากด้วย

5 ลักษณะทั่วไปของประชากร

อารี จำปาภาย

5.1 จำนวนประชากร

จากการสำรวจรอบ 4 (2456) พบประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 42,816 คน พบประชากรหญิงมากกว่าประชากรชาย ประมาณ 2,000 คน กล่าวคือ มีผู้ชาย 20,350 คน และผู้หญิง 22,466 คน อาศัยอยู่ใน 12,356 ครัวเรือน จำนวนประชากรที่พบลดลงจากการสำรวจรอบก่อนๆ ในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และที่สูง การกระจายของประชากรศึกษาตามพื้นที่ต่างๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ร้อยละ 27 อาศัยอยู่ในพื้นที่สูง ร้อยละ 21 อยู่ในพื้นที่ผสมผสาน ร้อยละ 20 อยู่ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ร้อยละ 16 อยู่ในพื้นที่ปลูกข้าว และร้อยละ 16 อยู่ในพื้นที่พีชไร้ (ตาราง 5.1 แผนภูมิ 5.1 และ 5.2)

5.2 โครงสร้างอายุและเพศของประชากร

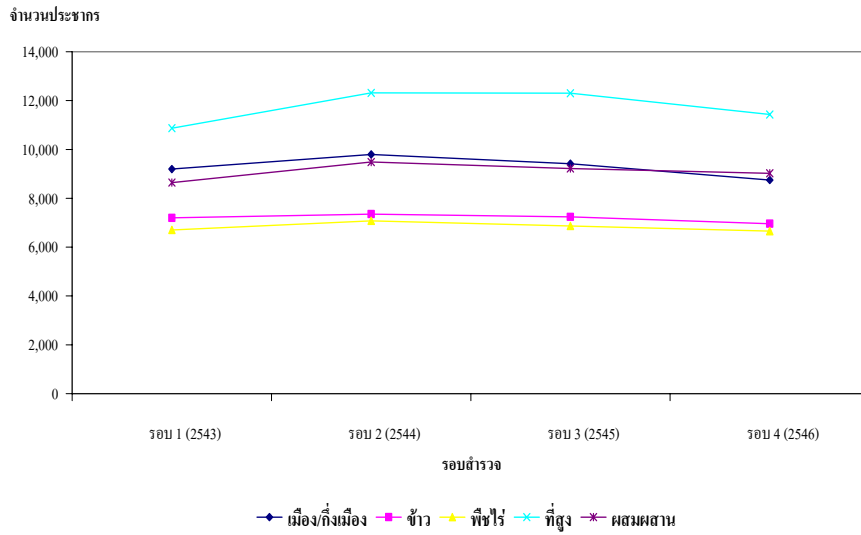
ตาราง 5.2 แสดงการกระจายร้อยละของประชากรจำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่จากการสำรวจรอบ 3 (2545) กับรอบ 4 (2546) แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างทางอายุของประชากรในรอบ 4 ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากรอบ 3 มากนัก สอดคล้องกันทุกพื้นที่ เช่นเดียวกัน ปีระมิดประชากร (แผนภูมิ 5.3-5.7) ชี้ว่า โครงสร้างทางอายุและเพศของประชากรในทุกพื้นที่ศึกษาไม่เปลี่ยนแปลงไปจากการสำรวจรอบก่อนๆ มากนัก (รายงานการสำรวจรอบ 1, 2 และ 3 ประกอบ)

ตาราง 5.3 แบ่งประชากรออกเป็น 3 กลุ่มอายุใหญ่ๆ คือ ประชากรวัยเด็ก (ต่ำกว่า 15 ปี) ประชากรวัยแรงงาน (15-59 ปี) และประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสำรวจรอบ 4 กับรอบ 1 รอบ 2 และ รอบ 3 พบว่า ประชากรวัยเด็กต่ำกว่า 15 ปี มีสัดส่วนมากที่สุดในพื้นที่สูง (ร้อยละ 37) และมีสัดส่วนน้อยที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ร้อยละ

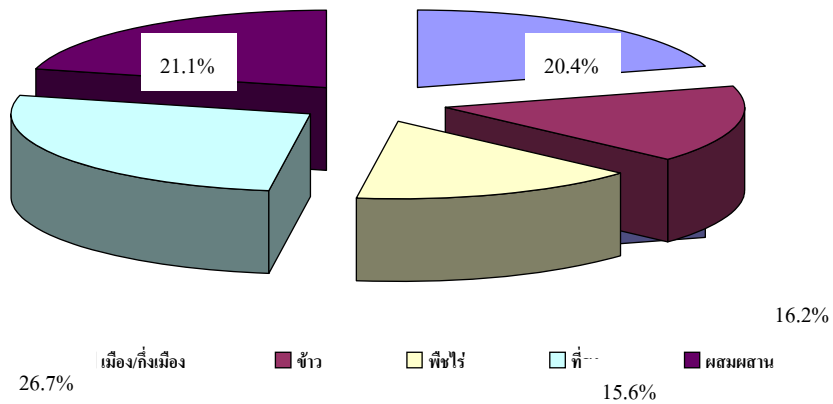
25) ซึ่งเหมือนกันในทุกรอบของการสำรวจ ในทางตรงกันข้าม ในทุกรอบของการสำรวจ พบว่า ประชากรในวัยทำงานมีสัดส่วนสูงที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ร้อยละ 64) และต่ำที่สุดในพื้นที่สูง (ร้อยละ 55) ซึ่งคงเป็นเพราะพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองเป็นแหล่งที่มีงานรองรับมากที่สุด ดึงดูดให้ประชากรวัยแรงงานเข้ามาหางานทำมากที่สุด ในขณะที่เดียวกัน สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุสูงที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าว (ร้อยละ 13) และต่ำที่สุดในพื้นที่สูง (ร้อยละ 9)

ตาราง 5.1 จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545), และรอบ 4 (2546)

	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พีชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ครัวเรือน						
รอบ 1 (2543)	2,580	1,888	1,845	2,939	2,360	11,612
รอบ 2 (2544)	2,776	1,969	1,968	3,328	2,616	12,657
รอบ 3 (2545)	2,664	2,024	1,986	3,399	2,607	12,680
รอบ 4 (2546)	2,550	1,985	1,976	3,235	2,610	12,356
ประชากรรวม						
รอบ 1 (2543)	9,198	7,196	6,706	10,868	8,646	42,614
รอบ 2 (2544)	9,797	7,348	7,079	12,318	9,487	46,029
รอบ 3 (2545)	9,416	7,239	6,869	12,299	9,220	45,043
รอบ 4 (2546)	8,751	6,955	6,657	11,429	9,024	42,816
ประชากรชาย						
รอบ 1 (2543)	4,257	3,371	3,256	5,454	4,088	20,378
รอบ 2 (2544)	4,594	3,437	3,429	6,225	4,512	22,197
รอบ 3 (2545)	4,431	3,358	3,324	6,182	4,378	21,673
รอบ 4 (2546)	4,044	3,219	3,203	5,620	4,264	20,350
ประชากรหญิง						
รอบ 1 (2543)	4,941	3,825	3,450	5,414	4,558	22,236
รอบ 2 (2544)	5,203	3,911	3,650	6,093	4,975	23,832
รอบ 3 (2545)	4,985	3,881	3,545	6,117	4,842	23,370
รอบ 4 (2546)	4,707	3,736	3,454	5,809	4,760	22,466

แผนภูมิ 5.1 จำนวนประชากรที่เอาจับได้ จำแนกตามพื้นที่และรอบสำรวจ

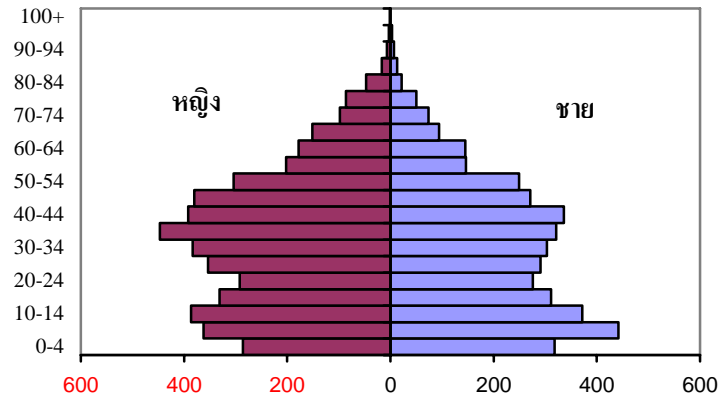

แผนภูมิ 5.2 การกระจายร้อยละประชากร จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4

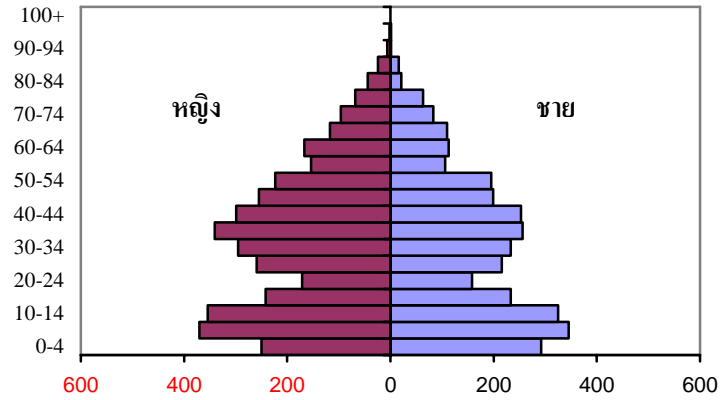
ตาราง 5.2 การกระจายร้อยละของประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 3 และรอบ 4

กลุ่มอายุ	4 เมือง/กิ่งเมือง		ชาย		ผู้หญิง		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ		รอบ		รอบ		รอบ		รอบ		รอบ	
	รอบ 3	4	รอบ 3	4	รอบ 3	4	รอบ 3	4	รอบ 3	4	รอบ 3	4
	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2545)	(2545)	(2545)
0-4	7.4	6.9	8.5	7.8	8.4	8.3	11.9	12.0	8.1	7.6	9.1	8.8
5-9	8.9	9.2	10.0	10.3	10.7	11.0	12.6	13.0	9.9	10.0	10.6	10.8
10-14	8.5	8.7	10.1	9.8	11.1	10.6	11.2	11.7	9.7	10.2	10.1	10.3
15-19	7.8	7.3	6.9	6.8	7.3	6.7	6.0	5.2	6.8	6.8	6.9	6.5
20-24	6.8	6.5	5.0	4.7	5.8	5.2	5.9	5.3	5.8	5.5	5.9	5.5
25-29	8.4	7.4	7.3	6.8	7.7	7.6	7.7	6.7	7.9	7.3	7.8	7.1
30-34	8.3	7.8	7.5	7.6	7.9	7.4	8.2	8.3	8.2	7.9	8.0	7.9
35-39	8.4	8.8	8.5	8.6	8.4	8.5	7.7	7.8	7.9	8.1	8.1	8.3
40-44	8.5	8.3	7.8	7.9	8.1	8.3	7.3	7.1	7.5	7.8	7.8	7.8
45-49	7.2	7.4	6.2	6.5	6.2	6.7	6.3	6.5	7.2	7.2	6.7	6.9
50-54	5.3	6.3	5.5	6.0	5.1	5.4	4.3	4.6	5.9	5.8	5.1	5.6
55-59	3.9	4.0	3.6	3.7	3.6	3.8	3.2	3.4	4.5	4.5	3.7	3.9
60-64	3.5	3.7	4.1	4.0	3.6	3.7	2.8	3.0	3.3	3.5	3.4	3.5
65-69	2.6	2.8	3.0	3.3	2.5	2.8	2.0	2.3	2.8	3.0	2.5	2.8
70-74	1.9	2.0	2.6	2.6	1.7	2.0	1.6	1.6	2.1	2.2	2.0	2.0
75-79	1.5	1.6	1.6	1.9	1.1	1.1	0.9	1.0	1.2	1.3	1.2	1.3
80-84	0.7	0.8	1.0	0.9	0.5	0.5	0.3	0.3	0.7	0.7	0.6	0.6
85-89	0.4	0.3	0.6	0.6	0.3	0.3	0.2	0.2	0.4	0.4	0.3	0.3
90-94	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1
95-99	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
100+	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	9,405	8,750	7,233	6,955	6,866	6,656	12,295	11,428	9,220	9,024	45,019	42,813

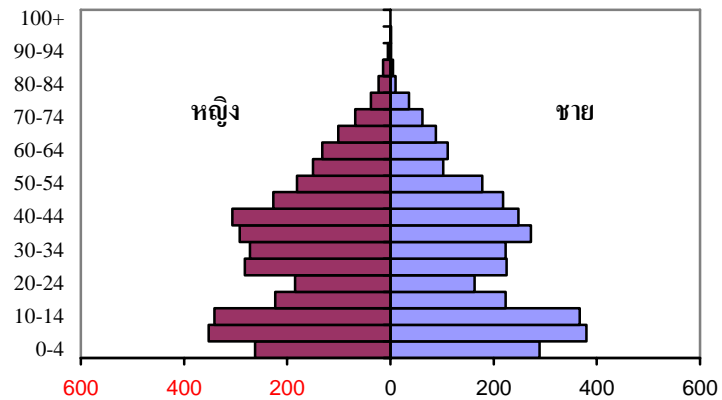
หมายเหตุ: จำนวนรวมแตกต่างจากตาราง 5.1 เนื่องจากไม่รวมผู้ที่ไม่ทราบ หรือไม่ให้ข้อมูลเรื่องอายุ

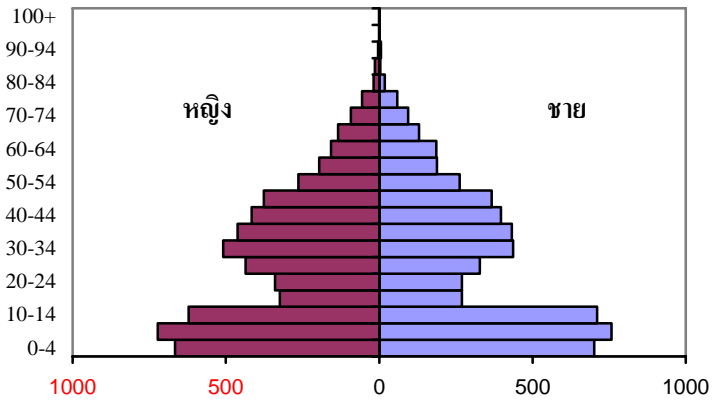
แผนภูมิ 5.3 : ประชากร : เมือง/กิ่งเมือง

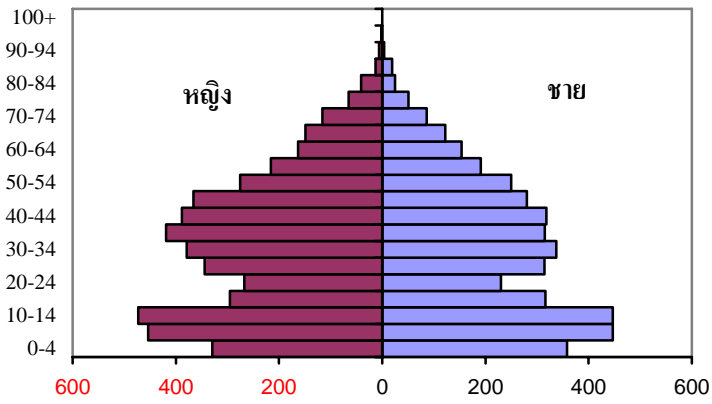
แผนภูมิ 5.4 : ประชากร : ชำ

แผนภูมิ 5.5 : ประชากร : พิไซไร่

แผนภูมิ 5.6 : ประชากรที่สูง

แผนภูมิ 5.7 : ประชากร : ผสมผสาน

ตาราง 5.3 การกระจายร้อยละของประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

พื้นที่	0 - 14				15 - 59				60+			
	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4
	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)
เมือง/กึ่งเมือง	24.5	25.1	24.8	24.8	65.2	64.3	64.3	63.9	10.3	10.6	11.0	11.4
ชานเมือง	28.7	28.5	28.6	27.8	59.0	59.0	58.2	58.8	12.3	12.5	13.2	13.4
พื้นที่ราบ	30.3	30.1	29.9	29.9	60.5	60.7	59.5	59.6	9.2	9.2	9.7	10.4
ที่สูง	36.1	36.1	35.5	36.6	56.6	56.3	56.2	54.9	7.3	7.6	7.8	8.5
ผสมผสาน	28.5	27.9	27.3	27.8	61.2	61.8	61.0	60.9	10.3	10.3	10.6	11.3
รวม	29.9	29.9	29.8	29.9	60.4	60.2	60.0	59.4	9.7	9.8	10.2	10.8

ตาราง 5.4 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป และอายุ 80 ปี ขึ้นไป จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545), และรอบ 4 (2546)

พื้นที่	60 ปี ขึ้นไป				80 ปี ขึ้นไป			
	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4
	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)
เมือง/กึ่งเมือง	10.3	10.6	11	11.4	1.2	1.3	1.4	1.4
ชานเมือง	12.3	12.5	13.2	13.4	1.6	1.7	1.8	1.7
พื้นที่ราบ	9.1	9.2	9.8	10.4	0.9	0.9	0.9	0.9
ที่สูง	7.3	7.6	7.8	8.5	0.5	0.6	0.6	0.6
ผสมผสาน	10.3	10.4	10.7	11.3	1.1	1.3	1.2	1.2
รวม	9.7	9.8	10.2	10.8	1.0	1.1	1.1	1.1

ตาราง 5.4 เสนอข้อมูลของประชากรวัยสูงอายุที่ละเอียดมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป และอายุ 80 ปี ขึ้นไป หรือที่เรียกกันว่า กลุ่มอายุสูงที่สุด จะเห็นว่า ในทุกรอบของการศึกษา ประชากรทั้งสองกลุ่มมีสัดส่วนสูงที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าว และต่ำสุด ในพื้นที่สูง สอดคล้องกับแนวโน้มของผู้สูงอายุของทั้งประเทศที่มีสัดส่วนและจำนวนเพิ่มขึ้น สัดส่วนของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษาของโครงการกาญจนบุรีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกพื้นที่ เช่นเดียวกัน พื้นที่สูงซึ่งมีผู้สูงอายุในสัดส่วนที่ต่ำที่สุดมีการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนผู้สูงอายุที่เด่นชัดที่สุด โดยเฉพาะผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป จากรอบ 3 ถึงรอบ 4

5.3 อัตราส่วนเพศ

อัตราส่วนเพศ คำนวณจากจำนวนผู้ชายต่อผู้หญิง 100 คน อัตราส่วนเพศสูงกว่า 100 หมายความว่า จำนวนผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ในทำนองเดียวกัน อัตราส่วนเพศต่ำกว่า 100 แสดงว่า จำนวนผู้ชายน้อยกว่าผู้หญิง สำหรับประชากรโดยทั่วไป อัตราส่วนเพศจะสูงในช่วงอายุน้อยๆ และจะค่อยๆ ลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น ตาราง 5.5 แสดงอัตราส่วนเพศแยกตามพื้นที่ และกลุ่มอายุ โดยแยกเป็นประชากรวัยเด็ก วัยทำงาน และวัยสูงอายุ จะเห็นว่า อัตราส่วนเพศจะสูงที่สุดใน กลุ่มประชากรวัยเด็ก โดยมีเด็กชายประมาณ 105 คน ต่อเด็กหญิง 100 คน (รอบ 4) อัตราส่วน เพศลดลงในกลุ่มประชากรวัยทำงาน จำนวนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย มีผู้ชายประมาณ 85 คน ต่อ ผู้หญิง 100 คน (รอบ 4) สอดคล้องกันในทุกพื้นที่ อัตราส่วนเพศต่ำที่สุดในประชากรกลุ่มอายุ สูงที่สุด นั่นคือ มีผู้สูงอายุชายประมาณ 61 คน ต่อผู้สูงอายุหญิง 100 คน

ในขณะเดียวกัน ตาราง 5.6 เปรียบเทียบอัตราส่วนเพศตั้งแต่รอบ 1 ถึงรอบ 4 โดยไม่ แยกกลุ่มอายุ อัตราส่วนเพศในภาพรวมของประชากรทุกพื้นที่ ชี้ว่าจำนวนผู้ชายน้อยกว่าผู้หญิง เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากการสำรวจตั้งแต่รอบ 1 (2543) ถึงรอบ 4 (2546) พบว่า อัตราส่วนเพศ ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เมื่อพิจารณาตัวเลขในแต่ละพื้นที่ พบว่า ประชากรในพื้นที่สูงและพื้นที่ พืชไร่มีอัตราส่วนเพศสูงกว่าพื้นที่อื่นในทุกรอบของการสำรวจ โดยเฉพาะในพื้นที่สูงจำนวน ประชากรชายมากกว่าประชากรหญิงเล็กน้อยในการสำรวจรอบ 2 และรอบ 3

ตาราง 5.5 อัตราส่วนเพศ จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 3 และรอบ 4 (2546)

อายุ	เมือง/กึ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4
	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)
0 - 14	110.8	109.5	99.2	98.8	107.4	108.6	108.8	108.0	100.1	99.7	105.7	105.2
15 - 59	84.5	81.2	82.2	82.6	88.8	87.4	96	88.8	87.8	86.5	88.3	85.4
60+	72.5	69.4	80.4	77.9	85.9	82.4	104.9	104.4	82.3	83.1	84.3	82.7
80+	56.3	60.0	48.3	51.3	48.8	40.5	56.5	76.3	76.2	77.4	57.1	60.8
รวม	88.9	85.9	86.5	86.2	93.8	92.7	101.1	96.7	90.4	89.6	92.7	90.6

ตาราง 5.6 อัตราส่วนเพศ จำแนกตามกลุ่มอายุและพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545), และรอบ 4 (2546)

รอบการสำรวจ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
รอบ 1 (2546)	86.1	87.8	93.6	99.8	88.9	91.5
รอบ 2 (2544)	87.3	87.8	93.5	101.7	90.2	92.6
รอบ 3 (2545)	88.9	86.5	93.8	101.1	90.4	92.7
รอบ 4 (2546)	85.9	86.2	92.7	96.7	89.6	90.6

ตาราง 5.7 อายุมัธยฐานของประชากร จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545), และรอบ 4 (2546)

รอบการสำรวจ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
รอบ 1 (2546)	31.0	30.0	28.0	26.0	30.0	29.0
รอบ 2 (2544)	31.0	30.0	28.0	26.0	29.0	29.0
รอบ 3 (2545)	30.0	29.0	28.0	25.0	29.0	28.0
รอบ 4 (2546)	32.0	32.0	30.0	27.0	31.0	30.0

5.4 อายุมัธยฐาน

อายุมัธยฐาน คือ อายุที่อยู่กึ่งกลางเมื่อแบ่งประชากรออกเป็นสองกลุ่มเท่าๆ กัน ตาราง 5.7 แสดงอายุมัธยฐานของประชากรตามพื้นที่เปรียบเทียบให้เห็นตั้งแต่รอบ 1 ถึง รอบ 4 ในภาพรวม ประชากรในพื้นที่ศึกษาจากการสำรวจรอบ 4 มีอายุมัธยฐาน 30 ปี เพิ่มขึ้นจากรอบ 3 ประมาณ 2 ปี การเพิ่มขึ้นของอายุมัธยฐานของประชากรในการสำรวจรอบล่าสุดเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ศึกษา ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และพื้นที่ปลูกข้าวมีอายุมัธยฐานสูงที่สุด คือมีอายุ 32 ปี ในขณะที่ประชากรในพื้นที่สูงมีอายุมัธยฐานต่ำที่สุด สอดคล้องกับโครงสร้างอายุที่กล่าวมาข้างต้นที่พบว่า ประชากรในวัยเด็กมีสัดส่วนสูงที่สุดในพื้นที่สูง

5.5 อัตราส่วนพึ่งพิง

อัตราส่วนพึ่งพิง คือ สัดส่วนประชากรในวัยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี และ/หรือสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ต่อประชากรที่อยู่ในวัยทำงานอายุ 15-59 ปี โดยมีข้อสมมติว่า ประชากรในกลุ่มวัยเด็กและวัยสูงอายุต้องพึ่งพิงประชากรวัยทำงาน อัตราส่วนพึ่งพิงจะสูงขึ้นถ้าสัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุสูงขึ้น ซึ่งหมายความว่า ภาระที่จะตกเป็นของประชากรวัยทำงานก็มากขึ้นด้วย

ตาราง 5.8 แสดงอัตราส่วนพึ่งพิงรวม อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก และอัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุของประชากรในพื้นที่ต่างๆ ตั้งแต่รอบ 1 (2543) ถึง รอบ 4 (2546) ในการสำรวจข้อมูลครั้งล่าสุด ประชากรวัยทำงาน 100 คน จะต้องรับภาระเด็กและผู้สูงอายุ ประมาณ 68-69 คน โดยเป็นภาระจากเด็ก 50 คน และจากผู้สูงอายุ 18 คน ภาระที่คนวัยทำงานต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจากรอบก่อนประมาณ 2 คน ภาระที่เพิ่มขึ้นนี้ มาจากการที่สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเนื่องจากการมีอายุยืนยาวขึ้นมากกว่าการเพิ่มขึ้นในสัดส่วนของเด็ก เพราะจะเห็นว่า ในขณะที่อัตราส่วนพึ่งพิงวัยเด็ก ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเกือบทุกพื้นที่

ตาราง 5.8 อัตราส่วนฟังฟังรวม อัตราส่วนฟังฟังวัยเด็ก อัตราส่วนฟังฟังวัยสูงอายุ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 (2543), รอบ 2 (2544), รอบ 3 (2545), และรอบ 4 (2546)

พื้นที่	อัตราส่วนฟังฟังรวม				อัตราส่วนฟังฟังวัยเด็ก				อัตราส่วนฟังฟังวัยสูงอายุ			
	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4
	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)	(2543)	(2544)	(2545)	(2546)
เมือง/กิ่งเมือง	53.4	55.6	55.6	56.6	37.5	39.0	38.5	38.7	15.8	16.5	17.1	17.8
ข้าว	69.6	69.5	71.8	70.1	48.7	48.3	49.1	47.3	20.9	21.2	22.7	22.8
พีชไร่	65.2	64.75	66.6	67.7	50.1	49.6	50.5	50.2	15.1	15.1	16.3	17.4
ที่สูง	76.8	77.6	76.9	82.1	63.8	64.1	63.1	66.6	13.0	13.4	13.8	15.5
ผสมผสาน	63.3	61.9	62.1	64.2	46.5	45.2	44.8	45.6	16.8	16.7	17.3	18.6
รวม	65.6	66.0	66.7	68.5	49.5	49.7	49.6	50.3	16.1	16.3	17.1	18.2

อัตราส่วนฟังฟังรวมจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับขนาดของประชากรวัยเด็กและประชากรวัยสูงอายุ เมื่อแยกพิจารณาตามพื้นที่ พบว่า ประชากรในพื้นที่สูงมีอัตราส่วนฟังฟังสูงที่สุดในทุกรอบการสำรวจ ในขณะที่พื้นที่เมือง/กิ่งเมืองมีอัตราส่วนฟังฟังน้อยที่สุด กล่าวคือ คนวัยทำงานในพื้นที่สูง 100 คน ต้องรับภาระเด็กและคนสูงอายุประมาณ 82 คน (เด็ก 67 คน ผู้สูงอายุ 16 คน) มากกว่าคนวัยทำงานในเมือง/กิ่งเมืองซึ่งรับภาระเด็กและคนสูงอายุประมาณ 57 คน (เด็ก 39 คน ผู้สูงอายุ 18 คน) ประมาณ 1.5 เท่า เห็นได้ชัดเจนว่า พื้นที่สูงมีอัตราส่วนฟังฟังสูงเนื่องจากอัตราส่วนฟังฟังวัยเด็กสูงกว่าพื้นที่อื่นอย่างชัดเจน ในขณะที่พื้นที่เมือง/กิ่งเมืองมีอัตราส่วนฟังฟังต่ำที่สุดเนื่องจากมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กต่ำสุด ซึ่งส่งผลให้อัตราส่วนฟังฟังวัยเด็กน้อยที่สุดในทางตรงกันข้าม พื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ที่มีอัตราส่วนฟังฟังสูงเป็นอันดับที่สองรองลงมาจากพื้นที่สูง แม้ว่าสัดส่วนประชากรวัยเด็กของพื้นที่ปลูกข้าวจะต่ำกว่าพื้นที่สูงมากและต่ำกว่าพื้นที่พีชไร่อีกด้วย แต่สัดส่วนผู้สูงอายุของพื้นที่ปลูกข้าวสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างชัดเจน

5.6 สรุป

ในการสำรวจรอบ 4 (2546) นี้ แฉกนับประชากรได้ทั้งหมด 42,816 จาก 12,356 ครัวเรือน เป็นประชากรหญิงมากกว่าประชากรชายเล็กน้อย สอดคล้องกันทุกพื้นที่ ประชากรที่แฉกนับได้อยู่ในพื้นที่สูงมากที่สุด คือ ร้อยละ 27 และอยู่ในพื้นที่พีชไร่น้อยที่สุด คือ ร้อยละ 16 ประชากรที่แฉกนับได้มีจำนวนลดลงในทุกพื้นที่ โครงสร้างทางอายุและเพศของประชากรไม่แตกต่างจากการสำรวจใน 3 รอบที่ผ่านมา กล่าวคือ ผู้ชายมีจำนวนมากกว่าผู้หญิงในวัยเด็ก ในขณะที่พบผู้หญิงมากกว่าผู้ชายเมื่ออายุมากขึ้น ประชากรในพื้นที่สูงมีส่วนประชากรในวัยเด็กสูงกว่าประชากรในพื้นที่อื่นมาก เป็นผลให้พื้นที่นี้มีอัตราส่วนพึ่งพิงสูงที่สุด ขณะเดียวกันประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวมีส่วนประชากรในวัยสูงอายุมากที่สุด จึงทำให้เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีอัตราส่วนพึ่งพิงสูง แม้ว่าสัดส่วนประชากรวัยเด็กของพื้นที่ปลูกข้าวจะไม่สูงเท่าพื้นที่สูงก็ตาม

6 สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

อาร์ จำปาหลาย

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจบริบทของประชากรที่กำลังศึกษาอยู่ การรายงานข้อมูลสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในบทนี้ นอกจากนำเสนอข้อมูลในภาพรวมแล้ว ยังพิจารณาตามพื้นที่ศึกษา และเพศชายหญิง โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสำรวจรอบล่าสุด คือ รอบ 4 (2546) กับรอบ 3 (2545) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในรายงานนี้ ครอบคลุม 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือ อาชีพของบุคคลที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป การศึกษาของบุคคลอายุ 7 ปี ขึ้นไป และการใช้ภาษาของครัวเรือน

6.1 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

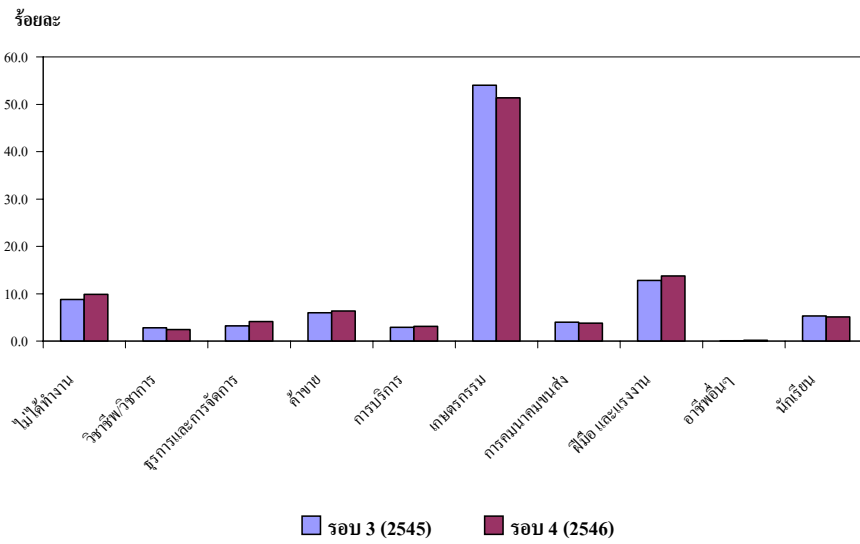
กิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรืออาชีพหลักในการสำรวจครั้งนี้ หมายถึง อาชีพหลักในความคิดเห็นของผู้ตอบ ในกรณีที่ผู้ตอบมีอาชีพมากกว่า 1 อย่าง และไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าอะไรคืออาชีพหลักของตัวเอง การสำรวจครั้งนี้ใช้เกณฑ์ว่า อาชีพหลักหมายถึง กิจกรรมหลักที่บุคคลใช้เวลาในการทำมากที่สุด รายงานในบทนี้จัดกลุ่มอาชีพหลักออกเป็น 9 กลุ่มอาชีพ คือ เกษตรกรรม วิชาชีพ/วิชาการ ธุรกิจและการจัดการ ค้าขาย บริการ คมนาคม/ขนส่ง ฝีมือ และแรงงาน นักเรียน และอาชีพอื่นๆ

แผนภูมิ 6.1 และแผนภูมิ 6.2 แสดงอาชีพหลักของประชากรศึกษาแยกตามเพศชายและหญิงตามลำดับ โดยไม่พิจารณาตามพื้นที่ศึกษา จะเห็นว่า อาชีพเกษตรกรรม ยังคงเป็นอาชีพหลักของชาวกาญจนบุรีที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา กว่าครึ่งของผู้ชายทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของผู้ที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักลดลง จากร้อยละ 54 ในรอบ 3

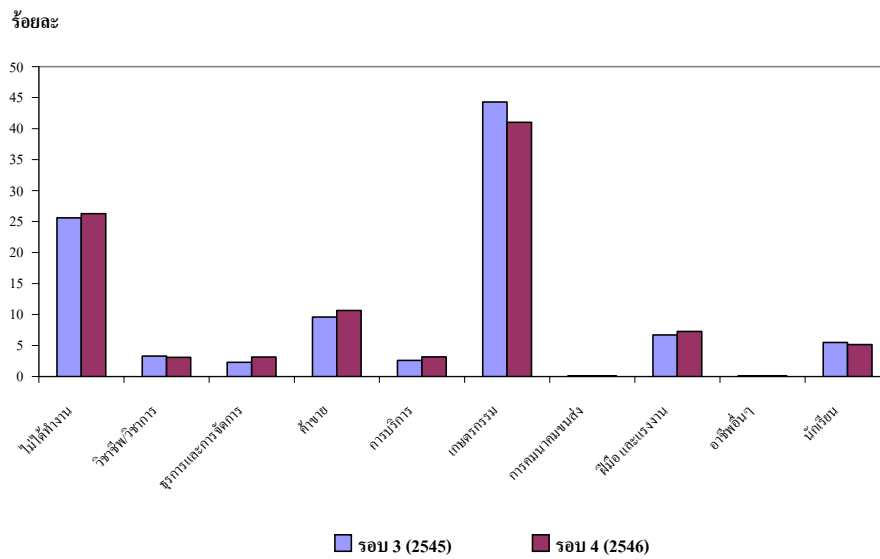
(2545) เหลือร้อยละ 51 ในการสำรวจรอบ 4 (2546) นอกจากเกษตรกรแล้ว อาชีพอื่นๆ ที่ผู้ชายในพื้นที่ศึกษาคิดเป็นอาชีพหลักอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน อาชีพที่สำคัญรองลงมาจากการทำการเกษตร คือ อาชีพฝีมือและแรงงาน พบว่า กว่า 1 ใน 8 ของผู้ชายในพื้นที่ศึกษาทำงานในลักษณะนี้ การเข้าสู่อาชีพนี้มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากการสำรวจรอบก่อนๆ (ดูรายงานรอบ 1, 2 และ 3) นอกจากนี้ ภาวะการประกอบอาชีพอื่นๆ กระจายกันไปในส่วนที่ต่ำกว่าร้อยละ 10 เรียงตามลำดับมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ อาชีพค้าขาย ธุรกิจและการจัดการ การคมนาคมขนส่ง บริการ วิชาชีพและวิชาการ สำหรับการไม่มีงานทำ ซึ่งมีประมาณร้อยละ 9 ในการสำรวจรอบ 3 (2545) เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ในการสำรวจรอบ 4 (2546) นอกจากนี้ ผู้ชายที่ไม่ได้ทำงานอีกประเภทหนึ่ง คือ นักเรียน นักศึกษา มีประมาณร้อยละ 5

เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของผู้มีอาชีพต่างๆ รอบ 3 (2545) กับรอบ 4 (2546) พบว่าผู้ชายที่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่อาชีพฝีมือและแรงงาน ธุรกิจและการจัดการ ค้าขาย และบริการ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น

สำหรับแบบแผนการประกอบอาชีพของผู้หญิง (แผนภูมิ 6.2) พบว่า ทำอาชีพเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 41) และสัดส่วนของผู้หญิงที่ทำการเกษตรกรรมในการสำรวจรอบ 4 (2546) ลดลงเช่นเดียวกับผู้ชาย อาชีพที่ผู้หญิงนิยมทำกันมากรองจากอาชีพเกษตรกรคือ ค้าขาย กล่าวคือ กว่า 1 ใน 10 ของผู้หญิงมีอาชีพนี้ และพบว่า สัดส่วนผู้หญังก้าขายเพิ่มขึ้นจากการสำรวจรอบก่อนร้อยละ 1 สำหรับอาชีพที่ผู้หญิงทำกันมากรองลงมาจากอาชีพเกษตรกรและค้าขาย คือ อาชีพฝีมือและแรงงาน (ร้อยละ 7) ซึ่งเพิ่มขึ้นจากการสำรวจรอบ 3 เช่นกัน นอกจากนี้ ผู้หญิงยังทำงานในกลุ่มอาชีพวิชาชีพ/วิชาการ อาชีพธุรกิจและการจัดการ และอาชีพเกี่ยวกับการบริการ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ประมาณร้อยละ 3) อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของผู้หญิงที่ไม่มีส่วนร่วมในแรงงานมากกว่าผู้ชายเกือบสามเท่า และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 24 ในรอบ 1 (2543) และรอบ 2 (2544) เพิ่มขึ้นร้อยละ 26 ในรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของผู้หญิงที่ไม่ได้ทำงานนี้รวมถึงผู้หญิงแต่งงานที่ทำหน้าที่แม่บ้านอย่างเดียว ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นการทำงานอย่างหนึ่งเพียงแต่ไม่นับเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้นเอง

แผนภูมิ 6.1 อาชีพของประชากรชาย อายุ 15 ปีขึ้นไป, รอบ 3 (2545)
และรอบ 4 (2546)

แผนภูมิ 6.2 อาชีพของประชากรหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป, รอบ 3 (2545)
และรอบ 4 (2546)

เมื่อจำแนกประชากรตามพื้นที่ศึกษา (ตาราง 6.1 และ 6.2) ความแตกต่างในรูปแบบการประกอบอาชีพปรากฏให้เห็นชัดเจน โดยเฉพาะประชากรในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองกับพื้นที่อื่นๆ การเกษตรเป็นกิจกรรมที่ประชากรทั้งหญิงและชายในทุกพื้นที่ศึกษายึดเป็นอาชีพหลักในสัดส่วนที่มากที่สุด ยกเว้นพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองซึ่งมีอาชีพฝีมือและแรงงานเป็นอาชีพหลักในสัดส่วนที่มากที่สุดสำหรับผู้ชาย และมีอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหลักในสัดส่วนที่มากที่สุดสำหรับผู้หญิง อย่างไรก็ตาม พบว่า แม้แต่ในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง การเกษตรก็ยังเป็นอาชีพที่สำคัญ กล่าวคือ สัดส่วนของคนเมือง/กิ่งเมืองที่ทำการเกษตรสูงเป็นอันดับ 2 รองจากอาชีพฝีมือและแรงงานในกลุ่มผู้ชาย (ร้อยละ 16) และรองจากอาชีพค้าขายในกลุ่มผู้หญิง (ร้อยละ 14) สำหรับพื้นที่ที่ทำการเกษตรในสัดส่วนมากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ คือ พื้นที่สูงสำหรับผู้ชาย (มากกว่า 2 ใน 3) และพืชไร่สำหรับผู้หญิง (มากกว่าครึ่ง)

เมื่อพิจารณาความเปลี่ยนแปลงจากการสำรวจรอบ 3 (2545) กับรอบ 4 (2546) จะเห็นว่า สัดส่วนของเกษตรกรในพื้นที่สูงลดลงอย่างชัดเจนทั้งหญิงและชาย เช่นเดียวกับในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ในพื้นที่พืชไร่ผู้หญิงประกอบอาชีพเกษตรกรรมน้อยลงเช่นเดียวกัน ในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองสัดส่วนของผู้มีอาชีพเกษตรกรรมลดลงเล็กน้อยในกลุ่มผู้ชาย แต่ไม่เปลี่ยนแปลงในกลุ่มผู้หญิง

นอกจากอาชีพเกษตรกรรม ฝีมือและแรงงาน และค้าขายแล้ว คนที่อยู่ในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองยังมีความแตกต่างจากคนในพื้นที่อื่นๆ ในด้านอาชีพอื่นด้วย ที่เห็นได้ชัดเจนคืออาชีพวิชาชีพ/วิชาการ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองทำงานประเภทวิชาชีพ/วิชาการในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่อยู่ในพื้นที่อื่นมาก ผู้ที่ไม่ได้ทำงานก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พบความแตกต่างระหว่างคนที่อยู่ในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองกับพื้นที่อื่นๆ แม้ว่าสัดส่วนของผู้ชายที่ไม่ได้ทำงานจากการสำรวจรอบ 4 (2546) จะเพิ่มขึ้นจากรอบ 3 (2545) ในทุกพื้นที่ แต่พื้นที่เมือง/กิ่งเมืองมีผู้ชายที่ไม่ได้ทำงานในสัดส่วนที่สูงที่สุดและเพิ่มขึ้นมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ในขณะที่ผู้หญิงที่ไม่ทำงานมีสัดส่วนสูงสุดในพื้นที่สูง

ตาราง 6.1 การกระจายร้อยละของประชากรชายอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	เมือง/กึ่งเมือง		ชานเมือง		พื้นที่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4
	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)
ไม่ได้ทำงาน	11.3	13.3	10.1	10.9	8.3	8.5	6.7	8.0	8.7	9.0	8.8	9.9
วิชาชีพ/วิชาการ	5.5	5.8	1.3	1.0	1.0	0.8	2.8	2.3	2.8	1.6	2.8	2.4
ธุรกิจและการจัดการ	5.6	5.7	2.3	1.4	2.6	3.2	2.6	5.1	2.8	4.2	3.2	4.1
ค้าขาย	14.3	13.7	4.0	4.3	3.1	3.8	3.1	3.8	5.5	5.7	6.0	6.3
การบริการ	6.6	6.5	1.7	1.4	1.4	1.7	1.9	2.5	2.7	2.9	2.9	3.1
เกษตรกรรม	16.3	15.5	57.8	58.1	66.3	66.5	73.8	67.3	52.4	50.9	54.0	51.4
การคมนาคมขนส่ง	7.9	7.4	3.2	2.6	2.6	2.0	1.6	1.8	5.1	4.8	4.0	3.8
ฝีมือ และ แรงงาน	24.1	24.2	12.2	14.2	9.6	9.3	4.9	6.0	15.0	15.7	12.8	13.8
อาชีพอื่นๆ	0.1	0.3	0.2	0.1	0.2	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2
นักเรียน	8.3	7.7	7.2	6.2	5.1	4.3	2.6	2.9	4.8	5.2	5.3	5.1
ไม่ทราบ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	2,622	2,730	2,109	2,147	2,093	2,088	3,505	3,333	2,863	2,890	13,192	13,188

ข้อมูลพื้นฐานเรื่องกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรอบการสำรวจล่าสุด ยังคงแสดงให้เห็นว่าการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างและความเหลื่อมล้ำในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประชากรแต่ละพื้นที่ และของผู้หญิง ผู้ชาย ยังปรากฏให้เห็นค่อนข้างชัดเจน

ตาราง 6.2 การกระจายร้อยละของประชากรหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และพื้นที่ รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	เมือง/กึ่งเมือง		ชานเมือง		พื้นที่ราบ		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4
	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)
ไม่ได้ทำงาน	30.1	28.3	22.9	20.1	19.8	20.6	30.9	33.8	21.7	24.9	25.6	26.3
วิชาชีพ/วิชาการ	7.5	7.4	1.5	1.4	1.1	1.2	2.7	2.6	2.7	1.9	3.3	3.1
ธุรกิจและการจัดการ	4.8	6.0	1.6	1.0	1.2	2.4	0.8	2.3	2.8	3.3	2.3	3.2
ค้าขาย	19.6	20.3	5.6	7.0	5.6	5.9	6.7	8.2	8.9	9.6	9.6	10.6
การบริการ	6.4	6.5	0.9	1.3	1.8	2.6	1.2	2.1	2.4	2.9	2.6	3.2
เกษตรกรรม	14.1	14.0	50.3	51.5	60.9	57.7	53.3	45.3	47.5	43.8	44.3	41.0
การคมนาคมขนส่ง	0.2	0.3	0.1	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1
ฝีมือ และ แรงงาน	9.2	9.4	10.0	10.9	5.6	5.4	1.4	2.8	8.4	8.5	6.7	7.3
อาชีพอื่นๆ	0.2	0.2	0.1	0.3	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1
นักเรียน	8.1	7.6	7.1	6.3	4.0	4.1	3.0	2.9	5.5	5.0	5.5	5.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	3,379	3,469	2,702	2,675	2,429	2,428	3,805	3,720	3,392	3,393	15,707	15,685

6.2 การศึกษา

การศึกษา เป็นตัวชี้วัดสถานะทางสังคมที่มีความสำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่ง รายงานส่วนนี้นำเสนอข้อมูลด้านการศึกษาของประชากรทั้งผู้หญิงและผู้ชายอายุ 7 ปีขึ้นไปในแต่ละพื้นที่ศึกษา การศึกษาในที่นี้ หมายถึง การศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน (การศึกษาออกโรงเรียน หรือ กศน.) แต่ไม่รวมผู้ที่เรียนทางศาสนา (มี 23 คนในการสำรวจรอบ 4 (2546)) และไม่รวมผู้ที่ไม่ตอบคำถามนี้ หรือให้คำตอบที่ไม่สามารถจัดระดับการศึกษาได้ (มี 18 คนในการสำรวจรอบ 4 (2546)) ในที่นี้แบ่งระดับการศึกษาเป็น 6 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือเลย หรือมีการศึกษาน้อยกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มที่ได้เรียนหนังสือ แต่จบการศึกษาน้อย

กว่าชั้น ป.6 กลุ่มที่จบประถมศึกษาตอนต้น คือ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มที่จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือได้เรียนระดับมัธยมศึกษาบ้างแม้จะไม่จบมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายหรือได้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายบ้าง และกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตาราง 6.3 แสดงให้เห็นว่า โอกาสทางการศึกษาของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาต่างๆ ไม่เหมือนกัน ยิ่งไปกว่านั้น ยังชี้ให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายด้วย ในเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศ ข้อมูลที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งคือ สัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา เมื่อพิจารณาจากภาพรวมโดยไม่แยกพื้นที่ พบว่า ประมาณ 1 ใน 8 ของผู้ชาย และเกือบ 1 ใน 5 ของผู้หญิงเป็นผู้ไม่เคยได้มีโอกาส เรียนหนังสือ อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับการสำรวจรอบที่แล้ว สัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือลดลงอย่างชัดเจนในทุกพื้นที่

เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ จะเห็นว่ามีความแตกต่างอย่างชัดเจนในเรื่องโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และพื้นที่ศึกษาอื่นๆ ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองที่ไม่เคยเรียนหนังสือมีสัดส่วนต่ำที่สุด คือ ไม่ถึงร้อยละ 5 สำหรับผู้ชาย และประมาณร้อยละ 8 สำหรับผู้หญิง ส่วนในพื้นที่อื่นก็มีความแตกต่างกันในสัดส่วนของผู้ที่ไม่เคยเรียนหนังสือ พื้นที่ที่มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่เคยเรียนหนังสือสูงสุด คือ พื้นที่สูง สัดส่วนผู้ไม่เคยเรียนหนังสือในพื้นที่สูงนี้สูงกว่าพื้นที่พีชไรท์ที่มีสัดส่วนผู้ไม่เคยเรียนหนังสือมากเป็นอันดับสองรองจากพื้นที่สูงถึงเกือบ 4 เท่า กล่าวคือ เกือบ 1 ใน 3 ของผู้ชาย และมากกว่า 1 ใน 3 ของผู้หญิงในพื้นที่สูง ไม่เคยเรียนหนังสือ อย่างไรก็ตาม ในรอบ 1 ปีจาก พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2546 ประชากรในพื้นที่สูงที่ไม่เรียนหนังสือมีสัดส่วนลดลงเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น การที่ผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงมีสัดส่วนของคนที่ไม่เคยเรียนหนังสือสูงที่สุดอาจเป็นเพราะประชากรในพื้นที่สูงประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ซึ่งอาจมีโอกาเรียนหนังสือในระบบโรงเรียนของประเทศไทยน้อยกว่าคนไทยโดยทั่วไป

ตาราง 6.3 การกระจายร้อยละของประชากรอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

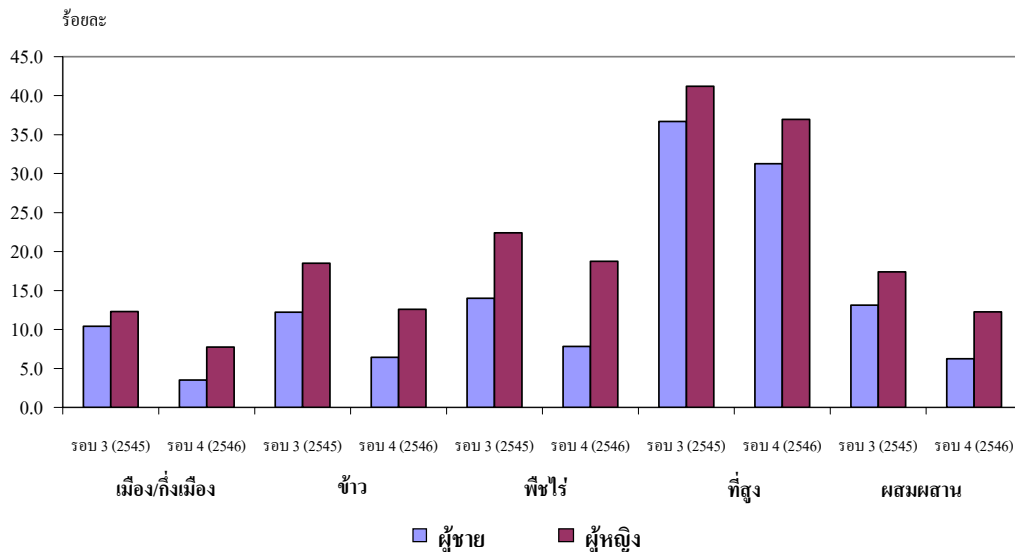
ระดับการศึกษา	เมือง/กิ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4
	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)
5 ชาย												
ไม่ได้เรียนหนังสือ	10.4	3.5	12.2	6.4	14.0	7.8	36.7	31.3	13.1	6.2	19.2	12.7
จบน้อยกว่าประถมศึกษา	31.9	37.1	43.3	49.7	42.2	49.8	34.4	40.6	39.2	45.7	37.5	43.9
จบประถมศึกษา	12.8	12.4	19.2	19.3	22.0	21.0	11.8	10.7	17.8	18.1	16.0	15.7
จบมัธยมศึกษาตอนต้น												
หรือน้อยกว่า	15.6	16.8	11.5	13.9	10.1	11.8	8.2	9.5	12.0	13.3	11.3	12.8
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย												
หรือน้อยกว่า	15.8	16.3	10.4	7.5	9.7	7.8	6.7	5.1	12.3	11.3	10.7	9.5
จบมากกว่ามัธยมศึกษา												
ตอนปลาย	13.4	13.9	3.4	3.1	2.1	1.8	2.2	2.9	5.8	5.3	5.4	5.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	4,677	3,349	3,649	2,680	3,639	2,685	6,544	4,480	4,788	3,588	23,297	16,782
6 หญิง												
ไม่ได้เรียนหนังสือ	12.3	7.7	18.5	12.6	22.4	18.7	41.2	37.0	17.4	12.3	23.4	18.5
จบน้อยกว่าประถมศึกษา	35.6	39.9	43.5	50.0	40.9	46.3	33.4	38.6	42.2	48.0	38.6	44.0
จบประถมศึกษา	10.8	11.8	16.9	17.8	19.4	17.9	10.8	10.9	16.1	16.3	14.3	14.5
จบมัธยมศึกษาตอนต้น												
หรือน้อยกว่า	12.1	12.2	9.7	9.7	7.9	9.3	7.2	6.8	9.6	10.5	9.3	9.6
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย												
หรือน้อยกว่า	13.7	12.7	7.9	7.0	6.8	5.4	4.7	4.0	9.1	7.8	8.4	7.4
จบมากกว่ามัธยมศึกษา												
ตอนปลาย	15.4	15.7	3.5	2.9	2.6	2.4	2.6	2.7	5.6	5.1	6.1	6.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	5,241	4,076	4,211	3,239	3,848	2,988	6,395	4,745	5,247	4,131	24,942	19,179

พื้นที่พืชไร่ ปลูกข้าว และเศรษฐกิจผสมผสานมีส่วนของประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือไม่เหลื่อมล้ำกันมากนัก โดยผู้ไม่เคยเรียนหนังสือในพื้นที่เหล่านี้ มีสัดส่วนสูงกว่าประชากรในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง แต่ต่ำกว่าพื้นที่สูงอย่างชัดเจน

สำหรับการศึกษาในระดับอื่นนั้น พบว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับน้อยกว่า ประถมศึกษามีสัดส่วนสูงที่สุด คือ มากกว่า 1 ใน 3 สอดคล้องกันทุกพื้นที่ และทั้งหญิงและชาย ในบางพื้นที่ คือ พื้นที่ปลูกข้าว และพืชไร่ ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรมีการศึกษาไม่ถึงระดับประถมศึกษา สัดส่วนของผู้จบประถมศึกษาคือ ร้อยละ 16 สำหรับผู้ชาย และร้อยละ 15 สำหรับ ผู้หญิง

สัดส่วนของผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาเป็นอีกข้อมูลหนึ่ง que แสดงให้เห็นความได้เปรียบในโอกาสทางการศึกษาของผู้ที่อยู่ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง กล่าวคือ ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองได้รับการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาในสัดส่วนที่สูงกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการศึกษาที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้ชายในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองได้รับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายในสัดส่วนที่มากกว่าผู้ชายในพื้นที่ปลูกข้าว และที่สูง เกือบ 5 เท่า มากกว่าพื้นที่พืชไร่ 7 เท่า และมากกว่าพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานกว่า 2 เท่า

ความแตกต่างในโอกาสทางการศึกษาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเป็นอีกข้อมูลหนึ่ง que การสำรวจครั้งนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจน โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงได้รับการศึกษาน้อยกว่าผู้ชายในทุกพื้นที่ศึกษา สัดส่วนผู้หญิงที่ไม่ได้เรียนหนังสือสูงกว่าผู้ชายในทุกพื้นที่ ขณะเดียวกันสัดส่วนของผู้หญิงที่ได้รับการศึกษามากกว่าระดับประถมศึกษาต่ำกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตาม ความไม่เท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษาของผู้หญิงและผู้ชายในแต่ละพื้นที่ก็แตกต่างกันด้วย แผนภูมิ 6.3 แสดงร้อยละของผู้หญิง และผู้ชายในพื้นที่ต่างๆ ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ จากข้อมูลในรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) นอกจากนี้พบว่าสัดส่วนของประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือจะต่างกันในแต่ละพื้นที่ศึกษาแล้ว ความแตกต่างระหว่างเพศในการได้รับการศึกษาในแต่ละพื้นที่ก็ไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายน้อยที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และมากที่สุดในพื้นที่พืชไร่และปลูกข้าว ส่วนพื้นที่สูง ซึ่งประชากรมีการศึกษาน้อยกว่าพื้นที่อื่นนั้น ความแตกต่างในโอกาสทางการศึกษาของผู้หญิง และผู้ชายอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันกับประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน นอกจากนี้ สิ่งที่สังเกตได้อีกประการหนึ่ง คือ ผู้ชายที่ไม่ได้เรียนหนังสือลดลงจากการสำรวจรอบ 3 (2545) ในสัดส่วนที่มากกว่าผู้หญิง

แผนภูมิ 6.3 ร้อยละประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือ จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 3 และรอบ 4

6.3 ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

การใช้ภาษาในชีวิตประจำวันเป็นข้อมูลหนึ่ง que แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชากรในแต่ละพื้นที่ และอาจบอกถึงความแตกต่างด้านเชื้อชาติได้ในระดับหนึ่ง ตาราง 6.4 แสดงร้อยละการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของครัวเรือนโดยภาพรวม และแยกตามพื้นที่ โดยเสนอข้อมูลในระดับครัวเรือนของรอบ 4 (2546) เปรียบเทียบกับรอบ 3 (2545) จะเห็นว่าครัวเรือนของประชากรศึกษาใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 98) สอดคล้องกันในทุกพื้นที่ที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่สูงที่มีครัวเรือนพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันเพียงร้อยละ 61 ครัวเรือนในพื้นที่ปลูกข้าวใช้ภาษาไทยในสัดส่วนที่สูงที่สุดคือเกือบทุกหลังคาเรือน ครัวเรือนที่ใช้ภาษาอื่นมีสัดส่วนน้อยมาก คือ ไม่ถึงร้อยละ 1 ยกเว้นในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานที่มีการใช้ภาษามอญประมาณร้อยละ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับ การสำรวจรอบ 3 (2545) ข้อมูลการใช้ภาษาของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

สำหรับพื้นที่สูง มีประมาณร้อยละ 40 ของครัวเรือนใช้ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ภาษาที่ใช้พูดค่อนข้างหลากหลาย กลุ่มที่พูดภาษากะเหรี่ยง กะหรั่ง และปากะญอ จะมีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มที่พูดภาษาอื่น กล่าวคือ ในทุกๆ 5 ครัวเรือน จะพบ 1 ครัวเรือนที่พูดภาษากะเหรี่ยง กะหรั่ง และปากะญอ นอกจากนี้ ประมาณ 1 ใน 10 ของครัวเรือนพูดภาษามอญในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันครัวเรือนที่พูดภาษาพม่ามีร้อยละ 6 ในรอบ 3 (2545) และร้อยละ 5 ในรอบ 4 (2546)

ตาราง 6.4 ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จำแนกตามพื้นที่ รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

ภาษา	เมือง/กึ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4	รอบ 3	รอบ 4
	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)	(2545)	(2546)
ไทย	98.8	98.3	99.6	99.1	98.6	98.8	61.2	60.8	97.7	97.4	88.6	88.5
มอญ	0.2	0.3	0.0	0.1	0.1	0.1	9.6	9.1	1.0	1.6	2.8	2.8
ลาว	0.5	0.9	0.3	0.3	0.9	0.8	2.2	2.8	0.0	0.2	0.9	1.1
พม่า	0.2	0.1	0.0	0.0	0.3	0.3	5.8	4.8	0.8	0.5	1.8	1.4
กะเหรี่ยง/กะหรั่ง/ ปากะญอ	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	20.2	21.2	0.2	0.1	5.5	5.6
อื่นๆ	0.2	0.2	0.2	0.5	0.1	0.2	1.0	1.3	0.3	0.2	0.4	0.5
ไม่ตอบ	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	3,379	3,469	2,702	2,675	2,429	2,428	3,805	3,720	3,392	3,393	15,707	15,685

6.4 สรุป

เกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพที่ชาวกาญจนบุรีในทุกพื้นที่ศึกษาจัดเป็นอาชีพหลักในสัดส่วนสูงที่สุด ยกเว้นพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ซึ่งมีอาชีพฝีมือและแรงงาน และอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหลักในสัดส่วนที่สูงที่สุด โดยทั่วไป ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่ผู้มีอาชีพฝีมือและแรงงาน ธุรกิจและการจัดการ ค้าขาย และบริการ เพิ่มขึ้น อาชีพที่สำคัญรองลงมาจากทำการเกษตร สำหรับผู้ชาย คือ อาชีพฝีมือและแรงงาน และค้าขาย ตามลำดับ สำหรับผู้หญิง คือ ค้าขาย และฝีมือและแรงงาน ตามลำดับ ผู้ชายไม่ทำงานประมาณร้อยละ 10 ผู้หญิงไม่ทำงานร้อยละ 26 ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองทำงานประเภทวิชาชีพ/วิชาการในสัดส่วนที่สูงกว่าประชากรในพื้นที่อื่นมาก ในขณะเดียวกันในพื้นที่นี้มีผู้ชายที่ไม่ได้ทำงานในสัดส่วนที่สูงที่สุดและเพิ่มขึ้นมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ส่วนผู้หญิงที่ไม่ทำงานมีสัดส่วนสูงสุดในพื้นที่สูง

โอกาสทางการศึกษาของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองกับพื้นที่อื่นๆ และระหว่างหญิงและชายแตกต่างกันอย่างชัดเจน ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองที่ไม่เคยเรียนหนังสือมีสัดส่วนต่ำที่สุด และได้รับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาในสัดส่วนที่สูงกว่าพื้นที่อื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด พื้นที่ที่มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่เคยเรียนหนังสือสูงสุด คือ พื้นที่สูง ส่วนพื้นที่พีชไร่ ปลูกข้าว และเศรษฐกิจผสมผสานมีสัดส่วนของประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือไม่ แตกต่างกันมากนัก ที่น่ายินดีคือ ผู้ไม่เคยเรียนหนังสือมีสัดส่วนลดลงในทุกพื้นที่ นอกจากนี้ พบว่า ผู้หญิงที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีสัดส่วนสูงกว่าผู้ชายในทุกพื้นที่ ขณะเดียวกันสัดส่วนของ ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษามากกว่าระดับประถมศึกษาก็น้อยกว่าผู้ชาย ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาระหว่าง ผู้หญิงและผู้ชายน้อยที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองและมากที่สุดในพื้นที่ พีชไร่และปลูกข้าว

ครัวเรือนของประชากรศึกษาใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกันทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่สูงที่มีครัวเรือนพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันไม่ถึง 2 ใน 3 ที่เหลือส่วนใหญ่ใช้ภาษาภาษากะเหรี่ยง กะหร่าง และปาเกญอ รองลงมา คือ มอญ และพม่า

7 ภาวะเจริญพันธุ์และวางแผนครอบครัว

วรัชย์ ทองไทย

ภาวะเจริญพันธุ์มีผลกระทบทั้งในด้านจำนวนและโครงสร้างของประชากร การเกิดมีผลทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในกลุ่มประชากรวัยเด็ก ส่วนการวางแผนครอบครัวจะมีผลกระทบโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์

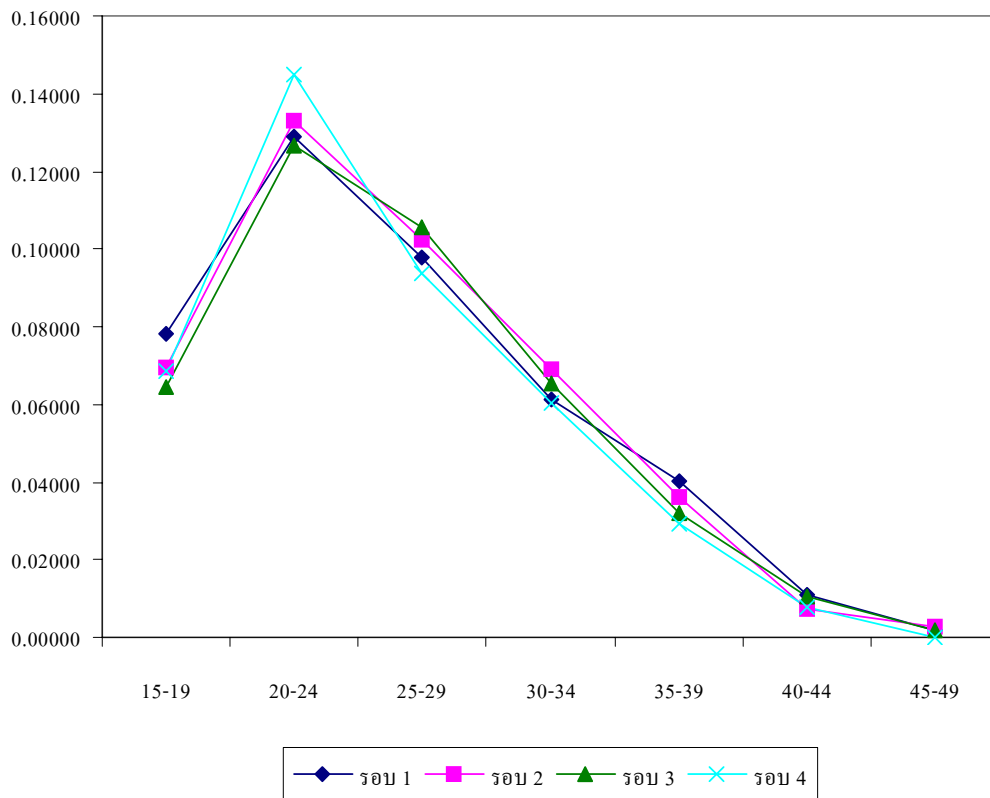
7.1 ภาวะเจริญพันธุ์

สถานการณ์ภาวะเจริญพันธุ์อธิบายได้จากระดับ แบบแผน และแนวโน้ม โดยที่อัตราเจริญพันธุ์รวมจะบอกถึงระดับของภาวะเจริญพันธุ์ว่าสูงหรือต่ำ การเปลี่ยนแปลงของอัตราเจริญพันธุ์หรือระดับของภาวะเจริญพันธุ์ในช่วงเวลาต่าง ๆ จะบอกถึงแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์ ส่วนแบบแผนของภาวะเจริญพันธุ์วัดได้จากอัตราเจริญพันธุ์รายอายุ ซึ่งแสดงถึงระดับเจริญพันธุ์ของสตรีในช่วงอายุต่าง ๆ ของวัยเจริญพันธุ์ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนของภาวะเจริญพันธุ์ย่อมมีผลกระทบต่อระดับและแนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์

7.1.1 ระดับ แบบแผน และแนวโน้ม

เนื่องจากระดับของภาวะเจริญพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับระดับของประชากรทดแทนแล้ว ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของอัตราเจริญพันธุ์รวมจึงมีไม่มากนัก นั่นคือ อัตราเจริญพันธุ์รวมลดลงเพียงเล็กน้อย จาก 2.10 ในรอบ 1 (2543) และรอบ 2 (2544) เป็น 2.03 ในรอบ 3 (2545) และเหลือเพียง 2.02 ในรอบ 4 (2546) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ลดลงของภาวะเจริญพันธุ์

ถึงแม้ว่าแบบแผนของภาวะเจริญพันธุ์จะคล้ายคลึงกันในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา นั่นคือ ในกลุ่มอายุเริ่มต้นของวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 15-19 ปี) ภาวะเจริญพันธุ์จะยังคงต่ำอยู่ และจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในกลุ่มอายุถัดไป (20-24 ปี) จากนั้นก็จะลดต่ำลงมาเรื่อยๆ เมื่ออายุมากขึ้น จนถึงน้อยที่สุดในกลุ่มอายุสุดท้ายของวัยเจริญพันธุ์ (45-49 ปี) อย่างไรก็ตาม ในรอบ 4 (2546) กลับพบว่า อัตราเจริญพันธุ์ของกลุ่มอายุ 20-24 ปี สูงกว่าในรอบอื่น ๆ และอัตราเจริญพันธุ์ในกลุ่มอายุถัดมาก็ลดลงอย่างรวดเร็ว และสิ้นสุดก่อนวัยสุดท้ายของวัยเจริญพันธุ์ (อัตราเจริญพันธุ์ที่กลุ่มอายุ 45-49 ปี เท่ากับ 0) (แผนภูมิ 7.1 และตาราง ๗.1 ในภาคผนวก)

แผนภูมิ 7.1 อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ จำแนกตามรอบสำรวจ

สำหรับสถานการณ์ภาวะเจริญพันธุ์ในแต่ละพื้นที่นั้น ก็ไม่เปลี่ยนแปลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา นั่นคือ ภาวะเจริญพันธุ์ยังคงสูงที่สุดในพื้นที่สูง และยังคงต่ำที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง อย่างไรก็ตาม ภาวะเจริญพันธุ์ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ได้ลดลงจนเท่ากับในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำรองลงมาคือในพื้นที่ปลูกข้าว และตามด้วยพื้นที่พืชไร่ (ตาราง 7.1)

ตาราง 7.1 อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ และอัตราเจริญพันธุ์รวมของสตรีอายุ 15-49 ปี จำแนกตามพื้นที่

อายุ	อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ					
	เมือง/ กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
15-19	0.03618	0.03828	0.08955	0.11148	0.06522	0.06873
20-24	0.11070	0.11765	0.14433	0.22414	0.09163	0.14506
25-29	0.04624	0.12545	0.11027	0.11422	0.07775	0.09391
30-34	0.06417	0.06093	0.04301	0.07475	0.04972	0.06037
35-39	0.03731	0.01770	0.02206	0.04464	0.01759	0.02905
40-44	0.00767	0.00678	0.00645	0.01754	0.00000	0.00783
45-49	0.00000	0.00000	0.00000	0.00000	0.00000	0.00000
อัตราเจริญพันธุ์รวม	1.51	1.83	2.08	2.93	1.51	2.02

ส่วนอัตราเจริญพันธุ์รายอายุในแต่ละพื้นที่ก็มีแบบแผนเดียวกัน กล่าวคือ ในกลุ่มอายุแรกของวัยเจริญพันธุ์ (15-19 ปี) อัตราเจริญพันธุ์จะยังคงต่ำอยู่ และสูงที่สุดในกลุ่มอายุถัดไป (20-24 ปี) ยกเว้นในพื้นที่ปลูกข้าวที่อัตราเจริญพันธุ์จะสูงสุดในกลุ่มอายุ 25-29 ปี หลังจากนั้นอัตราเจริญพันธุ์จะลดลงจนเหลือศูนย์ คือ ไม่มีการให้กำเนิดบุตรอีกก่อนสิ้นสุดวัยเจริญพันธุ์ (45-49 ปี) ที่น่าสนใจคือ ภาวะเจริญพันธุ์ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานกลับสิ้นสุดก่อนกลุ่มอายุสุดท้ายของวัยเจริญพันธุ์เสียอีก กล่าวคือในกลุ่มอายุ 40-44 ปี ก็เลิกมีบุตรแล้ว (ตาราง 7.1)

7.2 การวางแผนครอบครัว

การวางแผนครอบครัวหรือการคุมกำเนิด มีผลกระทบโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีภาวะเจริญพันธุ์ควบคุม ทั้งนี้เพราะคู่สมรสจะใช้วิธีคุมกำเนิดเพื่อเลื่อนการมีบุตรออกไปก่อนในขณะที่ยังไม่พร้อมที่จะมีบุตร แต่เมื่อมีบุตรครบจำนวนที่ต้องการแล้ว ก็จะกลับมาใช้วิธีคุมกำเนิดอีก เพื่อป้องกันไม่ให้มีบุตรอีกต่อไป หรือเพื่อยุติการมีบุตรนั่นเอง

7.2.1 ระดับ และแบบแผนของการใช้วิธีคุมกำเนิด

ในภาพรวม การคุมกำเนิดของคู่สมรสในพื้นที่ศึกษาอยู่ในระดับสูง อย่างไรก็ตามอัตราคุมกำเนิดในรอบ 4 (2546) นี้ลดลงเล็กน้อย จากร้อยละ 79 ในรอบ 3 (2545) เป็นร้อยละ 78 ในรอบ

4 (2546) หลังจากที่ได้เพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ตั้งแต่รอบแรก (2543) การลดลงของอัตราคุมกำเนิดในภาพรวมนี้เป็นผลมาจากการลดลงของอัตราคุมกำเนิดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองและเศรษฐกิจผสมผสาน ส่วนในพื้นที่อื่น ๆ นั้น อัตราคุมกำเนิดได้เพิ่มสูงขึ้น (ตาราง 7.2)

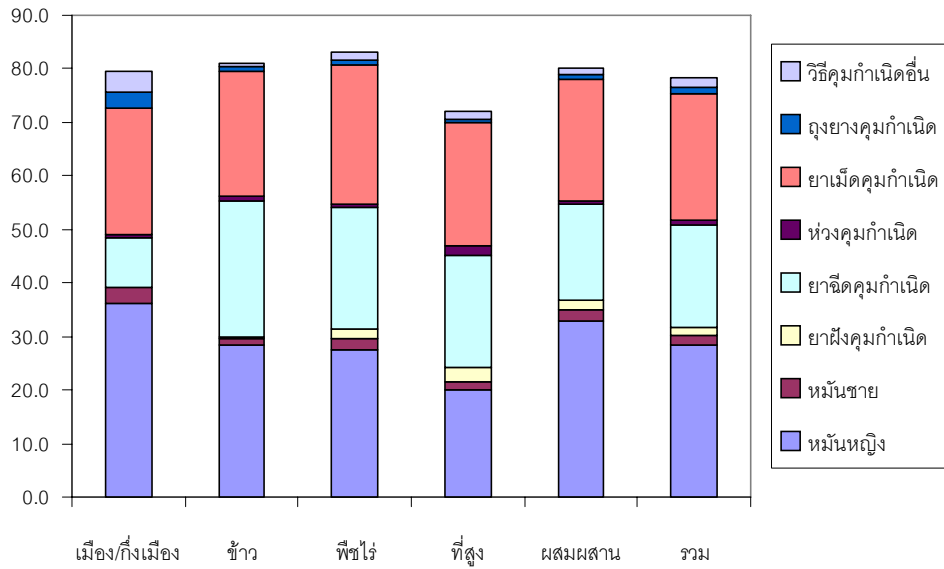
ตาราง 7.2 ร้อยละของสตรีแต่งงานที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด จำแนกตามพื้นที่ และรอบสำรวจ

รอบสำรวจ	เมือง/ กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
รอบ 1 (2543)	74.9	74.3	78.7	64.3	80.2	73.5
รอบ 2 (2544)	78.5	77.2	81.0	69.3	81.1	76.6
รอบ 3 (2545)	82.0	80.3	82.5	71.5	83.9	79.1
รอบ 4 (2546)	79.5	80.9	83.1	72.1	80.1	78.3

ส่วนแบบแผนการใช้วิธีคุมกำเนิดไม่แตกต่างไปจากเดิมนัก กล่าวคือยังคงแสดงให้เห็นถึงการเลือกใช้วิธีคุมกำเนิดที่เหมาะสมเพื่อควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ นั่นคือ เมื่อไม่ต้องการมีบุตรอีกต่อไปแล้ว คู่สมรสจะใช้วิธีคุมกำเนิดถาวร ได้แก่ หมันหญิงและหมันชาย ส่วนวิธีคุมกำเนิดชั่วคราวจะใช้เพื่อเลื่อนการมีบุตรออกไปก่อน นอกจากนี้ เกือบทั้งหมดของวิธีคุมกำเนิดที่ใช้จะเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในการคุมกำเนิดสูง โดยมีคู่สมรสเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่ยังใช้วิธีคุมกำเนิดธรรมชาติ (ได้แก่ นับระยะปลอดภัย และหลังนอกช่องคลอด) และวิธีอื่น ๆ (ได้แก่ ยาสมุนไพร เป็นต้น)

หมันหญิงเป็นวิธีคุมกำเนิดที่ได้รับความนิยมสูงสุด (ร้อยละ 36 ของผู้ที่กำลังใช้ทั้งหมด) รองลงไปคือ ยาเม็ดคุมกำเนิด (ร้อยละ 30) และยาฉีดคุมกำเนิด (ร้อยละ 24) ตามลำดับ รวมแล้วทั้งสามวิธียอดนิยมนี้มีผู้ที่กำลังใช้อยู่ถึง 9 ใน 10 ของผู้ที่กำลังคุมกำเนิดอยู่

แบบแผนคุมกำเนิดเช่นที่กล่าวข้างต้นนี้จะเหมือนกันใน 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่สูง ส่วนในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองนั้น อัตราส่วนของการใช้ยาฉีดคุมกำเนิดมีน้อยกว่าในพื้นที่อื่น ๆ แต่วิธีคุมกำเนิดที่มีการใช้มากกว่าในพื้นที่อื่น คือ หมันหญิง ถุงยางอนามัย และวิธีธรรมชาติ (แผนภูมิ 7.2) สำหรับในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานนั้นมีแบบแผนคล้ายกับในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองตรงที่มีอัตราส่วนของการใช้หมันหญิงสูง (เกือบเท่ากับกับในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง) และอัตราส่วนการใช้ยาฉีดคุมกำเนิดต่ำ ส่วนการใช้ถุงยางอนามัย และวิธีธรรมชาตินั้นยังมีน้อยอยู่ ซึ่งจะคล้ายกับแบบแผนใน 3 พื้นที่ดังกล่าวข้างต้นมากกว่า

แผนภูมิ 7.2 ร้อยละของสตรีที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด จำแนกตามวิธีคุมกำเนิด และพื้นที่

7.2.2 สถานภาพคุมกำเนิด

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า คู่สมรสอาจใช้วิธีคุมกำเนิดเพื่อเลื่อนการมีบุตรออกไปก่อน จนกว่าจะพร้อม ดังนั้นคู่สมรสที่เคยใช้วิธีคุมกำเนิดอาจไม่ได้ใช้วิธีคุมกำเนิดอยู่ในปัจจุบันก็ได้ ซึ่งอัตราคุมกำเนิดจะแสดงถึงการคุมกำเนิดในปัจจุบันเท่านั้น แต่สถานภาพคุมกำเนิดจะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการใช้วิธีคุมกำเนิดของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่กำลังแต่งงานอยู่

ในภาพรวม มีเพียงร้อยละ 8 ของของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่กำลังแต่งงานเท่านั้น ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ของการใช้วิธีคุมกำเนิดเลย ในขณะที่ร้อยละ 78 กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด วิธีใดวิธีหนึ่งอยู่ ส่วนอีกร้อยละ 14 เป็นผู้ที่เคยใช้วิธีคุมกำเนิดแต่ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว

เมื่อแยกตามพื้นที่จะพบว่า ผู้ที่เคยคุมกำเนิดแต่ปัจจุบันเลิกคุมมีอัตราส่วนไม่แตกต่างกันนักในแต่ละพื้นที่ (ตาราง 7.3) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่สูงที่อัตราคุมกำเนิดต่ำที่สุด แต่ที่แตกต่างกันมากก็คืออัตราส่วนผู้ที่ไม่เคยคุมกำเนิดเลย ซึ่งมากที่สุดในพื้นที่สูง และต่ำสุดในพื้นที่พี่ชไร่

7.3 สรุป

ภาวะเจริญพันธุ์ในภาพรวมอยู่ในระดับทดแทนและมีแนวโน้มที่จะลดลง ส่วนแบบแผนเจริญพันธุ์ก็มีแนวโน้มที่จะกระจุกตัวมากขึ้นในกลุ่มอายุ 20 – 24 ปี และสิ้นสุดก่อนวัยสุทธ้ายของวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสถานะของภาวะเจริญพันธุ์ควบคุม

สำหรับอัตราคุมกำเนิดที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปีนั้น กลับลดลงเล็กน้อยในรอบนี้ อย่างไรก็ตาม หมันหญิงยังคงเป็นวิธีคุมกำเนิดที่แพร่หลายที่สุดในทุกพื้นที่ ยกเว้นในพื้นที่สูงที่ยังเป็นรองยาเม็ดคุมกำเนิดและยาฉีดคุมกำเนิดอยู่ ส่วนวิธีคุมกำเนิดที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือ ยาเม็ดคุมกำเนิด และยาฉีดคุมกำเนิด ซึ่งเมื่อรวมทั้ง 3 วิธีนี้เข้าด้วยกัน จะมีผู้ใช้ถึง 9 ใน 10 ของผู้ที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิดทั้งหมด

กว่า 9 ใน 10 ของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่กำลังแต่งงานมีประสบการณ์ในการใช้วิธีคุมกำเนิด วิธีใดวิธีหนึ่ง ถึงแม้ว่าผู้ที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิดอยู่จะมีเพียงร้อยละ 78 ก็ตาม โดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีคุมกำเนิดครั้งแรกเพื่อเลื่อนการตั้งครรภ์ออกไปก่อนจนกว่าจะพร้อม มีเพียงร้อยละ 18 เท่านั้นที่เริ่มใช้วิธีคุมกำเนิดครั้งแรกเพื่อยุติการตั้งครรภ์

8 ภาวะสมรส

อารี จำปากลาง

8.1 สถานภาพสมรส

การศึกษารูปแบบภาวะสมรสมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านประชากร โดยเฉพาะในการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาทางประชากร ข้อมูลเรื่องภาวะสมรสที่นำเสนอในบทนี้ ได้มาจากข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งสัมภาษณ์สมาชิกในปัจจุบันของครัวเรือนที่อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พบว่า กว่าสองในสามของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาเป็นผู้กำลังสมรส โดยผู้หญิงกำลังสมรสมีสัดส่วนต่ำกว่าผู้ชายเล็กน้อย แต่สัดส่วนของผู้หญิงที่เป็นโสดน้อยกว่าผู้ชายอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงแต่งงานใน สัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย และเป็นที่น่าสังเกตว่า ในกลุ่มผู้ที่เคยสมรส ผู้หญิงมีสถานภาพสมรสเป็นหม้าย หย่า หรือแยกสูงกว่าผู้ชายเกือบสามเท่า โดยเป็นหม้ายสูงกว่าผู้ชายประมาณ 4 เท่า มีสถานภาพสมรสแยกสูงกว่าผู้ชายเกือบสองเท่า สำหรับการหย่าร้าง แม้ว่าความแตกต่างจะไม่ชัดเจนนัก แต่สัดส่วนผู้หญิงที่มีสถานภาพหย่าร้างก็สูงกว่าผู้ชายเช่นเดียวกัน (ตาราง 8.1)

ตาราง 8.1 การกระจายร้อยละของประชากร จำแนกตามสถานภาพสมรส เพศ และพื้นที่, รอบ 4

สถานภาพ	เมืองกึ่ง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
โสด	25.6	22.4	20.6	18.1	19.2	13.8	16.9	8.9	20.6	15.5	20.5	15.6
สมรส	67.6	59.2	73.2	64.2	75.4	70.6	77.7	77.6	73.2	68.8	73.5	68.3
หม้าย	2.6	11.7	3.5	12.5	2.1	10.8	2.6	9.5	2.8	10.8	2.7	11.0
หย่า	1.2	1.8	0.2	0.5	0.1	0.5	0.2	0.5	0.5	0.6	0.5	0.8
แยก	3.0	4.9	2.4	4.8	3.3	4.5	2.6	3.5	2.9	4.4	2.8	4.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	2,730	3,469	2,147	2,675	2,088	2,428	3,333	3,720	2,890	3,393	13,188	15,685

8.2 การอยู่อาศัยด้วยกันของคู่สมรส

ตาราง 8.2 แสดงสถานภาพการอยู่อาศัยด้วยกันของสามีภรรยา ในกลุ่มผู้ที่กำลังสมรส เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96) มีคู่สมรสอาศัยอยู่ด้วยกันในครัวเรือน ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นเป็นเบื้องต้นว่า ลักษณะการย้ายถิ่นที่ทำให้สามีภรรยาไม่ได้อยู่ด้วยกันไม่ปรากฏให้เห็นมากนักในพื้นที่ศึกษา สามีภรรยาอยู่ด้วยกันในสัดส่วนที่สูงที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ในขณะที่พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และที่สูงพบสามีภรรยาไม่ได้อยู่ด้วยกันในสัดส่วนที่สูงกว่าพื้นที่อื่น นอกจากนี้ พบความแตกต่างระหว่างเพศที่สังเกตได้ กล่าวคือ สัดส่วนของผู้หญิงแต่งงานที่ไม่มีสามีอยู่ด้วยสูงกว่าผู้ชายแต่งงานที่ภรรยาไม่ได้อยู่ด้วยกันในครัวเรือนในขณะที่มีการสำรวจประมาณ 3 เท่า สะท้อนให้เห็นการเคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้านเพื่อหางานทำ หรือเพื่อเหตุผลอื่นในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

ตาราง 8.2 การกระจายร้อยละของประชากรที่กำลังสมรส จำแนกตามสถานภาพการอยู่อาศัยกับคู่สมรส เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

การอยู่ด้วยกัน	เมือง/กึ่ง											
	เมือง		ชาน		พีชไร		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	หญิง		หญิง		หญิง		หญิง		หญิง		หญิง	
	ชาย	ง	ชาย	ง	ชาย	ง	ชาย	ง	ชาย	ง	ชาย	ง
อยู่ด้วยกัน	98.2	96.0	98.8	94.9	98.2	93.8	98.4	92.8	97.4	93.5	98.2	94.1
ไม่อยู่ด้วยกัน	1.8	4.0	1.2	5.1	1.8	6.3	1.6	7.2	2.6	6.5	1.8	6.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

8.3 สัดส่วนผู้ที่อยู่เป็นโสด

สัดส่วนผู้ที่อยู่เป็นโสดในแต่ละกลุ่มอายุเป็นข้อมูลอย่างหนึ่งที่บอกรายถึงภาวะสมรสของประชากร โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงแต่งงานเร็วกว่าผู้ชาย สังเกตได้จากสัดส่วนที่อยู่เป็นโสดของผู้หญิงในกลุ่มอายุน้อยๆ ต่ำกว่าผู้ชาย (ตาราง 8.3) อย่างไรก็ตาม เมื่ออายุสูงขึ้นรูปแบบที่ผู้หญิงแต่งงานมากกว่าผู้ชายกลับเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ในทุกพื้นที่ศึกษา ประชากรในกลุ่มอายุต่ำกว่า 35 ปี มีผู้ชายเป็นโสดในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้หญิง (ยกเว้นในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองที่ผู้หญิงกับผู้ชายอายุ 30-34 ปีเป็นโสดในสัดส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก) ในขณะที่ในกลุ่มประชากรที่อายุ 35 ปีขึ้นไป ผู้หญิงเป็นโสดในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะในกลุ่มสูงอายุ (50 ปีขึ้นไป) ในบางพื้นที่ คือ พื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และปลูกข้าว ผู้หญิงครองตัวเป็นโสดมากกว่าผู้ชายหลายเท่าตัว

แสดงให้เห็นว่า ในขณะที่ผู้หญิงแต่งงานเร็วกว่าผู้ชาย แต่เมื่อถึง วิทยหนึ่ง หากยังไม่แต่งงาน ผู้หญิงมีโอกาที่จะแต่งงานน้อยกว่าผู้ชาย ในประเด็นนี้ มีข้อยกเว้นในพื้นที่สูงที่ผู้ชายเป็นโสดมากกว่าผู้หญิงเกือบทุกกลุ่มอายุ

ถ้ามองเปรียบเทียบในแต่ละพื้นที่ พบว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองเป็นโสดในสัดส่วนที่สูงที่สุด สอดคล้องกันทุกกลุ่มอายุ ยกเว้นในกลุ่มอายุ 30-34 ที่ผู้ชายในพื้นที่ผสมผสานเป็นโสดในสัดส่วนที่สูงที่สุด ผู้หญิงและผู้ชายในพื้นที่สูงเป็นโสดในสัดส่วนที่ต่ำ ที่สุดในเกือบทุกกลุ่มอายุ

ตาราง 8.3 สัดส่วนผู้ที่อยู่เป็นโสดในแต่ละกลุ่มอายุ จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

อายุ (ปี)	เมือง/กึ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
15-19	93.9	85.2	93.7	83.1	93.8	72.0	93.3	67.3	89.5	70.4
20-24	65.6	43.4	63.6	32.3	54.6	23.3	54.2	11.8	52.6	36.4
25-29	42.7	28.0	32.2	19.1	26.6	16.6	23.4	7.9	32.1	15.9
30-34	17.0	18.1	15.5	11.8	11.6	8.3	9.9	4.6	19.0	10.0
35-39	12.0	15.1	7.0	11.1	6.0	8.4	7.6	1.8	8.7	6.3
40-44	9.7	9.5	3.3	10.2	3.3	5.3	2.9	1.2	3.5	9.2
45-49	3.5	11.7	2.1	10.0	3.3	4.1	3.9	1.1	1.1	7.0
50-54	2.1	9.6	1.1	7.8	0.6	4.5	0.4	0.8	2.0	9.3
55-59	2.1	10.8	2.0	9.9	2.0	4.7	1.6	0.0	2.2	4.7
60+	2.2	7.8	1.3	5.7	1.3	1.9	1.3	0.7	0.7	3.9
รวม	25.6	22.4	20.6	18.1	19.2	13.8	16.9	8.9	20.6	15.5
จำนวน	700	776	443	483	400	334	562	332	595	525

8.4 อายุเมื่อแรกสมรส

สัดส่วนผู้หญิงผู้ชายที่เป็นโสดจำแนกตามกลุ่มอายุดูเหมือนจะแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิง ผู้ชาย ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองจะแต่งงานช้าที่สุดในขณะที่ผู้หญิงผู้ชายในพื้นที่สูงน่าจะแต่งงานเร็วที่สุด อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรส (Singulate mean age at marriage-SMAM) ในตาราง 8.4 ย้ำให้เห็นว่า ข้อสรุปข้างต้นเป็นจริง ผู้หญิงในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 23 ปี ซึ่งช้ากว่าผู้หญิงในพื้นที่สูงประมาณ 3 ปี ในขณะที่ผู้ชายในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองแต่งงานอายุประมาณ 27 ปี ส่วนผู้ชายในพื้นที่สูงแต่งงานอายุประมาณ 24 ปี และในทุกกลุ่มพื้นที่ ผู้หญิงแต่งงานเร็วกว่าผู้ชายประมาณ 4 ปี

ตาราง 8.4 อายุเฉลี่ยเมื่อแรกสมรส (SMAM) จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

พื้นที่	ชาย	หญิง
เมือง/กึ่งเมือง	26.6	22.6
ข้าว	25.5	21.3
พืชไร่	24.5	20.6
ที่สูง	24.2	19.5
ผสมผสาน	24.9	20.4
รวม	25.1	20.7

8.5 ความตั้งใจแต่งงาน

ในกลุ่มผู้ที่เป็นโสด หม้าย หย่า หรือ แยก ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในข่ายมีโอกาสแต่งงานในอนาคต ในการสำรวจครั้งนี้ ได้ถามถึงความตั้งใจที่จะแต่งงานของบุคคลกลุ่มนี้ที่มีอายุระหว่าง 15-49 ปี พบว่า ผู้หญิงต้องการแต่งงานในสัดส่วนที่น้อยกว่าผู้ชายอย่างชัดเจน กล่าวคือ ต่ำกว่า 1 ใน 4 ของผู้หญิงตั้งใจจะแต่งงาน ในขณะที่ผู้ชายประมาณ 2 ใน 5 ตอบว่าจะแต่งงานในอนาคต ผู้หญิงในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานตั้งใจจะแต่งงานในอนาคตในสัดส่วนที่ต่ำที่สุด ส่วนผู้หญิงในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองตั้งใจที่จะไม่แต่งงานในสัดส่วนสูงที่สุด สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ ข้อมูลเกี่ยวกับความไม่แน่ใจว่าจะแต่งงานหรือไม่ ทั้งผู้หญิงและผู้ชายที่เป็นโสด หม้าย หย่า หรือ แยก เกือบครึ่งที่ตอบว่าไม่แน่ใจว่าในอนาคตจะแต่งงานหรือไม่ (ตาราง 8.5)

ตาราง 8.5 การกระจายร้อยละของประชากรที่มีสถานภาพสมรสโสด หม้าย หย่า หรือแยก จำแนกตามความตั้งใจแต่งงานในอนาคต เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

ความตั้งใจแต่งงาน	เมือง/กึ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
แต่งงาน	39.7	21.7	38.3	22.4	35.8	23.6	43.8	26.3	39.0	19.8	39.6	22.5
ไม่แต่งงาน	10.1	30.5	7.6	30.5	8.4	25.4	9.2	26.3	8.4	26.8	8.9	28.3
ไม่แน่ใจ	47.9	43.6	50.4	41.2	50.0	45.6	44.8	42.5	47.1	47.4	47.8	44.0
ไม่ยินดีตอบคำถาม*	2.3	4.1	3.7	5.9	5.7	5.5	2.3	4.8	5.5	6.0	3.7	5.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	779	917	486	593	452	445	621	494	656	635	2,994	3,084

* รวมไม่ทราบ ไม่ตอบ

ถ้ามองเฉพาะในกลุ่มคนที่ไม่เคยแต่งงานมาก่อน (ตาราง 8.6) พบว่า มีความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงเช่นเดียวกัน ความแตกต่างอยู่ที่สัดส่วนความตั้งใจที่จะแต่งงานและที่จะไม่

แต่งงาน ในบรรดาผู้ที่เป็นโสด ผู้หญิงตั้งใจจะแต่งงานน้อยกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 30 และร้อยละ 44) แต่ตั้งใจที่จะไม่แต่งงานสูงกว่าผู้ชายอย่างชัดเจน (ร้อยละ 20 และร้อยละ 7) ขณะเดียวกัน ผู้หญิงและผู้ชายที่ยังไม่แน่ใจว่าจะแต่งงานหรือไม่ มีสัดส่วนเท่าๆ กัน (ร้อยละ 47) เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ พบว่า ผู้หญิงในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานตั้งใจจะแต่งงานในสัดส่วนที่น้อยที่สุด คือ ประมาณ 1 ใน 4 ในขณะที่ผู้หญิงในพื้นที่สูงตั้งใจว่าจะแต่งงานในสัดส่วนที่สูงที่สุด ในขณะที่เดียวกัน ผู้หญิงโสดในพื้นที่ เมือง/กึ่งเมืองตั้งใจว่าจะไม่แต่งงานในสัดส่วนที่มากที่สุด

ตาราง 8.6 การกระจายร้อยละประชากรที่มีสถานภาพสมรส โสด จำแนกตามความตั้งใจแต่งงานในขนาดเขต และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

ความตั้งใจแต่งงาน	เมือง/กึ่งเมือง		ข้าว		พืชไร่		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ตั้งใจ	44.2	27.7	41.9	31.0	39.4	31.7	47.8	37.6	43.4	25.7	43.7	30.0
ไม่ตั้งใจ	8.3	23.8	6.7	23.2	5.1	17.0	7.4	13.2	6.2	19.6	6.9	20.3
ไม่แน่ใจ	45.6	46.1	49.5	43.7	50.6	46.8	43.7	47.7	46.0	51.1	46.7	47.1
ไม่ยินดีตอบคำถาม*	1.9	2.3	1.8	2.1	4.8	4.5	1.1	1.5	4.5	3.6	2.7	2.8
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	684	685	434	423	393	312	552	327	583	470	2,646	2,217

* รวมไม่ทราบ ไม่ตอบ

8.6 การจดทะเบียนสมรส

ตาราง 8.7 แสดงข้อมูลการจดทะเบียนสมรสของผู้ที่มีกำลังสมรส ซึ่งถามถึงการสมรสครั้งล่าสุดเท่านั้น พบว่า เฉพาะในกลุ่มผู้ที่กำลังสมรส น้อยกว่าครึ่งหนึ่งที่มีการจดทะเบียนสมรสในการแต่งงานครั้งล่าสุด ไม่แตกต่างกันมากนักระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ศึกษา ทั้งผู้หญิงและผู้ชายที่อยู่ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองและปลูกข้าวมีการจดทะเบียนสมรสในสัดส่วนที่สูงที่สุด ในขณะที่พื้นที่สูงมีการจดทะเบียนสมรสในสัดส่วนที่น้อยที่สุด

ตาราง 8.7 การกระจายร้อยละของประชากรที่กำลังสมรส จำแนกตามการจดทะเบียนสมรสใน การแต่งงานครั้งล่าสุด เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

การจดทะเบียนสมรส	เมือง/กึ่งเมือง		ชาน		พีชไร		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
จด	54.4	57.6	55.8	55.2	41.7	43.0	31.1	31.7	43.4	46.4	43.7	45.1
ไม่จด	45.2	42.1	43.9	44.3	57.7	56.7	68.6	67.9	56.3	53.2	56.0	54.5
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	0.4	0.3	0.3	0.5	0.6	0.3	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,207	1,522	991	1,223	1,062	1,295	1,796	2,315	1,372	1,760	6,428	8,115

8.7 สรุป

ภาวะสมรสของประชากรในพื้นที่ศึกษาไม่แตกต่างไปจากภาวะสมรสของประชากร โดยทั่วไป กล่าวคือ ผู้หญิงแต่งงานเร็วกว่าผู้ชาย และเป็นหม้าย หย่า หรือแยกสูงกว่าผู้ชาย ในกลุ่มผู้ที่กำลังสมรส ส่วนใหญ่มีคู่สมรสอาศัยอยู่ด้วยกันในครัวเรือน มีการจดทะเบียนสมรสประมาณ เกือบครึ่งหนึ่ง สำหรับผู้ที่ยังไม่แต่งงาน ผู้หญิงมีความตั้งใจที่จะแต่งงานในสัดส่วนที่ต่ำกว่า และ ตั้งใจที่จะไม่แต่งงานในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตาม หญิงและชายที่ยังไม่แน่ใจว่าจะ แต่งงานหรือไม่ มีสัดส่วนเท่าๆ กัน

9 การย้ายถิ่น

สุริยพร พันพิง และฟิลิป เกสท์

การย้ายถิ่น ในรายงานฉบับนี้ หมายถึง การย้ายถิ่นของบุคคล ทั้งย้ายถิ่นเข้าและย้ายถิ่นออก ในช่วงระหว่าง 1 กรกฎาคม 2545 ถึง 30 มิถุนายน 2546 ระหว่างหมู่บ้านที่เป็นสถานที่อาศัยในพื้นที่ศึกษาของโครงการในขณะที่ทำการสำรวจ โดยบุคคลนั้นย้ายออกไปอยู่ที่อื่น หรือย้ายเข้ามาอยู่ในครัวเรือนปัจจุบัน ตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป ซึ่งข้อมูลการย้ายถิ่นได้มาจากแบบสอบถามครัวเรือนที่รวบรวมสถานภาพการย้ายถิ่นของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน โดยการนำรายชื่อสมาชิกครัวเรือนจากการสำรวจรอบ 3 (2545) มาตรวจสอบและปรับปรุง เพราะฉะนั้นในที่นี้ผู้ย้ายถิ่นออกหมายถึง ผู้ที่เคยอยู่ในครัวเรือนนั้น แต่ขณะนี้ไปอยู่ที่อื่น ๆ นอกหมู่บ้าน และผู้ย้ายถิ่นเข้า หมายถึงผู้ที่เคยอยู่ที่อื่นนอกหมู่บ้าน แต่ขณะนี้อาศัยในครัวเรือนที่กำลังเข้าไปเก็บข้อมูล ในขณะที่สมาชิกปัจจุบันของครัวเรือนทั้งสองรอบของการสำรวจถูกกำหนดว่าเป็นผู้ไม่ย้ายถิ่น

อัตราการย้ายถิ่นเข้าและย้ายถิ่นออกคำนวณจากจำนวนผู้ที่ย้ายถิ่นออก หรือย้ายถิ่นเข้าต่อประชากร 100 คน ในพื้นที่ศึกษาขณะนั้น ๆ และเนื่องจากการสำรวจรอบ 1 (2543) นั้น สามารถคำนวณได้เพียงอัตราการย้ายถิ่นเข้า ดังนั้นในรายงานฉบับนี้ จึงไม่สามารถเปรียบเทียบการย้ายถิ่นออกจากพื้นที่ศึกษา ตั้งแต่รอบ 1 (2543) ถึงรอบ 4 (2546)

ในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด พบว่า ส่วนใหญ่ คือมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากร เป็นผู้ไม่ย้ายถิ่น ในขณะที่อัตราการย้ายถิ่นออก เท่ากับ 13 และอัตราการย้ายถิ่นเข้า เท่ากับ 7 ต่อประชากร 100 คน โดยอัตราการย้ายถิ่นออกสุทธิ เท่ากับร้อยละ 6 (ตาราง 9.1)

อัตราการย้ายถิ่นเข้า และการย้ายถิ่นออกสูงสุดในพื้นที่สูง คือ ร้อยละ 8 และ 15 ตามลำดับ โดยมีอัตราการย้ายถิ่นออกสุทธิ เท่ากับร้อยละ 7 ในขณะที่พื้นที่ปลูกข้าวมีอัตราการย้ายถิ่นออกต่ำที่สุด คือร้อยละ 10 และพื้นที่พืชไร่ มีอัตราการย้ายถิ่นเข้าต่ำที่สุด เท่ากับร้อยละ 6 (ตาราง 9.1 และแผนภูมิ 9.1)

เมื่อเทียบกับข้อค้นพบจากการศึกษาในทุกกรอบการสำรวจข้อมูล คือตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 ถึง ปี พ.ศ. 2545 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2544, 2545, 2546) อัตราการย้ายออกเพิ่มขึ้น แต่อัตราการย้ายถิ่นเข้าลดลงในทุกพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้อาจเกิดจากเหตุผลหลายประการ คือ

1. การที่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยปรับตัวดีขึ้น ทำให้นำจะมีการย้ายออกของประชากรในพื้นที่ศึกษาเพิ่มขึ้น
2. การที่รัฐบาลไทยอนุญาตให้แรงงานต่างชาติทั้งที่เข้าเมืองอย่างถูกและไม่ถูกกฎหมาย สามารถจดทะเบียนรับใบอนุญาตทำงานได้ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มีผู้อพยพ โดยเฉพาะในพื้นที่สูงของจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งเป็นชายแดนกับประเทศสหภาพพม่า สามารถออกไปทำงานในพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของทั้งในจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดใกล้เคียงได้
3. ในช่วง ปี พ.ศ. 2545-2546 การเติบโตของเศรษฐกิจประเทศไทย ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ทำให้นำมีการขยายอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีการกระจายสถานที่ท่องเที่ยว หรือการกระจายสถานที่ทำงานไปในอำเภอต่างๆ โดยเฉพาะอำเภอในพื้นที่สูง คือ อำเภอไทรโยค ทองผาภูมิ และศรีสวัสดิ์ อาจดึงดูดประชากรย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่สูงเพิ่มขึ้นก็ได้
4. การปรับปรุงระบบคมนาคมภายในจังหวัดกาญจนบุรี เช่นการปรับปรุงถนนระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอไทรโยค และพนมทวน อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ประชากรส่วนหนึ่งเดินทางแบบไปเช้า-กลับเย็น แทนการย้ายที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ทำให้อัตราการย้ายเข้าพื้นที่เมือง/ กึ่งเมืองลดลง
5. การที่อัตราการปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ของครัวเรือนในพื้นที่เมืองสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในรอบการสำรวจ จึงเป็นไปได้ที่พนักงานสัมภาษณ์จะไม่สามารถสอบถามและบันทึกข้อมูล โดยเฉพาะครัวเรือนใหม่ที่ย้ายเข้ามาในพื้นที่ศึกษา ทำให้มีจำนวนคนย้ายเข้ามาในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

การที่ประชากรในพื้นที่สูงซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า มีการย้ายเข้า และย้ายออกในอัตราสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ นั้น น่าจะมาจากกรณีที่มีผู้ย้ายถิ่นจากประเทศสหภาพพม่าเป็นจำนวนมากอาศัยในพื้นที่ และประชากรกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนที่อยู่ตามสถานที่ทำงาน เนื่องจากการไม่มีที่ดินทำกินหรือที่อยู่อาศัยของตนเอง

9.1 การย้ายถิ่นเข้า

อัตราการย้ายถิ่นเข้าของประชากรในการสำรวจรอบ 4 (2546) ต่ำกว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้าของประชากรในการสำรวจรอบ 3 (2545) ในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่ปลูกข้าว ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง อัตราการย้ายถิ่นเข้าลดลงจากร้อยละ 9 เป็น 7 ในพื้นที่พีชไร่ ลดลงจากร้อยละ 7 เป็น 6 ในพื้นที่สูงลดลงจากร้อยละ 9 เป็น 8 และในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานลดลงจากร้อยละ 7 เป็น 6 แต่อัตราการย้ายถิ่นเข้าในพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มจากร้อยละ 5 เป็น 6 นอกจากนี้พบว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้า

ลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับ การสำรวจในรอบ 2 (2544) ในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นในพื้นที่ปลูกข้าว แต่สูงกว่าอัตราการย้ายเข้าของการสำรวจรอบ 1 (2543) ในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (แผนภูมิ 9.2)

ในรอบ 4 (2546) สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นเข้าเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ความแตกต่างระหว่างเพศพบมากที่สุดในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และเมื่อจำแนกผู้ย้ายถิ่นตามกลุ่มอายุและเพศ พบว่า กลุ่มผู้ย้ายถิ่นเข้าเป็นประชากรในกลุ่มอายุ 0-9 ปี ระหว่างร้อยละ 13-25 ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุ 0-9 ปีมีสัดส่วนสูงที่สุดในพื้นที่สูง กล่าวคือ ร้อยละ 20 และร้อยละ 25 ของประชากรที่เป็นผู้ย้ายถิ่นเข้าชายและหญิงตามลำดับอยู่ในกลุ่มอายุ 0-9 ปี (ตาราง 9.2)

ผู้ย้ายถิ่นเข้าที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปี ซึ่งน่าจะเป็นประชากรที่ย้ายคนเดียวหรือย้ายกับ คู่สมรสมากที่สุดมีสัดส่วนสูงเช่นเดียวกัน สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปี สูงที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าว คือ ร้อยละ 45 และ 47 สำหรับผู้ชายและผู้หญิงตามลำดับ สำหรับพื้นที่อื่น ๆ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเข้าชายที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปี เท่ากับร้อยละ 41 ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ร้อยละ 39 ในพื้นที่พีชไร่ ร้อยละ 34 ในพื้นที่สูง และร้อยละ 39 ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน สำหรับผู้ย้ายถิ่นเข้าผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปีเท่ากับร้อยละ 40 ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ร้อยละ 37 ในพื้นที่พีชไร่ ร้อยละ 35 ในพื้นที่สูง และร้อยละ 42 ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ตาราง 9.2)

เมื่อพิจารณาตามสถานที่ต้นทางของกลุ่มผู้ย้ายถิ่นเข้า (ตาราง 9.3) พบว่า ร้อยละ 62, 55, 50, 43, และ 41 ของผู้ย้ายถิ่นเข้าในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ที่สูง เศรษฐกิจผสมผสาน พีชไร่ และ ปลูกข้าว ตามลำดับ เป็นการย้ายถิ่นภายในจังหวัดกาญจนบุรี รองลงมาคือ ผู้ย้ายถิ่นจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นที่มาจากกรุงเทพฯ สูงที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าว และ พีชไร่ (ร้อยละ 15) และต่ำที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ร้อยละ 9) สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงที่สุดในพื้นที่พีชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 7) และต่ำสุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ร้อยละ 1) สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นที่มาจากภาคเหนือ และภาคใต้ มีเพียงเล็กน้อยในทุกพื้นที่การศึกษา พื้นที่สูงมีลักษณะที่พิเศษจากพื้นที่อื่น ๆ คือ ประมาณร้อยละ 5 ของผู้ย้ายถิ่นเข้าในพื้นที่สูงมาจากต่างประเทศ ในขณะที่พื้นที่ศึกษาอื่นมีผู้ย้ายถิ่นมาจากต่างประเทศเพียงเล็กน้อย พื้นที่พีชไร่ ไม่มีผู้ย้ายถิ่นมาจากต่างประเทศเลย (ตาราง 9.3) ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้ย้ายถิ่นมาจากต่างประเทศในพื้นที่สูงส่วนใหญ่อพยพข้ามพรมแดนมาจากประเทศ สหภาพพม่า

เมื่อเปรียบเทียบแหล่งต้นทางของผู้ย้ายถิ่นเข้าในการสำรวจทั้งสี่รอบ พบว่า มีรูปแบบเหมือนกัน คือ ผู้ย้ายถิ่นประมาณหรือมากกว่าครึ่งหนึ่งย้ายมาจากภายในจังหวัดกาญจนบุรี (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2544, 2545, 2546) ในขณะที่พื้นที่พีชไร้อย่างคงเป็นที่รองรับ ผู้ย้ายถิ่นเข้าจากจังหวัดอื่นในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสัดส่วนที่สูงกว่าพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปได้ว่า การย้ายเข้านี้เป็นการย้ายเข้าตามฤดูกาล เพราะในพื้นที่พีชไร้อาจต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงฤดูกาลตัดอ้อย หรือเก็บมันสำปะหลังเมื่อแรงงานภายในจังหวัดกาญจนบุรีมีไม่เพียงพอ จึงต้องนำเข้าแรงงานจากต่างจังหวัด

9.2 การย้ายถิ่นออก

เมื่อเปรียบเทียบอัตราการย้ายออกกับการศึกษาการสำรวจรอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) พบว่า อัตราการย้ายถิ่นออกเพิ่มขึ้นในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานที่มีอัตราการย้ายถิ่นออกลดลงร้อยละ 1 (แผนภูมิ 9.3)

สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นออกเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในทุกพื้นที่ศึกษา (ตาราง 9.2) ยกเว้นในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองที่มีสัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นออกเพศหญิงและเพศชายเท่ากัน (ร้อยละ 10) พื้นที่สูงมีความแตกต่างระหว่างสัดส่วนผู้ย้ายออกเพศชายและเพศหญิงมากที่สุด (ร้อยละ 18 และร้อยละ 15 ตามลำดับ) และเมื่อจำแนกผู้ย้ายถิ่นออกตามกลุ่มอายุและเพศ พบรูปแบบเดียวกับการย้ายเข้า คือ ประชากรอายุ 0-9 ปีมีอัตราการย้ายถิ่นออกระหว่าง ร้อยละ 11 -19 ซึ่งต่ำกว่าการย้ายเข้า เล็กน้อย ซึ่งน่าจะอธิบายด้วยเหตุผลเดียวกัน คือ เป็นการย้ายถิ่นออกทั้งครอบครัว ซึ่งเด็กมักย้ายกับพ่อ-แม่ เป็นต้น สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นออกในพื้นที่สูงเป็นประชากรอายุ 0-9 ปีสูงที่สุด กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 17 และ 19 ของผู้ย้ายถิ่นออกชายและหญิง ตามลำดับ อยู่ในกลุ่มอายุ 0-19 ปี

เช่นเดียวกับการย้ายถิ่นเข้า ผู้ย้ายถิ่นเข้าที่มีอายุ 15-19 ปี มีสัดส่วนสูงเช่นกัน โดยในพื้นที่ปลูกข้าว ผู้ย้ายถิ่นออกที่มีอายุ 15-29 ปีมีสัดส่วนสูงที่สุด คือ ร้อยละ 50 และ 45 ในประชากรชายและหญิง ตามลำดับ สำหรับในพื้นที่อื่น ๆ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกชายที่มีอายุ 15-29 ปี เท่ากับร้อยละ 39 ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ร้อยละ 47 ในพื้นที่พีชไร้อ้อย ร้อยละ 40 ในพื้นที่สูง และร้อยละ 38 ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ผู้ย้ายถิ่นออกหญิงที่มีอายุ 15-29 ปี เท่ากับร้อยละ 44 ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ร้อยละ 38 ในพื้นที่พีชไร้อ้อย ร้อยละ 39 ในพื้นที่สูง และร้อยละ 42 ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ตาราง 9.2)

สำหรับสถานที่ปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกนั้น พบว่า ร้อยละ 46, 42, 40 และ 34 ของผู้ย้ายถิ่นออกในพื้นที่สูง เศรษฐกิจผสมผสาน พืชไร่ ปลูกข้าว และเมือง/กึ่งเมือง ตามลำดับ ย้ายภายในจังหวัดกาญจนบุรี ในขณะที่จังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง เป็นแหล่งปลายทางอันดับรองลงมา ในทุกพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะในพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งประมาณร้อยละ 31 ของผู้ย้ายถิ่นออกย้ายไปจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง ส่วนของผู้ย้ายถิ่นออกไปกรุงเทพฯ สูงที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าวเช่นกัน (ร้อยละ 17) และต่ำที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ร้อยละ 13) ส่วนของผู้ย้ายถิ่นออกไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สูงที่สุดในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 6) ส่วนของผู้ย้ายถิ่นออกไปภาคเหนือและภาคใต้มีเพียงเล็กน้อยในทุกพื้นที่การศึกษา นอกจากนี้ยังมีผู้ย้ายถิ่นออกประมาณร้อยละ 5 ในพื้นที่สูงย้ายไปต่างประเทศ ในขณะที่พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานมีผู้ย้ายถิ่นออกไปต่างประเทศประมาณร้อยละ 2 ไม่มีการย้ายถิ่นไปต่างประเทศในพื้นที่ปลูกข้าว (ตาราง 9.3)

9.3 สรุป

ในภาพรวมประชากรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81) ในพื้นที่ศึกษาเป็นผู้ไม่ย้ายถิ่นระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2545 – 30 มิถุนายน 2546 อัตราการย้ายถิ่นออกสูงกว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้า โดยอัตราการย้ายถิ่นออกสุทธิ เท่ากับ 6 คนต่อประชากร 100 คน และอัตราการย้ายถิ่นเข้าในการสำรวจรอบ 4 (2546) ต่ำกว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้าในการสำรวจรอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) ในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นในพื้นที่ปลูกข้าว ในขณะที่เดียวกันอัตราการย้ายถิ่นออกในการสำรวจรอบ 4 (2546) สูงกว่าอัตราการย้ายถิ่นออกในการสำรวจรอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) ในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน

เมื่อจำแนกอัตราการย้ายถิ่นตามพื้นที่ศึกษา พบว่า อัตราการย้ายถิ่นเข้า และอัตราการย้ายถิ่นออกสูงสุดในพื้นที่สูง (ร้อยละ 8 และร้อยละ 15 ตามลำดับ) โดยพื้นที่ปลูกข้าวที่มีการเปลี่ยนแปลงประชากรเนื่องมาจากการย้ายถิ่นเพียงเล็กน้อย เพราะมีอัตราการย้ายถิ่นออกสุทธิเพียงร้อยละ 4 ซึ่งต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ

เพศชายมีอัตราการย้ายถิ่นสูงกว่าเพศหญิง และสัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นในกลุ่มอายุ 15-29 ปี สูงกว่าสัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นในกลุ่มอายุอื่น ๆ ซึ่งการย้ายถิ่นนี้ส่วนใหญ่น่าจะเกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา การทำงาน หรือการแต่งงาน อย่างไรก็ตาม พบว่า อัตราการย้ายถิ่นเข้า และย้ายถิ่นออกของประชากรอายุ 0-9 ปี สูงพอ ๆ กับประชากรกลุ่มอายุ 20-24 ปี ซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกับการย้ายที่ครัวเรือน

การย้ายถิ่นทั้งการย้ายถิ่นเข้าและย้ายถิ่นออกของประชากรในพื้นที่ศึกษาเป็นการย้ายใน ระยะทางสั้น ๆ คือทั้งภายในจังหวัดกาญจนบุรี และระหว่างจังหวัดกาญจนบุรีกับจังหวัดอื่น ๆ ใน ภาคกลาง และกรุงเทพฯ เนื่องจากกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคกลาง สามารถเดินทางไป-กลับ ระหว่างจังหวัดในภาคกลางหรือกรุงเทพฯ และระหว่างอำเภอของกาญจนบุรีได้ภายในวันเดียว ส่วนการย้ายถิ่นระหว่างกาญจนบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ส่วนหนึ่งน่าจะ เป็นการย้ายถิ่นเข้า และย้ายถิ่นกลับของผู้อพยพที่เข้ามาทำงาน และการย้ายถิ่นระหว่างประเทศนั้น น่าจะเป็นการย้ายในระยะทางสั้น ๆ กับประเทศเพื่อนบ้าน เช่นการย้ายข้ามพรมแดนระหว่างพื้นที่ สูงของจังหวัดกาญจนบุรีกับประเทศสหภาพพม่า

ตาราง 9.1 อัตราการย้ายถิ่นออก การย้ายถิ่นเข้า และจำนวนประชากร จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)

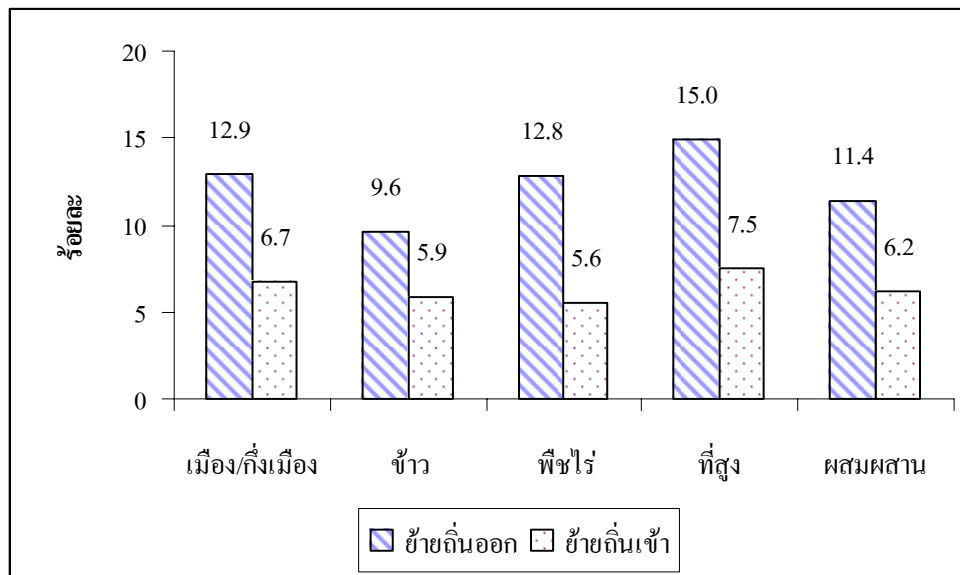
	เมือง /กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ย้ายถิ่นออก	12.9	9.6	12.8	15.0	11.4	12.6
ย้ายถิ่นเข้า	6.7	5.9	5.6	7.5	6.2	6.5
ไม่ย้ายถิ่น	80.4	84.6	81.6	77.5	82.4	80.8
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	10,220	7,815	7,873	13,920	10,408	50,236

ตาราง 9.2 การกระจายร้อยละของประชากรที่ย้ายถิ่น จำแนกตามพื้นที่ เพศ และอายุ, รอบ 4 (2546)

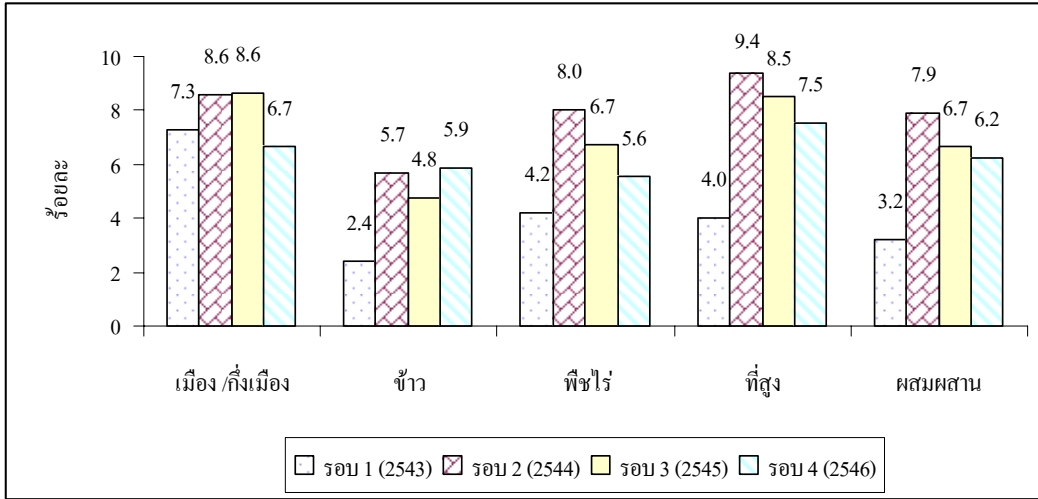
อายุ	เมือง/กึ่งเมือง		ชานเมือง		พื้นที่ราบ		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ย้ายเข้า	ย้ายออก
ชาย												
0-9	16.7	11.0	18.8	13.6	12.8	15.3	19.8	17.3	17.8	15.2	17.7	14.8
10-14	5.0	5.9	3.4	7.0	4.7	11.8	11.6	12.3	7.9	7.1	7.5	8.3
15-19	9.7	9.2	9.0	20.9	11.1	19.4	8.6	17.0	11.9	15.2	9.9	11.7
20-24	17.9	16.7	15.8	17.9	17.4	16.4	14.0	12.7	13.3	9.7	15.3	11.8
25-29	13.8	13.2	20.1	11.1	10.2	10.7	11.0	10.6	13.6	12.8	13.2	10.4
30-34	9.1	11.3	9.0	8.9	8.1	13.3	10.8	12.3	10.5	12.2	9.8	11.6
35-39	8.5	8.6	4.7	6.5	10.2	11.8	7.3	9.3	7.3	6.7	7.6	8.4
40-44	7.2	6.4	6.4	5.1	7.7	5.9	3.7	7.3	5.1	7.6	5.6	6.7
45-49	2.8	4.1	4.3	3.0	7.7	5.0	3.4	6.8	3.4	6.7	4.0	5.3
50-54	4.4	2.9	1.7	3.3	3.8	3.5	3.4	3.4	2.0	4.0	3.1	3.3
55-59	1.6	1.9	1.3	1.1	0.9	1.5	1.7	2.6	3.1	4.1	1.8	2.3
60+	3.1	5.0	5.6	5.1	5.5	4.8	4.9	5.0	4.2	4.8	4.6	4.7
ไม่ทราบ	0.0	0.4	0.0	0.5	0.0	0.9	0.0	0.4	0.0	0.3	0.0	0.6
รวม	9.7	10.4	7.1	6.1	7.2	8.7	16.4	18.3	10.8	9.7	51.2	53.2
หญิง												
0-9	13.9	12.4	15.1	13.5	19.2	13.3	24.9	18.5	19.1	14.5	19.2	15.6
10-14	7.1	5.1	6.2	9.4	6.4	10.5	7.0	11.6	4.8	6.7	6.4	8.7
15-19	13.1	14.6	14.2	21.2	12.3	17.2	12.1	16.7	15.4	15.0	13.3	13.8
20-24	14.8	16.1	14.7	13.2	13.3	9.2	13.3	11.8	14.7	15.4	14.1	12.4
25-29	12.3	13.3	17.8	11.0	11.8	11.1	9.8	10.7	11.6	11.7	12.1	11.6
30-34	11.5	11.9	10.7	9.1	9.4	10.2	8.6	7.1	8.9	10.8	9.7	10.3
35-39	9.6	7.1	4.9	6.6	4.9	8.7	5.1	4.3	7.5	5.8	6.5	6.8
40-44	3.8	4.7	4.0	3.9	8.9	5.2	6.8	5.3	6.1	3.7	5.9	5.4
45-49	3.6	5.4	3.1	2.8	4.4	3.3	2.3	5.2	3.8	3.0	3.3	4.8
50-54	2.2	2.0	4.0	1.7	2.0	2.8	1.6	2.1	1.7	4.2	2.1	2.8
55-59	2.7	1.5	1.3	2.2	2.5	3.1	2.2	1.7	3.1	2.1	2.4	2.1
60+	5.2	5.6	4.0	4.4	4.9	5.0	6.3	4.5	3.4	6.9	5.0	5.2
ไม่ทราบ	0.3	0.3	0.0	1.1	0.0	0.4	0.0	0.4	0.0	0.2	0.1	0.6
รวม	11.2	10.4	6.9	5.7	6.2	7.2	15.6	14.5	8.9	8.9	48.8	46.8

ตาราง 9.3 การกระจายร้อยละของประชากรที่ย้ายถิ่นเข้าและออก จำแนกตามสถานที่ต้นทางและปลายทางของการย้ายถิ่น และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

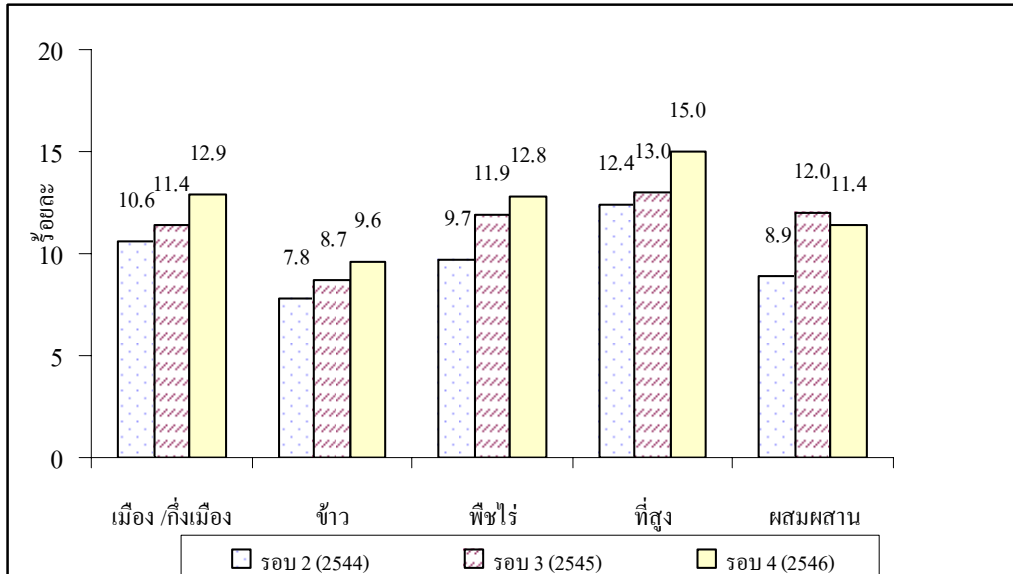
ภาค	เมือง/กึ่งเมือง		ชาน		พีชไร		ที่สูง		ผสมผสาน		รวม	
	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย	ย้าย
	เข้า	ออก	เข้า	ออก	เข้า	ออก	เข้า	ออก	เข้า	ออก	เข้า	ออก
กาญจนบุรี	61.7	34.4	41.4	40.2	42.5	40.4	54.8	46.3	50.1	42.3	51.8	41.4
กรุงเทพฯ	8.8	12.5	14.6	16.6	14.8	14.1	9.7	13.9	14.7	15.6	11.9	14.3
ภาคกลาง	21.9	19.1	32.9	31.3	28.1	29.8	20.3	15.6	23.6	26.2	24.1	22.4
ภาค												
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1.2	2.3	4.4	2.9	7.3	5.1	4.7	2.7	6.8	5.7	4.7	3.6
ภาคเหนือ	2.3	2.0	3.5	2.1	4.1	4.4	3.6	3.9	2.5	1.4	3.2	2.9
ภาคใต้	3.8	1.9	2.0	2.7	3.2	1.3	1.1	1.2	2.0	2.2	2.3	1.7
ต่างประเทศ	0.1	0.5	0.9	0.0	0.0	0.6	5.4	4.8	0.3	2.0	2.0	2.2
ไม่ทราบ	0.1	27.4	0.4	4.1	0.0	4.4	0.2	11.7	0.0	4.5	0.2	11.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	684	1,32	459	747	438	1,01	1,04	2,08	647	1,18	3,27	6,34
		3			0	7	4		3	5	7	

แผนภูมิ 9.1 อัตราการย้ายถิ่นเข้า และอัตราการย้ายถิ่นออก, รอบ 4 (2546)

แผนภูมิ 9.2 อัตราการย้ายดินเข้า, รอบ 1 (2543) - รอบ 4 (2546)

แผนภูมิ 9.3 อัตราการย้ายดินออก, รอบ 2 (2544) - รอบ 4 (2546)

10 ภาวะการตาย

ปีทมา ว่าพัฒนวงศ์

10.1 ข้อมูลทั่วไป

ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) ของโครงการกาญจนบุรี จากจำนวนครัวเรือนที่สำรวจได้ทั้งสิ้น 12,356 ครัวเรือน มี 274 ครัวเรือนที่สมาชิกในครัวเรือนเสียชีวิตในรอบ หนึ่งปีที่ผ่านมา (1 กรกฎาคม 2545 – 30 มิถุนายน 2546) สำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกเสียชีวิตทั้งหมด มี 269 ครัวเรือนที่สมาชิกเสียชีวิตครัวเรือนละ 1 คน มี 4 ครัวเรือนที่สมาชิกเสียชีวิตครัวเรือนละ 2 คน และอีก 1 ครัวเรือนมีสมาชิกเสียชีวิต 3 คน รวมจำนวนผู้เสียชีวิตในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมาทั้งสิ้นเท่ากับ 280 คน เปรียบเทียบกับการสำรวจในรอบ 1 (2543) ที่พบผู้เสียชีวิตในรอบหนึ่งปีก่อนการสำรวจ 421 ราย รอบ 2 (2544) 267 ราย และรอบ 3 (2545) จำนวน 257 ราย

10.2 ขนาดและแบบแผนการตาย

จากจำนวนผู้เสียชีวิตทั้งหมด 280 คน เป็นชาย 155 คน หญิง 125 คน หรือร้อยละ 55 และ 45 ตามลำดับ คิดเป็น อัตราตายเพศชาย 8 คนต่อประชากรชายพันคน อัตราตายเพศหญิง 6 คนต่อประชากรหญิงพันคน และอัตราตายรวมเท่ากับ 7 คนต่อประชากรพันคน

เมื่อเปรียบเทียบอัตราตายในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครั้งนี้ กับการสำรวจครั้งก่อนๆ ที่ผ่านมา (รอบ 1 ถึง 3) พบว่า อัตราตายของประชากรในโครงการกาญจนบุรีในรอบ 4 (2546) ซึ่ง เท่ากับ 7 ต่อประชากรพันคน ใกล้เคียงกับ รอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) ซึ่งเท่ากับ 5 และ 6 ตามลำดับ แต่ต่ำกว่าอัตราตายที่คำนวณได้จากข้อมูลการสำรวจรอบ 1 (2543) ซึ่งเท่ากับ 10 ต่อประชากรพันคนอยู่มากพอสมควร (ตาราง 10.1)

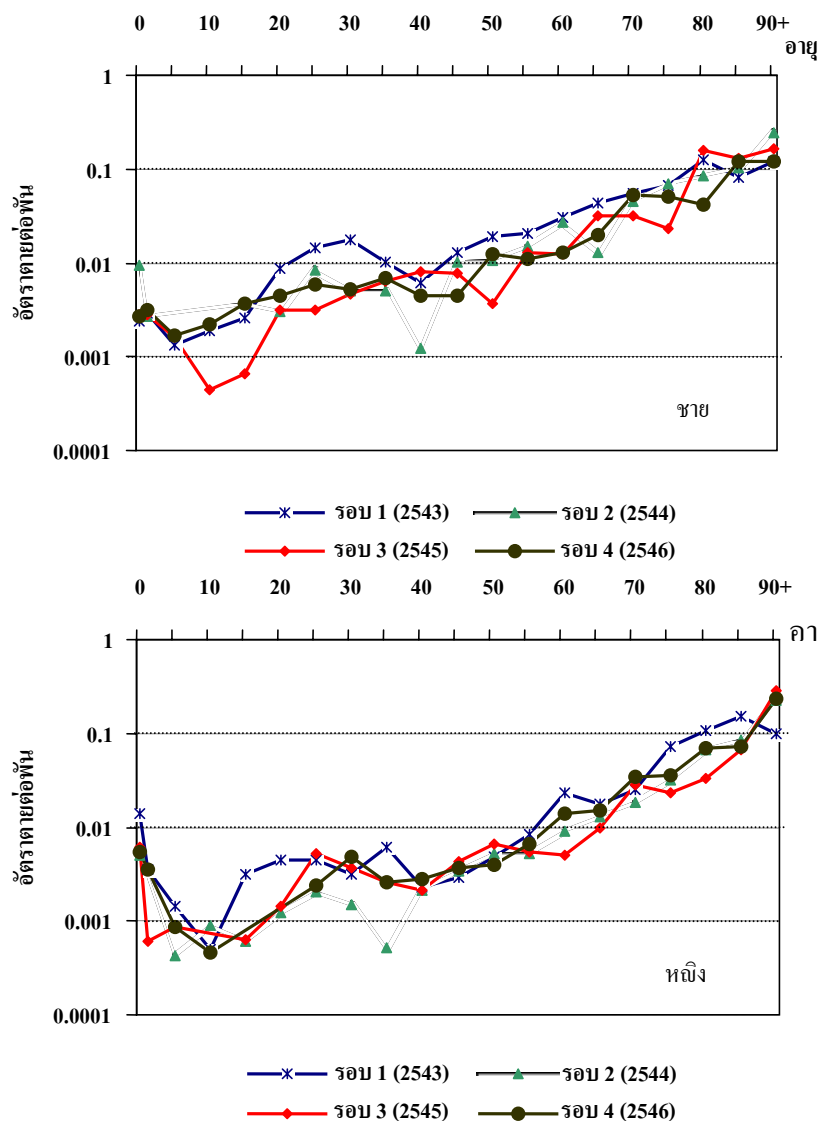
ตาราง 10.1 เปรียบเทียบการตายในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน, รอบ 1 (2543) – รอบ 4 (2546)

เพศ	รอบ 1 (2543)		รอบ 2 (2544)		รอบ 3 (2545)		รอบ 4 (2546)	
	จำนวน ตาย	อัตรา ตาย (ต่อพัน)	จำนวน ตาย	อัตรา ตาย (ต่อ พัน)	จำนวน ตาย	อัตราตาย (ต่อพัน)	จำนวน ตาย	อัตราตาย (ต่อพัน)
ชาย	256	13	170	8	150	7	155	8
หญิง	165	7	96	4	107	5	125	6
รวม	421	10	267	5	257	6	280	7

เมื่อจำแนกการตายตามกลุ่มอายุและเพศ พบว่า อัตราตายรายอายุและเพศของประชากรในพื้นที่ศึกษาของการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) นี้ มีแบบแผนไม่แตกต่างไปจากการสำรวจทั้งสามรอบที่ผ่านมา การตายของประชากรในโครงการกาญจนบุรีมีแบบแผนคล้ายกับการตายของประชากรโดยทั่วไป กล่าวคือ หลังคลอด อัตราตายของทารก (อายุต่ำกว่า 1 ปี) จะสูง และค่อย ๆ ลดต่ำลงจนถึงกลุ่มอายุ 10-14 ปี ที่มีอัตราตายต่ำสุด หลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป อัตราตายจะกลับสูงขึ้น ในการสำรวจรอบนี้พบว่า อัตราตายที่สูงขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ นั้นเป็นเช่นเดียวกับรอบ 3 (2545) กล่าวคือ อัตราตายจะเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ ในระยะแรก แล้วจะเพิ่มเร็วขึ้นอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่อายุ 55 ปี สำหรับเพศชาย และตั้งแต่อายุ 70 ปีสำหรับเพศหญิง อัตราตายของเพศชายจะสูงกว่าของเพศหญิงมากในเกือบทุกกลุ่มอายุ แต่ในกลุ่มอายุสุดท้าย (90 ปีขึ้นไป) อัตราตายของเพศหญิงจะสูงกว่าของเพศชายอย่างมาก (ตาราง 10.2 และแผนภูมิ 10.1)

ตาราง 10.2 จำนวนประชากร จำนวนตาย และอัตราตายของประชากร จำแนกตามอายุและเพศ, รอบ 4 (2546)

อายุ	ประชากร		จำนวนตาย		อัตราตาย (ต่อพัน)	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
0	371	369	1	2	2.7	5.4
1-4	1,588	1,424	5	5	3.1	3.5
5-9	2,373	2,261	4	2	1.7	0.9
10-14	2,222	2,175	5	1	2.3	0.5
15-19	1,353	1,415	5	0	3.7	0.0
20-24	1,097	1,255	5	0	4.6	0.0
25-29	1,374	1,674	8	4	5.8	2.4
30-34	1,533	1,838	8	9	5.2	4.9
35-39	1,596	1,960	11	5	6.9	2.6
40-44	1,552	1,801	7	5	4.5	2.8
45-49	1,335	1,604	6	6	4.5	3.7
50-54	1,134	1,246	14	5	12.3	4.0
55-59	733	918	8	6	10.9	6.5
60-64	709	797	9	11	12.7	13.8
65-69	544	652	11	10	20.2	15.3
70-74	399	470	21	16	52.6	34.0
75-79	259	313	13	11	50.2	35.1
80-84	96	173	4	12	41.7	69.4
85-89	57	82	7	6	122.8	73.2
90+	25	38	3	9	120.0	236.8
ไม่ทราบอายุ	0	2	0	0	—	—
รวม	20,350	22,467	155	125	7.6	5.6
	42,817		280		6.5	

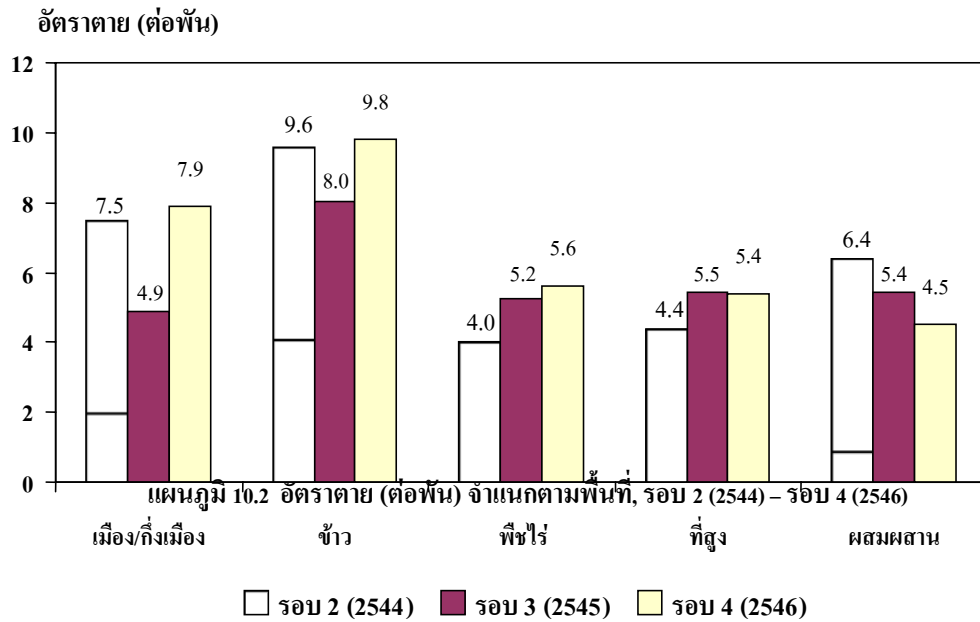

แผนภูมิ 10.1 เปรียบเทียบอัตราตายรายอายุและเพศ (ต่อพัน), รอบ 1 (2543) – รอบ 4 (2546)

10.3 การตายจำแนกตามพื้นที่

เมื่อจำแนกประชากรตามลักษณะพื้นที่พบว่า อัตราตายในรอบ 4 (2546) ของพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองและปลูกข้าวอยู่ในช่วง 8 – 10 ต่อประชากรพันคน อัตราตายของสองพื้นที่นี้สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราตายของพื้นที่พีชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน ซึ่งอยู่ในช่วง 5 – 6 ต่อประชากรพันคนเท่านั้น เมื่อเทียบกับรอบ 3 (2545) พื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ปลูกข้าว และพีชไร่มีอัตราตายสูงขึ้น ส่วนพื้นที่สูงและเศรษฐกิจผสมผสานมีอัตราตายลดลง นอกจากนั้นพบว่า แบบแผนของระดับการตายรายพื้นที่จากการสำรวจรอบ 4 (2546) นั้นคล้ายคลึงกับรอบ 2 (2544) (แผนภูมิ 10.2)

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า แบบแผนการตายรายอายุและเพศมีการกระเพื่อมขึ้นลงซึ่งเป็นผลมาจากการที่จำนวนตายเกิดขึ้นน้อยมากจนทำให้เมื่อจำแนกออกตามพื้นที่ศึกษาแล้ว ไม่มีการตายในหลายกลุ่มอายุ และเมื่อจำนวนตายเพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงเล็กน้อยก็จะกระทบกับอัตราตายรายอายุอย่างมาก (ตาราง 10.3)

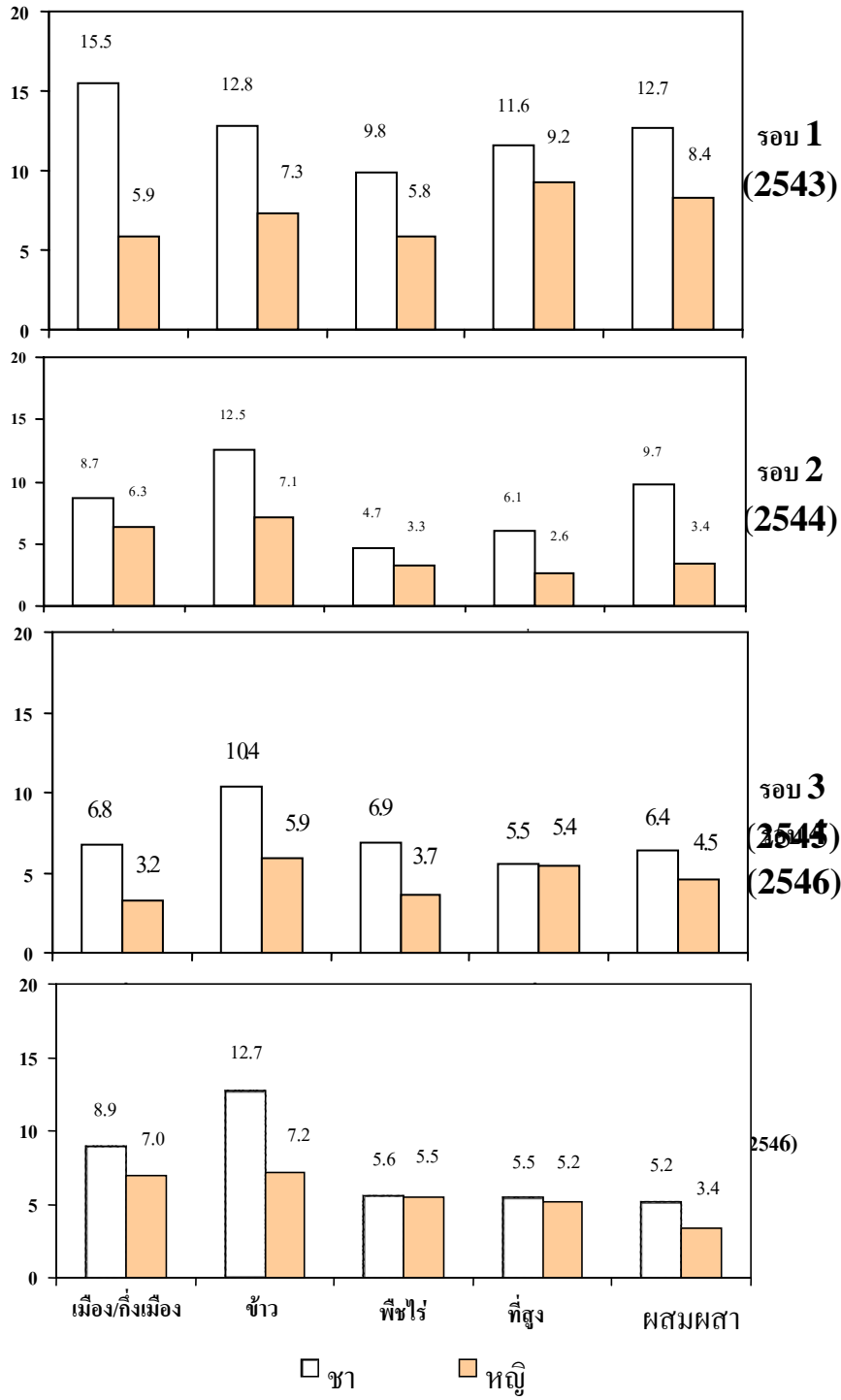

**ตาราง 10.3 อัตราตายรายอายุและเพศ (ต่อพัน) ของประชากรที่ศึกษา จำแนกตามพื้นที่,
รอบ 4 (2546)**

อายุ	เมือง/กึ่งเมือง		ชาน		พีชไร		ที่สูง		ผสมผสาน	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
0	18.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	13.9	0.0	0.0
1-4	0.0	0.0	0.0	5.0	0.0	0.0	5.4	7.7	6.8	0.0
5-9	0.0	0.0	8.7	0.0	2.6	0.0	0.0	2.8	0.0	0.0
10-14	2.7	0.0	0.0	0.0	2.7	2.9	2.8	0.0	2.2	0.0
15-19	3.2	0.0	4.3	0.0	4.5	0.0	3.7	0.0	3.2	0.0
20-24	3.6	0.0	12.7	0.0	6.1	0.0	3.7	0.0	0.0	0.0
25-29	10.3	0.0	4.6	7.7	8.9	3.5	3.0	2.3	3.2	0.0
30-34	3.3	2.6	8.6	10.2	0.0	11.0	2.3	2.0	11.9	2.6
35-39	9.3	8.9	15.6	0.0	3.7	0.0	4.6	2.2	3.2	0.0
40-44	11.9	2.6	4.0	3.3	0.0	3.3	0.0	4.8	6.3	0.0
45-49	3.7	5.3	5.0	3.9	4.6	4.4	8.2	5.3	0.0	0.0
50-54	12.0	3.3	15.4	4.5	11.2	5.5	15.3	0.0	8.0	7.3
55-59	6.8	5.0	37.7	6.5	0.0	0.0	16.0	15.3	0.0	4.6
60-64	13.8	22.5	8.8	18.0	18.0	15.2	10.8	12.7	13.0	0.0
65-69	21.3	26.5	18.2	8.5	11.4	19.8	15.4	14.9	32.8	6.7
70-74	94.6	40.8	84.3	41.7	32.3	44.1	21.3	32.6	34.9	17.2
75-79	60.0	34.9	47.6	44.1	55.6	26.3	67.8	35.7	19.6	30.8
80-84	0.0	85.1	142.9	22.7	0.0	0.0	0.0	166.7	40.0	97.6
85-89	76.9	58.8	187.5	125.0	200.0	0.0	250.0	0.0	52.6	153.8
90+	100.0	272.7	0.0	250.0	0.0	600.0	0.0	0.0	500.0	125.0
อัตราตาย	8.9	7.0	12.7	7.2	5.6	5.5	5.7	5.2	6.6	3.4
ต่อพัน	7.9		9.8		5.6		5.4		4.9	

เมื่อจำแนกอัตราตายของแต่ละพื้นที่ตามเพศ พบว่า มีความแตกต่างของอัตราตายระหว่างเพศ อัตราตายของเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในทุกพื้นที่ เช่นเดียวกับผลการศึกษาทั้งสามรอบที่ผ่านมา (แผนภูมิ 10.3)

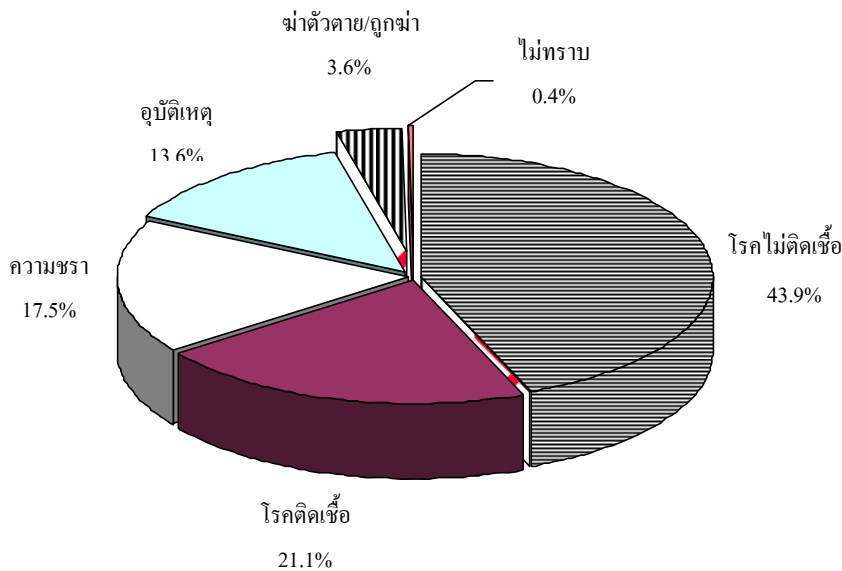
อัตรา (ต่อพัน)

10.4 สาเหตุการตาย

การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546) นั้น ถ้ามองสาเหตุของการตายจากญาติผู้เสียชีวิต โดยจำแนกออกเป็น 6 สาเหตุ ได้แก่ เจ็บป่วย/ไม่สบายด้วยโรคติดเชื้อ เจ็บป่วย/ไม่สบายด้วยโรคไม่ติดเชื้อ อุบัติเหตุ ถูกฆาตกรรม ฆ่าตัวตาย และความชรา

ในจำนวนตายทั้งสิ้น 280 ราย ของการสำรวจรอบ 4 (2546) พบว่า มีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วย/ไม่สบายด้วยโรคไม่ติดเชื้อสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44 หรือเกือบครึ่งหนึ่งของการตาย ทั้งหมด ร่องลงมาเป็นสาเหตุการตายจากการเจ็บป่วย/ไม่สบายด้วยโรคติดเชื้อ คิดเป็นร้อยละ 21 การตายที่มาจากความชรา เป็นสาเหตุอันดับที่สาม สำหรับอุบัติเหตุเป็นสาเหตุการตายมากเป็นอันดับที่ 4 คือ ร้อยละ 14 ส่วนการตายเนื่องจากถูกฆาตกรรมและฆ่าตัวตายเมื่อรวมกันแล้วคิดเป็นร้อยละ 4 ของการตายทั้งหมด สำหรับการตายที่ไม่ทราบสาเหตุมีน้อยมากไม่ถึงร้อยละ 1 (แผนภูมิ 10.4)

แผนภูมิ 10.4 สาเหตุของการตายของประชากร ในพื้นที่ศึกษา, รอบ 4 (2546)

เมื่อแยกสาเหตุการตายของประชากรออกตามพื้นที่ พบว่า ทุกพื้นที่ที่มีสาเหตุการตายอันดับแรกๆ เหมือนกัน คือ การตายจากโรคไม่ติดเชื้อ สำหรับการตายอันดับ 2 และ 3 นั้นมีความแตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ สาเหตุการตายอันดับ 2 และ 3 ของพื้นที่ปลูกข้าวและพืชไร่ คือ ความชราและโรคติดเชื้อตามลำดับ สำหรับพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสานนั้นพบว่า การตายจากโรคติดเชื้อเป็นสาเหตุของการตายอันดับ 2 และอันดับ 3 มีสาเหตุมาจากความชรา ส่วนสาเหตุการตายที่เหลือออกนั้นเป็นสาเหตุการตายในลำดับที่เหมือนกันของทุกพื้นที่ (ตาราง 10.4)

ตาราง 10.4 การกระจายร้อยละของสาเหตุการตาย จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)

สาเหตุการตาย	เมือง/กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
โรคติดเชื้อ	20.3	17.6	18.9	27.4	20.5
โรคไม่ติดเชื้อ	43.5	42.6	43.2	45.2	45.5
อุบัติเหตุ	15.9	16.2	13.5	11.3	9.1
ถูกฆาตกรรม	1.4	4.4	0.0	3.2	6.8
ฆ่าตัวตาย	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0
ความชรา	17.4	19.1	21.6	12.9	18.3
ไม่ทราบ	0.0	0.0	2.7	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	69	68	37	62	44

เนื่องจากการจำแนกสาเหตุการตายในการสำรวจรอบ 1 (2543) และรอบ 2 (2544) มีความแตกต่างไปจากการสำรวจรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) เล็กน้อย เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบสาเหตุการตายทั้งสี่รอบได้ จึงได้มีการจัดกลุ่มสาเหตุการตายใหม่เป็น 4 กลุ่ม คือ “เจ็บป่วย” “อุบัติเหตุ” “การทำร้าย” และ “อื่น ๆ”

สาเหตุการตายจากเจ็บป่วย ได้แก่การตายที่เกิดจากป่วยหรือไม่สบาย ทั้งที่เกิดจากโรคติดเชื้อและโรคไม่ติดเชื้อ รวมไปถึงตายตามอายุขัย

สาเหตุการตายจากอุบัติเหตุ ได้แก่การตายที่มีต้นเหตุจากสาเหตุภายนอกทั้งหมดที่ไม่ใช่การทำร้ายร่างกาย

สาเหตุการตายจากการทำร้าย ได้แก่การตายที่เกิดจากการถูกฆ่าตาย การฆ่าตัวตาย หรือถูกทำร้ายโดยไม่ตั้งใจ เช่น ทำปีนล่นถูกผู้อื่นเสียชีวิต หรือปีนล่นถูกตัวเองเสียชีวิต

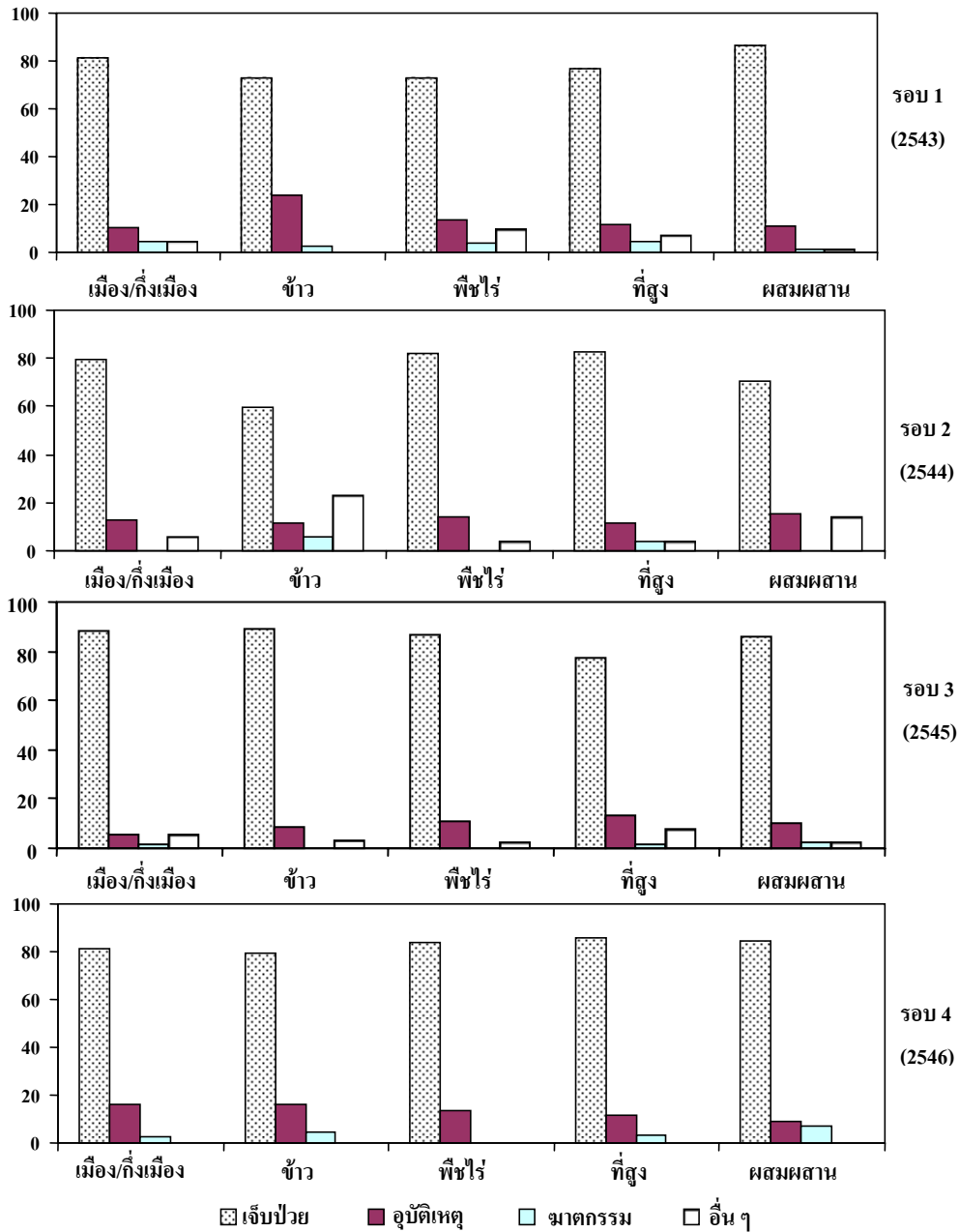
สาเหตุอื่น ๆ คือ สาเหตุการตายที่นอกเหนือจากสามสาเหตุข้างต้น

เมื่อเปรียบเทียบแบบแผนการตายจากการสำรวจทั้งสี่รอบ พบว่า แบบแผนของสาเหตุการตายในแต่ละพื้นที่ทั้งสี่รอบคล้ายคลึงกัน โดยสาเหตุการตายจากอุบัติเหตุและฆาตกรรมที่เคยลดลงในรอบ 3 (2545) นั้นกลับเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในรอบ 4 (2546) (แผนภูมิ 10.5)

10.5 สถานที่เสียชีวิตและการแจ้งตาย

ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) ได้มีการถามถึงสถานที่ตายของทั้ง 280 ราย เมื่อจำแนกสถานที่ที่ตาย เป็น 3 ประเภท คือ ตายในสถานพยาบาล (โรงพยาบาลของรัฐ สถานิอนามัย โรงพยาบาลเอกชน/คลินิก) ตายที่บ้าน และตายนอกบ้าน พบว่าการตายส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 48 เกิดที่บ้าน ร้อยละ 42 เกิดในสถานพยาบาล และร้อยละ 10 ของการตายทั้งหมดเกิดนอกบ้าน (ตาราง 10.5)

ร้อยละ

แผนภูมิ 10.5 การกระจายร้อยละของผู้เสียชีวิต จำแนกตามสาเหตุการตายและพื้นที่,

รอบ 1 (2543) – รอบ 4 (2546)

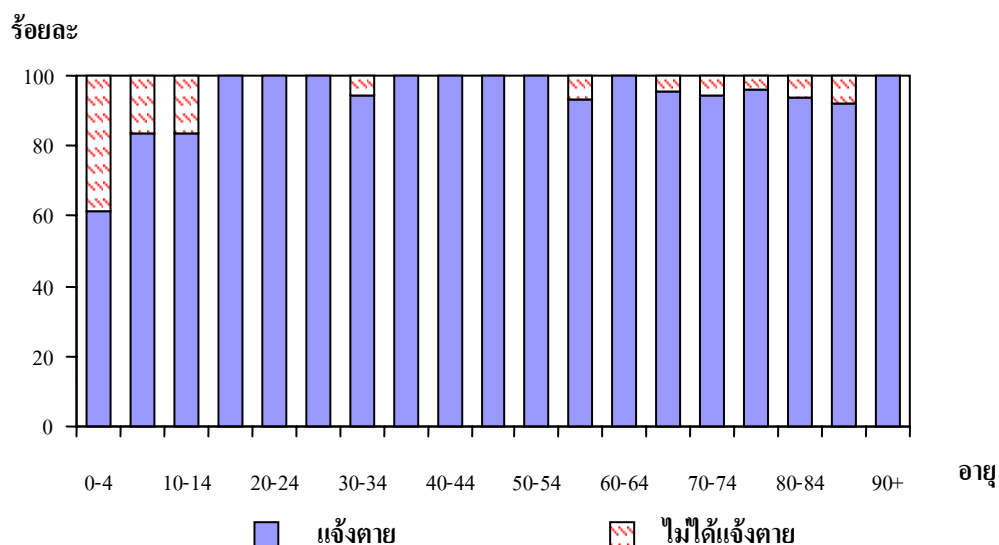
ตาราง 10.5 จำนวนและร้อยละของการตายจำแนกตามสถานที่ตาย, รอบ 4 (2546)

สถานที่ตาย	จำนวน	ร้อยละ
สถานพยาบาล	118	42.2
โรงพยาบาลของรัฐ	108	38.6
โรงพยาบาลเอกชน/คลินิก	10	3.6
บ้าน	133	47.5
นอกบ้าน	29	10.3
รวม	280	100.0

จากคำถามว่า “การตายนี้ได้แจ้งตายหรือไม่” พบว่าการตายทั้ง 280 รายนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่าได้ไปแจ้งตายสูงถึงร้อยละ 95 ซึ่งใกล้เคียงกับคำตอบเกี่ยวกับการแจ้งตายในรอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) ในขณะที่การสำรวจรอบ 1 (2543) ตอบว่าได้ไปแจ้งตายเพียงร้อยละ 91

สัดส่วนของคำตอบว่าไม่ได้แจ้งตายในการสำรวจรอบ 4 (2546) ยังคงสูงมากในกลุ่มทารกและเด็ก เช่นเดียวกับรอบ 1 (2543) – รอบ 3 (2545) สัดส่วนของคำตอบว่าแจ้งและไม่ได้แจ้งตาย ตามกลุ่มอายุของผู้ตายได้แสดงไว้ในแผนภูมิ 10.6

เหตุผลที่ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่าไม่ได้แจ้งตายสามารถจำแนกได้เป็น 5 ประเภท คือ 1) เป็นคนต่างด้าว 2) ไม่มีเวลาไปแจ้ง 3) ไม่รู้ว่าจะต้องไปแจ้งที่ไหน 4) เอกสารไม่ครบ และ 5) ไม่ทราบ เหตุผลมากที่สุดของการไม่แจ้งตายคือ “เป็นคนต่างด้าว” (8 รายจากการที่ไม่ได้จดทะเบียนตายทั้งหมด 15 ราย) รองลงมาคือ “ไม่มีเวลาไปแจ้ง” (3 รายจาก 15 ราย) อีก 2 รายนั้นคือ “เอกสารไม่ครบ” และมีญาติผู้ตายอีก 1 ราย ที่ตอบว่า “ไม่รู้ว่าจะต้องไปแจ้งที่ไหน”

แผนภูมิ 10.6 การกระจายร้อยละของผู้เสียชีวิต จำแนกตามการแจ้งตาย และอายุ, รอบ 4 (2546)

10.6 สรุป

ภาวะการตายของประชากรในพื้นที่ศึกษาโดยรวมในหนึ่งปีที่ผ่านมา (1 กรกฎาคม 2545 – 30 มิถุนายน 2546) มีจำนวนสูงขึ้นจากรอบ 3 (2545) จากการสำรวจรอบ 4 (2546) มีจำนวนคนตายทั้งหมด 280 ราย คิดเป็นอัตราการตายเท่ากับ 7 ต่อพัน อัตราตายเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเล็กน้อย อัตราตายเมื่อจำแนกตามพื้นที่ทั้ง 5 พื้นที่แล้ว พบความแตกต่างเป็นสองกลุ่ม คือพื้นที่เมือง/ กึ่งเมืองกับปลูกข้าวมีอัตราการตาย 8-10 ต่อประชากรพันคน ในขณะที่พื้นที่พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสานมีอัตราการตาย 5-6 ต่อประชากรพันคนเท่านั้น

แบบแผนการตายรายอายุของเพศชายเหมือนกับของเพศหญิงและเป็นแบบแผนที่พบได้ในประชากรทั่วไป คือ มีลักษณะคล้ายรูปตัวเจ อัตราตายสูงในวัยทารกและเด็ก ต่ำในวัยหนุ่มสาวแล้วค่อย ๆ สูงขึ้นเมื่อพ้นวัยกลางคน และสูงมาก ๆ เมื่อถึงวัยสูงอายุ อัตราตายรายอายุของหญิงต่ำกว่าชายในเกือบทุกกลุ่มอายุ แบบแผนการตายในการสำรวจรอบ 4 (2546) มีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบแผนการตายที่พบในการสำรวจรอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545)

มากกว่าร้อยละ 80 ของการตายของประชากรในพื้นที่ศึกษามีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วย โดยที่ร้อยละ 44 มีสาเหตุมาจากโรคไม่ติดเชื้อ อีกร้อยละ 21 มีสาเหตุมาจากโรคติดเชื้อ ความชรานับเป็นสาเหตุการตายมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 18 สำหรับสาเหตุการตายจากอุบัติเหตุ การถูกฆาตกรรม และการฆ่าตัวตาย เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรอบ 3 (2545)

การตายที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้รับคำตอบว่ามี การไปแจ้งตายร้อยละ 95

11 พฤศจิกายน สุขภาพ

ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต

พฤติกรรมสุขภาพ คือกิจกรรมใดๆ ที่บุคคลกระทำอย่างสม่ำเสมอ และกิจกรรมนั้น ๆ ส่งผลต่อร่างกายหรือจิตใจทั้งในทางบวกและทางลบ รายงานนี้นำเสนอพฤติกรรมการบริโภคอาหารและการพักผ่อน การบริโภคน้ำดื่ม และการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ รวมถึงพฤติกรรมการออกกำลังกายของประชากรในพื้นที่ศึกษาโครงการกาญจนบุรี โดยวิเคราะห์ข้อมูลบุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-70 ปีขึ้นไป จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) นอกจากนี้ ยังนำเสนอความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมสุขภาพดังกล่าวในช่วงเวลา 4 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่รอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

11.1 พฤติกรรมการบริโภคและการพักผ่อน

11.1.1 การบริโภคอาหารและการพักผ่อน

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) ประชากรในพื้นที่สูง บริโภคอาหาร รสจัดมากที่สุด (ร้อยละ 50) ส่วนประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองกินอาหารรสจัดน้อยที่สุด (ร้อยละ 38) อย่างไรก็ตามสัดส่วนของการกินอาหารรสจัดของประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน ค่อนข้างสูง คือ ประชากรเกือบครึ่งหนึ่งของพื้นที่การศึกษาดังกล่าว (ร้อยละ 47 ร้อยละ 45 และร้อยละ 42 ตามลำดับ) รายงานว่ากินอาหารรสจัด

เมื่อเปรียบเทียบการกินอาหารรสจัดของประชากรในพื้นที่ศึกษา จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานระหว่างรอบ 4 (2546) รอบ 3 (2545) และ รอบ 2 (2544) เห็นได้อย่างชัดเจนว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารรสจัดของประชากรในทุกพื้นที่การศึกษามีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การบริโภคอาหารรสจัดในการสำรวจรอบ 3 เพิ่มขึ้นจากรอบ 2 แต่ลดลงในรอบ 4 (ตาราง 11.1)

พฤติกรรมการบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ จากการสำรวจรอบ 4 (2546) ลดจากรอบ 3 (2545) แต่เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรอบ 2 (2544) ในเกือบทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่ปลูกข้าวและพื้นที่ผสมผสานที่ไม่พบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ (ตาราง 11.1)

ตาราง 11.1 การกระจายร้อยละการบริโภคอาหารรสจัด และอาหารสูง ๆ ดิบ ๆ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 2 (2544) - รอบ 4 (2546)

	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
อาหารรสจัด					
รอบ 2 (2544)	36.7	45.6	46.7	43.2	43.0
รอบ 3 (2545)	42.0	48.8	48.1	51.5	45.5
รอบ 4 (2546)	37.6	46.5	45.0	50.2	42.0
อาหารสูง ๆ ดิบ ๆ					
รอบ 2 (2544)	1.6	2.8	3.3	2.7	3.3
รอบ 3 (2545)	2.1	2.9	4.9	6.9	3.1
รอบ 4 (2546)	1.6	3.9	2.7	2.7	3.0

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานในรอบ 3 (2545) ได้เพิ่มคำถามการบริโภคอาหารประเภทที่ทันสมัย เช่น การกินอาหารจานด่วน อาหารขบเคี้ยว อาหารเสริมสุขภาพ และวิตามินต่าง ๆ เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยได้เข้าสู่ยุคข่าวสารและความเร่งด่วน สื่อและความทันสมัยต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการกินอาหารของคนในสังคม จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) พบว่าการกินอาหารจานด่วนของประชากรในพื้นที่ศึกษา พบว่า ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองบริโภคอาหารจานด่วนมากที่สุด (ร้อยละ 4) รองลงมา ได้แก่ ประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และพื้นที่ปลูกข้าว (ร้อยละ 2) พืชไร่ (ร้อยละ 1) ประชากรในพื้นที่สูงบริโภคอาหารจานด่วนในสัดส่วนต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจการกินอาหารจานด่วนกับรอบที่ ผ่านมา คือรอบ 3 (2546) พบว่า ความนิยมในรอบ 4 ลดลงจากรอบ 3 ในทุกพื้นที่ยกเว้นพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน

สำหรับการบริโภคอาหารขบเคี้ยว ซึ่งพบว่า มีประชากรไม่ถึง 1 ใน 5 ในทุกพื้นที่ศึกษา นิยมบริโภคอาหารขบเคี้ยว เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการกินอาหาร ขบเคี้ยวระหว่างรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) พบว่า ความนิยมในการกินอาหารประเภทนี้ ของประชากรในทุกพื้นที่ศึกษาลดลง กล่าวคือ จากร้อยละ 23 เหลือร้อยละ 16 ในพื้นที่ ปลูกข้าว ร้อยละ 22 เหลือร้อยละ 16 ในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง จากร้อยละ 21 เหลือร้อยละ 12 ในพื้นที่พืชไร่ จากร้อยละ 18 เหลือร้อยละ 10 ในพื้นที่ที่สูง และจากร้อยละ 17 เหลือร้อยละ 16 ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเปรียบเทียบระหว่างรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในเกือบทุกพื้นที่ศึกษามีความตื่นตัวในการกินอาหารเสริมสุขภาพ ยกเว้นประชากรในพื้นที่สูง โดยเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของความนิยมในการกินอาหารเสริมเป็นประจำ เช่นจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 7 ในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และจากร้อยละ 2 เป็นร้อยละ 6 ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน

สำหรับการบริโภควิตามินต่าง ๆ เป็นประจำของประชากรในพื้นที่การศึกษา จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) เปรียบเทียบกับรอบ 3 (2545) ที่ผ่านมา พบความนิยมในการบริโภควิตามินของประชากรในทุกพื้นที่มีลักษณะผกผันกับการกินอาหารเสริมสุขภาพ แต่ระดับการลดลงของความนิยมในการกินวิตามินระหว่างรอบ 3 และ รอบ 4 ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น ลดลงจากร้อยละ 3 เหลือร้อยละ 1 ในพื้นที่ปลูกข้าว ลดลงจากร้อยละ 3 เหลือร้อยละ 2 ในพื้นที่สูง ยกเว้นในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานที่พฤติกรรมกรรมการบริโภควิตามินเพิ่มขึ้น

ตาราง 11.2 การกระจายร้อยละการบริโภคอาหารจานด่วน อาหารขบเคี้ยว อาหารเสริมสุขภาพ และ วิตามินต่าง ๆ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 2 (2544) ถึงรอบ 4 (2546)

ลักษณะอาหารที่บริโภค	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
อาหารจานด่วน					
รอบ 3 (2545)	4.5	1.9	1.5	1.3	1.8
รอบ 4 (2546)	3.5	1.1	0.9	0.4	1.8
อาหารขบเคี้ยว					
รอบ 3 (2545)	21.7	22.8	20.9	18.3	16.5
รอบ 4 (2546)	16.2	16.2	12.2	10.1	15.9
อาหารเสริมสุขภาพ					
รอบ 3 (2545)	4.9	1.1	0.9	1.2	2.1
รอบ 4 (2546)	6.5	1.3	2.5	0.9	5.3
วิตามินต่างๆ					
รอบ 3 (2545)	5.3	3.2	1.8	2.6	2.5
รอบ 4 (2546)	5.1	1.3	1.7	1.6	2.8

11.1.2 การบริโภคน้ำดื่ม

น้ำดื่มเป็นสิ่งจำเป็นต่อร่างกายและชีวิตของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้น้ำดื่มในชีวิตประจำวันของมนุษย์ปรับเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเกิดการแข่งขันกันในภาคอุตสาหกรรมน้ำดื่ม จึงเป็นผลให้เกิดน้ำดื่มหลากหลายประเภท การบริโภคน้ำดื่มในรายงานนี้ หมายถึง การดื่มน้ำดื่มประเภทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นประจำ ได้แก่ น้ำฝน น้ำประปา น้ำบ่อ น้ำบาดาล น้ำอืดลม น้ำขวดหรือน้ำโพลาริส และน้ำอื่น ๆ เช่น น้ำในแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง ประปาภูเขา และน้ำผลไม้ เป็นต้น

ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสเป็นประจำมากที่สุด (ร้อยละ 61) รองลงมาเป็นน้ำประปา (ร้อยละ 27) น้ำบาดาล (ร้อยละ 11) น้ำฝน (ร้อยละ 5) และน้ำอืดลม (ร้อยละ 4) ส่วนน้ำดื่มประเภทอื่น ๆ มีรายงานว่าดื่มน้ำเป็นประจำน้อยมาก (ไม่ถึงร้อยละ 1) ผลการศึกษานี้แสดงว่า ชีวิตประจำวันในการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในพื้นที่เมืองหรือ กึ่งเมืองได้เปลี่ยนไป จากวิถีชีวิตดั้งเดิมแล้ว กล่าวคือการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสได้เข้ามาเป็นพฤติกรรมการดื่มน้ำดื่มที่สำคัญในวิถีชีวิตประจำวันของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองแทนการดื่มน้ำจากน้ำฝน น้ำประปา หรือน้ำบาดาล ซึ่งก็เป็นไปตามความเจริญของพื้นที่เมือง พฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสทำให้ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองต้องเพิ่ม ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น เนื่องจากน้ำดื่มประเภทดังกล่าวมีราคาค่อนข้างแพง ข้อสำคัญ ถ้าเป็นน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสที่ไม่ได้มาตรฐานหรือไม่ผ่านการตรวจสอบจากสำนักงานองค์การอาหารและยา ก็จะเป็นบ่อเกิดของการติดเชื้อจากน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสที่ดื่มน้ำ ซึ่งเป็นการทำลายสุขภาพ ข้อนำสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การดื่มน้ำอืดลมเป็นประจำ ดูเหมือนว่าจะเริ่มเข้ามาเป็นพฤติกรรม การบริโภคน้ำดื่มของวิถีชีวิตประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง แม้ว่าเป็นอัตราส่วนที่ยังไม่สูง แต่ก็ยังเป็นพฤติกรรมที่ควรจับตามอง เนื่องจากน้ำอืดลมเป็นน้ำดื่มที่มีคุณค่าน้อยมาก ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ เช่น ทำให้เกิดโรคอ้วนหรือฟันผุ เป็นต้น

พฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว ยังคงวิถีชีวิตการบริโภคน้ำดื่มแบบดั้งเดิมของสังคมไทย คือดื่มน้ำฝนเป็นประจำสูงสุด (ร้อยละ 77) รองลงมาเป็น น้ำประปา (ร้อยละ 12) น้ำขวดหรือน้ำโพลาริส (ร้อยละ 10) น้ำอืดลม (ร้อยละ 4) น้ำบาดาล (ร้อยละ 4) และน้ำบ่อ (ร้อยละ 2) ข้อนำสังเกตของพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวคือ การดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสเป็นประจำเป็นอันดับรองลงมาจากการดื่มน้ำฝน และน้ำประปา และพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มที่ควรจับตามองคือ การดื่มน้ำอืดลมที่เป็นลำดับรองลงมาจากการดื่มน้ำ

ขวดหรือน้ำโพลาริสเป็นประจำเช่นเดียวกับพฤติกรรมการดื่มน้ำอัดลมเป็นประจำของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง

พฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในพื้นที่พีชไร่ พบว่า ดื่มน้ำฝนเป็นประจำสูงที่สุด (ร้อยละ 93) อย่างไรก็ตาม น้ำดื่มที่ดื่มเป็นประจำรองลงมา ได้แก่ น้ำขวดหรือน้ำโพลาริส น้ำประปา (ร้อยละ 5) และน้ำดื่มประเภทต่าง ๆ (ร้อยละ 1-2) พฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชากรในพื้นที่พีชไร่มีข้อสังเกตคือ การดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสเป็นประจำที่พบว่าเป็นอันดับรองลงมาจากการดื่มน้ำฝน สิ่งที่น่ายินดี คือ ประชากรในพื้นที่พีชไร่รายงานว่าดื่มน้ำอัดลมน้อยมาก

เกือบ 3 ใน 4 ของประชากรในพื้นที่สูง ดื่มน้ำฝนเป็นประจำ รองลงมา ได้แก่ น้ำประปา (ร้อยละ 16) และน้ำอื่น ๆ เช่น แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง น้ำประปาภูเขา และน้ำผลไม้ เป็นต้น (ร้อยละ 16) น้ำบ่อ (ร้อยละ 5) อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสเป็นประจำของประชากรในพื้นที่สูงมีไม่มากนัก (ร้อยละ 5) ส่วนน้ำอัดลมนั้น มีผู้ดื่มเป็นประจำเพียงเล็กน้อย (น้อยกว่าร้อยละ 1)

ร้อยละ 56 ของประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ดื่มน้ำฝนเป็นประจำ ที่น่าสังเกตคือ พฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสของประชากรพื้นที่นี้สูงมากคือ ร้อยละ 25 รองลงมาเป็นน้ำประปา ร้อยละ 16 น้ำบาดาล ร้อยละ 11 น้ำอัดลม ร้อยละ 2 (ตาราง 11.3)

11.2 พฤติกรรมการออกกำลังกาย

การออกกำลังกายเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่การมีสุขภาพดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะยิ่งส่งผลให้ร่างกายมีความสดชื่นแข็งแรงปราศจากโรคภัยมารบกวน ปัจจุบันคนไทยมีความตื่นตัวในการออกกำลังกายมากขึ้น เนื่องจากประชากรเล็งเห็นคุณค่า ของการออกกำลังกาย รวมทั้งได้มีการรณรงค์จากทั้งหน่วยงานของรัฐบาล องค์กรเอกชน และชมรมต่าง ๆ

ตาราง 11.3 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15-70 ปี จำแนกตามประเภทน้ำดื่มที่บริโภคเป็นประจำ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

ประเภทน้ำดื่ม	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
น้ำฝน	5.2	77.0	93.2	73.5	55.5
น้ำประปา	27.1	12.0	4.5	16.2	15.9
น้ำบ่อ	0.2	1.6	1.0	5.0	0.7
น้ำบาดาล	11.3	3.8	1.7	0.4	11.4
น้ำอัดลม	4.3	4.0	1.3	0.3	1.6
น้ำขวด/น้ำโพลาลิส	61.4	10.2	5.4	4.5	24.9
น้ำอื่น ๆ	0.2	0.2	1.0	15.5	0.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

รายงานนี้ ได้มีการสำรวจประเภทการออกกําลังกาย 6 ประเภท ได้แก่ วิ่ง เดินเร็ว เดิน แอโรบิก รามวยจีน เล่นกีฬา และกายบริหาร ผลจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน มีการวิ่งออกกําลังกายมากกว่าประชากรในพื้นที่พืชไร่ ที่สูง และ ปลูกข้าว กล่าวคือ ประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน มีการวิ่งออกกําลังกาย ในขณะที่ร้อยละ 20 ของประชากรในพื้นที่พืชไร่ ร้อยละ 18 ของประชากรในพื้นที่สูง และร้อยละ 11 ของประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว มีการวิ่งออกกําลังกาย

เมื่อเปรียบเทียบการออกกําลังกายโดยการวิ่งของประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด ระหว่างรอบ 4 (2546) กับรอบ 3 (2546) พบผลเป็นไปในทำนองเดียวกับรอบ 4 อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตคือ ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน มีการออกกําลังกายโดยการวิ่งเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ในขณะที่ประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวที่ออกกําลังกายโดยการวิ่งลดลงเกือบ 1 เท่าตัว จากร้อยละ 21 ในรอบ 3 เหลือร้อยละ 11 ในรอบ 4 และประชากรในพื้นที่สูงมีการออกกําลังกายโดยการวิ่งลดลงจากร้อยละ 19 ในรอบ 3 เหลือร้อยละ 18 ในรอบ 4

ผลจากการสำรวจรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษาไม่นิยมการออกกําลังกายด้วยการเดินเร็ว กล่าวคือ ร้อยละ 8 ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง มีการออกกําลังกายด้วยการเดินเร็ว ร้อยละ 5 ของประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ร้อยละ 2 ของประชากรในพื้นที่

ปลูกข้าว พืชไร่ และพื้นที่สูง ข้อที่น่าสังเกตคือ ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกิ่งเมือง และประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานมีการออกกำลังกายด้วยการเดินเร็วมากกว่าประชากรในพื้นที่อื่น ๆ

เมื่อเปรียบเทียบการออกกำลังกายด้วยการเดินเร็วระหว่างรอบสำรวจ 4 (2546) กับ รอบ 3 (2545) พบว่าประชากรในเกือบทุกพื้นที่ศึกษามีการออกกำลังกายด้วยการเดินเร็วเพิ่มขึ้น เล็กน้อย ยกเว้นประชากรในพื้นที่สูงที่ออกกำลังกายด้วยการเดินเร็วลดลง ข้อที่น่าสังเกตคือ ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกิ่งเมือง และประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานมีการออกกำลังกายด้วยการเดินเร็วมากกว่าประชากรในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับการออกกำลังกายด้วยการวิ่ง

จากการสำรวจรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกิ่งเมือง นิยมการออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิกสูงกว่าประชากรพื้นที่อื่น ๆ โดยพบว่า ร้อยละ 15 ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกิ่งเมืองออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิก รองลงมาเป็นประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว และเศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 6) ประชากรในพื้นที่สูง และพืชไร่ (ร้อยละ 4)

เมื่อเปรียบเทียบการออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิกระหว่างการสำรวจรอบ 4 (2546) และ รอบ 3 (2545) พบว่า ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษามีความตื่นตัวในการออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิก สัดส่วนของประชากรที่ออกกำลังกายด้วยวิธีนี้เพิ่มขึ้นในทุกพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นไปได้ว่าเนื่องจากมีการส่งเสริมการเดินแอโรบิกจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กร และชมรมต่าง ๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถยืนยันได้จากการพบเห็นทั่ว ๆ ไป ในช่วงเวลาเช้าหรือเย็น จะมีประชากรทุกกลุ่มอายุทั้งหญิงและชายมาร่วมออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิกตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การออกกำลังกายด้วยการรำมวยจีนไม่เป็นที่นิยมของประชากรในทุกพื้นที่ศึกษา เนื่องจากจากการสำรวจรอบ 4 (2546) มีเพียงประชากรในพื้นที่เมืองหรือกิ่งเมือง ร้อยละ 1 ออกกำลังกายด้วยการรำมวยจีน และเมื่อเปรียบเทียบกับรอบ 3 (2545) สามารถยืนยันได้ว่า ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษาไม่นิยมการออกกำลังกายด้วยวิธีนี้ โดยพบว่าไม่ถึงร้อยละ 1 ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกิ่งเมือง พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน ออกกำลังกายด้วยการรำมวยจีน

การออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬาเป็นประจำ เช่น การเล่นฟุตบอล หรือ ตะกร้อ เป็นการออกกำลังกายที่ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษานิยมมากที่สุด กล่าวคือ ร้อยละ 70 ของประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว ร้อยละ 69 ของประชากรในพื้นที่สูง ร้อยละ 70 ของประชากรในพื้นที่ พืชไร่ ร้อยละ

48 ของประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และร้อยละ 42 ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองออกกำลังกายด้วยวิธีดังกล่าว

เมื่อเปรียบเทียบความนิยมในการออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬาหว่านรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) พบว่าประชากรในทุกพื้นที่ที่ศึกษาออกกำลังกายด้วยวิธีนี้เพิ่มมากขึ้น ยกเว้น ประชากรในพื้นที่พีชไร่ ชื่อน่าสังเกตคือ การออกกำลังกายด้วยวิธีนี้ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองต่ำที่สุด รองลงมาเป็นประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า ในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ประชากรไม่มีความสะดวกเพียงพอในการเล่นกีฬาดังกล่าวที่ต้องเล่นเป็นทีมอย่างเป็นประจำ ดังนั้น จึงอาจไม่สะดวกเนื่องจากพื้นที่ไม่เพียงพอ การรวมกลุ่มเพื่อเล่นกีฬาดังกล่าวเป็นไปได้ยากเพราะมีภาระหน้าที่ต่างกัน เวลาในการมารวมตัวจึงต่างกัน เป็นต้น

ผลจากการสำรวจรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน นิยมการออกกำลังกายด้วยการเล่นกายบริหารเป็นประจำสูงสุด (ร้อยละ 20) รองลงมาเป็นประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง (ร้อยละ 13) ประชากรในพื้นที่สูง และปลูกข้าว (ร้อยละ 12) เปรียบเทียบระหว่างรอบ 4 (2546) กับรอบ 3 (2545) พบว่า ความนิยมในการออกกำลังกายด้วยวิธีนี้มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ความนิยมของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง ปลูกข้าว และพีชไร่ลดลง ขณะที่ความนิยมของประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และที่สูงเพิ่มขึ้น (ตาราง 11.4)

ตาราง 11.4 การกระจายร้อยละการออกกำลังกายเป็นประจำแต่ละประเภท จำแนกตามพื้นที่, รอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546)

ประเภทการออกกำลังกาย	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พีชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
วิ่ง					
รอบ 3 (2545)	25.6	21.1	18.0	19.3	24.7
รอบ 4 (2546)	26.2	11.0	19.9	17.6	25.6
เดินเร็ว					
รอบ 3 (2545)	6.5	1.0	0.9	4.3	3.9
รอบ 4 (2546)	7.5	1.7	1.7	1.6	4.9
เดินแอโรบิก					
รอบ 3 (2545)	8.6	2.1	1.4	1.8	2.5
รอบ 4 (2546)	14.8	5.8	3.5	3.8	5.7
รำมวยจีน					
รอบ 3 (2545)	0.3	0.0	0.0	0.3	0.3
รอบ 4 (2546)	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0

เล่นกีฬา					
รอบ 3 (2545)	45.2	59.5	73.3	65.5	55.5
รอบ 4 (2546)	41.7	70.4	66.9	68.8	47.9
กายบริหาร					
รอบ 3 (2545)	21.0	13.4	9.3	14.4	16.3
รอบ 4 (2546)	13.3	11.7	12.1	12.2	19.8

11.2.3 สถานที่ออกกำลังกาย

ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง ออกกำลังกายเป็นประจำ ณ ที่ว่างแถบละแวกบ้าน (ร้อยละ 32) และสถานที่ภายในบ้าน หรือบริเวณไม่ไกลจากบ้านมากนัก (ร้อยละ 31) และนิยมการออกกำลังกายที่สถานที่เล่นกีฬาของรัฐบาล (ร้อยละ 18) มากกว่าสถานที่เล่นกีฬาของเอกชน (ร้อยละ 5) มีเพียงร้อยละ 10 ไปออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวออกกำลังกายเป็นประจำ ณ ที่ว่างแถบละแวกบ้าน (ร้อยละ 60) และสถานที่ภายในบ้าน หรือบริเวณไม่ไกลจากบ้านมากนัก (ร้อยละ 21) ประชากรในพื้นที่พืชไร่ ออกกำลังกายเป็นประจำ ณ ที่ว่างแถบละแวกบ้าน (ร้อยละ 56) และสถานที่ภายในบ้าน หรือบริเวณไม่ไกลจากบ้านมากนัก (ร้อยละ 26) ประชากรในพื้นที่สูงออกกำลังกายเป็นประจำ ณ ที่ว่างแถบละแวกบ้าน (ร้อยละ 32) และสถานที่ภายในบ้าน หรือบริเวณไม่ไกลจากบ้านมากนัก (ร้อยละ 21) นอกจากนี้ยังนิยมการออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬาเป็นประจำที่สถานที่เล่นกีฬาของรัฐบาล (ร้อยละ 18) ประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวออกกำลังกายเป็นประจำ ณ ที่ว่างแถบละแวกบ้าน (ร้อยละ 60) และสถานที่ภายในบ้าน หรือบริเวณไม่ไกลจากบ้านมากนัก (ร้อยละ 39) นอกจากนี้ยังนิยมการออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬาเป็นประจำ ที่สถานที่เล่นกีฬาของหมู่บ้าน (ร้อยละ 13) (ตาราง 11.5)

ตาราง 11.5 การกระจายร้อยละการออกกำลังกายเป็นประจำแต่ละประเภท จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)

สถานที่ออกกำลังกาย	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
ภายในบ้าน/ข้าง ๆ บ้าน	30.8	21.0	25.9	20.1	38.5
สวนสาธารณะ	9.9	0.3	2.0	0.5	4.8
ศาลาประชาคมหมู่บ้าน	0.5	0.3	0.3	0.0	0.0
ที่ว่างแถบละแวกบ้าน	31.9	59.8	56.2	31.9	59.8
สถานที่เล่นกีฬาของหมู่บ้าน	3.5	13.1	6.6	3.5	13.1
สถานที่เล่นกีฬาของเอกชน	5.2	1.4	2.0	5.2	1.4
สถานที่เล่นกีฬาของรัฐบาล	17.7	3.8	6.6	17.7	3.8
ไม่ตอบ/ไม่ทราบ	0.4	0.3	0.3	0.2	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

11.3 พฤติกรรมการบริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพในการสำรวจข้อมูลรอบ 4 (2546) คือ การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์ เช่น เหล้า เบียร์ การดื่มไวน์ ชาดอง และการดื่มสาโท/กะแช่/อุ รวมทั้งเครื่องดื่มชูกำลัง การดื่มกาแฟสำเร็จรูปกระป๋อง และการกินยาแก้ปวด (สิ่งเสพติด) พฤติกรรมการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ในรายงานการศึกษานี้ ได้ให้ความหมายไว้เป็น 3 ระดับ คือ 1) ไม่บริโภคสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือทุก ๆ สิ่งที่ถูกถามภายในรอบปีที่ผ่านมา 2) มีการบริโภคแบบนาน ๆ ครั้ง คือภายในรอบปีที่ผ่านมา มีบริโภคบ้าง เช่น 2 เดือนครั้งหรือปีละครั้ง และ 3) การบริโภคอย่างน้อย 1 วันใน 1 สัปดาห์ ภายในรอบปีที่ผ่านมา การบริโภคระดับนี้ถือว่าการ ‘เสพติด’ ซึ่งเป็นพฤติกรรมการบริโภคที่มีแนวโน้มเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

11.3.1 บุหรี่

ประชากรในพื้นที่สูงมีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยอยู่ในสัดส่วนสูงที่สุด คือประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48) รองลงมา เป็นประชากรในพื้นที่พีชไร (ร้อยละ 29) เศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 27) และปลูกข้าว (ร้อยละ 25) ในขณะที่ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยอยู่ในสัดส่วนต่ำที่สุด คือร้อยละ 20 (ตาราง 11.6)

11.3.2 เบียร์

ประชากรเกือบ 2 ใน 3 ของทุกพื้นที่ศึกษาไม่ดื่มเบียร์ภายในรอบปีที่ผ่านมา สำหรับประชากรที่มีพฤติกรรมดื่มเบียร์บ่อยหรือทุกวันเป็นสัดส่วนสูงที่สุดคือ ประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว (ร้อยละ 11) รองลงมาเป็นประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง (ร้อยละ 10) อย่างไรก็ตาม เมื่อนำประชากรที่มีพฤติกรรมดื่มเบียร์ทั้งนาน ๆ ครั้ง และดื่มบ่อยหรือทุกวันมารวมกัน พบว่า ประชากรพีชไรมีพฤติกรรมการดื่มเบียร์มากที่สุด (ร้อยละ 44) ในขณะที่ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองกลับเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมการดื่มเบียร์น้อยที่สุด (ร้อยละ 39) (ตาราง 11.6)

11.3.3 เหล้า

ประชากรประมาณ 1 ใน 3 ของทุกพื้นที่ศึกษา รายงานว่าไม่ดื่มเหล้าภายในรอบปีที่ผ่านมา สำหรับพฤติกรรมการดื่มเหล้าในระดับนาน ๆ ครั้ง พบว่า ประชากรในพื้นที่สูงมี สัดส่วนสูง

ที่สุด คือ ร้อยละ 28 รองลงมาเป็นประชากรในพื้นที่พีชไร้ (ร้อยละ 27) และประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว คืมเหล่านาน ๆ ครั้ง มีสัดส่วนต่ำที่สุด คือ ร้อยละ 20 ส่วนพฤติกรรมการคืมเหล้าในระดับบ่อย ๆ หรือทุกวันนี้ พบว่า ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษามีพฤติกรรมดังกล่าวนี้เป็นสัดส่วนใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ร้อยละ 13 ในพื้นที่ปลูกข้าว ร้อยละ 12 ในพื้นที่สูง และพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ร้อยละ 11 ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และร้อยละ 10 ในพื้นที่พีชไร้ (ตาราง 11.6)

11.3.4 ไวน์

การคืมไวน์ไม่ใช่วัฒนธรรมการคืมของคนในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัฐบาลปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมให้ประชากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในชนบท นำวัตถุดิบหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น มาพัฒนาให้เกิดการผลิตเป็นสินค้า “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” การผลิตไวน์จากวัตถุดิบพื้นบ้านจึงเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีการส่งเสริมจากรัฐบาล ซึ่งไวน์เหล่านี้มีราคาสูงกว่าไวน์จากต่างประเทศ อันเป็นผลให้ความนิยมในการคืมไวน์ของคนไทยเพิ่มตามไปด้วย จากการสำรวจรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่คืมแบบนาน ๆ ครั้ง ไม่ถึงร้อยละ 1 ของประชากรทุกพื้นที่ศึกษาที่ระบุว่าคืมไวน์บ่อยหรือทุกวัน ร้อยละ 16 ของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง คืมไวน์แบบนาน ๆ ครั้ง รองลงมาเป็นประชากรพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 15) พีชไร้ (ร้อยละ 13) ที่สูง (ร้อยละ 10) และพื้นที่ปลูกข้าว (ร้อยละ 9) ตามลำดับ (ตาราง 11.6)

11.3.5 สาโท/กะแช่/อุ

พฤติกรรมการคืมสาโท กะแช่ หรืออุ เป็นวัฒนธรรมไทยแต่ดั้งเดิม และมักพบเห็นบ่อยในพื้นที่ชนบทมากกว่าพื้นที่เมือง แต่เดิมา การผลิตหรือคืมสาโท กะแช่ หรืออุ ถือเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่เมื่อได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากรัฐบาลให้สาโท กะแช่ หรืออุ เป็นผลิตภัณฑ์ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” จึงทำให้การคืมเครื่องดื่มดังกล่าว เป็นพฤติกรรมที่สามารถทำได้อย่างเปิดเผย

ผลการสำรวจรอบ 4 (2546) พบว่า ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษานิยมคืมเครื่องดื่มชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ แบบนาน ๆ ครั้ง พฤติกรรมการคืมบ่อยหรือทุกวันของประชากรในทุกพื้นที่ศึกษามีไม่ถึงร้อยละ 1 สำหรับผู้ที่คืมสาโท กะแช่ หรือ อุ แบบนาน ๆ ครั้ง พบว่า ประชากรในพื้นที่พีชไร้มีพฤติกรรมดังกล่าว ร้อยละ 20 รองลงมาเป็นประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 19) ที่สูง (ร้อยละ 16) ปลูกข้าว (ร้อยละ 16) และเมืองหรือกึ่งเมือง (ร้อยละ 15) ตามลำดับ (ตาราง 11.6)

11.3.6 ยาดอง

กว่าร้อยละ 75 ประชากรของทุกพื้นที่ศึกษาไม่ดื่มยาดองภายในรอบปีที่ผ่านมา สำหรับผู้ที่ดื่มยาดอง พบว่า เป็นการดื่มแบบนาน ๆ ครั้งมากกว่าการดื่มน้อยหรือทุกวัน โดยพบว่า ร้อยละ 20 ของประชากรพื้นที่สูง ดื่มยาดองแบบนาน ๆ ครั้ง และร้อยละ 5 ดื่มน้อยหรือทุกวัน รองลงมาคือประชากรพื้นที่พีชไร้ ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 20) และดื่มน้อยหรือทุกวัน (ร้อยละ 2) ประชากรพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 17 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 4 ประชากรพื้นที่ปลูกข้าว ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 13 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 2 และประชากรพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 13 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 3 (ตาราง 11.6)

11.3.7 เครื่องดื่มชูกำลัง

ประมาณร้อยละ 30 ของประชากรในพื้นที่ศึกษา มีพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มชูกำลังในรอบปีที่ผ่านมา ประชากรพื้นที่พีชไร้ ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 24 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 9 ประชากรพื้นที่สูง ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 23 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 7 ประชากรพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 22 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 11 ประชากรพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 17 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 10 และประชากรพื้นที่ปลูกข้าว ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 16 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 14 (ตาราง 11.6)

11.3.8 กาแฟสำเร็จรูปกระป๋อง

กว่าร้อยละ 80 ของประชากรในทุกพื้นที่ศึกษาไม่ดื่มกาแฟสำเร็จรูปในรอบปีที่ผ่านมา สำหรับประชากรที่มีพฤติกรรมการดื่มน้ำกาแฟสำเร็จรูป พบว่า ประชากรพื้นที่พีชไร้ ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 13 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 5 ประชากรพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 13 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 5 ประชากรพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 12 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 4 ประชากรพื้นที่ปลูกข้าว ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 10 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 8 และประชากรพื้นที่สูง ดื่มแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 9 และดื่มน้อยหรือทุกวัน ร้อยละ 3 (ตาราง 11.6)

11.3.9 ยาแก้ปวด

ประชากรเกือบทั้งหมดในทุกพื้นที่การศึกษา (มากกว่าร้อยละ 95) ไม่กินยาแก้ปวดเป็นประจำ ประชากรพื้นที่ปลูกข้าว กินยาแก้ปวดแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 2 และกินบ่อยหรือ ทุกวัน ร้อยละ 3 ประชากรพื้นที่พืชไร่ กินยาแก้ปวดแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 1 และกินบ่อยหรือทุกวัน ร้อยละ 3 ประชากรพื้นที่สูง กินยาแก้ปวดแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 2 และกินบ่อยหรือทุกวัน ร้อยละ 1 ประชากรพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง กินยาแก้ปวดแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 1 และกินบ่อยหรือทุกวัน ร้อยละ 2 และประชากรพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน กินยาแก้ปวดแบบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 1 และกินบ่อยหรือทุกวัน ร้อยละ 3 สิ่งที่น่าตระหนักคือ พฤติกรรมการกินยาแก้ปวดแบบกินบ่อยหรือทุกวัน ของประชากรในทุกพื้นที่การศึกษาสูงกว่า พฤติกรรมการกินยาแก้ปวดแบบนาน ๆ ครั้ง (ตาราง 11.6)

ตาราง 11.6 การกระจายร้อยละของพฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ จำแนกตามพื้นที่, รอบ 4 (2546)

	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
บุรี					
ไม่สูบ	78.5	74.5	68.8	50.9	71.7
นาน ๆ ครั้ง	1.9	0.8	2.1	1.3	1.8
บ่อยหรือทุกวัน	19.6	24.7	29.1	47.8	26.5
เบียร์					
ไม่ดื่ม	61.0	60.3	55.9	57.0	59.2
นาน ๆ ครั้ง	28.6	28.3	37.7	36.6	32.7
บ่อยหรือทุกวัน	10.4	11.3	6.4	6.4	8.2
เหล้า					
ไม่ดื่ม	66.4	67.0	62.5	60.0	64.2
นาน ๆ ครั้ง	22.8	19.7	27.1	27.8	23.9
บ่อยหรือทุกวัน	10.8	13.3	10.4	12.1	11.9
ไวน์					
ไม่ดื่ม	82.9	90.4	86.7	89.5	84.2
นาน ๆ ครั้ง	16.3	9.3	12.9	10.2	15.3
บ่อยหรือทุกวัน	0.8	0.3	0.4	0.2	0.5

ตาราง 11.6 (ต่อ)

	เมือง/กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน
สาโท/กระแช่/อุ					
ไม่ดื่ม	84.7	83.7	79.5	83.6	80.1
นานๆครั้ง	14.9	15.6	20.0	15.8	19.2
บ่อยหรือทุกวัน	0.4	0.7	0.5	0.6	0.7
ชาคอง					
ไม่ดื่ม	84.8	84.5	77.9	74.8	78.6
นานๆครั้ง	12.6	13.2	19.7	20.5	17.2
บ่อยหรือทุกวัน	2.7	2.2	2.4	4.7	4.2
เครื่องดื่มชูกำลัง					
ไม่ดื่ม	73.2	69.6	67.3	69.9	67.9
นานๆครั้ง	16.9	16.0	24.0	23.4	21.6
บ่อยหรือทุกวัน	9.9	14.4	8.7	6.7	10.5
กาแฟ					
ไม่ดื่ม	83.8	82.6	81.5	88.5	82.7
นานๆครั้ง	11.8	9.5	13.2	8.8	12.7
บ่อยหรือทุกวัน	4.4	7.9	5.3	2.7	4.6
ยาแก้ปวด					
ไม่เสพ	96.5	94.8	95.6	96.3	95.3
นานๆครั้ง	1.5	2.1	1.4	2.1	1.3
บ่อยหรือทุกวัน	2.1	3.1	3.0	1.7	3.4

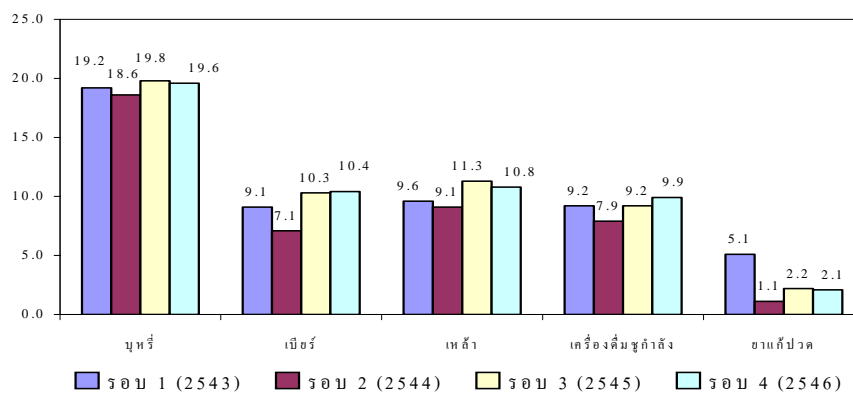
11.4 การเปรียบเทียบการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ระหว่างรอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) รอบ 3 (2545) และ รอบ 4 (2546)

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพระหว่างรอบ 1 (2543) ถึง รอบ 4 (2546) เปรียบเทียบได้เฉพาะพฤติกรรมการสูบบุหรี่ การดื่มเบียร์ เหล้า เครื่องดื่ม ชูกำลัง และยาแก้ปวด เนื่องจากเป็นคำถามที่ถามต่อเนื่องในทุกกรอบสำรวจ ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรม

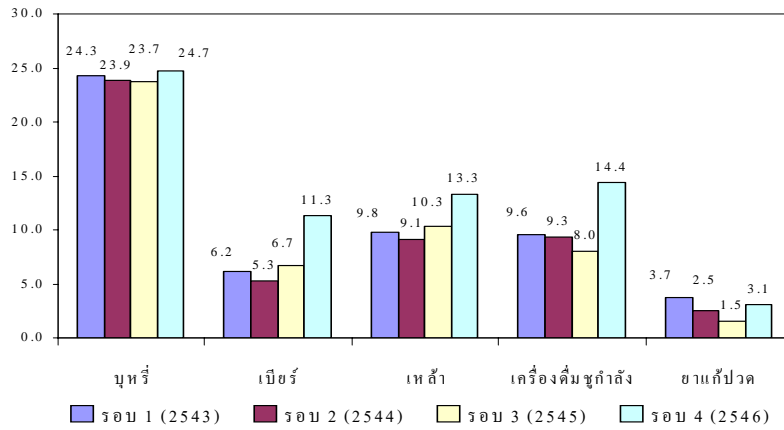
ดังกล่าว พบว่า ในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองไม่มีการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการสูบบุหรี่ กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 19 มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ระหว่างรอบสำรวจ รอบ 1 ถึงรอบสำรวจ รอบ 4 ดื่ม เบียร์ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 9 และลดลงเหลือร้อยละ 7 ในรอบ 2 และเพิ่ม เป็นร้อยละ 10 ในรอบ 3 และ 4

การดื่มเหล้า มีรูปแบบไม่แน่นอน ไม่คงที่ กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 10 และลดลงเหลือร้อยละ 9 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 11 ในรอบ 3 และรอบ 4 การดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง มีแนวโน้ม เพิ่มขึ้น กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 9 และลดลงเหลือร้อยละ 8 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 9 และ 10 ในรอบ 3 และในรอบ 4 ตามลำดับ การกินยาแก้ปวด มีแนวโน้ม ลดลง กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 5 ลดลงเหลือร้อยละ 1 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 2 ในรอบ 3 และลดลง เหลือร้อยละ 2 (แผนภูมิ 11.1)

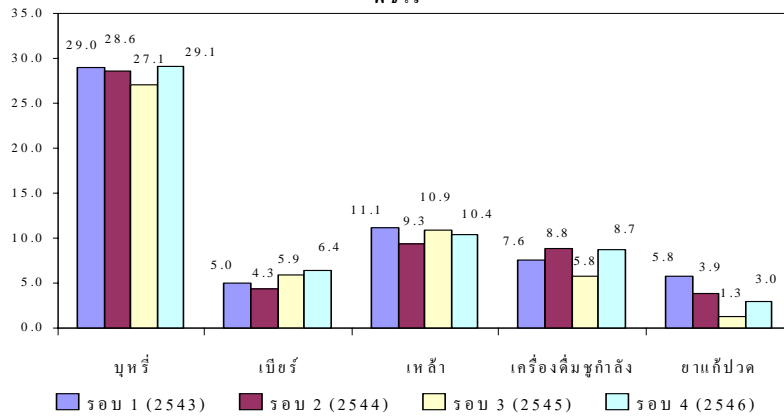
เมือง/กิ่งเมือง

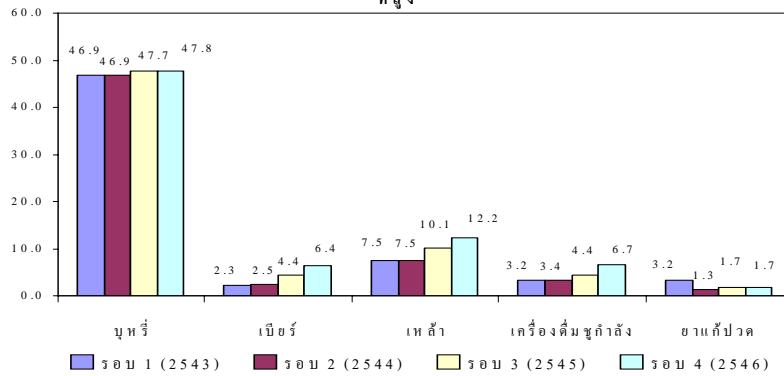
ปลูกข้าว

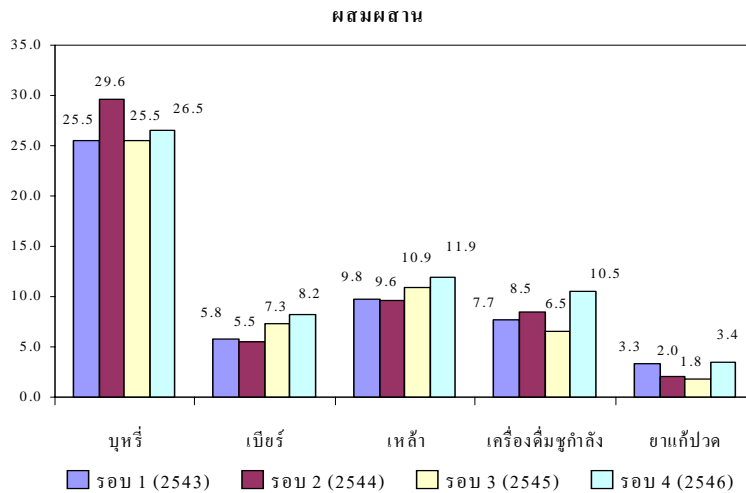

พืชไร่

ที่สูง

**แผนภูมิ 11.1 การกระจายร้อยละของผู้บริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพแต่ละประเภท
จำแนกตามพื้นที่, รอบ 1 – รอบ 4**

พฤติกรรมผู้บริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวไม่มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 24 มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ในทุกรอบการศึกษา การดื่มเบียร์ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 6 และลดลงเหลือร้อยละ 5 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 7 และร้อยละ 11 ในรอบ 3 และ 4 ตามลำดับ การดื่มเหล้า มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 10 และลดลงเหลือร้อยละ 9 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 10 และร้อยละ 13 ในรอบ 3 และ 4 ตามลำดับการดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 10 และลดลงเล็กน้อยเหลือร้อยละ 9 และร้อยละ 8 ในรอบ 2 และรอบ 3 ตามลำดับ และเพิ่มเป็นร้อยละ 14 ในรอบ 4 สำหรับพฤติกรรมการกินยาแก้ปวด พบว่า มีแนวโน้มไม่แน่นอน กล่าวคือ รอบสำรวจรอบที่ 1 มีร้อยละ 4 ลดลงเหลือร้อยละ 3 และร้อยละ 2 ในรอบ 2 และรอบ 3 และเพิ่มเป็นร้อยละ 3 ในรอบ 4

พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของประชากรในพื้นที่พืชไร่เปลี่ยนแปลงจากรอบ 1 ถึงรอบ 4 พฤติกรรมการดื่มเบียร์ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 5 และลดลงเหลือร้อยละ 4 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 6 ในรอบ 3 และ 4 การดื่มเหล้า มีรูปแบบไม่แน่นอน คือ รอบ 1 มีร้อยละ 11 ลดลงเหลือร้อยละ 9 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 11 ในรอบ 3 และลดลงเล็กน้อย เป็นร้อยละ 10 ในรอบ 4 การดื่มเครื่องดื่มชูกำลังมีรูปแบบไม่แน่นอนเช่นกัน คือ รอบ 1 มีร้อยละ 8 เพิ่มเป็นร้อยละ 9 ในรอบ 2 ลดลงเหลือร้อยละ 8 ในรอบ 3 และเพิ่มเป็นร้อยละ 9 ในรอบ 4 การกินยาแก้

ปวดมีรูปแบบไม่แน่นอน คือ รอบ 1 มีร้อยละ 6 ลดลงเหลือร้อยละ 4 และร้อยละ 1 ในรอบ 2 และรอบ 3 และเพิ่มเป็นร้อยละ 3 ในรอบ 4 (แผนภูมิ 11.1)

การสูบบุหรี่ของประชากรในพื้นที่ที่สูง มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 และ 2 มีร้อยละ 47 และเพิ่มเป็นร้อยละ 48 ในรอบ 3 และ 4 การดื่มเบียร์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 มีร้อยละ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 3 ร้อยละรอบ 4 และร้อยละ 6 ในรอบ 2 รอบ 3 และรอบ 4 ตามลำดับการดื่มเหล้ามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 และรอบ 2 มีร้อยละ 8 และเพิ่มเป็นร้อยละ 10 ร้อยละ 12 ในรอบ 3 และรอบ 4 ตามลำดับ การดื่มเครื่องดื่มชูกำลังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 และรอบ 2 มีร้อยละ 3 เพิ่มเป็น ร้อยละ 4 และร้อยละ 7 ในรอบ 2 รอบ 3 และรอบ 4 ตามลำดับ การกินยาแก้ปวดมีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ รอบ 1 มีร้อยละ 3 ลดลงเหลือร้อยละ 1 และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็นร้อยละ 2 ในรอบสำรวจรอบ 3 และรอบ 4 ตามลำดับ (แผนภูมิ 11.1)

การสูบบุหรี่ของประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานมีรูปแบบไม่แน่นอน คือ รอบ 1 มีร้อยละ 26 และเพิ่มเป็นร้อยละ 30 ในรอบ 2 ลดลงเหลือร้อยละ 26 ในรอบ 3 และเพิ่มเป็นร้อยละ 27 ในรอบ 4 การดื่มเบียร์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 มีร้อยละ 2 และเพิ่มเป็นร้อยละ 3 ร้อยละ 4 และร้อยละ 6 ในรอบ 2 รอบ 3 และรอบ 4 การดื่มเหล้ามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 และรอบ 2 มีร้อยละ 10 และเพิ่มเป็นร้อยละ 11 ในรอบ 3 ร้อยละ 12 ในรอบ 4 การดื่มเครื่องดื่มชูกำลังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น คือ รอบ 1 มีร้อยละ 8 และเพิ่มเป็นร้อยละ 9 ในรอบ 2 กลับมาลดลงเหลือร้อยละ 7 ในรอบ 2 และเพิ่มเป็น ร้อยละ 11 ในรอบ 4 การกินยาแก้ปวด มีรูปแบบไม่แน่นอน คือ รอบ 1 มีร้อยละ 3 และลดลงเล็กน้อยเหลือร้อยละ 2 ในรอบ 2 และ 3 กลับมาเพิ่มเป็นร้อยละ 3 ในรอบ 4 (แผนภูมิ 11.1)

11.5 สรุป

พฤติกรรมการกินอาหารที่ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกายมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และ อาหารเสริมสุขภาพ และวิตามินต่าง ๆ ก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมืองที่มีพฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริส มากที่สุด ซึ่งพฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริส กำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายของประชากรในทุกพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานและพื้นที่ปลูกข้าว ประชากรในทุกพื้นที่ศึกษา นิยมการวิ่งออกกำลังกายเป็นประจำ โดยประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และเศรษฐกิจผสมผสานนิยมการออกกำลังกายด้วยการวิ่งเป็นประจำมากกว่าประชากรในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ และการวิ่งออกกำลังกายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นใน

ประชากร พื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และเศรษฐกิจผสมผสานนิยมการออกกำลังกายด้วยการเดินเร็ว มากกว่าประชากรในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ

การออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิกเป็นที่นิยมกันมากในทุกพื้นที่และเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบระหว่างรอบ 4 (2546) และรอบ 3 (2545) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความนิยมของประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ซึ่งนิยมในการออกกำลังกายประเภทนี้มากกว่าประชากรในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ ตรงข้ามกับการออกกำลังกายด้วยการรำมวยจีนซึ่งไม่เป็นที่นิยมของประชากรในทุกพื้นที่ศึกษาทั้งในรอบ 4 (2546) และรอบ 3 (2545) ประชากรในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง และประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานในการออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬาเป็นประจำ น้อยกว่าประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่สูง การออกกำลังกายด้วยการเล่นกายบริหาร เป็นที่นิยมสูงสุดในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และในพื้นที่เมืองหรือกึ่งเมือง

สถานที่ในการออกกำลังกายที่ประชากรในทุกพื้นที่การศึกษานิยมไปเล่นหรือใช้เป็นประจำได้แก่ ที่ว่างแถบละแวกบ้านเป็นอันดับแรก รองลงมา เป็น สถานที่ภายในบ้านหรือบริเวณข้าง ๆ บ้าน ศาลาประชาคม และสวนสาธารณะ ไม่เป็นที่นิยมในการออกกำลังกายของประชากรในทุกพื้นที่การศึกษา

พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยในรอบ 4 โดยวัดจากการทำบ่อย ๆ หรือทุกวันนี้ พบว่าประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองมีพฤติกรรมการดื่มเบียร์เหล้าและสูบบุหรี่บ่อยหรือทุกวันมากที่สุด ประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่และดื่มเหล้าบ่อยหรือทุกวันมากที่สุด ประชากรในพื้นที่พืชไร่ มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่และดื่มเหล้าบ่อยหรือทุกวันมากที่สุด ประชากรในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่และดื่มเครื่องดื่มชูกำลังบ่อยหรือทุกวันมากที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการบริโภคที่ต้องทำบ่อย ๆ หรือทุกวัน ระหว่างรอบ 1 รอบ 2 และ รอบ 3 เห็นได้ว่า ในภาพรวมของพฤติกรรมการสูบบุหรี่ การดื่มเบียร์ เหล้า เครื่องดื่มชูกำลัง และการกินยาแก้ปวด จากรอบ 1 ไปรอบ 2 ลดลงในเกือบทุกพื้นที่ แต่กลับมาเพิ่มสูงขึ้นอีกเมื่อเปรียบเทียบระหว่างรอบ 2 และรอบ 3 และเพิ่มมากขึ้นในทุกพฤติกรรมการบริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพเฉพาะที่เปรียบเทียบในรอบ 4

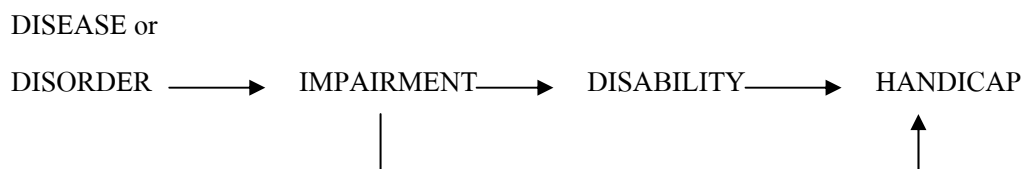
12 คนพิการ

พิมพ์ภา ชงธรรม

12.1 ความหมายของคำว่า “คนพิการ”

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจในเรื่องคนพิการมากขึ้น มีความต้องการตัวเลขที่บอกจำนวนคนพิการที่แน่นอนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเชิงนโยบาย เช่น เพื่อวางแผนผลิตบุคลากรด้านการรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพ การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ยังไม่มีข้อตกลงเกี่ยวกับเกณฑ์การพิจารณาความพิการและคุณภาพที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือถือเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก คำจำกัดความที่ใช้เป็นเกณฑ์กำหนดความพิการยังเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอยู่ ซึ่งหลายประเทศได้พยายามที่จะหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อที่จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการเพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้ แนวคิดที่ประเทศส่วนใหญ่นิยมใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับความพิการคือ การจัดกลุ่มด้วย The International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps (ICIDH) ที่เสนอโดยองค์การอนามัยโลก¹ ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงแนวคิดโดยเพิ่มมิติทางด้านสภาพแวดล้อม และมิติในเชิงบวกคือการมองความสามารถของคนพิการเข้าไปด้วย คือ International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) ขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการทดลองใช้

แนวคิด ICIDH ได้จัดกระบวนการความพิการไว้ดังนี้

¹ WHO (1980). International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps.

- Impairment (ความผิดปกติหรือความบกพร่อง)** คือความผิดปกติของโครงสร้างหรือการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ทั้งในด้านจิตใจ หรือกายภาพของอวัยวะ
- Disability (ความพิการ)** คือ ความจำกัดหรือขาดความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งคนทั่วไปกระทำเป็นประจำ อันเนื่องมาจากเหตุผลทางปัญหาสุขภาพหรือความบกพร่องของอวัยวะ (Impairment)
- Handicap (ความเสียเปรียบหรือด้อยโอกาส)** คือ ความเสียเปรียบที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่มีความบกพร่องของอวัยวะหรือมีความพิการที่ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรมหรือดำเนินชีวิตเทียบกับบุคคลทั่วไป อุปสรรคต่าง ๆ มักเป็นอุปสรรคภายนอก เช่น สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการเดินทางของบุคคลที่มีความผิดปกติของร่างกาย เป็นต้น

แนวคิดขององค์การอนามัยโลกเป็นแนวคิดที่หลายประเทศนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องคนพิการ โดยเฉพาะการสำรวจที่เกี่ยวกับคนพิการ โดยมีความแตกต่างกันตรงที่การเลือกใช้คำถามที่เน้นความบกพร่องของอวัยวะ (Impairment oriented) เช่น มีใครในบ้านที่มีอาการเหล่านี้บ้างหรือไม่ เช่น ตาบอด หูหนวก เป็นใบ้ แขน/ขาขาด วิกัลจริต เป็นต้น หรือใช้คำถามที่เน้นเกี่ยวกับปัญหาหรือความลำบากในการทำกิจกรรมหลัก (Disability oriented) เช่น การทำกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ การเรียนหนังสือ การทำงาน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้รวบรวมสถิติคนพิการจากหลายประเทศแล้วนำมาวิเคราะห์ พบว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้อัตราคนพิการมีความแตกต่างกันคือ ความแตกต่างในเรื่องของคำถามที่ใช้เพื่อคัดกรองว่าใครเข้าข่ายเป็นคนพิการ โดยพบว่า ประเทศที่ใช้คำถามคัดกรองที่เป็นลักษณะ disability oriented เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ประเทศในยุโรป ออสเตรเลีย จะพบอัตราคนพิการตั้งแต่ร้อยละ 7.1 ถึง 20.9 ของประชากร ในขณะที่ประเทศซึ่งใช้คำถามคัดกรองที่เป็นลักษณะ impairment oriented เช่น ประเทศในเอเชียส่วนมากรวมทั้งไทยจะพบอัตราคนพิการต่ำมากโดยอยู่ระหว่างร้อยละ 0.2 - 5 ของประชากร ทั้งนี้ เนื่องจากการจำแนกความพิการด้วยคำถามที่เป็น disability oriented เช่น คำถามเกี่ยวกับความลำบาก/ข้อจำกัดในการทำ กิจวัตรประจำวันต่าง ๆ เช่น "มีความลำบากในการเดินขึ้นบันไดหรือการนั่งยอง ๆ หรือไม่" คนที่ตอบว่ามีความลำบากอาจมีหลายกลุ่มซึ่งที่ไม่สามารถมองเห็นความบกพร่องของอวัยวะได้อย่างชัดเจน เช่นคนที่มีโรคของระบบกระดูก/กล้ามเนื้อ คนที่มีโรคเรื้อรังทำให้เหนื่อยง่ายเวลาเดินขึ้นบันได หรือ คนที่สามารถมองเห็นความผิดปกติได้ชัดเจน เช่น คนที่เป็นโปลิโอ ขาลีบ ขาขาด เป็นต้น ส่วนคำถามที่เป็น impairment oriented เช่นคำถามเกี่ยวกับความผิดปกติ/บกพร่องของอวัยวะ (Impairment) เป็นคำถามที่เจาะจง

เช่น มีคนในบ้านที่ตาบอด หูหนวก วิกลจริตหรือไม่ ซึ่งก็จะได้ข้อมูลจากคนที่มีความพิการที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนเท่านั้น²

ประเทศไทยได้มีการสำรวจคนพิการหลายครั้งโดยหลายหน่วยงาน ตัวเลขคนพิการที่ได้ก็แตกต่างกัน เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินการสำรวจในระดับประเทศ คำถามที่ใช้เป็นคำถามเกี่ยวกับความบกพร่องของอวัยวะ (impairment oriented) พบอัตราคนพิการร้อยละ 1.7 – 1.8 ของประชากรทั้งประเทศ³ ในขณะที่การสำรวจของสถาบันวิจัยสาธารณสุขไทย และกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2534 ซึ่งใช้คำถามทั้งด้านความบกพร่องและความสามารถในการทำกิจกรรมบางอย่าง (ทั้ง impairment และ disability) พบอัตราคนพิการร้อยละ 6.3 (ไม่รวมคนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม และคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้)⁴

12.2 ภาวะความพิการของประชากรในพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี

การศึกษาเรื่องภาวะความพิการของประชากรในพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาญจนบุรีนี้ได้ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น ซึ่งจากประชากรจำนวนทั้งสิ้น 28,873 คน เป็นชาย 13,188 คน เป็นหญิง 15,685 คน มีผู้ที่รายงานว่าปัญหาสุขภาพคือเป็นโรคประจำตัวเรื้อรังหรือมีความพิการที่เป็นมานานตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไปจำนวน 4,213 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.6 ของประชากรวัย 15 ปีขึ้นไป แต่การจัดว่าผู้ใดอยู่ในข่ายว่าเป็นผู้มีความพิการหรือไม่นั้น ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความพิการขององค์การอนามัยโลกซึ่งให้คำจำกัดความว่า ความพิการ (Disability) หมายถึง การมีความจำกัดหรือขาดความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งคนทั่วไปกระทำเป็นประจำ อันเนื่องมาจากเหตุผลทางปัญหาสุขภาพหรือความบกพร่องของอวัยวะ (Impairment) ซึ่งในการศึกษานี้พิจารณาจากความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันหลัก ๆ ด้วยตนเอง ในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ 1) การมีความจำกัดในการประกอบกิจวัตรหลักซึ่งจัดเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 4 ด้าน (Activity of Daily Living – ADL disabilities) ได้แก่ การกินอาหาร การขับถ่ายรวมทั้งการทำความสะอาดหลังขับถ่าย การอาบน้ำแต่งตัว และการล้างหน้าแปรงฟัน 2) การมีความจำกัดในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเคลื่อนที่หรือเคลื่อนไหวร่างกาย 6 ด้าน (Mobility disabilities) ซึ่งจัดว่าเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวันเช่นกัน ได้แก่ การเคลื่อนที่ไปมา

² United Nation (1990). Disability Statistics Compendium, Series Y No.4

³ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2539, 2544). รายงานการสำรวจเกี่ยวกับอนามัยและสวัสดิการ

⁴ สถาบันวิจัยสาธารณสุขไทย (2539). รายงานการสำรวจสถานะสุขภาพอนามัยของประชาชนไทย ด้วยการสอบถามและตรวจร่างกายทั่วประเทศ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2543-2535

ภายในบ้าน การนั่งของ ๆ การยืนประมาณ 20 นาที การเดินขึ้นลงบันไดประมาณ 1 ชั้น การยกของหนักประมาณ 5 กิโลกรัม และการใช้มือหรือนิ้วหยิบจับสิ่งของเล็ก ๆ เช่น ช้อน ปากกา นอกจากนี้ผู้ที่จัดว่ามีความพิการยังรวมถึงผู้ที่มีปัญหาหรือความบกพร่องเกี่ยวกับระบบประสาทสัมผัส (Sensory disabilities) ในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ 1) การมองเห็น 2) การได้ยินเสียง และ 3) การสื่อความหมายกับผู้อื่น

ดังนั้น ในการศึกษา ผู้ที่จัดว่าเป็นผู้มีความพิการแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ (1) ผู้ที่มีปัญหาหรือมีความลำบากในการทำกิจกรรมหลัก ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งใน 10 กิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น (Physical disabilities) (2) ผู้ที่มีปัญหาหรือความลำบากทางการมองเห็น และ (3) ผู้ที่มีปัญหาหรือความลำบากทางการได้ยินหรือการสื่อความหมายกับ ทั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้ไม่รวมผู้ที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมและผู้พิการทางการสติปัญญาหรือเรียนรู้

12.2.1 ผลการศึกษา

จากผลการสัมภาษณ์ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พบว่า ประชากรที่มีความพิการด้านใดด้านหนึ่งใน 3 ประเด็นหลัก ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มีจำนวน 2,406 คน หรือคิดเป็น ร้อยละ 8 ไม่มี ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงหรือผู้ชาย ประเภทความพิการที่พบมากที่สุดคือความพิการทางกายและการเคลื่อนไหว และความพิการทางการมองเห็น (ร้อยละ 5) และความพิการทางการได้ยินและการสื่อความหมาย (ร้อยละ 2) (ตาราง 12.1)

ตาราง 12.1 จำนวนและร้อยละของผู้มีความพิการ จำแนกตามประเภทความพิการ*

ประเภทความพิการ	จำนวน			อัตรา		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
ร่างกายและการเคลื่อนไหว	679	819	1,498	5.1	5.2	5.2
การมองเห็น	677	775	1,452	5.1	4.9	5.0
การได้ยินหรือการสื่อความหมาย	227	294	521	1.7	1.9	1.8
รวม	1,108	1,298	2,406	8.4	8.3	8.3

หมายเหตุ * คนหนึ่งอาจมีความพิการมากกว่า 1 อย่าง

เมื่อแยกพิจารณาตามรายกลุ่มอายุพบว่าแต่ละกลุ่มอายุมีผู้ที่มีความพิการในอัตราที่ไม่แตกต่างกันมากนัก คืออยู่ระหว่าง ร้อยละ 8 - 10 ซึ่งกลุ่มอายุระหว่าง 40 - 49 ปี เป็นกลุ่มที่มีผู้ที่มีความพิการมากที่สุดคือ มีผู้พิการร้อยละ 10 ในกลุ่มผู้มีอายุ 45 - 49 ปี และร้อยละ 9 ในกลุ่มผู้มีอายุ

40 – 44 ปี สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปกลับพบว่ามีผู้มีความพิการร้อยละ 8 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่ากลุ่มอายุ 40 – 49 ปี (ตาราง 12.2) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากวิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งข้อมูลเรื่องความพิการเป็นการถามเฉพาะผู้ที่ยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาเท่านั้น โดยไม่รวมผู้ที่ย้ายถิ่นไปทำงาน/เรียนที่อื่น ซึ่งผู้ที่ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่อายุไม่มากนักและมีร่างกายแข็งแรงจึงสามารถไปแสวงหางานหรือเรียนหนังสือที่อื่นได้ ในขณะที่ผู้ที่มีความจำกัดในด้านร่างกายมักจะขาดโอกาสเช่นเดียวกันนี้และยังคงอาศัยอยู่ที่บ้าน ซึ่งทำให้ ผลการศึกษาพบว่าอัตราความพิการที่พบในกลุ่มประชากรวัยทำงานสูงกว่าวัยผู้สูงอายุ นอกจากนี้ อาจเนื่องมาจากคำถามเกี่ยวกับความพิการเป็นการประเมินความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวันด้านต่าง ๆ ของตนเอง ซึ่งผู้สูงอายุอาจจะมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติของผู้ที่อยู่ในวัยนี้ที่จะต้องมีความลำบากในการทำกิจกรรมเหล่านั้น จึงทำให้การรายงานเกี่ยวกับความพิการต่ำกว่ากลุ่มอื่น

ตาราง 12.2 จำนวนและร้อยละของผู้มีความพิการ จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ

กลุ่มอายุ	ประชากรทั้งหมด			จำนวนผู้พิการ			ร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
15-19	1,212	1,309	2,521	110	104	214	9.1	7.9	8.5
20-24	1,009	1,154	2,163	78	94	172	7.7	8.1	8.0
25-29	1,296	1,606	2,902	112	148	260	8.6	9.2	9.0
30-34	1,496	1,764	3,260	120	128	248	8.0	7.3	7.6
35-39	1,529	1,916	3,445	126	156	282	8.2	8.1	8.2
40-44	1,506	1,784	3,290	145	150	295	9.6	8.4	9.0
45-49	1,320	1,609	2,929	123	160	283	9.3	9.9	9.7
50-54	1,113	1,238	2,351	97	105	202	8.7	8.5	8.6
55-59	722	922	1,644	48	64	112	6.6	6.9	6.8
60+	1,985	2,383	4,368	149	189	338	7.5	7.9	7.7
รวม	13,188	15,685	28,873	1,108	1,298	2,406	8.4	8.3	8.3

12.2.2 ประเภทความพิการ

การศึกษานี้แบ่งประเภทความพิการออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ๆ คือ ผู้มีความพิการทางกายและการเคลื่อนไหว ผู้มีความพิการทางการมองเห็น และ ผู้มีความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ซึ่งในแต่ละประเภทได้แยกวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกลุ่มย่อย ดังต่อไปนี้

- ก. ผู้มีความพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว (Persons with physical disability)

ผู้พิการทางกายและการเคลื่อนไหวจัดว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาผู้พิการทั้งหมด คือมีจำนวนทั้งสิ้น 1,498 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 5 แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่มคือ ผู้ที่มีปัญหาหรือมีความลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันพื้นฐานด้วยตนเอง ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่มีความพิการในระดับรุนแรงกว่า และผู้ที่มีปัญหาหรือความลำบากในการเคลื่อนไหวร่างกาย

1. ผู้ที่มีปัญหาหรือมีความลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง (Persons with ADL Disabilities)

ผู้พิการในกลุ่มนี้หมายถึง ผู้ที่มีปัญหาหรือความลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันพื้นฐานด้วยตนเองในข้อใดข้อหนึ่งซึ่งได้แก่ การกินอาหาร การขับถ่ายและการทำความสะอาดหลังขับถ่าย การอาบน้ำ/การแต่งตัว และการล้างหน้าแปรงฟัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังนั้นหากผู้ใดมีปัญหาหรือมีความลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันเหล่านี้แล้วมักจัดเป็นผู้ที่มีความพิการในระดับค่อนข้างรุนแรง ซึ่งโดยปกติมักพบไม่มากนักในประชากรทั่วไปแต่จะพบมากขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ สำหรับกลุ่มประชากรในพื้นที่ศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปพบว่า มีผู้ที่มีความลำบากในการทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองจำนวน 341 คน (ร้อยละ 1) ใกล้เคียงกันในผู้หญิงและผู้ชาย กิจวัตรประจำวันที่พบว่ามี ผู้ที่มีปัญหามากที่สุดได้แก่ การขับถ่ายและการทำความสะอาดหลังขับถ่าย รองลงมาคือ การอาบน้ำหรือแต่งตัวด้วยตนเอง การล้างหน้าแปรงฟัน และการกินอาหาร ตามลำดับ กลุ่มอายุที่จัดว่ามีความพิการด้านการทำกิจวัตรประจำวันที่สูงที่สุดคือกลุ่มอายุ 40 – 44 ปี และกลุ่มอายุ 45 – 49 ปี (ร้อยละ 1) ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุคือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปพบอัตราผู้มีความพิการเพียงร้อยละ 1.3 เท่านั้น (ตาราง 12.3)

ตาราง 12.3 จำนวนและร้อยละของผู้มีปัญหาในการทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง จำแนกตามกลุ่มอายุ

กลุ่มอายุ (ปี)	จำนวน ประชากร	ผู้ที่มีความพิการ	
		จำนวน	ร้อยละ
15-19	2,521	30	1.2
20-24	2,163	22	1.0
25-29	2,902	29	1.0
30-34	3,260	34	1.0
35-39	3,445	45	1.3

40-44	3,290	46	1.4
45-49	2,929	40	1.4
50-54	2,351	27	1.2
55-59	1,644	13	0.8
60+	4,368	55	1.3
รวม	28,873	341	1.2

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับระดับความรุนแรง ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีความลำบากในการทำกิจกรรมประจำวัน พื้นฐานและจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือ จากผู้ที่รายงานว่ามีปัญหาทั้งหมด 341 พบว่ามีผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเพียง 165 คนเท่านั้น นอกนั้นมีปัญหาหรือมีความลำบากในการทำกิจกรรมประจำวันด้วยตนเองในระดับพอควรจนถึงระดับมากแต่ยังสามารถทำได้เอง ผู้ช่วยเหลือส่วนใหญ่คือคู่สมรส บุตร และมารดา สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการทำกิจกรรมประจำวันด้วยตนเองส่วนใหญ่มาจากโรคเรื้อรังที่เกี่ยวข้องกับระบบประสาทและกล้ามเนื้อที่ทำให้กล้ามเนื้อเกร็ง/ไม่มีแรง ปวด หรือเป็นอัมพฤกษ์/อัมพาต

2. ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว (Persons with Mobility Problem)

ผู้พิการในกลุ่มนี้หมายถึง ผู้ที่มีปัญหาหรือความลำบากในการเคลื่อนไหวร่างกายหรือส่วนของร่างกายในด้านใดด้านหนึ่งได้แก่ การเคลื่อนที่ไปมาภายในบ้าน การนั่งยอง ๆ การยืน ประมาณ 20 นาที การเดินขึ้นลงบันไดประมาณ 1 ชั้น การยกของหนักประมาณ 5 กิโลกรัม และการใช้มือหรือนิ้วหยิบจับสิ่งของ ซึ่งถึงแม้ว่าไม่ใช่กิจกรรมที่จัดว่าเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตแต่ก็มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน การมีความพิการด้านการเคลื่อนไหวทำให้เกิดข้อจำกัดในการเดินทางไปไหนมาไหนหรือการมีส่วนร่วมกิจกรรมทั่วไปในสังคม เนื่องจากอุปสรรคที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ ในสังคม ทำให้ยากต่อการดำรงชีวิตอย่างอิสระและจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น โดยปกติมักพบผู้ที่มีปัญหาในทางการเคลื่อนไหวในอัตราที่สูงกว่าผู้พิการในด้านอื่น ซึ่งในกลุ่มประชากรที่ศึกษาที่มีอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป พบว่า มีผู้ที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวจำนวน 1,459 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 5 ไม่แตกต่างกันทั้งผู้หญิงและผู้ชาย กลุ่มที่จัดว่ามีความพิการด้านการเคลื่อนไหวสูงสุดคือกลุ่มอายุ 45 – 49 ปี กลุ่มอายุ 50 - 54 ปี และกลุ่มอายุ 20-24 ปี (ร้อยละ 6) ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุคือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปพบว่ามีอัตราผู้มีความพิการด้านการเคลื่อนไหวเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น (ตาราง 12.4)

กิจกรรมที่พบว่ามีปัญหามากที่สุด คือ การยกสิ่งของหนักประมาณ 5 กิโลกรัม และการนั่งยอง ๆ การยืนนานประมาณ 20 นาที (ร้อยละ 3) ตามด้วยการขึ้นลงบันได และการเคลื่อนที่ไปมาภายในบ้าน (ร้อยละ 2) การใช้มือหรือนิ้วหยิบจับสิ่งของ (ร้อยละ 1)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้มีปัญหาในการทำกิจกรรมเหล่านี้มาจากโรคประจำตัวที่เกี่ยวข้องกับระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ เช่น ปวดเข้า/ปวดขา กล้ามเนื้อเกร็ง/ไม่มีแรง อัมพฤกษ์/อัมพาต ปวดหลัง ขาขาดและกระดูกหัก

ตาราง 12.4 จำนวนและร้อยละของผู้ที่มีความพิการทางการเคลื่อนไหว จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ

กลุ่มอายุ (ปี)	จำนวน			ร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
15-19	61	58	119	5.0	4.4	4.7
20-24	55	67	122	5.5	5.8	5.6
25-29	64	84	148	4.9	5.2	5.1
30-34	73	82	155	4.9	4.6	4.8
35-39	76	92	168	5.0	4.8	4.9
40-44	87	86	173	5.8	4.8	5.3
45-49	70	99	169	5.3	6.2	5.8
50-54	67	68	135	6.0	5.5	5.7
55-59	27	36	63	3.7	3.9	3.8
60+	84	123	207	4.2	5.2	4.7
รวม	664	795	1,459	5.0	5.0	5.1

ข. ผู้พิการทางการมองเห็น (Person with Visual Impairment)

ผู้พิการทางการมองเห็น หมายถึง ผู้ที่มีปัญหาหรือมีความลำบากในการมองเห็นหรืออ่านตัวอักษรขนาดปกติหรือมองเห็นหน้าคนที่อยู่ฝั่งตรงข้ามถนนถึงแม้ว่าจะใส่แว่นสายตาแล้วก็ตาม ความพิการทางการมองเห็นจัดว่าเป็นความพิการที่พบมากรองลงมาจากความพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว โดยพบว่าในกลุ่มประชากรที่ศึกษาอายุ 15 ปีขึ้นไปมีผู้มีความพิการด้านการเห็นจำนวน

1,452 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 5 เป็นผู้ชาย 677 คนและผู้หญิง 775 คน ซึ่งผู้ที่มีความพิการทางการเห็นส่วนใหญ่มีการเห็นระดับเลือนราง และพบผู้ที่ตาบอดเพียง 43 คนเท่านั้น ประเด็นที่น่าสนใจคือ ผู้ที่มีการเห็นระดับเลือนรางจำนวนมากเกิดจากสาเหตุซึ่งสามารถรักษาหรือแก้ไขได้ คือเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ต้อกระจก ต้อเนื้อ ต้อลม ต้อหิน เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเนื่องจากเป็นสาเหตุที่สามารถแก้ไขได้หากได้รับการค้นพบและรักษาอย่าง ถูกต้องแต่เนิ่น ๆ

เมื่อพิจารณาตามรายกลุ่มอายุพบว่า กลุ่มที่จัดว่ามีความพิการด้านการมองเห็นสูงสุดคือกลุ่มอายุ 25 - 29 ปี และกลุ่มอายุ 45 -49 ปี (ร้อยละ 6) ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุคือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปพบว่า มีอัตราผู้ที่มีความพิการด้านการมองเห็นเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น

ตาราง 12.5 จำนวนและร้อยละของผู้ที่มีความพิการทางการมองเห็น จำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ

กลุ่มอายุ	จำนวน			ร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
15-19	67	70	137	5.5	5.3	5.4
20-24	47	54	101	4.7	4.7	4.7
25-29	74	98	172	5.7	6.1	5.9
30-34	69	77	146	4.6	4.4	4.5
35-39	79	87	166	5.2	4.5	4.8
40-44	95	88	183	6.3	4.9	5.6
45-49	75	98	173	5.7	6.1	5.9
50-54	57	57	114	5.1	4.6	4.8
55-59	26	37	63	3.6	4.0	3.8
60+	88	109	197	4.4	4.6	4.5
รวม	677	775	1,452	5.1	4.9	5.0

ค. ผู้พิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย (Persons with Communication Disability)

ผู้พิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย เป็นคำรวมที่รวมผู้ที่มีปัญหา/ความลำบากในการได้ยินหรือการสื่อความหมายด้านใดด้านหนึ่งเข้าด้วยกันเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกันระหว่างสมรรถภาพ (function) ของอวัยวะ 2 ระบบคือ ระบบการได้ยิน และระบบการพูด/เข้าใจคำพูด โดยส่วนใหญ่ผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในระดับมาก (หูตึงมากจนถึงหูหนวก) มักจะมีความพิการทางการสื่อความหมายด้วย เนื่องจากการพูดสื่อสารกับผู้อื่นต้องอาศัยการได้ยิน ในขณะที่ผู้พิการ

ทางการสื่อความหมายอาจไม่จำเป็นต้องมีความบกพร่องทางการได้ยิน แต่มีความบกพร่องของอวัยวะอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการพูดหรือการเข้าใจคำพูด เช่น มีความบกพร่องทางสติปัญญา จิตใจ หรือทางสมอง ในขณะที่มีการได้ยินปกติ จึงทำให้มีปัญหาในการพูดหรือเข้าใจคำพูดของผู้อื่น

จากการศึกษาพบว่าผู้พิการกลุ่มนี้รวม 521 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 2 ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป อัตราความพิการของผู้หญิงและผู้ชายใกล้เคียงกัน กลุ่มอายุที่พบอัตราความพิการด้านการได้ยินหรือการสื่อความหมายสูงสุดคือ กลุ่มอายุ 45 – 49 ปี และกลุ่มอายุ 40 – 44 ปี (ร้อยละ 2) ดังตาราง 12.6

เมื่อพิจารณาแยกตามสมรรถภาพในการทำงานของอวัยวะ (function) สามารถจัดผู้พิการในกลุ่มนี้เป็น 2 กลุ่มย่อยคือผู้พิการทางการได้ยิน และผู้พิการทางการสื่อความหมาย ดังนี้

1. ผู้พิการทางการได้ยิน หมายถึงผู้ที่มีปัญหาหรือมีความลำบากในการฟังเสียงพูดปกติหรือเสียงตะโกน ซึ่งพบว่าในประเทศไทยที่มีปัญหาเรื่องการได้ยินเพียง 367 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 1 ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น เป็นผู้หญิง 210 คน ผู้ชาย 157 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้มีความบกพร่องทางการได้ยินในระดับหูตึง และมีผู้ที่หูหนวกเพียง 36 คนเท่านั้น สาเหตุหลักที่ทำให้มีปัญหาเรื่องการได้ยินคือ ความชรา รองลงมาคือ โรคภัยไข้เจ็บ (ข้อมูลไม่ได้แสดงตาราง)

ตาราง 12.6 จำนวนและร้อยละของผู้พิการทางการได้ยิน หรือการสื่อความหมาย

กลุ่มอายุ (ปี)	จำนวน			ร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
15-19	27	25	52	2.2	1.9	2.1
20-24	24	18	42	2.4	1.6	1.9
25-29	19	22	41	1.5	1.4	1.4
30-34	21	25	46	1.4	1.4	1.4
35-39	16	41	57	1.0	2.1	1.7
40-44	36	36	72	2.4	2.0	2.2
45-49	27	40	67	2.0	2.5	2.3
50-54	18	25	43	1.6	2.0	1.8
55-59	11	16	27	1.5	1.7	1.6
60+	28	46	74	1.4	1.9	1.7
รวม	227	294	521	1.7	1.9	1.8

2. ผู้พิการทางการสื่อความหมาย หมายถึงผู้ที่มีปัญหาหรือมีความลำบากในการเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูดจนทำให้มีปัญหาในการสื่อความหมายกับคนอื่น ซึ่งพบว่าผู้ที่มีความผิดปกติด้านการสื่อความหมายกับผู้อื่น มีจำนวนใกล้เคียงกับผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน คือมีจำนวน 351 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 1 และพบในผู้ชายหรือผู้หญิงในอัตราที่ใกล้เคียงกัน สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาเกิดจากการมีปัญหากับการพูด มีความบกพร่องทางการได้ยิน (หูหนวกหรือหูตึง) และมีปัญหาเกี่ยวกับสมอง เช่น สมองพิการ มีปัญหาทางสติปัญญา (ปัญญาอ่อน) เป็นต้น ส่วนใหญ่ความบกพร่องด้านนี้มักเกิดขึ้นตั้งแต่ยังเล็กเนื่องจากมีโรคภัยไข้เจ็บที่ทำให้มีผลต่อการพูดหรือการเข้าใจคำพูดของผู้อื่น รองลงมาคือความชรา (ข้อมูลไม่ได้แสดงตาราง)

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดของความพิการ 2 กลุ่มย่อยนี้ พบว่าผู้ที่มีความพิการทั้ง 2 ด้านคือมีทั้งปัญหาเรื่องการได้ยินและการสื่อความหมายมีจำนวนไม่มากนักเพียง 196 คน และ ผู้ที่มีปัญหาเฉพาะเรื่องการได้ยินอย่างเดียวมีเพียง 171 คน ในขณะที่ผู้ที่มีปัญหาเฉพาะด้านการสื่อความหมายเพียงอย่างเดียวมีเพียง 154 คน

12.3 สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาภาวะความพิการนี้ศึกษาเฉพาะประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น โดยศึกษาเฉพาะความพิการ 3 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ ความพิการทางกายและการเคลื่อนไหว ความพิการทางการมองเห็น และความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ซึ่งพบว่าร้อยละ 8 ของประชากรศึกษาอายุ 15 ปีขึ้นไปมีความพิการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสูงกว่าการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทั้งนี้เหตุผลที่สำคัญมาจากการใช้คำนิยามที่แตกต่างกันโดยการศึกษาที่ใช้แนวคิดเรื่องความพิการ (Disability) ขององค์การอนามัยโลก ในขณะที่การสำรวจที่ผ่านมาของสำนักงานสถิติแห่งชาติใช้แนวคำถามที่บ่งบอกภาวะความบกพร่อง (Impairment) ประเภทความพิการที่พบมากที่สุดคือ ความพิการทางกายและการเคลื่อนไหว ซึ่งมีสาเหตุหลัก ๆ มาจากโรคเรื้อรัง และความพิการทางการมองเห็น ความพิการทางการเห็นส่วนใหญ่เป็นความบกพร่องทางการมองเห็นชนิดมองเห็นเลือนราง ซึ่งสามารถรักษาหรือแก้ไขได้หากได้รับการรักษาแต่เนิ่น ๆ ส่วนคนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมายพบเพียงร้อยละ 1 คนที่มีความพิการส่วนใหญ่มีความพิการเพียงด้านเดียว

ประเด็นที่น่าสนใจคือ กลุ่มอายุที่พบว่ามีความพิการสูงสุดคือ กลุ่มอายุ 45-49 ปี คือมีความพิการถึงร้อยละ 10 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการเก็บข้อมูลซึ่งเก็บข้อมูลเรื่องคนพิการ ที่ถามเฉพาะคนที่อาศัยอยู่จริงเท่านั้น ไม่รวมผู้ที่ย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่นซึ่ง

อาจเป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรงกว่าผู้ที่ยังคงอยู่บ้าน นอกจากนั้นวิธีการศึกษาเป็นการใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็น การประเมินตนเอง ซึ่งผู้สูงอายุจำนวนมากอาจมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติของคนอายุมากที่ จะต้องมีปัญหาทางสุขภาพ ดังนั้นจึงอาจไม่รายงานว่าตนเองมีความลำบากหรือมีปัญหาในการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ระบุในแบบสอบถามนั้น

ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือกลุ่มประชากรที่ศึกษาคือกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเท่านั้น และไม่ได้ศึกษาผู้ที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม และผู้ที่มีความพิการทางสติปัญญาและ การเรียนรู้ เนื่องจากความพิการสองประเภทนี้เป็นความพิการที่มองเห็นไม่ชัดเจน และต้องการชุด คำถามสำหรับคัดกรองซึ่งต้องผ่านการทดสอบอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

13 ประสิทธิภาพการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ

ยุพิน วรสิริอม

ในปัจจุบันผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งจากครอบครัวมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และ โครงสร้างประชากรของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา การศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเลี้ยงดูและดูแลบิดามารดาที่สูงอายุและผู้สูงอายุอื่น ๆ ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546) นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวในพื้นที่ศึกษา และจำนวนผู้มีประสิทธิภาพในการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทัศนคติของบุคคลเหล่านี้ต่อการให้การเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุในการศึกษานี้หมายถึง พ่อแม่ของผู้ตอบสัมภาษณ์หรือผู้สูงอายุอื่น ๆ ที่อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่เคยหรือกำลังให้การดูแลและเลี้ยงดูผู้สูงอายุในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา

13.1 ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) นี้ มีจำนวนบุคคลอายุ 15 ปีขึ้นไปที่เจนนับได้ทั้งสิ้น 28,873 คน มีจำนวนผู้มีประสิทธิภาพการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาเพียง 5,106 คน หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ 18 ตัวเลขนี้อาจดูน้อย เนื่องจากในจำนวน 28,873 คน ได้รวมผู้ตอบสัมภาษณ์ที่พ่อแม่เสียชีวิตแล้ว และผู้ตอบสัมภาษณ์ที่พ่อแม่อายุน้อยกว่า 60 ปี ในกลุ่มผู้ที่เคยหรือกำลังดูแลผู้สูงอายุนี้ ร้อยละ 75 ได้ให้การเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 1 คนในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา เป็นสัดส่วนใกล้เคียงกันในแต่ละพื้นที่ ร้อยละ 24 ของผู้ที่กำลังดูแลหรือเคยดูแลผู้สูงอายุให้การเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุจำนวน 2 คน ผู้ดูแลในพื้นที่ปลูกข้าวให้การดูแลผู้สูงอายุจำนวน 2 คน ในสัดส่วนสูงที่สุด ผู้ให้การดูแลผู้สูงอายุมากกว่า 2 คนมีจำนวนน้อยมาก (ร้อยละ 1) โดยมีสัดส่วนสูงที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าวเช่นกัน (ตาราง 13.1)

ตาราง 13.1 การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามจำนวนผู้สูงอายุที่ดูแล และพื้นที่

จำนวนผู้สูงอายุที่ดูแล	เมือง/กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
1 คน	75.4	71.0	77.5	77.6	73.6	75.0
2 คน	23.8	27.0	21.7	21.3	25.4	23.9
3 คน	0.8	2.0	0.7	1.1	1.0	1.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,303	818	837	964	1,184	5,106

ผู้มีประสบการณ์การเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย (หญิงร้อยละ 58 และชายร้อยละ 42) โดยเฉพาะในพื้นที่ปลูกข้าว และเมือง/กิ่งเมือง พื้นที่สูงมีผู้ดูแลผู้สูงอายุที่เป็นชายในสัดส่วนที่สูงที่สุด ประมาณสองในสามของผู้มีประสบการณ์การเลี้ยงดูและดูแล ผู้สูงอายุอยู่ในช่วงอายุ 30-49 ปี (ร้อยละ 66) ไม่แตกต่างกันมากนักในแต่ละพื้นที่ (ตาราง 13.2)

ในด้านสถานภาพสมรส ผู้ดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่สมรสแล้ว (ร้อยละ 73) รองลงมาคือ โสด (ร้อยละ 18) แยก หย่า และหย่า ผู้ดูแลสูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลูกพืชไร่และพื้นที่สูงสมรสแล้วในสัดส่วนที่สูงที่สุด รองลงมาคือผู้ดูแลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ผู้ดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ปลูกข้าวและเมือง/กิ่งเมืองเป็นโสดในสัดส่วนสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ (ร้อยละ 23 และ 22 ตามลำดับ)

กว่าครึ่งของผู้ดูแลผู้สูงอายุอยู่ในครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน (ร้อยละ 53) รองลงมาคือ จำนวน 1-3 คน (ร้อยละ 24) (ตาราง 13.2)

ตาราง 13.2 การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา และพื้นที่

ลักษณะของผู้ดูแลผู้สูงอายุ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
เพศ						
ชาย	40.7	37.5	44.3	45.1	43.9	42.4
หญิง	59.3	62.5	55.7	54.9	56.1	57.6
อายุ						
15-19	3.9	3.7	3.1	3.6	3.0	3.5
20-24	4.8	4.2	3.8	6.1	5.1	4.9
25-29	8.5	9.9	10.0	10.6	8.8	9.4
30-34	14.7	14.9	14.2	17.3	14.4	15.1
35-39	18.6	18.5	18.4	18.2	18.6	18.4
40-44	18.8	19.4	19.7	18.0	18.7	18.9
45-49	14.4	12.8	15.7	13.2	13.8	14.0
50-54	9.4	8.7	9.0	7.2	9.8	8.9
55-59	4.2	4.3	3.1	3.7	4.5	4.0
60+	2.8	3.7	3.0	2.1	3.4	3.0
สถานภาพสมรส						
โสด	21.9	22.9	12.9	12.9	17.1	17.8
สมรส	67.4	66.7	79.1	79.1	74.9	73.2
ม่าย	4.1	4.8	3.2	3.0	3.1	3.6
หย่า	2.2	0.5	0.5	0.6	0.7	1.0
แยก	4.3	5.1	4.3	4.4	4.1	4.4
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน						
1-3 คน	25.4	18.5	25.3	23.4	25.1	23.8
4-6 คน	51.0	55.7	56.6	52.3	50.0	52.7
7-9 คน	16.9	20.0	15.8	17.9	20.0	18.1
10-23 คน	6.8	5.7	2.3	6.3	4.9	5.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,303	818	837	964	1,184	5,106

ในด้านการศึกษาของผู้ดูแลผู้สูงอายุ นั้น ร้อยละ 56 ของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาคือจบชั้นมัธยมศึกษา (ร้อยละ 15) และปริญญาตรี (ร้อยละ 8) ผู้ดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ปลูกข้าว จบการศึกษาระดับประถมศึกษาในสัดส่วนที่สูงที่สุด ในขณะที่ผู้ดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง จบการศึกษามากกว่าประถมศึกษาในสัดส่วนที่สูงที่สุด ส่วนพื้นที่สูงมี

ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนหรือจบการศึกษานอกโรงเรียนในสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับ พื้นที่อื่น (ร้อยละ 8 และ 7 ตามลำดับ) (ตาราง 13.3)

ตาราง 13.3 การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามการศึกษา และพื้นที่

ระดับการศึกษา	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ไม่ได้เรียน	2.6	5.1	11.5	18.7	4.6	8.0
ประถมศึกษา	41.3	69.4	65.4	50.6	61.1	56.1
มัธยมศึกษา	25.0	11.2	9.1	8.4	16.9	15.2
อนุปริญญา	4.7	0.6	1.4	1.1	2.8	2.4
ปริญญาตรี	17.3	3.3	2.5	8.4	6.2	8.4
ปริญญาโท	0.9	0.0	0.0	0.0	0.4	0.3
ปริญญาเอก	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
การเปรียญ (พระ)	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1	0.1
การศึกษานอกระบบ (กศน.)	5.6	8.1	8.4	10.5	5.7	7.4
กำลังเรียน	2.5	2.2	1.6	2.2	2.2	2.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,303	818	837	964	1,184	5,106

ผู้ดูแลผู้สูงอายุเกือบร้อยละ 90 เป็นผู้ทำงาน ร้อยละ 7 เป็นแม่บ้าน สำหรับผู้ทำงานส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม (ร้อยละ 54) รองลงมาคืออาชีพค้าขาย (ร้อยละ 13) เมื่อเปรียบเทียบตามพื้นที่ พบว่า พื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่สูง มีผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีอาชีพเกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่อื่นๆ รองลงมาคือ พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองมีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ในสัดส่วนต่ำที่สุด และมีอาชีพค้าขายในสัดส่วนสูงสุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น (ตาราง 13.4)

ตาราง 13.4 การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามสถานภาพการทำงาน อาชีพ และพื้นที่

ข้อมูลของผู้สูงอายุ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
สถานภาพการทำงาน						
ทำงาน	85.8	90.0	90.7	86.9	87.4	87.9
กำลังหางาน	1.7	0.6	0.6	0.8	0.7	0.9
เรียนหนังสือ/เรียนวิชาชีพ	2.4	2.1	1.3	1.2	1.9	1.8
แม่บ้าน (ไม่มีรายได้)	7.4	4.9	4.5	9.4	6.9	6.8
ไม่ได้ทำงาน	2.8	2.4	2.9	1.6	3.1	2.6
อาชีพ						
วิชาชีพ วิชาการ และผู้ปฏิบัติ	14.1	2.0	2.4	9.2	4.8	7.1

งานเกี่ยวข้องกัน						
บริหาร ธุรการและจัดดำเนินการ	1.6	0.8	1.1	1.0	0.6	1.0
เสมียน	4.7	0.7	3.3	1.1	3.3	2.8
ค้าขาย	23.6	8.8	7.6	8.7	12.8	13.2
บริการ	8.9	2.2	4.6	5.1	4.3	5.3
เกษตรกรรม	23.0	71.9	68.6	64.4	55.3	53.9
ขนส่งและคมนาคม	3.5	1.1	1.3	1.3	3.6	2.3
ช่างหรือผู้ปฏิบัติงานใน	18.5	11.8	9.4	4.5	13.3	12.1
กระบวนการผลิตและกรรมกร						
อื่นๆ	2.1	0.7	1.7	4.7	2.0	2.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,303	818	837	964	1,184	5,106

เมื่อพิจารณาถึงด้านรายได้ต่อปีของผู้ดูแลผู้สูงอายุ (ตาราง 13.5) ผู้ดูแลผู้สูงอายุตอบว่าไม่มีรายได้ในสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 35) ซึ่งน่าจะรวมถึงผู้ที่ไม่สามารถคิดรายได้แยกจากรายได้ครัวเรือน พื้นที่ปลูกข้าวมีผู้ดูแลที่ไม่มีรายได้เป็นของตนเองในสัดส่วนสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ (ร้อยละ 46) ในขณะที่ผู้ดูแลในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองไม่มีรายได้เป็นของตนเองในสัดส่วนน้อยที่สุด ส่วนในกลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีรายได้ กลุ่มที่มีสัดส่วนสูงสุด คือ ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001-50,000 บาท และ 50,001-100,000 บาท ต่อปี (ร้อยละ 29 และ 16 ตามลำดับ)

ตาราง 13.5 การกระจายร้อยละของผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำแนกตามรายได้ และพื้นที่

รายได้ต่อปี (บาท)	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
500-10,000	1.4	3.4	3.6	8.2	3.8	3.9
10,001-50,000	22.1	29.2	34.5	28.8	31.1	28.7
50,001-100,000	21.6	11.8	13.4	11.3	16.5	15.5
100,001-200,000	14.1	4.0	5.5	8.2	7.1	8.3
200,001-300,000	7.2	1.7	1.3	1.9	3.3	3.4
300,001-400,000	1.8	0.4	0.4	0.6	0.6	0.8
400,001-500,000	0.9	0.3	0.1	0.2	0.4	0.4
500,001+	2.1	0.7	0.6	0.5	0.9	1.0
ไม่มีรายได้	25.3	45.8	37.2	38.6	32.6	34.8
ไม่ได้ทำงาน	3.1	2.6	3.1	1.8	3.5	2.9
ไม่ตอบ	0.4	0.1	0.4	0.0	0.3	0.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,303	818	837	964	1,184	5,106

13.2 ลักษณะส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลเป็นหญิงมากกว่าชาย (ร้อยละ 61 และร้อยละ 39 ตามลำดับ) โดยเฉพาะในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และพีชไร (ตาราง 13.6)

ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลนั้นมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ดูแล พบว่า ร้อยละ 71 เป็นบิดา/มารดาของผู้ดูแลผู้สูงอายุเอง รองลงมา คือ ร้อยละ 15 เป็นบิดา/มารดาของกลุ่มสมรสของผู้ดูแลผู้สูงอายุ และร้อยละ 10 เป็นปู่/ย่า/ตา/ยาย ของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ตาราง 13.6 การกระจายร้อยละผู้สูงอายุที่ได้รับการเลี้ยงดูและดูแล จำแนกตามเพศ ความสัมพันธ์กับผู้ดูแล และพื้นที่

ผู้สูงอายุ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พีชไร	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
เพศ						
ชาย	36.9	40.0	37.9	40.5	38.7	38.7
หญิง	63.1	60.0	62.1	59.5	61.3	61.3
ความสัมพันธ์กับผู้ดูแล						
บิดามารดา	74.4	72.7	69.0	69.5	69.1	71.1
บิดามารดาของกลุ่มสมรส	11.6	15.6	16.9	16.8	15.6	15.0
ลุง/ป้า/น้า/อา	2.0	1.8	1.5	1.9	1.4	1.7
ปู่/ย่า/ตา/ยาย	9.9	7.9	10.5	9.3	12.2	10.1
พี่ชาย/พี่สาว	0.6	0.9	0.3	0.3	0.3	0.5
ญาติอื่นๆ	1.2	1.1	1.7	1.9	1.3	1.4
คนรู้จัก/เพื่อนบ้าน	0.3	0.0	0.2	0.3	0.1	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,635	1,071	1,031	1,191	1,509	6,437

13.3 ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ รูปแบบ และความถี่ที่ได้รับการดูแล

ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีลักษณะใกล้เคียงกันในทุกพื้นที่ กล่าวคือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 47) อยู่ในบ้านเดียวกันกับผู้ดูแลผู้สูงอายุ พื้นที่ที่มีผู้สูงอายุอยู่บ้านเดียวกับผู้ดูแลใน สัดส่วนที่มากที่สุด คือ พื้นที่ปลูกข้าว นอกจากนี้ พบว่า ร้อยละ 16 ของผู้สูงอายุอยู่บ้านติดกันกับผู้ดูแล ซึ่งมี สัดส่วนใกล้เคียงกันในทุกพื้นที่ ผู้สูงอายุที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันกับผู้ดูแล มีประมาณร้อยละ 10 โดยใน

พื้นที่สูงมีผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่บ้านใกล้กันกับผู้ดูแลแต่อยู่ในเขตหมู่บ้านเดียวกันในสัดส่วนที่มากที่สุด (ร้อยละ 17) ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนละหมู่บ้านกับผู้ดูแลแต่อยู่ในเขตอำเภอเดียวกันมีประมาณร้อยละ 8 มีสัดส่วนมากที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และเศรษฐกิจผสมผสาน นอกจากนี้เป็นผู้สูงอายุที่อยู่ต่างอำเภอกับผู้ดูแล แต่ในจังหวัดเดียวกัน และภาคเดียวกัน ตามลำดับ

ส่วนรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุนั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับการดูแลโดยผู้ดูแลซื้ออาหารให้ ให้เงินใช้ พาไปหาหมอเมื่อเจ็บป่วย ซื้อเสื้อผ้าให้ และไปเยี่ยมเยียน เป็นร้อยละ 72, 69, 59, 33 และ 30 ตามลำดับ (ตาราง 13.7)

ตาราง 13.7 การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามที่อยู่อาศัย รูปแบบการดูแล และพื้นที่

ผู้สูงอายุ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ						
บ้านเดียวกันกับผู้ดูแล	48.9	61.4	36.3	37.3	48.8	46.8
บ้านติดกัน/ข้างบ้าน	10.6	19.6	20.0	14.4	16.9	15.8
หมู่บ้านเดียวกัน	5.5	7.6	11.8	16.9	9.0	9.8
อำเภอเดียวกัน	11.0	5.5	7.4	7.1	9.2	8.4
จังหวัดเดียวกัน	9.6	3.5	7.4	9.4	5.6	7.2
ภาคเดียวกัน	8.2	2.0	9.2	5.7	5.7	6.3
คนละภาค	6.1	0.4	7.5	8.0	4.0	5.2
สถานสงเคราะห์	0.0	0.1	0.0	0.3	0.0	0.1
ต่างประเทศ เช่น พม่า	0.1	0.0	0.4	1.0	0.9	0.5
รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)						
ให้เงินใช้	68.6	69.7	69.5	78.7	60.0	68.8
ซื้ออาหารให้	69.4	84.4	68.3	69.6	70.2	71.9
ซื้อเสื้อผ้าให้	31.4	37.1	28.1	46.4	25.2	33.2
เมื่อเจ็บป่วยพาไปหาหมอ	60.7	69.8	50.2	58.6	57.5	59.4
ไปเยี่ยมเยียน	34.0	16.3	31.2	39.8	25.8	29.8
จ้างคนอื่นดูแล	0.6	0.2	0.2	0.1	0.5	0.4
ปรนนิบัติดูแลเอง	4.1	4.2	4.6	1.2	6.9	4.3
ไม่ตอบ	0.4	0.0	0.7	0.0	0.0	0.2
จำนวน	1,635	1,071	1,031	1,191	1,509	6,437

13.4 การให้การดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบัน

เมื่อสอบถามถึงการให้การดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบัน พบว่า กว่าร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุในทุกพื้นที่ยังได้รับการดูแลอยู่ ส่วนผู้สูงอายุที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงว่าเคยให้การดูแลแต่ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้ว มีร้อยละ 12 ร้อยละ 2 ของผู้สูงอายุยังมีชีวิตอยู่แต่ไม่ได้รับการดูแลจากผู้ให้สัมภาษณ์แล้วด้วยเหตุผลอื่น (ตาราง 13.8)

ในจำนวนผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตอยู่แต่ไม่ได้รับการดูแลจากผู้ให้สัมภาษณ์แล้ว เนื่องจากผู้สูงอายุย้ายไปอยู่กับญาติคนอื่น ๆ (ร้อยละ 47) ไปอยู่กับลูกคนอื่น ๆ (ร้อยละ 32) และมีปัญหาส่วนตัวหรือแยกครัวเรือนออกไป (ร้อยละ 15) เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ พบว่า สาเหตุที่ผู้สูงอายุไม่ได้รับการดูแลแล้วเนื่องจากย้ายไปอยู่กับญาติของผู้สูงอายุในพื้นที่สูงเป็นสัดส่วนมากที่สุด ในขณะที่การย้ายไปอยู่กับลูกคนอื่นพบในพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด สำหรับสาเหตุที่ย้ายออกไปเนื่องจากมีปัญหาส่วนตัวหรือแยกครัวเรือนไปโดยไม่ระบุสาเหตุที่ชัดเจนพบมากที่สุดในพื้นที่พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน

เมื่อพิจารณาเฉพาะผู้สูงอายุที่ยังได้รับการดูแลอยู่ พบว่า ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเป็นระยะเวลา 5-9 ปี และ 0-4 ปี (ร้อยละ 23) ในสัดส่วนที่สูงที่สุด รองลงมาคือ 10-14 ปี, 15-19 ปี และ 20-24 ปี คิดเป็นร้อยละ 20, 16, และ 9 ตามลำดับ

13.5 ทศนคติต่อการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุที่ยังได้รับการดูแลอยู่ เมื่อสอบถามผู้ดูแลผู้สูงอายุว่าจะเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุไปอีกนานเท่าใด พบว่า สำหรับผู้สูงอายุเกือบทุกคน (ร้อยละ 99) มีผู้ดูแลที่ตอบว่าจะให้การเลี้ยงดูและดูแลไปจนกว่าผู้สูงอายุจะเสียชีวิตในทุกพื้นที่ (ตาราง 13.9)

ตาราง 13.8 การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามการได้รับการดูแลในปัจจุบัน ระยะเวลาในการได้รับการดูแล เหตุผลที่ไม่ได้รับการดูแลแล้ว และพื้นที่

ลักษณะการดูแลผู้สูงอายุ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
การได้รับการดูแลในปัจจุบัน						
ยังได้รับการดูแล	88.5	85.7	86.6	86.0	84.2	86.3
เสียชีวิตแล้ว	10.5	12.5	12.2	11.3	13.7	12.0

ไม่ได้รับการดูแลแล้ว	0.7	1.6	1.2	2.6	1.9	1.6
ไม่ตอบ	0.2	0.2	0.0	0.1	0.3	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,635	1,071	1,031	1,191	1,509	6,437
(ถ้ายังได้รับการดูแล)ระยะเวลาที่ดูแล						
ผู้สูงอายุ						
0-4 ปี	19.2	20.4	20.7	28.0	24.6	22.5
5-9 ปี	24.0	22.7	22.7	22.9	23.5	23.2
10-14 ปี	20.4	20.9	20.6	17.8	18.4	19.6
15-19 ปี	16.8	18.7	16.9	16.1	11.7	15.9
20-24 ปี	8.9	8.6	7.4	7.6	9.8	8.6
25-29 ปี	5.6	5.2	5.3	4.1	5.5	5.2
30-34 ปี	2.2	1.1	2.0	1.1	3.6	2.1
35-39 ปี	1.3	0.7	0.9	0.6	0.9	0.9
40 ปี ขึ้นไป	0.4	0.2	0.5	0.5	0.6	0.4
ไม่ตอบ	1.3	1.5	3.0	1.4	1.4	1.7
รวม	100.0	16.5	16.1	18.4	22.9	100.0
จำนวน	1,447	918	893	1,024	1,270	5,552
เหตุผลที่ไม่ได้รับการดูแลแล้ว						
ไปอยู่กับญาติของผู้สูงอายุ	50.0	17.7	33.3	58.1	57.1	47.0
ไปอยู่กับลูกคนอื่นๆ	25.0	82.4	25.0	25.8	14.3	32.0
มีปัญหาส่วนตัว	8.3	0.0	25.0	3.2	14.3	9.0
แยกครัวเรือนออกไป	0.0	0.0	0.0	9.7	10.7	6.0
ผู้สูงอายุไปบวช/พระ	8.3	0.0	0.0	0.0	3.6	2.0
ไม่มีรายชื่อ	8.3	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
ไม่ตอบ	0.0	0.0	16.7	3.2	0.0	3.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	12	17	12	31	28	100

ส่วนที่สนใจต่อการให้การเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุนั้น ร้อยละ 98 ของผู้สูงอายุ มีผู้ดูแลที่เห็นว่า การเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุไม่ได้เป็นภาระแต่อย่างใด สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่ผู้ดูแลตอบว่า การดูแลผู้สูงอายุเป็นภาระนั้น ส่วนใหญ่เป็นภาระด้านเงินทอง (ร้อยละ 53) รองลงมาคือ ภาระในการให้การดูแลปรนนิบัติ ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุดูแลช่วยเหลือตนเองไม่ได้แล้ว (ร้อยละ 15) เป็นภาระในด้านการจัดหาอาหารการกินให้แก่ผู้สูงอายุ (ร้อยละ 14) เป็นภาระในด้านการรักษาพยาบาล (ร้อยละ 13) และร้อยละ 8 ไม่มีเวลาในการให้การดูแล เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ พบว่า ผู้สูงอายุเป็นภาระด้านเงินทอง และด้านอาหารการกินมากที่สุดในพื้นที่ปลูกข้าว เป็นภาระด้านการปรนนิบัติมากที่สุดในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน เป็นภาระด้านการรักษาพยาบาลมากที่สุดในพื้นที่สูง และเป็นภาระเพราะไม่มีเวลามากที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ตาราง 13.9)

13.6 สรุป

ถึงแม้ว่าจะมีผู้ที่มีประสบการณ์ในการให้การเลี้ยงดูและดูแลบิดามารดาที่สูงอายุและผู้สูงอายุอื่นๆ ในการสำรวจครั้งนี้เพียงร้อยละ 18 ของจำนวนผู้ถูกเจนนับทั้งสิ้น 28,873 คน ก็ตาม ในจำนวนดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนวัยทำงาน อายุระหว่าง 35-44 ปี ซึ่งคนในวัยดังกล่าวนี้เป็นวัยที่ต้องทำงานหนักเพื่อสร้างครอบครัว และฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ให้เข้มแข็ง แต่ทัศนคติและการปฏิบัติของคนกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ายังคงมีความกตัญญูต่อบุพการีของตนอยู่ และไม่ได้คิดว่าผู้สูงอายุเป็นภาระในการให้การเลี้ยงดูและดูแล ข้อมูลที่น่าเสนอเป็นเบื้องต้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าในอนาคตผู้สูงอายุในสังคมไทย ซึ่งจะทวีจำนวนมากขึ้นจะยังมีลูกหลานคอยให้การเลี้ยงดูและดูแลอย่างแน่นอน เพราะสิ่งที่เขาปฏิบัติต่อบิดามารดาที่สูงอายุในขณะนี้จะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานที่จะปฏิบัติต่อเขาในอนาคตต่อไป

ตาราง 13.9 การกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ
ทัศนคติของผู้ดูแล และพื้นที่

จำแนกตามระยะเวลาที่จะได้รับการเลี้ยงดูต่อไป

การได้รับการดูแล	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ระยะเวลาที่จะได้รับการเลี้ยงดูต่อไป						
1 – 20 ปี	0.2	0.0	0.3	0.1	0.4	0.2
จนกว่าจะเสียชีวิต	99.6	99.7	99.2	99.6	99.0	99.4
ไม่แน่นอนระบุไม่ได้	0.0	0.2	0.0	0.0	0.2	0.1
ไม่ตอบ	0.3	0.1	0.5	0.3	0.5	0.3
ทัศนคติต่อการเลี้ยงดูและดูแลผู้สูงอายุ						
เป็นภาระ	1.5	1.0	2.8	3.5	2.2	2.1
ไม่เป็นภาระ	98.2	98.9	97.2	96.3	97.7	97.7
ไม่ตอบ	0.4	0.1	0.0	0.2	0.1	0.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,447	918	893	1,024	1,270	5,552
เป็นภาระด้านใด						
(ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)						
ด้านเงินทอง	57.1	88.9	32.0	52.8	57.1	52.9
ด้านการรักษาพยาบาล	14.3	0.0	8.0	19.4	10.7	12.6
ด้านที่พักอาศัย	0.0	0.0	0.0	0.0	3.6	0.8
ด้านอาหารการกิน	19.1	44.4	12.0	11.1	7.1	14.3
ด้านเสื้อผ้า/เครื่องนุ่งห่ม	0.0	0.0	4.0	0.0	0.0	0.8
ด้านพาหนะ	0.0	0.0	8.0	2.8	0.0	2.5
ดูแลปรนนิบัติ	4.8	0.0	4.0	5.6	50.0	15.1
ไม่ค่อยมีเวลาดูแล	14.3	0.0	8.0	8.3	3.6	7.6
ไม่ตอบ	4.8	0.0	24.0	11.1	17.9	13.5
รวม	17.7	7.6	21.0	30.3	23.5	100.0
จำนวน	21	9	25	36	28	119

14 การเดินทางประจำแบบไปเช้า-กลับเย็น

สุรียพร พันพื้ง

การเดินทางประจำแบบไปเช้า-กลับเย็นในรายงานฉบับนี้หมายถึง การที่บุคคลเดินทางในระหว่างวัน คือการเดินทางจากบ้าน และกลับบ้านในวันเดียวกัน ซึ่งการเดินทางนี้ หมายถึง การเดินทางจากบ้านไปสถานที่ทำงานทั้งสำหรับในภาคเกษตรกรรม และนอกภาคเกษตรกรรม หรือไปเรียนหนังสือ

เวลาที่ใช้ในการเดินทาง หมายถึง เฉพาะเวลาที่เดินทางเที่ยวไป คือเวลาตั้งแต่ออกเดินทางจากบ้าน ไปถึงจุดหมายปลายทาง โดยรวมเวลาที่บุคคลนั้นหยุดเพื่อรับ-ส่งผู้อื่น หรือแม้กระทั่งการแวะซื้อของ หรืออาหารระหว่างที่เดินทางไปสถานที่ทำงาน หรือสถานที่เรียนหนังสือ

ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หมายถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทางทั้งเที่ยวไป และเที่ยวกลับ คิดเป็นค่าใช้จ่ายต่อเดือน ในกรณีที่มิมีรายจ่ายไม่แน่นอน ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ประมาณค่าใช้จ่าย โดยเฉลี่ยต่อเดือน

พาหนะหลัก หมายถึง พาหนะที่บุคคลนั้นใช้ในการเดินทางไปสถานที่ทำงาน หรือสถานที่เรียน โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ระบุ ในกรณีที่ไม่สามารถระบุได้ “พาหนะหลัก” หมายถึง พาหนะที่บุคคลนั้นใช้ในการเดินทางนานที่สุด เช่น ตอบว่า จากบ้านนั่งรถมอเตอร์ไซค์ 20 นาที แล้วต่อรถเมล์ประจำทางอีก 10 นาที จึงถึงสถานที่ทำงาน ในที่นี้พาหนะหลักคือ รถมอเตอร์ไซค์

สถานที่เดินทางไป หรือจุดหมายปลายทาง แยกออกเป็นศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก สถานี่เรียนวิชาชีพ เช่น ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน ที่ทำงานในภาคเกษตร คือ ไร่ นา สวน ป่า หรือสถานที่เลี้ยงสัตว์ และสถานที่ทำงานนอกภาคเกษตร เช่น โรงงาน บริษัท ธนาคาร โรงพยาบาล ร้านค้า และสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น

เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดการเดินทางของบุคคลอายุ 4-14 ปี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลคือหัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลในครัวเรือนที่รู้ข้อมูลของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน ในขณะที่ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งสำหรับบุคคลอายุ 15-19 ปีนั้น ผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่ทำการเดินทางด้วยตนเอง ดังนั้น ในการวิเคราะห์จึงได้แยกนำเสนอเป็น 2 กลุ่มดังกล่าว

14.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เดินทาง ไปเข้า-กลับเย็น

ตาราง 14.1 การกระจายร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนอายุ 4-14 ปี และบุคคลอายุ 15-59 ปี
จำแนกตามสถานภาพ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

สถานภาพ	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
4-14						
- นักเรียน	98.8	98.1	94.9	96.3	96.3	96.8
- ทำงาน	1.2	1.9	5.1	3.7	3.7	3.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	839,1	719,1	961,1	392,3	213,2	924,10
15-59						
- นักเรียน/นักศึกษา	10.5	8.4	5.4	4.0	6.8	7.0
- ทำงาน	89.5	91.6	94.6	96.0	93.2	93.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	523,4	579,3	490,3	041,5	697,4	330,21

ประชากรอายุ 4-14 ปี คือ ประชากรวัยเรียน ซึ่งปกติประชากรในกลุ่มนี้ทุกคนน่าจะกำลังเรียนหนังสือ พื้นที่เมือง/กึ่งเมืองมีสัดส่วนประชากรอายุ 4-14 ปี ที่กำลังเรียนหนังสือสูงสุด คือ ประมาณร้อยละ 97

ในทางตรงกันข้ามประมาณร้อยละ 93 ของบุคคลอายุ 15-19 ปีเป็นผู้ที่ทำงาน ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 7 ของประชากรกลุ่มนี้เป็นนักเรียน/นักศึกษา โดยประชากรในพื้นที่สูงมีสัดส่วนผู้กำลังทำงานสูงสุด และประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง มีสัดส่วนผู้ที่กำลังทำงานต่ำที่สุด ซึ่งปกติประชากรในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงาน หรือคือประชากรวัยทำงาน แต่อาจจะมีผู้ที่เรียนหนังสืออยู่บ้างซึ่งเป็นสัดส่วนไม่สูงนัก โดยปกติถ้าเรียนหนังสือ ก็จะจบระดับปริญญาตรีเมื่ออายุประมาณ 21-22 ปี

14.2 สถานที่ที่เดินทางไป (สถานที่เรียน – สถานที่ทำงาน)

โดยเฉลี่ยในทุกพื้นที่ศึกษา ประมาณร้อยละ 98 ของประชากรอายุ 4-14 ปี เดินทางไปสถานที่เรียน และมากกว่าครึ่งของ ประชากรอายุ 15-19 ปี เดินทางไปสถานที่ทำงานภาคเกษตร เช่น ไร่ นา สัดส่วนของประชากรที่เดินทางไปทำงานในไร่นาสูงสุดในพื้นที่พืชไร่ และพื้นที่สูง

คือประมาณร้อยละ 70 ในขณะที่ประมาณร้อยละ 73 ของประชากรพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง อายุ 15–19 ปี มีการเดินทางไปสถานที่ทำงานนอกภาคเกษตร เช่น โรงงาน สถานที่ราชการ บริษัทสูงที่สุด (ตาราง 14.2)

14.3 เวลาที่ใช้ในการเดินทาง

โดยเฉลี่ยประชากรวัยเรียนอายุ 4–14 ปี ใช้เวลาในการเดินทางไปโรงเรียน/หรือสถานที่ทำงานโดยเฉลี่ย 16 นาที โดยเด็กที่อาศัยในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง มีเวลาเฉลี่ยในการเดินทางสั้นที่สุด คือประมาณ 14 นาที ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ามีโรงเรียนในเขตเมืองมากกว่าเขตพื้นที่อื่น ๆ ทำให้ผู้ปกครองหรือเด็กเองมีโอกาสเลือกโรงเรียนใกล้บ้าน ได้มากกว่าเด็กที่อยู่ในพื้นที่อื่น โดยทั้งเด็กชาย และหญิง ใช้เวลาในการเดินทางเกือบเท่ากัน ในทุกพื้นที่ที่ศึกษา (ตาราง 14.3)

ตาราง 14.2 การกระจายร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนอายุ 4–14 ปี และบุคคลอายุ 15–19 ปี จำแนกตามสถานภาพ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

สถานที่	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
4-14						
- โรงเรียน	99.4	99.0	97.1	97.4	97.8	98.0
- สถานที่ทำงานในภาคเกษตร	0.1	0.9	2.8	2.2	1.7	1.6
- สถานที่ทำงานนอกภาคเกษตร	0.6	0.1	0.1	0.3	0.5	0.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน *	621,1	457,1	1,484	779,2	877,1	218,9
15-59						
- โรงเรียน	10.3	8.4	5.4	3.9	6.7	6.9
- สถานที่ทำงานในภาคเกษตร	17.1	62.5	71.1	69.8	55.0	54.4
- สถานที่ทำงานนอกภาคเกษตร	72.6	29.1	23.5	26.2	38.2	38.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน *	519,4	579,3	490,3	040,5	697,4	325,21

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจาก การไม่ทราบ/ไม่ตอบ ข้อมูลของสมาชิกในครัวเรือนและในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

ตาราง 14.3 เวลาเดินทางเฉลี่ย (นาที) ของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4-14 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่ , รอบ 4 (2546)

เพศ	เมือง /กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ชาย	14.0	16.1	16.7	16.7	16.2	16.0
(จำนวน) *	841	698	765	1,437	899	4640
หญิง	13.8	15.9	16.9	16.5	16.2	16.0
(จำนวน) *	772	755	713	1,325	957	522,4

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจากการไม่ทราบ/ไม่ตอบ ข้อมูลของสมาชิกในครัวเรือนและในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประชากรหญิง-ชาย อายุ 15-59 ปี พบว่า ประชากรชายใช้เวลาในการเดินทางไปสถานที่ทำงาน/เรียน มากกว่าประชากรหญิง ประมาณ 2 นาที และเมื่อเปรียบเทียบตามสถานที่อยู่อาศัย พบว่า ประชากรวัยทำงานในพื้นที่สูง ทั้งชาย และหญิง ใช้เวลาในการเดินทางไปสถานที่ทำงาน/เรียน เฉลี่ยประมาณ 24 นาที ซึ่งสูงที่สุดในขณะที่ประชากรหญิงในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง พืชไร่ และผสมผสาน ใช้เวลาเดินทาง ประมาณ 16 นาที ซึ่งน้อยกว่าประชากรชายในพื้นที่เดียวกัน และน้อยกว่าประชากรหญิงในพื้นที่ปลูกข้าว และที่สูงด้วย (ตาราง 14.4)

ตาราง 14.4 เวลาเดินทางเฉลี่ย ของบุคคลอายุ 15-59 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

เพศ	เมือง /กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ชาย	19.2	19.1	17.4	24.0	17.7	19.8
(จำนวน) *	918,1	560,1	617,1	583,2	175,2	853,9
หญิง	15.5	18.8	15.8	23.5	16.2	18.1
(จำนวน) *	869,1	1,675	628,1	2,036	997,1	9,205

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจากการไม่ทราบ/ไม่ตอบ และในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

14.4 ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

การคำนวณค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการเดินทางสำหรับการศึกษา¹ จำนวนจากเฉพาะกลุ่มประชากรที่เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อเดือน เนื่องจากมีประชากรจำนวนหนึ่งที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เช่น ผู้ที่เดิน หรือโดยสารรถคนอื่น ๆ ไปเรียน/ทำงาน ซึ่งไม่เสียค่าใช้จ่าย

ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการเดินทางไปเรียนหรือทำงานของประชากร อายุ 4-14 ปี ประมาณ เดือนละ 217 บาท และ 215 บาท สำหรับเด็กชาย และเด็กหญิง ตามลำดับ เด็กที่อาศัยในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงกว่าผู้ที่อาศัยในพื้นที่อื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ในตาราง 14.3 พบว่าเด็กในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองใช้เวลาเดินทางสั้นที่สุด ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าเด็กเหล่านี้เดินทางโดยพาหนะส่วนตัว ซึ่งมักจะมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าพาหนะอื่นๆ (ตาราง 14.5)

เมื่อเปรียบเทียบตามพื้นที่ พบว่าประชากรวัยเรียนในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน เสียค่าใช้จ่ายต่อเดือน ประมาณ 233 บาทสำหรับเด็กชาย และ 231 บาทสำหรับเด็กหญิง รองลงมาคือประชากรในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่สูง ตามลำดับ เป็นที่น่าสนใจว่าค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเด็กผู้ชายในเมือง/กึ่งเมือง สูงกว่าค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเด็กผู้ชายในพื้นที่สูงถึง 100 บาทต่อเดือน และค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเด็กผู้หญิงวัยเรียน ในเมือง/กึ่งเมือง สูงกว่า ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเด็กผู้หญิงในพื้นที่สูง ประมาณ 90 บาทต่อเดือน (ตาราง 14.5)

ตาราง 14.5 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับเฉลี่ย ของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4 - 14 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

เพศ	เมือง /กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ชาย	260.8	219.0	195.2	161.7	233.2	217.0
(จำนวน) *	466	301	369	370	467	973,1
หญิง	251.9	206.3	204.1	162.8	231.6	215.3
(จำนวน) *	454	356	382	354	572	118,2

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจาก การไม่ทราบ/ไม่ตอบ ข้อมูลของสมาชิกในครัวเรือนและในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

สำหรับประชากรวัยทำงาน อายุ 15-59 ปีนั้น พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการเดินทางไปทำงานหรือโรงเรียนมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือโดยรวมประชากรชายในวัยทำงานมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงกว่าประชากรหญิงมากกว่าถึง 2 เท่า คือผู้ชายเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 332 บาทต่อเดือน ในขณะที่ผู้หญิงเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 160 บาท ต่อเดือน โดยความแตกต่างนี้แสดงอย่างชัดเจนในทุกพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่สูงที่ผู้หญิงเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อเดือนต่ำกว่าผู้ชายถึงเกือบ 4 เท่า (ตาราง 14.6)

ตาราง 14.6 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไป-กลับเฉลี่ยของบุคคลอายุ 15 - 59 ปี จำแนกตามเพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

เพศ	เมือง/กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ชาย	439.1	358.8	248.6	8,226	393.9	332.3
(จำนวน) *	361,2	1,761	1,787	2,856	2,460	11,225
หญิง	245.6	186.4	147.3	59.6	177.6	160.4
(จำนวน) *	927,2	186,2	067,2	259,3	876,2	13,315

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจาก การไม่ทราบ/ไม่ตอบ และในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

ทั้งประชากรชายและประชากรหญิงวัยทำงาน อายุ 15-59 ปีในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงที่สุด และสูงกว่าค่าใช้จ่ายของประชากรที่ในพื้นที่สูง ที่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่ำที่สุด ถึงประมาณ 2 เท่าสำหรับผู้ชาย และ 4 เท่าสำหรับผู้หญิง

ประชากรชายวัยทำงานในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานเสียค่าใช้จ่ายรองลงมาจากประชากรชายในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง โดยที่เสียค่าใช้จ่ายเกือบ 400 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายรองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายของประชากรชายในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่สูง ตามลำดับ ส่วนประชากรหญิงในพื้นที่ปลูกข้าว เสียค่าใช้จ่ายรองลงมาจากประชากรหญิงในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง โดยที่เสียค่าใช้จ่ายประมาณ 186 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายรองลงมาคือค่าใช้จ่ายของประชากรหญิงในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน พืชไร่ และที่สูง ตามลำดับ (ตาราง 14.6)

14.5 พาหนะหลัก

พาหนะหลักของทั้งประชากรชาย-หญิง อายุ 4-14 ปี ที่ใช้เดินทาง ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งพาหนะหลักคือ รถมอเตอร์ไซค์ส่วนตัว (“รถมอเตอร์ไซค์ส่วนตัว” หมายถึง การใช้รถมอเตอร์ไซค์โดยไม่เสียค่าโดยสารให้เจ้าของรถ โดยที่รถนั้นอาจเป็นของครัวเรือน พ่อแม่ หรือรถของพ่อแม่ที่อนุญาตให้ใช้ เป็นต้น) โดยทั่วไปจากการสังเกตคือ พ่อ หรือแม่ มักจะใช้รถมอเตอร์ไซค์เป็นพาหนะในการไปรับ-ส่งลูกไปโรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรถมอเตอร์ไซค์ เป็นพาหนะที่ราคาไม่สูงมาก และสามารถใช้ได้กับถนนเกือบทุกชนิด เดินทางได้ในเวลารวดเร็ว ประชากรชายอายุ 4-14 ปี อาศัยในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองใช้รถมอเตอร์ไซค์เป็นพาหนะหลักในการ

เดินทางมากที่สุด (ร้อยละ 44) รองลงมาคือเด็กผู้ชายที่อาศัยในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน พี่ชไร่ ปลุกข้าว และที่สูงตามลำดับ (ตาราง 14.7)

รถรับ-ส่ง เป็นพาหนะหลักที่ประชากรอายุ 4-14 ปีใช้ในการเดินทางรองลงมาจากรถมอเตอร์ไซค์ ซึ่งรถรับ-ส่งนี้อาจเป็นรถที่จัดโดยโรงเรียนหรือสถานที่ทำงาน หรือเป็นรถที่ผู้โดยสารจัดการจ้างเหมากันเอง คือการให้รถมาบริการรับ-ส่งเป็นประจำ แล้วจ่ายค่าโดยสารเป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือน โดยเฉพาะพื้นที่ที่ไม่มีรถประจำทางวิ่งเป็นประจำ โดยประชากรชายวัยเรียนอายุ 4-14 ปีในพื้นที่พี่ชไร่ (ร้อยละ 29) ใช้บริการรถรับ-ส่งมากที่สุด รองลงมาคือ เด็กชายในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน ปลุกข้าว เมืองกึ่งเมือง และที่สูง ตามลำดับ (ตาราง 14.7)

พาหนะหลักที่มีความสำคัญรองลงมาคือ รถจักรยาน โดยประชากรชายวัยเรียนอายุ 4-14 ปีอาศัยในพื้นที่ปลุกข้าว (ร้อยละ 27) ใช้รถจักรยานเป็นพาหนะหลักในการเดินทางมากกว่าผู้ที่อาศัยในพื้นที่อื่น ๆ (ตาราง 14.7)

เป็นที่น่าสังเกตว่ารถประจำทางไม่ได้เป็นพาหนะหลักที่มีความสำคัญในทุกพื้นที่ศึกษา ซึ่งอาจเนื่องมาจากการบริการที่ยังไม่ครอบคลุม และความถี่ของการบริการ ทำให้ผู้นิยมใช้รถประจำทางไม่มากนัก เช่นเดียวกับรถมอเตอร์ไซค์รับจ้าง และรถส่วนตัว ที่มีผู้ใช้เป็นประจำไม่มากนัก ซึ่งอาจเนื่องมาจากราคาของพาหนะส่วนตัว และค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าพาหนะชนิดอื่น ๆ (ตาราง 14.7) สิ่งที่น่าสนใจ คือ ประชากรชายวัยเรียนอายุ 4-14 ปี อาศัยในพื้นที่สูงมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55) เดินไปโรงเรียน หรือสถานที่ทำงาน ซึ่งอาจเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศ ความยากจนที่ไม่สามารถเป็นเจ้าของพาหนะเช่นรถจักรยาน หรือรถมอเตอร์ไซค์ ไม่สามารถจ่ายค่าโดยสาร หรือเป็นการเดินทางในระยะทางสั้น ๆ สามารถเดินได้โดยสะดวก ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 10 ของเด็กชายวัยเรียนอายุ 4-14 ปีในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง เศรษฐกิจผสมผสาน เดินไปโรงเรียน/สถานที่ทำงาน (ตาราง 14.7)

ตาราง 14.7 การกระจายร้อยละของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4 - 14 ปี จำแนกตามพาหนะหลัก เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

พาหนะหลัก	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พี่ชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ชาย						
เดิน	9.9	15.6	16.6	54.8	9.2	25.6
รถจักรยาน	10.9	27.1	19.0	7.7	18.2	15.1
รถมอเตอร์ไซค์						
- ส่วนตัว	43.5	28.8	29.7	15.3	39.7	29.6

- รับจ้าง	0.5	0.1	0.1	0.6	0.3	0.4
รถประจำทาง	5.8	2.6	3.1	0.8	2.4	2.7
รถรับ-ส่ง	19.4	24.0	28.6	18.9	24.2	22.4
รถส่วนตัว	9.9	1.6	2.3	0.7	5.3	3.7
พาหนะประเภทอื่น ๆ	0.2	0.1	0.5	1.1	0.4	0.6
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน *	842	697	767	1,436	899	641,4
หญิง						
เดิน	9.3	15.9	15.4	56.3	8.6	25.0
รถจักรยาน	8.9	22.8	16.7	5.4	12.4	12.2
รถมอเตอร์ไซค์						
- ส่วนตัว	44.8	28.2	32.4	15.4	41.1	30.7
- รับจ้าง	0.4	0.4	0.3	0.4	0.3	0.4
รถประจำทาง	5.7	2.6	3.2	1.1	2.5	2.8
รถรับ-ส่ง	19.8	28.2	29.3	19.1	30.3	24.7
รถส่วนตัว	10.6	2.0	1.7	1.4	4.6	3.8
พาหนะประเภทอื่น ๆ	0.4	0.0	1.0	0.9	0.2	0.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน *	772	756	713	1,322	958	521,4

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจาก การไม่ทราบ/ไม่ตอบ ข้อมูลของสมาชิกในครัวเรือน และในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

พาหนะหลักที่สำคัญที่ประชากรชายวัยทำงานอายุ 15-59 ปี ใช้เดินทางไปสถานที่ทำงานหรือเรียนหนังสือ คือ รถมอเตอร์ไซค์ส่วนตัว (ร้อยละ 35) โดยที่ประชากรชายวัยทำงานอายุ 15-59 ปี ที่อาศัยในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง เดินทางโดยรถมอเตอร์ไซค์ส่วนตัวมากกว่าผู้ที่อาศัยในพื้นที่อื่น ๆ ประชากรชายวัยทำงานในพื้นที่สูงมีสัดส่วนผู้ที่ใช้รถมอเตอร์ไซค์ส่วนตัวต่ำที่สุด (ร้อยละ 23) (ตาราง 14.8)

รถส่วนตัว เป็นพาหนะหลักที่ประชากรชายวัยทำงาน อายุ 15-59 ปี (ร้อยละ 11) ใช้ในการเดินทางรองลงมาจากรถมอเตอร์ไซค์ โดยที่ร้อยละ 18 ของประชากรในเมือง/กึ่งเมือง ใช้รถส่วนตัว ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดเทียบกับประชากรในพื้นที่อื่น ๆ โดยที่ประชากรในพื้นที่สูงเพียงร้อยละ 5 เดินทางไปทำงาน หรือไปเรียนโดยรถส่วนตัว ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง อาจมีรายได้เพียงพอที่สามารถเป็นเจ้าของรถส่วนตัว และรับผิดชอบ ค่าใช้จ่ายได้ด้วย (ตาราง 14.8)

รถรับ-ส่ง ยังคงมีความสำคัญสำหรับการเดินทางไปทำงาน หรือไปเรียนในทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับรถประจำทางที่มีความสำคัญต่อประชากรชายวัยทำงานในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง มากกว่าผู้ที่อาศัยในพื้นที่อื่น ๆ (ตาราง 14.8)

พาหนะประเภทอื่น ๆ ในการศึกษา นี้ หมายถึง พาหนะที่เกษตรกรประดิษฐ์หรือดัดแปลงขึ้นมาเอง เช่น รถอีแต๋น รถมอเตอร์ไซค์ที่มีการพ่วงที่นั่ง รวมทั้งรถไฟ และเรือ พาหนะประเภทอื่นที่กล่าวมานี้ เป็นพาหนะหลักที่มีความสำคัญมากกว่ารถประจำทางหรือรถจักรยาน โดยเฉพาะประชากรชายวัยทำงาน อายุ 15-59 ปี (ร้อยละ 9) ที่อาศัยในพื้นที่สูงใช้พาหนะเหล่านี้ มากกว่าผู้ที่อาศัยในพื้นที่อื่น ๆ (ตาราง 14.8)

รถจักรยานและมอเตอร์ไซค์รับจ้างถูกใช้เป็นพาหนะหลักในการเดินทางของประชากรชายวัยทำงาน อายุ 15-59 ปี น้อยมาก หรือเกือบจะไม่มีเลยในทุกพื้นที่ศึกษา คือเพียงร้อยละ 1 และ 0.1 ตามลำดับ (ตาราง 14.8)

ในทุกพื้นที่ที่ศึกษาประชากรชายวัยทำงาน อายุ 15-59 ปี ประมาณร้อยละ 36 เดินทางไปทำงานหรือไปโรงเรียน โดยผู้ที่อาศัยในพื้นที่สูงมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 53) เดินทางไปสถานที่ที่ทำงานหรือสถานที่เรียน ในสัดส่วนที่สูงที่สุด ผู้ที่อาศัยในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองเดินทางไปสถานที่ทำงาน หรือไปโรงเรียน ในสัดส่วนต่ำที่สุดร้อยละ 22 เทียบกับผู้ที่อาศัยในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ (ตาราง 14.8)

ในภาพรวม รูปแบบ และสัดส่วนของการใช้พาหนะหลักในการเดินทางของประชากรหญิงวัยทำงาน อายุ 15-59 ปี มีความแตกต่างพอสมควรจากประชากรชายวัยทำงานอายุ 15-59 ปี โดยที่มอเตอร์ไซค์ส่วนตัวยังคงเป็นพาหนะหลักที่มีความสำคัญอยู่ คือประมาณร้อยละ 33 ประชากรหญิงวัยทำงานอายุ 15-59 ปีในทุกพื้นที่ศึกษา ใช้มอเตอร์ไซค์ส่วนตัวในการเดินทางไปสถานที่ทำงาน หรือสถานที่เรียน แต่โดยภาพรวมประชากรหญิงวัยทำงานใช้บริการรถรับ-ส่งมากกว่าการใช้รถส่วนตัว ประชากรหญิงในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองประมาณร้อยละ 16 และ 10 เดินทางไปทำงานหรือไปเรียน โดยรถส่วนตัว และรถรับ-ส่ง ตามลำดับ และประชากรหญิงในพื้นที่พีชไร์ และที่สูง มีสัดส่วนของการใช้รถส่วนตัว หรือรถรับ-ส่ง ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าประชากรหญิงในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ (ตาราง 14.8)

เมื่อพิจารณาถึงการไปทำงานหรือไปเรียนโดยไม่ใช้พาหนะ พบว่า กว่า 1 ใน 3 ของประชากรในวัยทำงานไปทำงานหรือไปเรียนโดยการเดิน กล่าวคือ ประชากรหญิงวัยทำงานอายุ 15-59 ปี ร้อยละ 38 เดินทางไปทำงาน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าของประชากรชายวัยทำงานอายุ 15-59 ปี เล็กน้อย ผู้ที่อาศัยในพื้นที่สูงมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 53 และ 56 สำหรับผู้ชายและผู้หญิงตามลำดับ) เดินทาง

ไปสถานที่ที่ทำงานหรือสถานที่เรียนในสัดส่วนที่สูงที่สุด ผู้ที่อาศัยในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองเดินทางไปสถานที่ที่ทำงาน หรือ ไปโรงเรียน เป็นสัดส่วนต่ำที่สุด (ร้อยละ 22 และ 26 สำหรับผู้ชายและผู้หญิงตามลำดับ) เทียบกับผู้อาศัยในพื้นที่ศึกษาอื่น ๆ (ตาราง 14.8)

ตาราง 14.8 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15-59 ปี จำแนกตามพาหนะหลัก เพศ และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

เพศ	เมือง /กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ชาย						
เดิน	22.1	25.9	35.8	53.1	37.3	36.4
รถจักรยาน	3.3	1.1	0.7	1.0	1.0	1.4
รถมอเตอร์ไซด์						
- ส่วนตัว	43.9	39.8	34.2	23.3	38.2	35.0
- รับจ้าง	0.2	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1
รถประจำทาง	6.5	2.8	1.2	1.1	2.2	2.7
รถ รับ-ส่ง	3.9	12.6	14.4	7.5	7.3	8.7
รถส่วนตัว	17.6	12.9	9.5	4.9	11.7	10.9
พาหนะประเภทอื่นๆ	2.5	4.8	4.0	9.2	2.2	4.8
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน *	947,1	593,1	645,1	612,2	235,2	032,10
หญิง						
เดิน	26.4	27.9	38.2	56.0	40.2	38.3
รถจักรยาน	3.6	2.6	0.6	0.7	1.2	1.7
รถมอเตอร์ไซด์						
- ส่วนตัว	37.9	35.8	31.5	23.3	35.8	32.7
- รับจ้าง	0.5	0.0	0.1	0.0	0.1	0.2
รถประจำทาง	10.2	3.8	1.1	1.2	3.8	4.1
รถ รับ-ส่ง	5.3	17.2	17.5	8.6	9.0	11.1
รถส่วนตัว	15.7	10.1	8.3	3.2	9.2	9.2
พาหนะประเภทอื่นๆ	0.3	2.5	2.8	7.0	0.7	2.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน *	887,1	694,1	656,1	050,2	032,2	319,9

ข้อสังเกต * จำนวนไม่เท่ากับจำนวนในตาราง 1 เนื่องจาก การไม่ทราบ/ไม่ตอบ และในบางกรณีไม่ต้องการให้ข้อมูล

14.6 สรุป

รูปแบบการเดินทางของประชากรในการศึกษานี้วิเคราะห์จากข้อมูล 2 ส่วน คือส่วนที่หนึ่งจากข้อมูลระดับครัวเรือน โดยที่หัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้ให้รายละเอียด รูปแบบการเดินทางของสมาชิกครัวเรือนอายุ 4-14 ปี และส่วนที่สองจากข้อมูลระดับบุคคลโดยที่ประชากรอายุ 15-59 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลรูปแบบการเดินทางด้วยตนเอง ดังนั้นจึงแยกการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน

รูปแบบการเดินทางของประชากรในพื้นที่ศึกษาต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างชัดเจนเมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุและเพศ ในภาพรวมประมาณร้อยละ 98 ของการเดินทางของประชากรวัยเรียนอายุ 4-14 ปีเป็นการเดินทางไปโรงเรียน โดยที่สัดส่วนของประชากรในพื้นที่พิชไร่เดินทางไปโรงเรียนต่ำที่สุด ประมาณร้อยละ 88 ของการเดินทางของประชากรอายุ 15-59 ปี เป็นการเดินทางไปทำงาน โดยที่สัดส่วนของประชากรในพื้นที่สูงเดินทางไปทำงานนอกภาคเกษตรต่ำที่สุด ส่วนเวลาเดินทางเฉพาะเที่ยวไปจากบ้านถึงปลายทาง (สถานที่เรียน หรือสถานที่ทำงาน) นั้น พบว่าทั้งเด็กชาย-หญิงอายุ 4-14 ปีในพื้นที่พิชไร่ และที่สูงใช้เวลาเดินทางเฉลี่ยประมาณ 17 นาทีซึ่งมากกว่าประชากรวัยทำงานในพื้นที่อื่น ๆ และทั้งประชากรชาย-หญิงอายุ 15-59 ปีในพื้นที่สูงใช้เวลาเดินทางเฉลี่ยสูงที่สุดคือประมาณ 24 นาที แต่โดยเฉลี่ยในทุกพื้นที่ศึกษาผู้ชายใช้เวลาเดินทางมากกว่าผู้หญิง 2 นาที

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่มีความแตกต่างกันมากนักระหว่างเด็กชาย-หญิงวัยเรียนอายุ 4-14 ปี แต่มีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างพื้นที่ คือ ค่าใช้จ่ายของเด็กชายในเมือง/กิ่งเมือง สูงกว่าค่าใช้จ่ายของเด็กชายในที่สูงประมาณ 100 บาท และค่าใช้จ่ายของเด็กหญิงในเมือง/กิ่งเมือง สูงกว่าค่าใช้จ่ายของเด็กหญิงในที่สูงประมาณ 90 บาท ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ระหว่างชาย-หญิงวัยทำงานอายุ 15-59 ปี และระหว่างพื้นที่ โดยที่ประชากรชายมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อเดือนสูงกว่าผู้หญิงประมาณ 2 เท่า (330 บาท และ 160 บาท) และผู้หญิงในเมือง/กิ่งเมืองมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อเดือนสูงกว่าผู้หญิงในพื้นที่สูงประมาณ 4 เท่า (246 บาท และ 60 บาท)

นอกเหนือจากการเดินทางไปสถานที่เรียนหรือสถานที่ทำงาน พาหนะหลักที่ประชากรทุกกลุ่มอายุใช้ในการเดินทางคือรถมอเตอร์ไซค์ แต่มีความแตกต่างกันระหว่างพาหนะอื่น ๆ เล็กน้อยในแต่ละกลุ่มประชากร และพื้นที่ คือ ประชากรวัยเรียนอายุ 4-14 ปี ทั้งชาย-หญิงใช้รถรับ-ส่งรองลงมาจากการใช้มอเตอร์ไซค์ ในขณะที่ประชากรชายวัยทำงานอายุ 15-59 ปีใช้รถส่วนตัวรองลงมา แต่ประชากรหญิงอายุ 15-59 ปีใช้รถรับส่งรองลงมา ประชากรในพื้นที่สูงมีสัดส่วนของการใช้พาหนะสำหรับการเดินทางน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ

15 หลักประกันความมั่นคงและหลักประกันสุขภาพ

กุศล สุนทรธาดา

ในอนาคตอีก 10-15 ปี ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อันเป็นผลจากการลดลงของอัตราเกิดและการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชากรไทย ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ดังนั้นประชากรสูงอายุจำเป็นต้องมีหลักประกันทั้งด้านการเงินและการเข้าถึงบริการที่จำเป็นต่างๆ หลักประกันความมั่นคงที่สำคัญของประชากรและผู้สูงอายุคือ การมีหรือการรักษารายได้ การเข้าถึงบริการที่จำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะบริการด้านสุขภาพอนามัย และการมีที่อยู่อาศัย การมีหรือการรักษารายได้ของประชากรเกิดจากการเก็บออมระยะยาวในรูปแบบต่างๆ และการมีโอกาสรองรับการทำงาน สำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนและขาดผู้ดูแลก็อาจมีเบี้ยยังชีพรายเดือนและเงินจากโครงการสงเคราะห์ต่างๆ ส่วนบริการด้านสุขภาพอนามัยซึ่งเป็นบริการพื้นฐานที่สำคัญ ในปัจจุบันรัฐบาลก็ได้ให้บริการรักษาพยาบาลภายใต้โครงการหลักประกันสุขภาพ หรือโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคแก่ประชากรทุกคน โดยเฉพาะผู้สูงอายุก็ได้รับการรักษาพยาบาลฟรี ดังนั้นการศึกษาเรื่องหลักประกันความมั่นคงจึงจำเป็นต้องศึกษาประชากรทุกวัย โดยเฉพาะประชากรในวัยทำงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) ซึ่งต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ข้อมูลการ เฝ้าระวังทางประชากร โครงการกาญจนบุรี รอบ 4 (2546) นอกจากจะศึกษาหลักประกันความมั่นคงของประชากรแล้ว ยังศึกษาถึงหลักประกันสุขภาพเกี่ยวกับการเข้าถึงและการใช้บริการบัตรทอง 30 บาทอีกด้วย

15.1 หลักประกันความมั่นคง

หลักประกันความมั่นคง หมายถึงการมีสินทรัพย์ หรือหลักทรัพย์ไว้เพื่อปัจจุบันและอนาคต ได้แก่ ที่ดิน บ้าน ประกันชีวิตและประกันสุขภาพ เงินออมในรูปแบบเงินฝาก ฌาปนกิจสงเคราะห์ และหลักทรัพย์สำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน

จากการศึกษาประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปในพื้นที่ตัวอย่าง 100 หมู่บ้าน เกี่ยวกับการมีหลักประกันความมั่นคงพบว่า มีเพียงร้อยละ 15 ที่มีหลักประกันประเภทใดประเภทหนึ่งไว้สำหรับปัจจุบันและอนาคต ส่วนที่เหลือยังไม่ได้คิดหรือไม่มีหลักประกันใดเลย (ร้อยละ 18) และไม่รู้จักหลักประกันฯ (ร้อยละ 67) ถ้าพิจารณาตามพื้นที่พบว่าประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง มีหลักประกันประเภทใดประเภทหนึ่งในสัดส่วนที่มากที่สุด (ประมาณ 1 ใน 4) รองลงมาคือพื้นที่ปลูกข้าว เศรษฐกิจผสมผสาน และพืชไร่ ตามลำดับ ส่วนประชากรในพื้นที่สูงมีหลักประกันน้อยที่สุด (ร้อยละ 7) (ตาราง 15.1)

ตาราง 15.1 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามหลักประกัน และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

หลักประกัน	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
มีหลักประกันประเภทใดประเภทหนึ่ง	25.3	17.3	12.1	6.9	15.9	15.4
ไม่มีหลักประกันใดเลย	28.7	15.3	12.7	13.0	17.5	17.8
ไม่รู้จักหลักประกัน	46.0	67.4	74.2	80.1	66.6	66.8
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	6,085	4,746	4,488	6,997	6,236	28,552

หลักประกันความมั่นคงที่ประชากรในพื้นที่ศึกษานิยมมีไว้เพื่อปัจจุบันและอนาคตได้แก่ สินทรัพย์ถาวรคือ บ้าน (ร้อยละ 62) ที่ดิน (ร้อยละ 45) ส่วนหลักประกันสำหรับไว้ใช้ในอนาคตได้แก่ เงินฝาก (ร้อยละ 41) และหุ้นสหกรณ์ที่มีผลตอบแทนในรูปเงินปันผล (ร้อยละ 20) ฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งเป็นหลักประกันเมื่อเสียชีวิตไว้ใช้เป็นค่าทำศพ (ร้อยละ 47) ประกันชีวิต (ร้อยละ 22) และประกันสุขภาพเอกชน (ร้อยละ 10)

ถ้าพิจารณาตามพื้นที่และประเภทของหลักประกัน พบว่า การมีหลักประกันประเภทสินทรัพย์ถาวร ซึ่งได้แก่ การมีบ้านมีสัดส่วนที่สูงในเกือบทุกพื้นที่ (ร้อยละ 62) ยกเว้นพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และการมีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ มีสัดส่วนที่สูงในพื้นที่ปลูกข้าวและพืชไร่ (ร้อยละ 55 และ 50 ตามลำดับ) ส่วนหลักประกันความมั่นคงโดยเฉพาะประกันชีวิต มีสัดส่วนสูงใน พื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และปลูกข้าว (ร้อยละ 30 และ 28 ตามลำดับ) ประชากรในพื้นที่สูงมีประกันชีวิตในสัดส่วนต่ำสุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น (ร้อยละ 8) ส่วนการมีฌาปนกิจสงเคราะห์จะกระจายในสัดส่วนที่สูงในพื้นที่ชนบท ซึ่งได้แก่ พื้นที่ปลูกข้าว (ร้อยละ 66) พืชไร่ (ร้อยละ 57) ที่สูง (ร้อยละ 51) เศรษฐกิจผสมผสาน (ร้อยละ 42) ตามลำดับ (ตาราง 15.2)

ตาราง 15.2 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่มีหลักประกันความมั่นคง จำแนกตามประเภทของหลักประกัน และพื้นที่, รอบ 4 (2546)

หลักประกัน	เมือง/ กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	38.2	54.7	50.4	38.1	46.1	44.6
มีบ้าน	47.9	65.0	71.3	68.0	61.6	62.3
	30.4	28.4	22.5	8.4	21.7	21.5

มีประกันชีวิต	13.3	9.71	11.1	5.1	10.6	9.7
มีประกันสุขภาพ	51.7	51.7	31.4	32.7	36.5	40.6
มีเงินฝาก/ออม	27.0	65.5	57.2	51.2	42.0	47.4
มีฉนวนกีดขวางความร้อน	17.1	25.8	26.2	17.6	18.5	19.8
มีหุ้นสหกรณ์						
	6,085	4,746	4,488	6,997	6,236	28,552
จำนวน						

ถ้าพิจารณาความแตกต่างของการมีหลักประกันความมั่นคงตามคุณลักษณะทางประชากร พบว่า เพศหญิงมีหลักประกันความมั่นคงสูงกว่าชายเล็กน้อย (ร้อยละ 8 สำหรับผู้หญิงและร้อยละ 7 สำหรับผู้ชาย) ถ้าพิจารณาหลักประกันแต่ละประเภทพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในทุกๆ หลักประกัน ยกเว้นการมีเงินฝาก ที่พบว่าเพศหญิงมีเงินฝากสูงกว่าเพศชายประมาณร้อยละ 5 (ตาราง 15.3)

ตาราง 15.3 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกันความมั่นคง จำแนกตามประเภทของหลักประกัน และเพศ

หลักประกัน	ชาย	หญิง	รวม
มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	44.6	44.6	44.6
มีบ้าน	62.9	61.7	62.3
มีประกันชีวิต	22.5	20.7	21.5
มีประกันสุขภาพ	10.3	9.3	9.7
มีเงินฝาก/ออม	37.9	42.9	40.6
มีฉนวนกีดขวางความร้อน	46.9	47.7	47.4
มีหุ้นสหกรณ์	21.4	18.5	19.8
จำนวน	13,029	15,523	28,552

ถ้าพิจารณาความแตกต่างด้านอายุกับการมีหลักประกันความมั่นคงพบว่าโดยภาพรวม คนที่อายุต่ำกว่า 40 ปีมีหลักประกันความมั่นคงคิดเป็นสัดส่วนประมาณครึ่งหนึ่งของคนที่มีหลักประกันทั้งหมด แต่เมื่ออายุสูงขึ้น หลักประกันความมั่นคงจะลดลงเรื่อยๆ เมื่อพิจารณาหลักประกันความมั่นคงแต่ละด้านพบว่า สัดส่วนของคนที่มีที่ดิน บ้าน และฉนวนกีดขวางความร้อนมีมากขึ้นตามอายุที่มากขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของคนที่มีประกันชีวิต ประกันสุขภาพ เงินฝาก/ เงินออม และมีหุ้น

สหกรณ์จะมีสัดส่วนสูงขึ้นตามอายุที่มากขึ้น แต่เมื่ออายุ 60 ปีขึ้นไปสัดส่วนจะลดลงอย่างเห็นได้ชัด (ตาราง 15.4)

ตาราง 15.4 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกันสำหรับอนาคต จำแนกตามประเภทของหลักประกัน และอายุ

หลักประกัน	ต่ำกว่า 40 ปี	40-49 ปี	50-59 ปี	60 ปีขึ้นไป	รวม
มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	27.3	57.9	65.3	64.9	44.6
มีบ้าน	46.0	76.2	81.0	79.8	62.3
มีประกันชีวิต	17.1	26.9	28.9	22.1	21.5
มีประกันสุขภาพ	10.2	10.8	9.3	7.5	9.7
มีเงินฝาก/ออม	37.4	44.9	43.4	35.9	40.6
มีฉาปนกิจสงเคราะห์	37.9	53.9	58.2	59.8	47.4
มีหุ้นสหกรณ์	14.6	28.4	27.9	17.8	19.8
จำนวน	14,352	6,536	3,693	3,917	28,552

ถ้าพิจารณาความแตกต่างในด้านการศึกษากับหลักประกันความมั่นคงพบว่า การมีประกันชีวิต ประกันสุขภาพ และเงินฝาก/เงินออม มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นตามการศึกษาที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีหลักประกันกับระดับการศึกษาไม่ปรากฏรูปแบบชัดเจนเมื่อมองจากสัดส่วนการมีหลักประกันประเภทที่ดิน บ้าน ฉาปนกิจสงเคราะห์ หรือการมีหุ้นสหกรณ์ (ตาราง 15.5)

ถ้าพิจารณาความแตกต่างในด้านรายได้บุคคลกับประเภทของการมีหลักประกันความมั่นคงพบว่า สัดส่วนของการมีที่ดิน ประกันชีวิต ประกันสุขภาพเอกชน เงินฝาก/เงินออม และการเป็นสมาชิกสหกรณ์ จะสูงขึ้นตามระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ สัดส่วนของการมีบ้านและมีฉาปนกิจสงเคราะห์ไม่แตกต่างตามระดับรายได้อย่างชัดเจน (ตาราง 15.6)

ตาราง 15.5 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกันสำหรับอนาคต
จำแนกตามประเภทของหลักประกัน และการศึกษา

หลักประกัน	รายได้ (บาท/ปี)				รวม
	ต่ำกว่า 50,000	50,000 – 99,999	100,000 หรือสูงกว่า		
มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	40.3	52.7	35.9	47.0	44.6
มีบ้าน	70.1	69.5	46.9	50.6	62.3
มีประกันชีวิต	10.9	20.3	23.5	48.5	21.5
มีประกันสุขภาพ	4.4	7.9	11.9	23.2	9.7
มีเงินฝาก/ออม	24.9	40.1	47.8	75.3	40.6
มีแผนกิจสงเคราะห์	44.5	52.3	40.4	44.0	47.4
มีหุ้นสหกรณ์	10.6	21.3	18.0	40.6	19.8
จำนวน	6,612	13,673	3,520	1,781	25,586*

* ไม่รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่จบการศึกษาการศึกษานอกระบบและไม่มีข้อมูล

ตาราง 15.6 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีหลักประกันสำหรับอนาคต จำแนก
ตามประเภทของหลักประกัน และรายได้บุคคลต่อปี

หลักประกัน	รายได้ (บาท/ปี)			รวม
	ต่ำกว่า 50,000	50,000 – 99,999	100,000 หรือสูงกว่า	
มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์	39.7	40.6	61.7	44.6
มีบ้าน	63.2	54.3	67.6	62.3
มีประกันชีวิต	12.4	25.0	52.2	21.5
มีประกันสุขภาพ	6.1	87.9	78.0	9.7
มีเงินฝาก/ออม	32.2	48.7	71.2	40.6
มีแผนกิจสงเคราะห์	45.2	41.9	56.1	47.4
มีหุ้นสหกรณ์	15.4	21.8	48.7	19.8
จำนวน	7,790	3,009	2,016	12,815*

* ไม่รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่สามารถแยกรายได้ตนเองออกจากรายได้ครัวเรือน ไม่ทราบ/ไม่ตอบ

15.2 หลักประกันสุขภาพ

ตามที่ประเทศไทยได้เริ่มโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือโครงการ 30 บาท รักษา
ทุกโรคในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลปัจจุบันที่จะให้คนไทยสามารถเข้าถึง

บริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน (Equal Access) นั้น จากข้อมูลการสำรวจของโครงการกาญจนบุรี รอบ 4 (2546) พบว่า 3 ใน 4 ของประชากรมีบัตรทองรักษาทุกโรค เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ พบว่า ประชากรที่อาศัยในเขตชนบทคือในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ ที่สูงและเศรษฐกิจผสมผสาน มีสัดส่วนของการมีบัตรทองสูงกว่าพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง (ตาราง 15.7)

ส่วนอีกประมาณ 1 ใน 4 ที่ไม่มีบัตรทอง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปและมีรายได้สูง โดยเฉพาะคนที่มีรายได้สูงกว่า 100,000 บาทต่อปี ซึ่งคนกลุ่มดังกล่าวอาจทำงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือทำงานภาคเอกชน ซึ่งมีบัตรอื่น เช่น บัตรข้าราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ หรือบัตรประกันสังคม นอกจากนี้การมีบัตรทองไม่มีความแตกต่างตามคุณลักษณะทางประชากรคือ เพศและอายุ ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนการมีบัตรทองต่ำกว่าอายุอื่น (ตาราง 15.8)

ตาราง 15.7 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่มีบัตรทองรักษาทุกโรค จำแนกตามพื้นที่

การมีบัตรทอง	เมือง/ กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
มี	62.6	82.7	86.4	73.5	78.1	75.7
ไม่มี	37.4	17.3	13.6	26.5	21.9	24.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	6,198	4,820	4,516	7,053	6,283	28,870

ตาราง 15.8 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามการมีบัตรทองรักษาทุกโรค เพศ อายุ การศึกษา และรายได้

	มี	ไม่มี	จำนวน
เพศ			
ชาย	74.6	25.4	13,187
หญิง	76.6	23.4	15,683
รวม	75.7	24.3	28,870
กลุ่มอายุ			
15-39 ปี	76.7	23.3	14,501
40-49 ปี	76.6	23.4	6,610
50-59 ปี	77.4	22.6	3,735
60 ปีขึ้นไป	68.9	31.1	4,024
รวม	75.7	24.3	28,870
การศึกษา			
ต่ำกว่าประถม 4	71.4	28.6	6,677
ประถม 6	83.2	16.8	13,811
มัธยมศึกษา	69.7	30.3	3,573
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	35.3	64.7	1,807
รวม	64.9	35.1	25,868*
รายได้			
ต่ำกว่า 50,000	76.8	23.2	7,861
50,000 – 99,999	63.2	36.8	3,048
100,000 หรือสูงกว่า	41.3	58.7	2,044
รวม	60.4	39.6	12,953**

* ไม่รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่จบการศึกษาการศึกษานอกระบบและไม่มีข้อมูล 1,444 ราย

** ไม่รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่สามารถแยกรายได้ของตนเองออกจากรายได้ครัวเรือน และไม่ตอบ

ในกลุ่มที่มีบัตรทอง เมื่อพิจารณาการใช้บริการบัตรทองจำแนกตามพื้นที่ พบว่า ประชากรที่มีบัตรทองในพื้นที่ชนบทใช้บริการในสัดส่วนที่สูงกว่าประชากรในพื้นที่เมือง/ กึ่งเมือง (ตาราง 15.9) สำหรับผู้ที่มีบัตรทองแล้วไม่ไปใช้บริการส่วนใหญ่เนื่องจากไม่เจ็บป่วย และมีสถานบริการประจำอยู่แล้ว (ตาราง 15.10) และผู้ที่ไปใช้บริการบัตรทอง ส่วนใหญ่ไปใช้บริการที่โรงพยาบาลอำเภอ (ร้อยละ 55) โดยเฉพาะในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และสถานีอนามัย (ร้อยละ 36) โดยเฉพาะคน

ในพื้นที่ปลูกข้าวและพืชไร่ที่เหลือ (ร้อยละ 8) ไปใช้สถานบริการในระดับที่สูงขึ้นคือโรงพยาบาล จังหวัด โดยเฉพาะคนเมือง/กึ่งเมือง (ตาราง 15.11)

นอกจากนี้ กลุ่มผู้ที่มีบัตรทองรักษาทุกโรคมักใช้บริการแตกต่างกันตามเพศ อายุ การศึกษา และรายได้ กล่าวคือ ผู้หญิงใช้บริการบัตรทองมากกว่าผู้ชาย ผู้สูงอายุใช้บริการสูงกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่น คนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าใช้บริการน้อยกว่าคนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า คนที่มีรายได้สูงกว่า 50,000 บาทต่อปี ไปใช้บริการน้อยกว่าคนที่มี รายได้ต่ำกว่า (ตาราง 15.12)

ตาราง 15.9 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทองรักษาทุกโรค จำแนกตาม การเคยไปใช้บริการ และพื้นที่

การเคยใช้บัตรทอง	เมือง/กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
เคย	27.4	45.2	49.2	51.6	43.4	43.9
ไม่เคย	72.6	54.8	50.8	48.4	56.6	56.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	3,875	3,983	3,898	5,186	4,901	21,843

ตาราง 15.10 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทองรักษาทุกโรค แต่ไม่เคย ใช้บริการ จำแนกตามเหตุผล และพื้นที่

เหตุผลที่ไม่ใช้บัตรทอง	เมือง/ กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ไม่เจ็บป่วย	75.7	89.8	85.6	92.5	83.9	85.1
ไม่สะดวก(ในการเดินทาง/ไกลบ้าน)	.1	0.6	1.1	1.5	.9	.9
มีสถานบริการที่ไปใช้บริการเป็นประจำ	11.7	4.6	4.7	1.5	6.5	6.0
กลัวว่าต้องคอยนาน	1.1	0.4	0.7	0.1	0.7	0.6
ย้ายมาจากที่อื่น	1.0	0.7	1.9	1.9	2.0	1.5
เจ็บป่วยฉุกเฉินจึงต้องใช้ที่อื่น	0.5	0.0	0.3	0.2	0.1	0.2
ใช้บัตรอื่น	6.9	2.5	4.1	1.6	3.3	3.8
อื่นๆ	3.0	1.6	1.6	0.7	2.6	1.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	2,795	2,172	1,959	2,476	2,732	12,134*

*ไม่รวม ไม่ทราบ ไม่ตอบ

ตาราง 15.11 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีบัตรทองรักษาโรคและเคยใช้บริการ จำแนกตามสถานที่ไปใช้บริการและพื้นที่

สถานบริการ	เมือง/ กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
สถานีอนามัย	11.3	52.4	42.6	37.5	26.7	36.0
โรงพยาบาลอำเภอ	65.5	41.9	46.6	59.1	65.4	55.4
โรงพยาบาลจังหวัด	22.0	5.4	10.2	2.9	7.6	8.0
โรงพยาบาลเอกชน	0.3	0.1	0.1	0.2	0.1	0.2
อื่นๆ	0.9	0.2	0.5	0.3	0.2	0.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	1,039	1,777	1,894	2,657	2,093	9,460*

* ไม่รวม ไม่ทราบ ไม่ตอบ

ตาราง 15.12 การกระจายร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามการเคยใช้บริการบัตร
 ทองรักษาทุกโรค เพศ กลุ่มอายุ การศึกษา และรายได้

ลักษณะ	เคยใช้	ไม่เคยใช้	รวม	จำนวน
เพศ				
ชาย	34.3	65.7	100.0	9,831
หญิง	51.7	48.3	100.0	12,012
กลุ่มอายุ				
ต่ำกว่า 39 ปี	41.3	58.7	100.0	11,123
40-49 ปี	42.7	57.3	100.0	5,061
50-59 ปี	46.4	53.6	100.0	2,889
60ขึ้นไป	53.4	46.6	100.0	2770
การศึกษา*				
ต่ำกว่าประถม 4	48.3	51.7	100.0	4,768
ประถม 6	45.8	54.2	100.0	11,487
มัธยมศึกษา	35.7	64.3	100.0	2,488
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	28.5	71.5	100.0	638
รายได้**				
ต่ำกว่า 50,000	45.6	54.4	100.0	6,035
50,000 – 99,999	33.0	67.0	100.0	1,925
100,000 หรือสูงกว่า	31.9	68.1	100.0	844

* ไม่รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่จบการศึกษาการศึกษานอกระบบและไม่มีข้อมูล

** ไม่รวมผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่สามารถแยกรายได้ของตนเองออกจากรายได้ครัวเรือนและไม่มีข้อมูล

15.3 สรุป

ในการศึกษาหลักประกันความมั่นคงเพื่อปัจจุบันและอนาคตของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จากข้อมูลโครงการกาญจนบุรี รอบ 4 (2546) พบว่าประชากรกลุ่มดังกล่าวมีการเตรียมตัวเพื่อการมีหลักประกันความมั่นคงประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทเพียงร้อยละ 15 ซึ่งค่อนข้างต่ำเนื่องจากความไม่เข้าใจคำว่า “หลักประกันความมั่นคง” ซึ่งมีถึง 2 ใน 3 ของประชากรทั้งหมด โดยเฉพาะคนในชนบท

หลักประกันความมั่นคงของประชากรส่วนใหญ่ คือ การมีบ้านไว้อยู่อาศัย (ร้อยละ 62) และการมีที่ดิน (ร้อยละ 45) ส่วนหลักประกันในอนาคตที่มีมากที่สุดคือการมีแผนเกษียณอายุ ซึ่งเงินที่มีไว้เป็นค่าบำนาญ (ร้อยละ 47) รองลงมาคือเงินฝาก/เงินออม (ร้อยละ 41) และประกันชีวิต (ร้อยละ 22) ตามลำดับ โดยหลักประกันดังกล่าวไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศ (ยกเว้นเงินฝาก/เงินออมที่หญิงมีมากกว่าชาย) แต่มีความแตกต่างกันในด้านอายุ การศึกษา และรายได้ กล่าวคือยิ่งอายุมากขึ้นหลักประกันความมั่นคงยังมีสัดส่วนสูงขึ้นเรื่อยๆ แต่จะเริ่มลดลงเมื่ออายุ 60 ปีขึ้นไป โดยเฉพาะเงินฝากและเงินออม ประกันชีวิตและหุ้นสหกรณ์ สำหรับด้านการศึกษาพบว่า คนที่มีการศึกษาดำ (ประถมศึกษาและต่ำกว่า) มีบ้าน ที่ดิน และแผนเกษียณอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าคนที่มีการศึกษาสูง ส่วนการมีประกันชีวิต เงินฝาก/เงินออม และการมีหุ้น สหกรณ์จะมีสัดส่วนที่สูงในกลุ่มคนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่า เมื่อพิจารณาความแตกต่างด้านรายได้บุคคล พบว่า สัดส่วนของคนที่มีที่ดิน ประกันชีวิต ประกันสุขภาพ เงินฝาก/เงินออม และการเป็นสมาชิกสหกรณ์ มีสัดส่วนสูงขึ้นตามรายได้ที่สูงขึ้น

สำหรับหลักประกันสุขภาพ พบว่าประชากรในพื้นที่สำรวจมีบัตรทองรักษาทุกโรค ประมาณ 3 ใน 4 ส่วนที่เหลืออาจจะมียบัตรอื่น เช่น บัตรข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และบัตรประกันสังคม เป็นต้น การมีบัตรทองไม่มีความแตกต่างกันตามคุณลักษณะด้านเพศและอายุ แต่มีความแตกต่างกันในด้านการศึกษาและรายได้ กล่าวคือคนที่มีการศึกษาสูงตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีบัตรทองในสัดส่วนที่น้อยกว่าคนที่มีการศึกษาดำถึงกว่าเท่าตัว และคนที่มีรายได้ต่อหัวสูงกว่า 100,000 บาทต่อปีขึ้นไปมีสัดส่วนของการมีบัตรทอง (เพียงร้อยละ 41) ต่ำกว่าคนที่มียรายได้ต่ำกว่า นอกจากนี้ผู้ที่มียบัตรทองไปใช้บริการแตกต่างกันไปตามเพศ อายุ การศึกษา และรายได้ กล่าวคือ เพศหญิงไปใช้บริการสูงกว่าเพศชาย ผู้สูงอายุไปใช้บริการสูงกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่น คนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและคนที่มีรายได้สูงกว่า 100,000 บาทต่อปีไปใช้บริการต่ำกว่า ประชากรที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำกว่า

16 ความรู้และการมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองของประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี

บุญเลิศ เลี้ยวประไพ

16.1 คำนำ

นโยบายการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาทเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนประกอบอาชีพของประชาชน บรรเทาเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ สร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็น 1 ใน 11 นโยบายที่สำคัญและเร่งด่วนหรือยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือลดระดับความยากจนของรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

แม้บรรดานโยบายประชานิยมหลายนโยบายที่รัฐบาลทักษิณประกาศว่าจะทำเมื่อแถลงนโยบาย และมีการดำเนินการตามที่แถลงไว้แล้วจะได้รับการตอบรับในเชิงลบจากบรรดานักวิชาการส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นเพียงนโยบายที่มุ่งหวังความนิยมทางการเมืองโดยปราศจากหลักการทางเศรษฐศาสตร์ที่ควรจะเป็นรองรับและอาจนำไปสู่การล้มละลายทางเศรษฐกิจดังเช่นเคยเกิดมาแล้วในบางประเทศ แต่เมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงว่ากลุ่มประชากรที่ได้รับอานิสงส์ของนโยบายดังกล่าวคือ คนจนเขตชนบทและเขตเมืองซึ่งประมาณว่ามี 8.2 ล้านคนหรือร้อยละ 13 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2544¹ และ

¹ คนจน คือ ผู้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า**เส้นความยากจน** (ปี 2544 เท่ากับ 916 บาทต่อคนต่อเดือน) ซึ่งเป็นเกณฑ์วัดที่คำนวณจากเกณฑ์มาตรฐานความต้องการบริโภคอาหารและสินค้าจำเป็นขั้นต่ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล คู่อสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545. *คนจน : โอกาสใหม่ในการพึ่งตนเอง*. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2545 “ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย : 5 ปีหลังวิกฤตเศรษฐกิจ” วันศุกร์ที่ 21 มิถุนายน 2545 ณ ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้าอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี

ยอดเงินจำนวน 75,600 ล้านบาทที่กำหนดเป็นเป้าหมายของการจัดตั้งกองทุน 75,600 แห่ง ๆ ละ 1,000,000 บาทเป็นเพียงร้อยละ 8.3 ของงบประมาณแผ่นดินปี 2544² ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่า เงินที่จัดสรรให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนี้เป็น “เงินทุนหมุนเวียน”³ จึงอาจกล่าวโดยปราศจากอคติว่าการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นนวัตกรรมการบริหารงานทางเศรษฐกิจสังคมที่ไม่เคยมีรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยคิดหรือกล้าทำมาก่อน

เพื่อวัดดูว่าประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีมีความรู้เรื่องกองทุนหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด เข้าไปมีส่วนร่วมในกองทุนหรือไม่ และมีส่วนร่วมในลักษณะใด ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545) โครงการกาญจนบุรี ในหัวข้อ “นโยบายรัฐบาล” ของ “แบบสอบถามข้อมูลครัวเรือน” ได้ถามผู้ให้ข้อมูลว่า “ในหมู่บ้านของท่านมีกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทหรือไม่” (ถ้ามี) สมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในโครงการนี้หรือไม่ และ (ถ้ามี) มีส่วนร่วมในลักษณะใด ด้วยการกำหนดลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ไม่น้อยกว่า 5 ลักษณะและให้ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) ภายใต้อำนาจเดียวกัน ถ้าผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “เป็นผู้กู้เงินกองทุน” จะถามต่อว่า “กู้เงินจำนวนเท่าไร ประมาณ.....บาท” และ “ยังเป็นหนี้กองทุนอยู่หรือไม่”⁴

การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน พ.ศ.2545 โครงการกาญจนบุรีเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนใน 100 หมู่บ้าน/ชุมชนอาคารที่เป็นตัวอย่าง ในการสำรวจ พ.ศ.2546 จำนวนหมู่บ้าน/ชุมชนอาคารที่

² งบประมาณปี 2544 เท่ากับ 910,000 ล้านบาท คูสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2546. *สมุดสถิติรายปีประเทศไทย* บรรพ 49 2545

³ ดู “ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2544” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 118 ตอนพิเศษ 48ง ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2544

⁴ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลสถิติที่เก็บรวบรวมด้วยแบบสอบถามครัวเรือนในภาคผนวกของรายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ทูกรอบ

เป็นตัวอย่างเพิ่มเป็น 102 โดยแบ่งเป็นเป็น 5 พื้นที่คือ พื้นที่เมือง/กิ่งเมือง ปลุกข้าว พีชไร่ ที่สูง เศรษฐกิจผสมผสาน เพื่อให้ผู้ที่อ่านเฉพาะรายงานบทที่ 14 ได้ทราบถึงพื้นที่ภูมิของพื้นที่ ตัวอย่างของการศึกษา จึงจะคัดลอกลักษณะเด่นของพื้นที่ศึกษามาระบุไว้ข้างล่างนี้อีกครั้งคือ

- พื้นที่เมือง/กิ่งเมือง คือ พื้นที่ที่ประกอบด้วยเขตเทศบาล ซึ่งแบ่งเป็นชุมชนอาคาร ตามการแบ่งของสำนักงานสถิติแห่งชาติ หรือหมู่บ้านที่แรงงานส่วนใหญ่ทำงาน นอกภาคเกษตร
- พื้นที่ปลุกข้าว เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มที่มีประชากรส่วนใหญ่ปลุกข้าว
- พื้นที่พีชไร่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม และประชากรส่วนใหญ่ปลุกพีชไร่ ได้แก่ อ้อยหรือมันสำปะหลัง
- พื้นที่สูง แบ่งตามสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน
- พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน เป็นหมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรีที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน 4 กลุ่มข้างบน⁵

16.2 ผลการวิเคราะห์

ถ้าจะถือเอาวันที่ “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนแห่งชาติ พ.ศ.2544” ประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ 30 มีนาคม 2544 ระบุให้อำนาจหน้าที่ 1 ใน 11 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ คือ การ “ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงการจัดตั้งนโยบาย และแนวทางการบริหารกองทุน”⁶ จนถึงวันสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545) คือ ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2545 ถึง วันที่ 18 สิงหาคม 2545 นับเป็นห้วงเวลาประมาณ 15 เดือน ตามหลักการประชาชนเกือบทั้งหมดน่าจะ ได้รับทราบข่าวสารที่มีผลกระทบต่อตนเอง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้ตอบสัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษา

⁵ โครงการกาญจนบุรี. 2546. รายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545). นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 5-6.

⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 30ง ลงวันที่ 30 มีนาคม 2544

ปีสำรวจ พ.ศ.2545 ที่ตอบว่า หมู่บ้าน/ชุมชนของตนมีโครงการกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทมี
ประมาณร้อยละ 87 ประมาณร้อยละ 2 ตอบ “ไม่มี” และประมาณร้อยละ 12 ตอบ “ไม่แน่ใจ”
ระดับความรู้เรื่องกองทุนยังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างพื้นที่ศึกษา โดย
พื้นที่ปลูกข้าวและพืชไร่อัตราส่วนร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ตอบว่าทราบสูงเป็นอันดับหนึ่ง
และสอง ตามด้วยพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน เมือง/กึ่งเมือง และที่สูงตามลำดับ โดยพื้นที่สูงมี
ร้อยละของผู้ที่ทราบต่ำสุด

สำหรับแบบแผนความรู้เรื่องกองทุนของผู้ตอบสัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษาปีสำรวจ
พ.ศ.2546 คล้ายกับแบบแผนของปีสำรวจ พ.ศ.2545 และระดับความรู้เรื่องกองทุนยังมีความ
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างพื้นที่ศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบระดับความรู้เรื่องกองทุนของผู้ตอบสัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่ศึกษาของ
ปีสำรวจ พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2546 ปรากฏว่าร้อยละของผู้ตอบว่า “ทราบ” ของทุกพื้นที่ศึกษา
รวมกันในปีสำรวจ พ.ศ.2546 จะสูงกว่าในปีสำรวจ พ.ศ.2545 ความแตกต่างในร้อยละของ
ความรู้เรื่องกองทุนของแต่ละพื้นที่การศึกษามีน้อยมาก ยกเว้นพื้นที่สูงที่เปลี่ยนจากร้อยละ 76
ในปีสำรวจ พ.ศ.2545 เป็นร้อยละ 87 ในปีสำรวจ พ.ศ.2546 ซึ่งเป็นผลจากร้อยละของผู้
ตอบ “ไม่แน่ใจ” ในพื้นที่สูงลดลงจากร้อยละ 23 ในปีสำรวจ พ.ศ.2545 มาเหลือร้อยละ 5 ในปี
สำรวจ พ.ศ.2546 แต่ขณะเดียวกัน ร้อยละของผู้ตอบว่า “ไม่มี” เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2 เป็น 7
และในทำนองเดียวกันมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความรู้เรื่องกองทุน
ระหว่างปีสำรวจ พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2546 ของแต่ละพื้นที่ศึกษาและของทุกพื้นที่ศึกษารวมกัน
โดยไม่มีข้อยกเว้น (ตาราง 16.1)

ในด้านการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่มีความรู้เรื่องกองทุนก็เช่นกัน
กล่าวคือ มีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ศึกษาในปีสำรวจ พ.ศ. เดียวกัน และแตกต่างระหว่าง
พื้นที่ศึกษาแต่ละประเภทและรวมทุกประเภทในต่างปีสำรวจ

ตาราง 16.1 ร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ทราบว่ามิโครงการกองทุนหมู่บ้านละ 1 ตำบลบาทในหมู่บ้าน/ชุมชน จำแนกตามปีสำรวจและพื้นที่ศึกษา

ปีสำรวจ และ ความรู้ว่ามีกองทุน หรือไม่	เมือง/ กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม	df	χ^2
พ.ศ.2545								
มี	76.7	98.8	97.3	75.8	93.6	86.7	8	976.166***
ไม่มี	5.5	0.2	0.1	1.5	0.3	1.7		
ไม่แน่ใจ	17.8	1.0	2.5	22.7	6.1	11.6		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		
จำนวน	2,662	2,550	1,985	3,398	2,607	12,672		
พ.ศ.2546								
มี	76.7	99	95.7	87.4	95.8	90.2	8	857.027***
ไม่มี	12.4	0.5	2.1	7.3	2.2	5.3		
ไม่แน่ใจ	10.9	0.5	2.2	5.3	2.0	4.5		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		
จำนวน	2,550	1,985	1,976	3,235	2,610	12,356		
df	2	2	2	2	2	2		
χ^2	113.134***	6.941*	36.437***	507.701***	92.866***	636.566***		

นัยสำคัญทางสถิติระดับ *** = .001 * = .05

ร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ระบุว่า “เข้าไปมีส่วนร่วม” ในปีสำรวจ พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2546 เป็นในทิศทางเดียวกับความรู้เรื่องกองทุน กล่าวคือ พื้นที่ศึกษาที่มีสัดส่วนผู้รู้เรื่องกองทุนสูงหรือต่ำ ร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ตอบว่าเข้าไปมีส่วนร่วมในกองทุนจะสูงหรือต่ำเช่นกัน เช่น พื้นที่เมือง/กิ่งเมืองที่มีสัดส่วนผู้รู้เรื่องกองทุนต่ำสุดคือประมาณร้อยละ 77 จะมีประมาณร้อยละ 29-31 ที่ตอบว่า “เข้าไปมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นสัดส่วนการเข้าไปมีส่วนร่วมต่ำสุด เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันพื้นที่ปลูกข้าวซึ่งมีร้อยละของผู้ตอบว่ารู้เรื่องกองทุนสูงสุดคือประมาณร้อยละ 99 ก็มีสัดส่วนของผู้ตอบว่าเข้าไปมีส่วนร่วมในกองทุนสูงสุดคือประมาณร้อยละ 60-63

แบบแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมมีลักษณะคล้ายกับแบบแผนเรื่องความรู้ กล่าวคือ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างพื้นที่ศึกษาของปีสำรวจ พ.ศ.2545 และ 2546 เฉพาะพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่ราบ ในปีสำรวจ พ.ศ.2546 การเข้าไปมีส่วนร่วมของพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองสูงขึ้นเล็กน้อย ขณะที่พื้นที่สูงต่ำเล็กน้อย แต่ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 16.2 ร้อยละของการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้ตอบสัมภาษณ์หรือสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ตอบว่ามีโครงการกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท จำแนกตามปีสำรวจและพื้นที่ศึกษา

ปีสำรวจ และ การมีส่วนร่วม	เมือง/ กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม	df	χ^2
พ.ศ.2545								
มีส่วนร่วม	29.2	59.7	54.7	46.5	47.9	47.4	8	440.613***
ไม่มีส่วนร่วม	70.4	40.2	45.2	53.5	52.0	52.5		
ไม่แน่ใจ	0.4	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		
จำนวน	2,040	1,994	1,929	2,575	2,441	10,979		
พ.ศ.2546								
มีส่วนร่วม	30.7	63.1	61.0	45.5	51.2	49.9	8	523.963***
ไม่มีส่วนร่วม	69.2	36.9	38.8	54.4	48.7	50.0		
ไม่แน่ใจ	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1	0.1		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		
จำนวน	1,957	1,967	1,891	2,829	2,501	11,145		
df	2	2	2	2	2	2		
χ^2	4.309	6.666*	16.118***	3.215	5.349	13.813**		

นัยสำคัญทางสถิติระดับ *** = .001 ** = .01 * = .05

ในปีสำรวจ พ.ศ.2546 ถ้าผู้ตอบสัมภาษณ์ตอบว่าตนเองหรือสมาชิกในครัวเรือนของตนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการกองทุน ก็จะถูกถามต่อไปว่า “มีส่วนร่วมอย่างไร” โดยผู้ตอบสามารถระบุประเภทของการเข้าไปมีส่วนร่วมได้มากกว่า 1 ประเภท เช่น เป็นกรรมการในคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง และ/หรือเป็นสมาชิกของกองทุน และ/หรือเป็นผู้ถือหุ้น/มีเงินฝากสัจจะ และ/หรือมีเงินฝากกับกองทุน และ/หรือเป็นผู้กู้เงินกองทุน⁷

จากข้อมูลที่แสดงไว้ในตาราง 16.3 ข้างล่างนี้ จะพบว่าร้อยละของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกองทุนในฐานะใดฐานะหนึ่งแตกต่างกันตามประเภทของการมีส่วนร่วมคือ การเป็นสมาชิกของกองทุนมีอัตราการเข้าไปมีส่วนร่วมสูงสุด ตามด้วยการเป็นผู้กู้เงินกองทุน การเป็นผู้ถือหุ้นหรือมีเงินฝากสัจจะ การมีเงินฝากกับกองทุน และการเป็นกรรมการในคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง ในด้านสัดส่วนของการเข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละประเภทจะแตกต่างกันตามพื้นที่ศึกษา พื้นที่ปลูกข้าวที่มีผู้รู้เรื่องกองทุนสูงสุด และมีอัตราการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกประเภท สูงสุดก็มีอัตราการเข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละประเภทสูงสุดเช่นกัน รองลงมาคือพื้นที่พืชไร่ เศรษฐกิจผสมผสาน โดยพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองมีอัตราการเข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละประเภทต่ำสุด ในแต่ละพื้นที่ศึกษามีส่วนร่วมด้วยการเป็นสมาชิกกองทุน และการเป็นผู้กู้เงินกองทุนมีอัตราการเข้าไปมีส่วนร่วมสูงเป็นลำดับที่หนึ่งและสองตามลำดับ ยกเว้นพื้นที่ปลูกข้าวที่มีส่วนร่วมเป็นผู้ถือหุ้น/มีเงินฝากสัจจะสูงสุด (ตาราง 16.3)

แม้อัตราการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กู้เงินกองทุนจะสูงเป็นอันดับสองรองจากการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกกองทุน ประมาณร้อยละ 42 ที่ตอบว่ามีส่วนร่วมในฐานะผู้กู้เงินกองทุน นอกเหนือไปจากการมีส่วนร่วมในประเภทอื่น ๆ โดยมากกว่าร้อยละ 80 ของผู้กู้เงินกองทุนอยู่ในชั้นเงินกู้ 10,000-49,999 บาท โดยค่าเฉลี่ยเงินกู้ต่อผู้กู้หนึ่งรายเท่ากับ 16,330 บาท ค่าเฉลี่ยเงินกู้ของผู้กู้แต่ละพื้นที่ศึกษาไม่แตกต่างกันมากนัก อยู่ในพิสัย 15,318-17,755 บาท (ตาราง 16.4)

⁷ ประเภทของการเข้าไปมีส่วนร่วมจัดแบ่งตามที่ระบุไว้ในข้อ 3 ของ “ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2544” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 118 ตอนพิเศษ 48ง ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2544

**ตาราง 16.3 ร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์หรือสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ตอบว่า
ตน/สมาชิกในครัวเรือนเข้าไปมีส่วนร่วม จำแนกตามประเภทของการมีส่วนร่วม
และพื้นที่ศึกษา ปีสำรวจ พ.ศ.2546**

ประเภทของการมีส่วนร่วม*	เมือง/ กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
เป็นกรรมการในคณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง	4.2	8.9	7.7	6.3	6.0	6.6
เป็นสมาชิกของกองทุน	27.8	55.4	56.2	41.3	46.3	45.1
เป็นผู้ถือหุ้น/มีเงินฝากตั้งจะ	23.7	57.3	45.9	33.4	35.9	38.6
มีเงินฝากกับกองทุน	5.0	14.2	6.3	7.1	3.5	7.0
เป็นผู้กู้เงินกองทุน	24.5	55.2	52.2	36.9	41.9	41.7
จำนวน	1,957	1,967	1,891	2,829	2,501	11,145

* ร้อยละที่ปรากฏในตารางนี้เป็น “ร้อยละ” ของการมีส่วนร่วมแต่ละประเภท เช่น ผู้ตอบว่ามีส่วนร่วมในพื้นที่เมือง/กิ่งเมือง 100 คน จะมี
ส่วนร่วมในบทบาทกรรมการในคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองประมาณ 4 คน เป็นต้น

**ตาราง 16.4 ร้อยละของผู้มีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านในฐานะผู้กู้เงินกองทุนในแต่ละชั้น และ
ค่าเฉลี่ยจำนวนเงินกู้ จำแนกตามพื้นที่ศึกษา ปีสำรวจ พ.ศ.2546**

ชั้นจำนวนเงินกู้	เมือง/ กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ต่ำกว่า 10,000 บาท	14.7	12.1	12.8	17.7	9.9	13.3
10,000 – 49,999 บาท	83.6	86.8	84.6	81.6	88.4	85.2
50,000 – 99,999 บาท	1.1	1.0	2.3	0.7	1.4	1.3
100,000 – 199,999 บาท	0.4	0.1	0.2	0.0	0.3	0.2
200,000 – 299,999 บาท	0.2	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ค่าเฉลี่ยเงินกู้ (บาท)	15,318	16,290	17,755	15,664	16,151	16,330
จำนวน	477	1,066	987	1,042	1,044	4,616

สำหรับผู้ตอบสัมภาษณ์ที่ตอบว่ามีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านในฐานะ “เป็นผู้กู้เงินกองทุน” แล้ว ยังได้รับการถามต่อเนื่องจากว่า “กู้เงินจำนวนประมาณเท่าไร” ซึ่งนำมาใช้คำนวณเงินกู้เฉลี่ยของพื้นที่ศึกษาแต่ละพื้นที่ และของทุกพื้นที่ศึกษารวมกันดังที่แสดงไว้ในตาราง 16.4 ข้างบน และ “ยังเป็นหนี้กองทุนอยู่หรือไม่” ถ้า “เป็น” “เป็นหนี้อยู่ประมาณเท่าไร” ถ้าพิจารณาข้อมูลในตาราง 16.5 จะเห็นว่าระบบแผนการกระจายชั้นจำนวนหนี้กองทุนในแต่ละพื้นที่ศึกษาและทุกพื้นที่ศึกษาค่อนข้างมาก ค่าเฉลี่ยหนี้กองทุน และจำนวนผู้ยังเป็นหนี้กองทุนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเงินและจำนวนผู้กู้เล็กน้อย แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของคำตอบของผู้ตอบสัมภาษณ์แม้ว่าจะไม่ตรงกับค่าเฉลี่ยที่แท้จริงนัก

ตาราง 16.5 ร้อยละของผู้มีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้านในฐานะผู้กู้เงินกองทุนที่ยังเป็นหนี้กองทุนอยู่ในแต่ละชั้น และค่าเฉลี่ยจำนวนหนี้กองทุน จำแนกตามพื้นที่ศึกษา ปีสำรวจ พ.ศ.2546

ชั้นจำนวนหนี้กองทุน	เมือง/ กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ต่ำกว่า 10,000 บาท	17.2	12.4	12.8	18.1	10.1	13.8
10,000 – 49,999 บาท	81.7	86.5	84.5	81.2	88.4	84.8
50,000 – 99,999 บาท	0.7	1.1	2.4	0.7	1.5	1.3
100,000 – 199,999 บาท	0.4	0.0	0.2	0.0	0.0	0.1
200,000 – 299,999 บาท	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ค่าเฉลี่ยหนี้กองทุน (บาท)	14,529	16,144	17,768	15,586	15,822	16,133
จำนวนผู้ยังเป็นหนี้กองทุน	464	1,048	977	1,017	988	4,494

ในการพิจารณาความเป็นไปได้ของจำนวนเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546) อีกวิธีหนึ่งคือ เอาจำนวนเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน คือ 16,330 บาท

คูณด้วย 50,810 ครั้วเรือนซึ่งเท่ากับ 829,727,300 บาทหรือประมาณร้อยละ 84 ของเงินกองทุนที่จังหวัดกาญจนบุรีได้รับการจัดสรรแล้ว⁸

16.3 สรุป

ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลการสำรวจอื่น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ.2545 ของสำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรีที่ระบุว่า “ผลการสำรวจพบว่าประชาชนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 99 ทราบเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และมีผู้ไม่ทราบเพียงร้อยละ 1.1”⁹ จะเห็นว่า ร้อยละของผู้ที่ตอบว่า “ทราบ” สูงกว่าที่ได้จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545) ซึ่งมีเพียงร้อยละ 87 ความแตกต่างนี้อาจเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างในวิธีการเลือกขนาด และการกระจายของตัวอย่าง¹⁰ มีเฉพาะผู้ตอบสัมภาษณ์ของครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่ปลูกข้าวที่มีผู้ทราบเรื่องกองทุนสูงถึงร้อยละ 99 และความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่พบจากการสำรวจทั้งสองนี้คือ การเป็นสมาชิกกองทุนซึ่งการสำรวจของ

⁸ จำนวน 16,330 บาท คือข้อมูลในตาราง 3 ของรายงานบทนี้ จำนวน 50,810 ครั้วเรือน ได้จากการเอาจำนวนครั้วเรือนที่แสดงไว้ในรายงานการสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน พ.ศ.2545 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดกาญจนบุรี คูณด้วยร้อยละ 41.7 ที่ระบุว่าตนเอง/สมาชิกในครั้วเรือนเป็นผู้กู้เงินกองทุน และร้อยละ 84 คือเงิน 829,727,300 บาทด้วยจำนวนเงินกองทุนที่ได้รับการจัดสรรแล้ว 987,100,000 คูณด้วย 100 เงินจำนวน 987.1 ล้านบาทมาจาก *ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท* ของนายพูนศักดิ์ ทองใย พัฒนาการจังหวัดกาญจนบุรี

⁹ ดู *สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ.2545* (สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี) หน้า 3

¹⁰ การสำรวจของสำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรีมีประชาชน (หรือครั้วเรือน) ที่ตกเป็นตัวอย่างทั้งสิ้น 800 ครั้วเรือนเป็นส่วนหนึ่งของการสำรวจระดับชาติ ใช้แผนการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Three-stage Sampling โดยมีจังหวัดเป็นสตราตัม ซึ่งมีทั้งหมด 76 stratum แบ่งออกเป็น 2 stratum ย่อย คือในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลโดยมีชุมชนรวมอาคารในเขตเทศบาล) และหมู่บ้าน (นอกเขตเทศบาลเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง ครั้วเรือนส่วนบุคคลเป็นขั้นที่สอง และสมาชิกที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่ 3) ในแต่ละครั้วเรือน (ดูอ้างแล้วใน 9 หน้า 1 ข้างบน) สำหรับการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545) เน้นการเก็บข้อมูลจากทุกครั้วเรือนในพื้นที่ศึกษาจำนวน 12,680 ครั้วเรือนจำนวน 100 หมู่บ้าน/ชุมชนรวมอาคาร

สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรีระบุว่ามียอดร้อยละ 67 ขณะนี้ข้อมูลจากการสำรวจของโครงการกาญจนบุรีระบุว่ามียอดร้อยละ 45 โดยร้อยละของการเป็นสมาชิกกองทุนที่ต่ำสุดร้อยละ 28 คือพื้นที่ศึกษาที่เป็นพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง อย่างไรก็ตามความแตกต่างในเรื่องความรู้และการเป็นสมาชิกกองทุนของการสำรวจทั้ง 2 ที่กล่าวมาแล้วไม่ใช่ประเด็นสำคัญของบทวิเคราะห์นี้

สิ่งที่น่าสังเกตที่ได้จากการวิเคราะห์นี้คือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกองทุนรวมทุกประเภท หรือแต่ละประเภท จำแนกตามประเภทของพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ศึกษารวมทุกประเภทของพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองในจังหวัดกาญจนบุรีมีอัตราส่วนร้อยละต่ำสุด รวมทั้งจำนวนเงินกู้หรือจำนวนหนี้เฉลี่ยต่อรายก็ต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองของจังหวัดกาญจนบุรีมีชุมชนที่เข้าข่าย “ชุมชนเมือง” ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้ไม่มาก

ถ้าหากจะพิจารณาอย่างรวดเร็ว ๆ จากข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (2545) และรอบ 4 (2546) อาจสรุปได้ว่าการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างน้อยที่สุดได้บรรลุวัตถุประสงค์หลักและสำคัญที่สุดของกองทุน คือ “เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง...” เพราะถ้าพิจารณาจากการกระจายของชั้นจำนวนเงินกู้ ผู้กู้เกือบทั้งหมดประมาณร้อยละ 99 ของผู้กู้อยู่ในชั้นต่ำกว่า 50,000 บาท จำแนกเป็นชั้นต่ำ 10,000 บาท ร้อยละ 13 และชั้น 10,000-49,999 บาท ร้อยละ 85 ด้วยจำนวนเงินกู้เฉลี่ยต่อผู้กู้ 1 รายเท่ากับ 16,330 บาท การกระจายของชั้นจำนวนหนี้กองทุนก็มีแบบแผนเช่นการกระจายของชั้นจำนวนเงินกู้ การมีผู้กู้เงินกองทุนประมาณร้อยละ 42 ของพื้นที่ศึกษาหรือของจังหวัดกาญจนบุรีอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนเกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้านและชุมชนเมืองของจังหวัดกาญจนบุรีได้รับอานิสงส์จากกองทุนนี้ สำหรับการที่ต้องการทราบว่าประชาชนนำเงินกู้ที่ได้รับไปใช้ “... สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุน สวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน” รวมทั้งวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบบริหารและ จัดการ

เงินทุนของตนเอง เสริมสร้างระบบการพึ่งพาของตนเอง และศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง และกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศหรือไม่ อย่างไรและมากน้อยเพียงใดนั้น ไม่สามารถทำได้ด้วยการเพิ่มคำถามในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามถึง 3 แบบ คือแบบสอบถามหมู่บ้าน แบบสอบถามครัวเรือน และแบบสอบถามบุคคล แบบสอบถามทั้ง 3 แบบนี้มีคำถามหลายร้อยคำถาม โดยที่คำถามเรื่องกองทุนเป็นเพียง 4 ใน 6 คำถามของส่วนนโยบายรัฐบาลของแบบสำรวจครัวเรือน ดังนั้น ถ้าประสงค์จะประเมินการบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ของกองทุนในจังหวัดกาญจนบุรีต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพผสมผสานกันอย่างเหมาะสม โดยมีขนาดตัวอย่างเพียง 5-10 หมู่บ้าน/ชุมชนเมืองเพื่อมิให้สิ้นเปลืองทรัพยากรเกินจำเป็น

บรรณานุกรม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ม.ป.ป. *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2544 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2544 และ ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2544.*

โครงการกาญจนบุรี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2546. *รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 3 (พ.ศ.2545).* นครปฐม และตารางสถิติจากการประมวลผลข้อมูลคำถามข้อ 17.1 ของส่วนที่ 17 : นโยบายรัฐบาล ในแบบสอบถามข้อมูลครัวเรือนของการสำรวจรอบ 4 พ.ศ.2546.

สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2546. *สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ.2545.*

พูนศักดิ์ ทองไย. ม.ป.ป. *ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท.* เอกสารประกอบการอภิปรายในการประชุมทางวิชาการประจำปี พ.ศ.2546 ภายใต้โครงการกาญจนบุรี เรื่อง ผลงานวิจัยในโครงการกาญจนบุรี รอบ 3, วันที่ 25 พฤศจิกายน 2546, ณ ฟู้ง-หวาน รีสอร์ท และสปา แควใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี.

17 นโยบายของรัฐ : หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

จริกิต บุญชัยวัฒนา

การศึกษานโยบายของรัฐในเรื่องเกี่ยวกับโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” นี้ นับว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของประชากร การใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ โดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเจริญแก่ชุมชน ยกกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตและจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์สามารถจำหน่ายทั้งภายในและนอกประเทศ ซึ่งผลิตภัณฑ์นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะสินค้าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการบริการ การอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ การรักษามิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

รายงานส่วนนี้ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามชุดหมู่บ้านจำนวน 89 หมู่บ้าน โดยการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน พระสงฆ์ ครู ประธานกลุ่มสตรี อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น หมู่บ้านละไม่น้อยกว่า 3 คน สำหรับการวิเคราะห์ ได้แยกประเด็นการวิเคราะห์ในเรื่องต่าง ๆ คือ การเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ รูปแบบการเข้าร่วม ประเภทของผลิตภัณฑ์ ปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการ ปัญหาที่ต้องการได้รับการแก้ไข เหตุผลที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการ และความสนใจเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในอนาคต แล้ววิเคราะห์เปรียบเทียบตามพื้นที่ 5 พื้นที่ คือ กิ่งเมือง ข้าว พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน โดยหมู่บ้านทั้ง 89 หมู่บ้านนี้ จำแนกเป็นหมู่บ้านในพื้นที่กิ่งเมือง จำนวน 7 หมู่บ้าน พื้นที่ปลูกข้าวและที่สูง จำนวน 21 หมู่บ้าน และพื้นที่พืชไร่และเศรษฐกิจผสมผสาน จำนวน 20 หมู่บ้าน

17.1 การเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้ง 89 หมู่บ้าน มีเพียง 32 หมู่บ้านเท่านั้นที่รายงานว่า หมู่บ้านของตนเองเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และเมื่อพิจารณาแยกตามพื้นที่ระหว่างพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน พบว่า หมู่บ้านในพื้นที่สูงเข้าร่วมโครงการดังกล่าวมากที่สุด คือ 10 หมู่บ้าน รองลงมาคือ พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานและพืชไร่ พื้นที่ละ 7 หมู่บ้าน และพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 5 หมู่บ้าน สำหรับพื้นที่กิ่งเมือง ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านตัวอย่างเพียง 7 หมู่บ้าน นั้น พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งเข้าร่วมโครงการดังกล่าว (ตาราง 17.1)

ตาราง 17.1 จำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษา จำแนกตามการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่

การเข้าร่วมโครงการ	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
เข้าร่วม	3	5	7	10	7	32
ไม่เข้าร่วม	4	16	13	11	13	57
รวม	7	21	20	21	20	89

17.2 รูปแบบการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”

การเข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของทั้ง 32 หมู่บ้านนั้นมีหลายรูปแบบ ดังตาราง 17.2 พบว่าหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเข้าร่วมในรูปแบบของการร่วมแรงในการผลิต (18 หมู่บ้าน) รองลงมา คือ ร่วมลงทุน (12 หมู่บ้าน) ร่วมเป็นกรรมการแต่เพียงในนาม (9 หมู่บ้าน) ร่วมแรงในการหาตลาด (8 หมู่บ้าน) และร่วมบริหารจัดการ (5 หมู่บ้าน) โดยพื้นที่กิ่งเมืองและปลูกข้าวส่วนใหญ่เข้าร่วมในรูปแบบของการร่วมลงทุน ส่วนพื้นที่พืชไร่และที่สูงนั้น นิยมร่วมในรูปแบบของการร่วมแรงในการผลิตผลิตภัณฑ์ และพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานจะระบุเกี่ยวกับการร่วมเป็นกรรมการแต่เพียงในนามมากที่สุด

ตาราง 17.2 จำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามรูปแบบการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

รูปแบบการเข้าร่วม	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
1. กรรมการแต่เพียงในนาม	1	1	2	1	4	9
2. ร่วมบริหารจัดการ	1	0	1	3	0	5
3. ร่วมลงทุน	2	4	2	2	2	12
4. ร่วมแรงในการหาตลาด	0	3	2	3	0	8
5. ร่วมแรงในการผลิต	0	2	5	8	3	18

การร่วมแรงในการผลิต มี 8 หมู่บ้านในพื้นที่สูงที่ระบุในเรื่องดังกล่าว อีก 5 หมู่บ้านในพื้นที่พืชไร่ 3 หมู่บ้านในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และ 2 หมู่บ้านสำหรับพื้นที่ปลูกข้าว ส่วนเรื่องการร่วมลงทุนนั้น พบ 4 หมู่บ้านในพื้นที่ปลูกข้าว ส่วนพื้นที่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง คือ พบเพียงพื้นที่ละ 2 หมู่บ้าน สำหรับการเข้าร่วมโครงการในรูปแบบของการเป็นกรรมการแต่เพียงในนามนั้น พบว่าพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานมีการระบุในเรื่องนี้ 4 หมู่บ้าน รองลงมา คือ พื้นที่พืชไร่ (2 หมู่บ้าน) ส่วนพื้นที่กิ่งเมือง ข้าว และที่สูง พบเพียงพื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน

การร่วมแรงในการหาตลาดมี 8 หมู่บ้านที่ระบุในเรื่องนี้ โดยพื้นที่สูงและปลูกข้าวมีหมู่บ้านที่ร่วมแรงในการหาตลาดพื้นที่ละ 3 หมู่บ้าน และ 2 หมู่บ้านในพื้นที่พืชไร่ อย่างไรก็ตามไม่พบหมู่บ้านในพื้นที่กิ่งเมือง และเศรษฐกิจผสมผสานที่ระบุเกี่ยวกับการร่วมแรงในการหาตลาด

การร่วมบริหารจัดการ พบเพียง 5 หมู่บ้าน โดยมี 3 หมู่บ้านในพื้นที่สูง และพื้นที่ละ 1 หมู่บ้านในพื้นที่กิ่งเมืองและพืชไร่ อย่างไรก็ตามไม่พบหมู่บ้านในพื้นที่ปลูกข้าวและเศรษฐกิจผสมผสานที่เข้าร่วมในการบริหารจัดการ

สำหรับหมู่บ้านที่ระบุว่าเข้าร่วมโครงการ โดยการหาตลาด/จำหน่ายผลิตภัณฑ์ซึ่งมีทั้งหมด 8 หมู่บ้านนั้น พบว่าทุกพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เองโดยตรง รองลงมา คือ จำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง และผ่านหน่วยงานของรัฐ ตามลำดับ โดยพื้นที่ปลูกข้าวและที่สูงระบุว่าจำหน่ายโดยตรงพื้นที่ละ 3 หมู่บ้าน และอีก 2 หมู่บ้านในพื้นที่พืชไร่ที่ระบุเช่นกัน สำหรับการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางพบเพียงพื้นที่พืชไร่และที่สูงพื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน ส่วนการจำหน่ายผ่านหน่วยงานของรัฐพบเพียง 1 หมู่บ้านในพื้นที่สูง (ตาราง 17.3)

ตาราง 17.3 จำนวนหมู่บ้านที่ร่วมโครงการโดยการหาตลาด/จำหน่ายผลิตภัณฑ์ จำแนกตามลักษณะการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และพื้นที่ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์	กิ่งเมือง*	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน*	รวม
จำหน่ายเองโดยตรง	-	3	2	3	-	8
ผ่านพ่อค้าคนกลาง	-	0	1	1	-	2
ผ่านหน่วยงานของรัฐ	-	0	0	1	-	1

* ไม่ได้ร่วมโครงการในการหาตลาด/จำหน่ายผลิตภัณฑ์

เมื่อพิจารณาในเรื่องของการดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์ จากหมู่บ้านจำนวน 18 แห่งที่ระบุว่าร่วมในการผลิตนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการผลิตอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี รองลงมา คือ ผลิตตามฤดูกาล ตามคำสั่งซื้อ และอื่น ๆ (10 หมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน 2 หมู่บ้าน และ 1 หมู่บ้าน ตามลำดับ) โดยพื้นที่ปลูกข้าว ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน ส่วนใหญ่เป็นการผลิตอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ส่วนพื้นที่พืชไร่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตตามฤดูกาล โดยการผลิตอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปีนั้น พบในพื้นที่สูง 5 หมู่บ้าน เศรษฐกิจผสมผสาน 3 หมู่บ้าน และ 2 หมู่บ้านในพื้นที่ปลูกข้าว ส่วนการผลิตตามฤดูกาลมี 3 หมู่บ้านในพื้นที่พืชไร่ และ 2 หมู่บ้านในพื้นที่สูง สำหรับการผลิตตามคำสั่งซื้อนั้น พบในพื้นที่สูงและพืชไร่เพียงพื้นที่ละ 1 หมู่บ้านเท่านั้น (ตาราง 17.4)

ตาราง 17.4 จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามลักษณะการผลิตผลิตภัณฑ์ และพื้นที่

ลักษณะการผลิต	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
สม่ำเสมอตลอดทั้งปี	-	2	-	5	3	10
ผลิตตามฤดูกาล	-	-	3	2	-	5
ผลิตตามคำสั่งซื้อ	-	-	1	1	-	2
อื่น ๆ	-	1	-	-	-	1

17.3 ประเภทของผลิตภัณฑ์

ในการศึกษานี้ ได้แบ่งผลิตภัณฑ์ เป็น 5 ประเภท คือ เกษตรกรรม (เช่น ข้าวหอมมะลิ) อุตสาหกรรม (เช่น การทำรูปหอมสมุนไพร รองเท้าแฟชั่น และน้ำดื่ม) หัตถกรรม (เช่น เครื่องจักสาน เปลญวน ทอผ้า) ผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น (เช่น ก๋วยเตี๋ยวกรอบ ผลไม้แปรรูป และน้ำพริก) และอื่น ๆ (เช่น การท่องเที่ยว) ในจำนวน 32 หมู่บ้านที่เข้าร่วมในโครงการนี้ พบว่า ผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารท้องถิ่นได้รับการระบุนมากที่สุด คือ 11 หมู่บ้าน รองลงมา คือ หัตถกรรม จำนวน 9 หมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร จำนวน 4 หมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จำนวน 3 หมู่บ้าน สำหรับการท่องเที่ยว มีการระบุนอยู่ 3 หมู่บ้าน (ตาราง 17.5)

ผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นได้รับการระบุนมากที่สุด คือ 11 หมู่บ้านนั้น พบว่าในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และที่สูงมีหมู่บ้านที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้พื้นที่ละ 3 หมู่บ้าน ส่วนพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสานพบเพียง 2 หมู่บ้าน อย่างไรก็ตามไม่พบหมู่บ้านในพื้นที่กิ่งเมืองที่ดำเนินการในกิจกรรมดังกล่าว

สินค้าหัตถกรรม จำนวน 9 หมู่บ้าน มี 5 หมู่บ้านในพื้นที่สูงที่ระบุในเรื่องนี้ 2 หมู่บ้านในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน และในพื้นที่ปลูกข้าวและพืชไร่พื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน ส่วนผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรได้รับการระบุ 4 หมู่บ้าน พบในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสานพื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน แต่ไม่พบการผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ในพื้นที่กิ่งเมือง

ผลิตภัณฑ์ทางด้านอุตสาหกรรม จำนวน 3 หมู่บ้าน พบเพียงในพื้นที่กิ่งเมือง พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสานพื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน สำหรับผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น ๆ เช่นการท่องเที่ยว พบในพื้นที่กิ่งเมือง พืชไร่ และที่สูง พื้นที่ละ 1 หมู่บ้านเท่านั้น

ตาราง 17.5 จำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามประเภทผลิตภัณฑ์ และพื้นที่

ประเภทผลิตภัณฑ์	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
เกษตรกรรม	-	1	1	1	1	4
อุตสาหกรรม	1	-	1	-	1	3
หัตถกรรม	-	1	1	5	2	9
อาหารท้องถิ่น	-	3	3	3	2	11
อื่น ๆ	1	-	1	1	-	3
รวม	2	5	7	10	6	30*

* ไม่ตอบ 2 หมู่บ้าน (ในพื้นที่กิ่งเมืองและผสมผสาน)

17.4 ปัญหาจากการเข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”

ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านจำนวน 32 หมู่บ้านที่ระบุว่าได้เข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” นั้น ระบุว่าหลังจากที่ได้เข้าร่วมในโครงการดังกล่าวแล้ว มีหมู่บ้านจำนวน 13 หมู่บ้านที่ระบุว่าประสบปัญหาหลังจากเข้าร่วมในโครงการ โดยพบในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน (2 หมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน และ 3 หมู่บ้าน ตามลำดับ) เป็นที่น่าสังเกตว่าในพื้นที่กิ่งเมือง ไม่มีรายงานว่าประสบปัญหาหลังจากเข้าร่วมในโครงการ (ตาราง 17.6)

ตาราง 17.6 จำนวนหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกตามการประสบปัญหา และพื้นที่

ประสบปัญหา	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
มี	-	2	3	5	3	13
ไม่มี	2	3	4	5	3	17
รวม	2	5	7	10	6	30*

* ไม่ตอบ 2 หมู่บ้าน (ในพื้นที่กิ่งเมืองและผสมผสาน)

สำหรับหมู่บ้านที่รายงานว่าประสบปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการทั้ง 13 หมู่บ้านนั้น ปัญหาสำคัญที่สุดที่ผู้นำชุมชนระบุนมากที่สุด คือ ปัญหาการขาดตลาดจำหน่าย (6 หมู่บ้าน) รองลงมา คือ ปัญหาไม่มีทุน (5 หมู่บ้าน) ปัญหาไม่มีสถานที่ตากผลิตภัณฑ์ (1 หมู่บ้าน) และความเสื่อมของดิน เพราะต้องดำเนินการเพาะปลูกอย่างต่อเนื่อง (1 หมู่บ้าน) โดยปัญหาด้านการตลาด พบ 3 หมู่บ้านในพื้นที่สูง และในพื้นที่ปลูกข้าว พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสานพื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน ส่วนปัญหาไม่มีทุนดำเนินการ มี 1 หมู่บ้านในพื้นที่ปลูกข้าว และในพื้นที่พืชไร่และที่สูงพื้นที่ละ 2 หมู่บ้าน สำหรับปัญหาสถานที่ตากผลิตภัณฑ์และดินเสื่อมพบ 1 หมู่บ้านในพื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ตาราง 17.7)

ตาราง 17.7 จำนวนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการฯ จำแนกตามประเภทปัญหา และพื้นที่

ประเภทปัญหา	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ไม่มีทุน	-	1	2	2	-	5
สถานที่ตากผลิตภัณฑ์	-	-	-	-	1	1
การตลาด	-	1	1	3	1	6
ดินเสื่อม	-	-	-	-	1	1

17.5 ความต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”

จากการเข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” แล้ว พบว่าหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในโครงการนี้แล้วประสบปัญหา ต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา โดยปัญหาที่ต้องการได้รับการแก้ไขมากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ การจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รองลงมา คือ ต้องการให้รัฐบาลจัดหาทุนในการผลิต เมื่อพิจารณาตามพื้นที่ พบว่าปัญหาเรื่องการตลาดเป็นปัญหาที่สำคัญในทุกพื้นที่ศึกษา (ตาราง 17.8)

ตาราง 17.8 จำนวนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาจากการเข้าร่วมโครงการฯ จำแนกตามความต้องการที่จะให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา และพื้นที่ (ตอบมากกว่า 1 คำตอบ)

ความต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ลดต้นทุนในการผลิต/เพิ่มราคาสินค้า	-	1	-	-	1	2
หา/เพิ่มทุนในการผลิต	-	1	2	2	1	6
จัดหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์	-	2	2	3	1	8
จัดหาวิทยากรมาอบรมการผลิต	-	1	-	-	1	2
จัดหาอุปกรณ์ให้	-	-	-	2	-	2
การค้าชายแดนพม่า	-	-	-	1	-	1

17.6 เหตุผลการไม่เข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”

เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลที่หมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 57 หมู่บ้าน ไม่เข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เหตุผลหลักที่ไม่เข้าร่วมในโครงการ คือ ความไม่พร้อมของประชากรในหมู่บ้านนั้น ๆ ทั้งในเรื่องของเวลา ความรู้ที่จะผลิตผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสถานที่ในการผลิต (14 หมู่บ้าน) รองลงมา คือ ไม่มีผลิตภัณฑ์เด่น (10 หมู่บ้าน) ปัญหาในเรื่องของระยะทาง (9 หมู่บ้าน) สำหรับปัญหาการขาดการประสานงาน/ความร่วมมือ และการ

เตรียมการ ไม่ทัน พบ 7 หมู่บ้าน ส่วนเหตุผลในเรื่องของเงินทุน พบเพียง 4 หมู่บ้าน อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า มีประเด็นปัญหาการสงวนสิทธิ์ของหมู่บ้านที่เริ่มต้นผลิตผลิตภัณฑ์ดังกล่าวไม่ต้องการให้หมู่บ้านอื่นเข้าร่วมในการผลิตหรือมีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 3 หมู่บ้าน (พื้นที่ พืชไร่ 2 หมู่บ้าน และเศรษฐกิจผสมผสาน 1 หมู่บ้าน) (ตาราง 17.9)

ตาราง 17.9 จำนวนหมู่บ้านที่ไม่เข้าร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จำแนกตามเหตุผลที่ไม่เข้าร่วม และพื้นที่

เหตุผลที่ไม่เข้าร่วม	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
ไม่มีเงินทุน	-	2	-	1	1	4
ไม่มีผลิตภัณฑ์เด่น	-	4	1	5	-	10
ไม่มีผู้ริเริ่ม	-	3	-	-	-	3
ขาดการประสานงาน/ความร่วมมือ	-	1	3	-	3	7
อยู่ห่างไกลจากอำเภอ	1	3	1	3	1	9
ไม่พร้อมที่ทำ	3	2	4	2	3	14
สงวนสิทธิ์ไม่ให้ใครทำ	-	-	2	-	1	3
เตรียมการไม่ทัน/กำลังขอ	-	1	2	-	4	7
งบประมาณ						

ปัญหาความไม่พร้อมของประชกรนั้น หมู่บ้านในพื้นที่พืชไร่ 4 หมู่บ้าน ระบุว่าไม่พร้อม ในขณะที่พื้นที่กิ่งเมืองและเศรษฐกิจผสมผสานพื้นที่ละ 3 หมู่บ้าน ระบุว่าไม่พร้อมทำเช่นกัน ส่วนพื้นที่ปลูกข้าวและที่สูง พบเพียงพื้นที่ละ 2 หมู่บ้านที่ไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมในโครงการ ในเรื่องของการไม่มีผลิตภัณฑ์เด่น หมู่บ้านในพื้นที่สูงระบุนมากที่สุด คือ 5 หมู่บ้าน รองลงมา คือ พื้นที่ปลูกข้าว 4 หมู่บ้าน และพืชไร่ 1 หมู่บ้าน อย่างไรก็ตามไม่พบปัญหาเรื่องนี้ในพื้นที่กิ่งเมืองและเศรษฐกิจผสมผสาน

สำหรับเหตุผลเชิงระยะทาง พบในพื้นที่ปลูกข้าวและที่สูงพื้นที่ละ 3 หมู่บ้าน ส่วนพื้นที่
กึ่งเมือง พืชไร่ และเศรษฐกิจผสมผสาน พบเพียงพื้นที่ละ 1 หมู่บ้าน

17.7 ความสนใจเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในอนาคต

สำหรับหมู่บ้านที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” จำนวน 57
แห่ง พบว่า มี 26 หมู่บ้านที่สนใจเข้าร่วมโครงการในอนาคต โดยมี 2 หมู่บ้านในพื้นที่กึ่งเมือง
4 หมู่บ้านในพื้นที่ปลูกข้าว 8 หมู่บ้านในพื้นที่พืชไร่ 7 หมู่บ้านในที่สูง และ 5 หมู่บ้านใน
พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน (ตาราง 17.10) เป็นที่น่าสังเกตว่า ประมาณ 1 ใน 3 ของหมู่บ้านที่ยัง
ไม่เข้าร่วมโครงการ ไม่แน่ใจว่าจะเข้าร่วมหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่จะต้องพิจารณา
ต่อไปว่าอะไร คือ เหตุผลหลักของความไม่แน่ใจ และจะแก้ไขอย่างไร (ตาราง 17.10)

ตาราง 17.10 จำนวนหมู่บ้าน จำแนกตามความสนใจเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่ง
ผลิตภัณฑ์” และพื้นที่

ความสนใจ	กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
สนใจ	2	4	8	7	5	26
ไม่สนใจ	1	5	1	1	4	12
ไม่แน่ใจ	1	7	4	3	4	19
รวม	4	16	13	11	13	57

สำหรับหมู่บ้านที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการ พบว่า ปี พ.ศ. 2547 คือ อีก 1 ปีถัดมาจากปี
ที่เก็บข้อมูลเป็นปีที่ได้รับการระดมมากที่สุดว่าจะเข้าร่วมโครงการ คือ 14 หมู่บ้าน รองลงมา คือ
ปี พ.ศ. 2548 จำนวน 8 หมู่บ้าน และ 2 หมู่บ้านสำหรับ ปี พ.ศ. 2552 และอีก 1 หมู่บ้าน สำหรับ
ในปี พ.ศ. 2551 (ตาราง 17.11)

ตาราง 17.11 จำนวนหมู่บ้านที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จำนวนตามปีที่สนใจเข้าร่วมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และพื้นที่

ปี	กิ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
2547	2	2	3	4	3	14
2548	-	1	3	2	2	8
2551	-	-	-	1	-	1
2552	-	1	1	-	-	2

17.8 สรุป

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้ง 89 หมู่บ้านเกี่ยวกับโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” นั้น พบเพียง 32 หมู่บ้าน หรือประมาณ 1 ใน 3 ที่เข้าร่วมในโครงการดังกล่าว โดยส่วนใหญ่เป็นการเข้าร่วมในรูปแบบของการร่วมผลิตผลิตภัณฑ์ รองลงมา คือ การร่วมลงทุน และเป็นกรรมการแต่เพียงในนามไม่มีบทบาทใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งการร่วมแรงในการผลิตผลิตภัณฑ์นี้ ส่วนใหญ่เป็นการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น เช่น ก๋วยเตี๋ยวกรอบ น้ำพริก เป็นต้น รองลงมา คือ หัตถกรรม เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ตามลำดับ

ในการเข้าร่วมในโครงการดังกล่าวนี้ เกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการประสบปัญหาหลังจากการเข้าร่วม ปัญหาที่ได้รับการระบุถึงมากที่สุด คือ การขาดตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รองลงมา คือ เรื่องทุนในการผลิต ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ผู้นำชุมชนต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา โดยการจัดหาตลาดให้ สนับสนุนทุนในการดำเนินการ และขณะเดียวกันต้องการให้รัฐบาลช่วยลดต้นทุนในการผลิตด้วย

สำหรับหมู่บ้านประมาณ 2 ใน 3 ที่ไม่เข้าร่วมในโครงการนี้ เหตุผลหลักที่ผู้นำชุมชนระบุถึงมากที่สุด คือ ความไม่พร้อมของชาวบ้านทั้งในเรื่องของเวลา ความรู้ในการผลิต/ดำเนินการ และสถานที่ เหตุผลรองลงมา คือ หมู่บ้านไม่มีผลิตภัณฑ์เด่น ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลควรจะต้องรีบดำเนินการแก้ไข และเมื่อสอบถามถึงความต้องการเข้าร่วมโครงการนี้ในอนาคตพบว่าประมาณครึ่งหนึ่ง หรือ 1 ใน 2 สนใจเข้าร่วม อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าหมู่บ้านที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการมีถึง 1 ใน 3 ไม่แน่ใจว่าจะเข้าร่วมดีหรือไม่

18 สรุป

อาร์ จำปากลาง

โครงการกาญจนบุรีติดตามการเปลี่ยนแปลงประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาที่กำหนดไว้ตั้งแต่การเริ่มเก็บข้อมูลครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 ประชากรที่ติดตามได้ในรอบ 4 (2546) นี้อาจไม่ใช่ประชากรกลุ่มเดียวกับประชากรที่สำรวจได้ในปีที่ผ่านมา แต่เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกับปีที่ผ่านมา พื้นที่ศึกษาของโครงการกาญจนบุรีประกอบด้วย หมู่บ้าน/ชุมชนอาคาร ในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง ปลุกข้าว พืชไร่ ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสาน

การเก็บข้อมูลใช้วิธีการเจนนับครัวเรือน และบุคคลในครัวเรือน โดยนำรายชื่อสมาชิกครัวเรือนจากการสำรวจรอบที่ผ่านมา มา ตรวจสอบและปรับปรุง ดังนั้น รายชื่อสมาชิกครัวเรือนในรอบ 4 (2546) นี้รวมเอาสมาชิกเดิมที่ยังอาศัยอยู่ในครัวเรือน สมาชิกเดิมที่ย้ายออก สมาชิกที่ย้ายเข้าทั้งชั่วคราว และถาวร สมาชิกที่ตายไปแล้ว ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2545-30 มิถุนายน 2546 การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลครัวเรือน และบุคคล และใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มในการเก็บข้อมูลระดับหมู่บ้าน ในการเก็บข้อมูล มีพนักงานภาคสนามทั้งสิ้น 78 คน เป็นผู้ควบคุมงานสนาม 10 คน และพนักงานสัมภาษณ์ 68 คน

อัตราการสัมภาษณ์ได้เท่ากับร้อยละ 77 สำหรับการสัมภาษณ์ข้อมูลครัวเรือน และเท่ากับร้อยละ 96 สำหรับการสัมภาษณ์บุคคล เวลาสัมภาษณ์โดยเฉลี่ยเท่ากับ 20 นาที สำหรับแบบสอบถามครัวเรือน และเท่ากับ 14 นาที สำหรับแบบสอบถามบุคคล ร้อยละ 94 ของพนักงานสัมภาษณ์ประเมินคุณภาพข้อมูลว่าอยู่ในระดับดีและดีมาก

ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานรอบ 4 (2546) สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของประชากร

ประชากรที่เจงนับได้ในการสำรวจรอบ 4 (2546) มีทั้งหมด 42,816 คน จาก 12,356 ครัวเรือน เป็นประชากรหญิงมากกว่าประชากรชายเล็กน้อย ประชากรที่เจงนับได้อยู่ในพื้นที่สูงมากที่สุด คือ ร้อยละ 27 และอยู่ในพื้นที่พีชไร่น้อยที่สุด คือ ร้อยละ 16 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ประชากรที่เจงนับได้มีจำนวนลดลงในทุกพื้นที่ โครงสร้างทางอายุและเพศของประชากรไม่แตกต่างจากการสำรวจใน 3 รอบที่ผ่านมา กล่าวคือ ผู้ชายมีจำนวนมากกว่าผู้หญิงในวัยเด็ก ในขณะที่พบผู้หญิงมากกว่าผู้ชายเมื่ออายุมากขึ้น ประชากรในพื้นที่สูงมีสัดส่วนประชากรในวัยเด็กสูงกว่าประชากรในพื้นที่อื่นมาก เป็นผลให้พื้นที่นี้มีอัตราส่วนพึ่งพิงสูงที่สุด ขณะเดียวกัน ประชากรในพื้นที่ปลูกข้าวมีสัดส่วนประชากรในวัยสูงอายุมากที่สุด จึงทำให้เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีอัตราส่วนพึ่งพิงสูง

2. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ในด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า เกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพที่ชาวกาญจนบุรีในทุกพื้นที่ศึกษาคิดเป็นอาชีพหลักในสัดส่วนมากที่สุด ยกเว้นพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองที่อาชีพฝีมือและแรงงาน และอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหลักของประชากรในสัดส่วนที่มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจรอบก่อน พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่ผู้มีอาชีพฝีมือและแรงงาน อาชีพธุรการและการจัดการ อาชีพค้าขาย และอาชีพบริการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น อาชีพที่สำคัญรองลงมาจากการทำงานเกษตร คือ อาชีพฝีมือและแรงงาน และอาชีพค้าขาย ในกลุ่มผู้ชาย และคืออาชีพค้าขาย และอาชีพฝีมือและแรงงาน ในกลุ่มผู้หญิง ผู้ชายไม่ทำงานร้อยละ 10 ผู้หญิงไม่ทำงานร้อยละ 26 ประชากรในพื้นที่เมือง/กิ่งเมืองทำงานประเภทวิชาชีพ/วิชาการในสัดส่วนที่สูงกว่าประชากรในพื้นที่อื่นมาก ในขณะเดียวกัน ใน

พื้นที่นี้มีผู้ชายที่ไม่ได้ทำงานในสัดส่วนที่สูงที่สุดและเพิ่มขึ้นมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ส่วนผู้หญิงที่ไม่ทำงานมีสัดส่วนสูงสุดในพื้นที่สูง

ในด้านการศึกษา โอกาสทางการศึกษาของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองกับพื้นที่อื่นๆ และระหว่างหญิงและชายแตกต่างกันอย่างชัดเจน ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองที่ไม่เคยเรียนหนังสือมีสัดส่วนต่ำที่สุด และได้รับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาในสัดส่วนที่สูงกว่าพื้นที่อื่นๆ พื้นที่สูงมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่เคยเรียนหนังสือสูงสุด สัดส่วนของผู้ไม่เรียนหนังสือลดลงในทุกพื้นที่ ผู้หญิงที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีสัดส่วนสูงกว่าผู้ชายในทุกพื้นที่ ขณะเดียวกันความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายน้อยที่สุดในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองและมากที่สุดในพื้นที่พีชไรและปลุกข้าว

ในด้านการใช้ภาษา คราวเรือนในพื้นที่ศึกษาใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกันทุกพื้นที่ศึกษา ยกเว้นพื้นที่สูงที่มีครัวเรือนพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันน้อยกว่า 2 ใน 3 ที่เหลือส่วนใหญ่ใช้ภาษาภาษากะเหรี่ยง กะเหรี่ยง และปาเกอญอ รองลงมา คือ มอญ และพม่า

3. ภาวะเจริญพันธุ์และวางแผนครอบครัว

ภาวะเจริญพันธุ์ในภาพรวมอยู่ในระดับทดแทนและมีแนวโน้มที่จะลดลง แบบแผนเจริญพันธุ์มีแนวโน้มที่จะกระจุกตัวมากขึ้นในกลุ่มอายุ 20 – 24 ปี และสิ้นสุดก่อนวัยสุกท่ายของวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสถานะของภาวะเจริญพันธุ์ควบคุม สำหรับอัตราคุมกำเนิดที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปีนั้น กลับลดลงเล็กน้อยในรอบสำรวจนี้ หมันหญิงยังคงเป็นวิธีคุมกำเนิดที่แพร่หลายที่สุดในทุกพื้นที่ ยกเว้นในพื้นที่สูงที่ยังเป็นรองยาเม็ดคุมกำเนิดและยาฉีดคุมกำเนิดอยู่ ส่วนวิธีคุมกำเนิดที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือ ยาเม็ดคุมกำเนิด และยาฉีดคุมกำเนิด ซึ่งเมื่อรวมทั้ง 3 วิธีนี้เข้าด้วยกัน จะมีผู้ใช้ถึง 9 ใน 10 ของผู้ที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิดทั้งหมด กว่า 9 ใน 10 ของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่กำลังแต่งงานมีประสบการณ์ในการใช้วิธีคุมกำเนิด

วิธีใดวิธีหนึ่ง ถึงแม้ว่าผู้ที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิดอยู่จะมีเพียงร้อยละ 78 ก็ตาม โดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีคุมกำเนิดครั้งแรกเพื่อเลื่อนการตั้งครรภ์ออกไปก่อนจนกว่าจะพร้อม มีเพียงร้อยละ 18 เท่านั้นที่เริ่มใช้วิธีคุมกำเนิดครั้งแรกเพื่อยุติการตั้งครรภ์

4. ภาวะสมรส

ประชากรในพื้นที่ศึกษามีแบบแผนการสมรสไม่แตกต่างจากประชากรโดยทั่วไป กล่าวคือผู้หญิงแต่งงานเร็วกว่าผู้ชาย และมีสัดส่วนการเป็นหม้าย หย่า หรือแยกสูงกว่าผู้ชาย ในกลุ่มผู้ที่กำลังสมรส ส่วนใหญ่มีคู่สมรสอาศัยอยู่ด้วยกันในครัวเรือน มีการจดทะเบียนสมรสประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง สำหรับผู้ที่ยังไม่แต่งงาน ผู้หญิงมีความตั้งใจที่จะแต่งงานในสัดส่วนที่ต่ำกว่า และตั้งใจที่จะไม่แต่งงานในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ชาย

5. การย้ายถิ่น

ประชากรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81) ไม่ใช่ผู้ย้ายถิ่น อัตราการย้ายถิ่นออกสูงกว่าการย้ายถิ่นเข้า การย้ายถิ่นสุทธิเท่ากับ 6 ต่อประชากร 100 คน อัตราการย้ายถิ่นเข้า-ออกสูงที่สุดในพื้นที่สูง และต่ำสุดในพื้นที่ปลูกข้าว ผู้ชายมีการย้ายเข้า-ออกมากกว่าผู้หญิง ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 15-29 ปี และเป็นการย้ายภายในจังหวัดกาญจนบุรีมากกว่าการย้ายระหว่างจังหวัด

6. ภาวะการตาย

ในเรื่องภาวะการตายของประชากรในพื้นที่ศึกษาโดยรวมในหนึ่งปีที่ผ่านมา (1 กรกฎาคม 2545 – 30 มิถุนายน 2546) พบว่า มีจำนวนสูงชันจากรอบ 3 (2545) โดยในการสำรวจรอบ 4 (2546) มีจำนวนคนตายทั้งหมด 280 ราย คิดเป็นอัตราตายเท่ากับ 7 ต่อพัน อัตราตายเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเล็กน้อย อัตราตายเมื่อจำแนกตามพื้นที่ทั้ง 5 พื้นที่แล้ว พบความแตกต่างเป็นสองกลุ่ม

คือพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองกับปลูกข้าวมีอัตราตาย 8-10 ต่อประชากรพันคน ในขณะที่พื้นที่พีชไร์ที่สูง และเศรษฐกิจผสมผสานมีอัตราตาย 5-6 ต่อประชากรพันคนเท่านั้น แบบแผนการตายรายอายุไม่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย และเป็นแบบแผนที่พบได้ในประชากรทั่วไป คือ มีลักษณะคล้ายรูปตัวเจ อัตราตายสูงในวัยทารกและเด็ก ต่ำในวัยหนุ่มสาวแล้วค่อย ๆ สูงขึ้นเมื่อพ้นวัยกลางคน และสูงมาก ๆ เมื่อถึงวัยสูงอายุ อัตราตายรายอายุของหญิงต่ำกว่าชายในเกือบทุกกลุ่มอายุ แบบแผนการตายในการสำรวจรอบ 4 (2546) มีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบแผนการตายที่พบในการสำรวจรอบ 1 (2543) รอบ 2 (2544) และรอบ 3 (2545) มากกว่าร้อยละ 80 ของการตายของประชากรในพื้นที่ศึกษามีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วย โดยที่ร้อยละ 44 มีสาเหตุมาจากโรคไม่ติดเชื้อ อีกร้อยละ 21 มีสาเหตุมาจากโรคติดเชื้อ ความชรานับเป็นสาเหตุการตายมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 18 สำหรับสาเหตุการตายจากอุบัติเหตุ การถูกฆาตกรรม และการฆ่าตัวตาย เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรอบ 3 (2545) การตายที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้รับคำตอบว่ามีกรไปแจ้งตายร้อยละ 95

7. พฤติกรรมสุขภาพ

พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกายมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น การบริโภคอาหารเสริมสุขภาพ และวิตามินต่าง ๆ ก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน พฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสกำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายของประชากรในทุกพื้นที่การศึกษา ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองมีพฤติกรรมการดื่มน้ำขวดหรือน้ำโพลาริสมากที่สุด ประชากรในพื้นที่ศึกษานิยมการวิ่งออกกำลังกายเป็นประจำ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมือง และเศรษฐกิจ ผสมผสานนิยมการออกกำลังกายด้วยการวิ่งเป็นประจำมากกว่าประชากรในพื้นที่ศึกษาอื่นๆ ขณะเดียวกัน การออกกำลังกายด้วยการเดินแอโรบิกก็เป็นที่นิยมกันมากในทุกพื้นที่และเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างรอบ 4 (2546) และรอบ 3 (2545)

สำหรับพฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พบว่า พฤติกรรม การสูบบุหรี่ การดื่มเบียร์ เหล้า เครื่องดื่มชูกำลัง และการกินยาแก้ปวดจากการสำรวจในรอบ 4 เพิ่มสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรอบ 2 และรอบ 3

8. ความพิการ

การศึกษาภาวะความพิการ พบว่า ร้อยละ 8 ของประชากรศึกษาอายุ 15 ปีขึ้นไปมีความพิการอย่างใดอย่างหนึ่ง ประเภทความพิการที่พบมากที่สุดคือ ความพิการทางกายและการเคลื่อนไหว ซึ่งมีสาเหตุหลัก ๆ มาจากโรคเรื้อรัง และความพิการทางการมองเห็น กลุ่มอายุที่พบว่ามีความพิการสูงสุดคือ กลุ่มอายุ 45-49 ปี คือมีความพิการถึงร้อยละ 10 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ

9. การดูแลผู้สูงอายุ

ในเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ร้อยละ 18 มีประสบการณ์ในการให้การเลี้ยงดูและดูแลบิดามารดาที่สูงอายุและผู้สูงอายุอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนวัยทำงาน อายุระหว่าง 35-44 ปี ทักษะคิดและการปฏิบัติของคนกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ายังคงมีความกตัญญูต่อบุพการีของตนอยู่ และไม่ได้คิดว่าผู้สูงอายุเป็นภาระในการให้การเลี้ยงดูและดูแล ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นว่าในอนาคตผู้สูงอายุในสังคมไทย ซึ่งจะทวีจำนวนมากขึ้นจะยังมีลูกหลานคอยให้การเลี้ยงดูและดูแลอย่างแน่นอน

10. การเดินทางแบบไปเช้า-กลับเย็น

ในด้านรูปแบบการเดินทางของประชากรในพื้นที่ศึกษา พบว่า ร้อยละ 98 ของการเดินทางของประชากรวัยเรียนอายุ 4-14 ปีเป็นการเดินทางไปโรงเรียน และร้อยละ 88 ของการเดินทางของประชากรอายุ 15-59 ปี เป็นการเดินทางไปทำงาน ประชากรในพื้นที่สูงใช้เวลา

เดินทางเฉลี่ยสูงที่สุดคือประมาณ 24 นาที ในขณะที่เดียวกัน ประชากรในพื้นที่เมือง/กึ่งเมืองเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงกว่าประชากรในพื้นที่อื่นๆ พาหนะหลักที่ประชากรทุกกลุ่มอายุใช้ในการเดินทางคือรถยนต์ไฮบริด ประชากรในพื้นที่สูงมีส่วนของการใช้พาหนะสำหรับการเดินทางน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ

11. หลักประกันความมั่นคงและหลักประกันสุขภาพ

ในการศึกษาหลักประกันความมั่นคงเพื่อปัจจุบันและอนาคตของประชากรอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป พบว่า ประชากรกลุ่มดังกล่าวมีการเตรียมตัวเพื่อการมีหลักประกันความมั่นคงประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทเพียงร้อยละ 15 หลักประกันความมั่นคงของประชากรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่คือ การมีบ้านไว้อยู่อาศัย (ร้อยละ 62) และการมีที่ดิน (ร้อยละ 45) ส่วนหลักประกันในอนาคตที่มีมากที่สุดคือการมีแผนเกษียณ (ร้อยละ 47) รองลงมาคือเงินฝาก/เงินออม (ร้อยละ 41) และประกันชีวิต (ร้อยละ 22) ตามลำดับ สำหรับหลักประกันสุขภาพ พบว่า ประมาณ 3 ใน 4 ของประชากรในพื้นที่ศึกษามีบัตรทองรักษาทุกโรค

12. ความรู้และการมีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองของประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี

ร้อยละ 90 ของประชากรในพื้นที่ศึกษาจากการสำรวจ รอบ 4 (2546) มีความรู้เรื่องกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทในหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นสัดส่วนที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับการสำรวจรอบ 3 (2545) อย่างไรก็ตามมีเพียงครึ่งหนึ่งของประชากรในพื้นที่ศึกษาที่เข้าร่วมในกองทุนดังกล่าว ในกลุ่มที่มีส่วนร่วมในกองทุน ร้อยละ 45 เป็นสมาชิกกองทุน และร้อยละ 42 เป็นผู้กู้เงินจากกองทุน ข้อมูลพื้นฐานที่ได้ชี้ว่าการดำเนินงานของกองทุนได้บรรลุวัตถุประสงค์หลักและสำคัญ ที่สุดของกองทุนที่ต้องการให้แหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ในระดับหนึ่ง

13. นโยบายของรัฐ: หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้ง 89 หมู่บ้านเกี่ยวกับโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” นั้น พบเพียง 32 หมู่บ้าน หรือประมาณ 1 ใน 3 ที่เข้าร่วมในโครงการดังกล่าว โดยส่วนใหญ่เป็นการเข้าร่วมในรูปแบบของการร่วมผลิตผลิตภัณฑ์ รองลงมา คือ การร่วมลงทุน และเป็นกรรมการ ในการเข้าร่วมในโครงการดังกล่าวนี้ เกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ ประสบปัญหาหลังจากการเข้าร่วม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รองลงมา คือ เรื่องทุนในการผลิต ประมาณ 2 ใน 3 ของหมู่บ้านไม่เข้าร่วมในโครงการนี้ เนื่องจาก ความไม่พร้อมของชาวบ้านทั้งในเรื่องของเวลา ความรู้ในการผลิต/ดำเนินการ และ สถานที่

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1
ตารางเพิ่มเติม

ตาราง ผ 1.1 จำนวน อัตรา และเวลาเฉลี่ย ในการสัมภาษณ์ จำแนกตามแบบสอบถาม

แบบสอบถาม	จำนวน เข้าข่าย	จำนวน สัมภาษณ์	อัตรา สัมภาษณ์	เวลาเฉลี่ย (นาที)
ครัวเรือน	16,150	12,356	76.5	19.6
บุคคล	30,035	28,873	96.1	13.6

ตาราง ผ 1.2 จำนวนและการกระจายร้อยละของผู้ปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ จำแนกตามเหตุผล และแบบสอบถาม

เหตุผล	ครัวเรือน		บุคคล	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ต้องการให้ข้อมูล	128	3.4	187	16.1
มีการกักเกี่ยวกับอาชีพ/ติดเชื้อ	109	2.9	503	43.3
เจ็บป่วย/ชรา/พิการ	-	-	437	37.6
ย้ายไปอยู่ที่อื่น ๆ	2,835	74.7	-	-
ไม่มีคนอาศัยอยู่ประจำ	248	9.4	-	-
ไม่มีคนอยู่ประจำ/บ้านปิด	161	4.2	-	-
เสียชีวิตไปแล้ว	68	1.8	-	-
ครัวเรือนหาไม่เจอ	458	12.1	-	-
ไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้	7	0.2	-	-
อื่น ๆ	23	0.6	16	1.4
ไม่ทราบ / ไม่ตอบ	5	0.1	19	1.6
รวม	3,794	100.0	1,162	100.0

ตาราง ผ 1.3 การกระจายร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามคำถามและแบบสอบถาม

คำถาม	แบบสอบถาม	
	ครัวเรือน	บุคคล
สถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์เป็นอย่างไร		
ปราศจากสิ่งรบกวน/มีความเป็นส่วนตัวมาก	60.5	57.8
มีสิ่งรบกวนแต่ไม่มีผลต่อการสัมภาษณ์	35.7	38.4
มีสิ่งรบกวนและมีผลต่อการสัมภาษณ์พอสมควร	2.9	2.5
มีสิ่งรบกวนมากจนต้องหยุดการสัมภาษณ์บ่อยๆ /เสียงบรรยากาศ	0.6	0.5
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	0.2	0.9
รวม	100.0	100.0
จำนวน	12,356	28,873
มีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องอยู่ร่วมในการสัมภาษณ์นี้หรือไม่		
มีตั้งแต่ต้นจนจบ	29.2	30.9
มีเฉพาะบางตอนของการสัมภาษณ์	13.1	14.2
ไม่มีตลอดการสัมภาษณ์	57.4	54.0
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	0.3	0.9
รวม	100.0	100.0
จำนวน	12,356	28,873
ถ้ามีบุคคลอื่นอยู่ในที่สัมภาษณ์ ใครอยู่ในที่สัมภาษณ์บ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
บุคคลในครอบครัวของผู้ตอบ	72.8	81.8
เพื่อนของผู้ตอบ	6.5	5.5
เพื่อนบ้าน	30.0	21.3
ล่าม	2.5	2.2
อื่น ๆ (ญาติ คนในทีม ฯลฯ)	3.8	2.7

ตาราง ผ 1.3 (ต่อ)

คำถาม	แบบสอบถาม	
	ครัวเรือน	บุคคล
มีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ตอบหรือออกความเห็นช่วยผู้ตอบหรือไม่		
มีมาก	2.9	2.4
มีเป็นบางครั้ง	28.7	28.4
มีน้อย	24.5	23.9
ไม่มี	42.9	42.8
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	1.1	2.5
รวม	100.0	100.0
จำนวน	5,262	13,275
ผู้ตอบให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เพียงใด		
ให้ความร่วมมือดีมาก	41.3	39
ให้ความร่วมมือดี	53.8	55.1
ให้ความร่วมมือปานกลาง	4.1	4.3
ให้ความร่วมมือน้อย	0.5	0.6
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	0.3	1.0
รวม	100.0	100.0
จำนวน	12,356	28,873
ผู้ตอบมีปฏิกิริยาอย่างไรในการให้สัมภาษณ์		
ยินดีในการตอบคำถาม	89.0	87.3
เฉยๆ	10.3	11.4
มีท่าทีไม่พร้อมที่จะให้สัมภาษณ์บางเรื่อง	0.2	0.2
แสดงท่าทีไม่ค่อยพอใจในบางคำถาม	0.1	0.1
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	0.3	1.0
รวม	100.0	100.0
จำนวน	12,356	28,873

ตาราง ผ 1.3 (ต่อ)

คำถาม	แบบสอบถาม	
	ครัวเรือน	บุคคล
โดยทั่วไปคุณภาพของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นี้เป็นอย่างไร		
ดีมาก	34.2	32.1
ดี	60.6	62.0
พอใช้	4.5	4.6
ไม่ดี	0.4	0.4
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	0.3	0.9
รวม	100.0	100.1
จำนวน	12,356	28,873
คุณภาพของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไม่ดีเพราะ		
เป็นคนต่างด้าว	39.1	47.8
เมาสุรา	6.5	9.7
ชรา	6.5	3.5
พิการทางสมอง	4.3	2.7
ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ	28.3	33.6
ป่วย	4.3	-
จิตใจผู้ให้ข้อมูลไม่อยู่กับเนื้อกับตัว/คิดมาก	4.3	2.7
ผู้ให้ข้อมูลเป็นเด็ก/ไม่รู้ข้อมูลบางส่วน	6.5	-
รวม	100.0	100.1
จำนวน	46	113

ตาราง ผ7.1 อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ และอัตราเจริญพันธุ์รวมของสตรีอายุ 15-49 ปี จำแนกตามรอบสำรวจ

อายุ	อัตราเจริญพันธุ์รายอายุ			
	รอบ 1	รอบ 2	รอบ 3	รอบ 4
15-19	0.07821	0.06929	0.06466	0.06873
20-24	0.12874	0.13320	0.12644	0.14506
25-29	0.09780	0.10261	0.10561	0.09391
30-34	0.06127	0.06913	0.06515	0.06037
35-39	0.04005	0.03593	0.03199	0.02905
40-44	0.01106	0.00742	0.01051	0.00783
45-49	0.00192	0.00279	0.00179	0.00000
อัตราเจริญพันธุ์รวม	2.10	2.10	2.03	2.02

ตาราง ผ7.2 การกระจายร้อยละของสตรีที่กำลังใช้วิธีคุมกำเนิด จำแนกตามวิธีคุมกำเนิด และพื้นที่

วิธีคุมกำเนิด	เมือง/ กึ่งเมือง	ข้าว	พืชไร่	ที่สูง	ผสมผสาน	รวม
หมันหญิง	36.3	28.3	27.6	20.1	33.0	28.4
หมันชาย	2.8	1.3	1.9	1.5	2.0	1.9
ยาฝังคุมกำเนิด	0.3	0.4	1.9	2.5	1.8	1.5
ยาฉีดคุมกำเนิด	9.1	25.2	22.5	21.1	17.7	19.0
ห่วงคุมกำเนิด	0.8	1.0	0.8	1.7	0.6	1.0
ยาเม็ดคุมกำเนิด	23.6	23.5	25.9	23.2	22.7	23.6
ถุงยางคุมกำเนิด	3.0	0.7	0.9	0.6	1.0	1.2
วิธีคุมกำเนิดอื่น*	3.7	0.6	1.5	1.5	1.2	1.7
อัตราคุมกำเนิด	79.5	80.9	83.1	72.1	80.1	78.3

หมายเหตุ * รวมวิธีนับระยะปลอดภัย หลังนอกช่องคลอด

ภาคผนวก 2
หน้าที่และคุณสมบัติของผู้คุมงานสนาม
และพนักงานสัมภาษณ์

หน้าที่และคุณสมบัติของ ผู้คุมงานสนาม และพนักงานสัมภาษณ์

ผู้คุมงานสนาม

บทบาทหน้าที่

1. ควบคุมการดำเนินการเก็บข้อมูลให้เป็นไปตามกำหนด
2. เก็บข้อมูลหมู่บ้าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดหมู่บ้าน
3. ตรวจสอบสอบถามข้อมูลหมู่บ้าน
4. ตรวจสอบสอบถามครัวเรือนและบุคคลให้เสร็จตามกำหนด
5. ตรวจรหัสในแบบสอบถามครัวเรือนและบุคคลให้เสร็จตามกำหนด
6. ติดตามประสานงานและรายงานความคืบหน้าการดำเนินงานกับทางสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

คุณสมบัติ

1. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขา ไม่จำกัดเพศ และอายุไม่เกิน 30 ปี
2. มีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยเบื้องต้นบ้าง
3. มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็นผู้นำ สามารถรับผิดชอบวางแผนเก็บข้อมูลภาคสนามให้เสร็จสิ้นทันเวลาที่กำหนดได้
4. มีความเต็มใจที่จะพักอยู่ในหมู่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรี ตลอดเวลาปฏิบัติงานภาคสนาม ประมาณ 45 วัน
5. มีสุขภาพแข็งแรงไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรง
6. ถ้ามีภูมิลำเนาในจังหวัดกาญจนบุรี หรือใกล้เคียง หรือสามารถพูดภาษาท้องถิ่นในพื้นที่ที่จะเก็บข้อมูล จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

พนักงานสัมภาษณ์

บทบาทหน้าที่

1. ติดต่อประสานงานกับกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เจ้าหน้าที่อนามัย ครูผู้อาวุโส หรือผู้ที่รู้ข้อมูลของหมู่บ้านเป็นอย่างดี และนัดหมายให้ผู้คุมงานภาคสนามดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้าน
2. ปรับปรุงบัญชีจำนวนครัวเรือนและบุคคลในหมู่บ้าน
3. ปรับปรุงแผนที่หมู่บ้าน
4. เก็บข้อมูลครัวเรือน โดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามครัวเรือน
5. เก็บข้อมูลบุคคล โดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามบุคคล
6. ตรวจสอบแบบสอบถามครัวเรือนและบุคคลให้เสร็จสมบูรณ์ตามกำหนด
7. ตรวจสอบรหัสในแบบสอบถามครัวเรือนและบุคคลให้เสร็จสมบูรณ์ตามกำหนดก่อนส่งให้ผู้คุมงานภาคสนาม

คุณสมบัติ

1. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขา ไม่จำกัดเพศ และอายุไม่เกิน 30 ปี
2. มีความรู้ด้านการวิจัยเบื้องต้นบ้าง
3. มีมนุษยสัมพันธ์ดี
4. มีความเต็มใจที่จะพักอยู่ในหมู่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรี ตลอดเวลาปฏิบัติงานภาคสนาม ประมาณ 45 วัน
5. มีสุขภาพแข็งแรงไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรง
6. มีความรู้ทางการเขียนภาษาไทยดี และลายมืออ่านออกง่าย
7. มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน
8. ถ้ามีภูมิลำเนาในจังหวัดกาญจนบุรี หรือใกล้เคียง หรือสามารถพูดภาษาท้องถิ่นในพื้นที่ที่จะเก็บข้อมูล จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ภาคผนวก 3
รายชื่อหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษา

รายชื่อหมู่บ้านในพื้นที่ศึกษา

เมือง/กิ่งเมือง

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
ท่ามะกา	ท่าไม้	บ้านหลังวัดคาทอลิก
	ตะคร้ำเอน	บ้านเก้าหลัง
	พระแท่น	บ้านหอมสอ
	ท่าเสา	บ้านท่าเสา
	ห้วยเหนียว	บ้านวังทอง
ท่าม่วง	วังขนาย	บ้านมะกอกหมู
	วังศาลา	บ้านหัวพงษ์

และ

เขตเทศบาล อำเภอเมือง	10 ชุมรวมอาคาร
เขตเทศบาล อำเภอท่ามะกา	3 ชุมรวมอาคาร

พื้นที่ปลูกข้าว

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	
บ่อพลอย	หนองกุ่ม	บ้านหนองตาพุก	
	ยางม่วง	บ้านห้วยรางพงษ์	
	โคกตะบอง	บ้านชายรูป	
	เขาสามสิบหาบ	บ้านเขากระอาง	
	ท่าม่วง	พังครุ	บ้านรางเฒ่
		พนมทวน	พนมทวน
	หนองโรง		บ้านหลุมหิน
			บ้านรางขบ
		ทุ่งสมอ	บ้านดอนปรก
		พังครุ	บ้านพังครุ
เลาขวัญ		บ้านทุ่งสาวน้อย	
		บ้านดงกลาง	
	หนองสาหร่าย	บ้านปลักเขว้า	
	คอนตาเพชร	บ้านหนองปล้อง	
		บ้านหนองโพธิ์	
		บ้านหนองตาขำ	
	ห้วยกระเจา	หนองประคู้	บ้านตะลุงเหนือ
		ห้วยกระเจา	บ้านดงตาอินทร์
			บ้านกรอกฟ้าสาธุการ
		วังไผ่	บ้านนาตามิ่ง
	ดอนแสลบ	บ้านโป่งสวรรค์	

พื้นที่พืชไร่

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	หนองบัว	บ้านพุระคู
	วังดั่ง	บ้านหนองสามพราน
ไทรโยค	ลุ่มลุ่ม	บ้านเสรีธรรม
	ศรีมงคล	บ้านยางโทน
บ่อพลอย	หนองรี	บ้านหนองแกใน
		บ้านหนองสำโรง
	หลุมรัง	บ้านวังเงิน
	ช่องค่าน	บ้านหนองเข้
ท่าม่วง	หนองกร่าง	บ้านพุรวก
	รางสาละ	บ้านหนองจิก
	หนองตากยา	บ้านหนองสองห้อง
		บ้านหนองแหน
เลาขวัญ		บ้านหนองข้าวนก
	เลาขวัญ	บ้านเปรงพุทรา
	หนองปลิง	บ้านบึงหล่ม
	หนองนกแก้ว	บ้านหนองรัก
ด่านมะขามเตี้ย	ทุ่งกระบี่	บ้านน้ำลาด
	ด่านมะขามเตี้ย	บ้านหนองจอก
	หนองปรือ	บ้านหนองขอนแก่นพนม
		บ้านเทพมงคล

พื้นที่สูง

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	
ศรีสวัสดิ์	นาสวน	บ้านปลายนาสวน บ้านเจาะเหลาะ	
	ด่านแม่แจลบ	บ้านท่าสนุ่น	
	เขาโจด	บ้านไกรเกรียง	
	หนองเป็ด	บ้านเกาะบูก	
	ท่ากระดาน	บ้านท่ากระดาน	
	แม่กระบุง	บ้านน้ำมุด	
	ทองผาภูมิ	ท่าขนุน	บ้านเสาหงษ์
		ปี่ลือก	บ้านปี่ลือกคี
		หินดาด	บ้านหินดาดตะวันตก บ้านวังผาดาด
		ลิ้นถิ่น	บ้านกุยแห่
		ชะแล	บ้านทุ่งนางครวญ
	สังขละบุรี	ห้วยเขย่ง	บ้านประจำไม้ บ้านรวมใจ
		สหกรณ์นิคม	บ้านดินโส
หนองลู		บ้านห้วยมาลัย บ้านห้วยกบ	
ปรางค์		บ้านห้วยต่อ	
ไล่โว่		บ้านเสน่ห์พ่อง	

พื้นที่เศรษฐกิจผสมผสาน

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
เมือง	เกาะสำโรง	บ้านเกาะสำโรง
		บ้านเขาขวาง
ไทรโยค	กลุ่มสุขุม ไทรโยค วังกระแจะ	บ้านพุน้อย
		บ้านดาวดิ่งส์
		บ้านแก่งระเบิด
		บ้านวังกระแจะ
บ่อพลอย	หนองกุ่ม หลุมรัง	บ้านท่าแจง
		บ้านไร่พัฒนา
ท่ามะกา	คอนชะเอม ตะคร้ำเอน อุโลกสีห์หมื่น แสนตอ	บ้านทุ่งมะกรูด
		บ้านร่วมใจพัฒนา
		บ้านแจรงาม
		บ้านแสนตอ
		บ้านคันคูน้ำ
ท่าม่วง	ท่าม่วง ทุ่งทอง ท่าตะคร้อ	บ้านคันคูน้ำ
		บ้านหนองไผ่
		บ้านหลังวัดท่าตะคร้อ
		บ้านขุนด่าน
เลาขวัญ	หนองปลิง ด่านมะขามเตี้ย จรเข้เผือก หนองไผ่	บ้านขุนด่าน
		บ้านท่าพลับ
		บ้านท่ามะไฟ
		บ้านสี่แยก
ห้วยกระเจา	คอนแสลบ	บ้านวังแสนสุข

ภาคผนวก 4
แบบสอบถาม

แบบสำรวจหมู่บ้าน

แบบสอบถามครัวเรือน

แบบสอบถามบุคคล

ภาคผนวก 5
รายชื่อคณะทำงาน

คณะกรรมการตรวจสอบข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546)

ที่ปรึกษา
เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงจ์
ปราโมทย์ ประสาทกุล
จรรยา เศรษฐบุตร

หัวหน้าคณะกรรมการ
วรชัย ทองไทย

นักวิจัยหลัก
สุรีย์พร พันพืง
ยุพิน วรสิริอมร
อารี จำปากลาย
จิรกิต บุญชัยวัฒนา

นักวิจัยผู้ช่วย
ปรมาภรณ์ มีสุวรรณ
เขวาลักษณ์ เจียรนัย
วรรณิ์ หุตะแพทย์

หัวหน้าทีมคู่มืองานภาคสนาม
จิรวรรณ หงษ์ทอง
ปัญญา ทองคู่ย์
ไพรัช ลัดคากุล

อนุพงศ์ โภชนพันธ์

ผู้ควบคุมงานสนาม

คะนิง บัวพุด
จิรนุช ศักดิ์คำดวง
คารานี เจริญทรัพย์
นารีรัตน์ คลายเชย
บุญญารักษ์ อายุวัจนะ
ปิยะ ใจอารีย์
ลาวรรณ ป่วนเทียน
วิชาญ ถินแพ
วิภาพร จารุเรืองไพศาล
สุกัญญาแอสมจิต

งานบริหารธุรการและการเงิน
อรพรรณ หันจางสิทธิ์
จุฑากาญจน์ อติธนานันท์
จารุวรรณ จารุภูมิ

ผู้เขียนรายงานสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รอบ 4 (2546)

กุศล สุนทรธาดา
เกรียงศักดิ์ โรจน์คุริเสถียร
จรรยา เศรษฐบุตร
จिरกิต บุญชัยวัฒนา
บุญเลิศ เลี้ยวประไพ
ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์
พิมพ์พา ขจรธรรม
ฟิลิป เกสต์
ยุพิน วรสิริอมร
วรชัย ทองไทย
ศรินันท์ กิตติสุขสถิต
สุรียพร พันพื้ง
อารี จำปากลาง

บรรณาธิการ

อารี จำปากลาง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

จिरกิต บุญชัยวัฒนา